

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д.УШИНСЬКОГО»**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Збірник тез доповідей за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
26 жовтня 2017 року**

**Україна, Мукачево
26 жовтня 2017 р.**

УДК 373.2(063)

А 43

Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 26 жовтня 2017 р., Мукачєво / Ред.кол. : В.І.Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : МДУ, 2017. – 213 с.

**Рекомендовано до поширення в мережі Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 8 від «18» жовтня 2017 р.)**

Рецензенти:

Карташова Л.А. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету.

Фізеші О.Й. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету.

У збірнику вміщено тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти». Учасники конференції розкривають проблеми дошкільної освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір; особливості впливу дошкільної освіти на розвиток особистості; новітні тенденції наступності дошкільної і початкової ланки освіти; особливості підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах зміни освітньої парадигми.

Видання призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, працівників системи освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання, розглянуті на конференції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Редакційна колегія:

Кобаль В.І. – канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

Атрощенко Т.О. – канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

Іванова В.В. – канд. психол. наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

Чекан О.І. – канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

Черепаня Н.І. – канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

Фенцик О.М. – канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВУМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Барна Х.В., Довгій І.С.	8
<i>Громадянськість як інтегративна якість дошкільника.</i>	
Добош О.М., Довбиш Т.І.	9
<i>Формування інноваційного простору дошкільної освіти.</i>	
Карпенко О.В.	12
<i>Процес керівництва іграми дітей дошкільного віку.</i>	
Кейс І.Г., Гелебрандт І.В.	15
<i>Теоретичні аспекти підготовки дітей шостого року життя до навчальної діяльності у школі.</i>	
Кучай А.І.	17
<i>До питання інтерактивних технологій в дошкіллі.</i>	
Любченко І.І., Волицька І.С.	19
<i>Дошкільна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства.</i>	
Микуліна А.К.	21
<i>Умови забезпечення якості сучасної дошкільної освіти.</i>	
Покутня М.С.	24
<i>Вимоги освітніх програм для дітей дошкільного віку щодо трудового виховання.</i>	
Русин Н. М., Ковач А.С.	27
<i>Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників.</i>	
Сіроштан О.П.	30
<i>Навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.</i>	

РОЗДІЛ 2. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Атрощенко Т.О., Гавринець Д.І.	34
<i>Художня література як засіб розвитку мовлення дітей третього року життя.</i>	
Атрощенко Т.О., Гомечко Е.І.	36
<i>Дитяче лідерство як соціально-психологічний феномен.</i>	
Барна Х.В., Керестей А.М.	38
<i>Моральна свідомість як складова суспільної свідомості.</i>	
Барна Х.В., Станкович Я.П.	39
<i>Використання експериментування як методу в навчально-пізнавальній діяльності молодших дошкільників.</i>	
Барчій М. С., Воронова О.Ю.	41
<i>До проблеми мовленнєвого розвитку дошкільника.</i>	
Брижак Н.Ю., Вовчок А.В.	44
<i>Теоретичні основи формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку.</i>	
Брижак Н.Ю., Лембей М.І.	47
<i>Особливості змісту духовних цінностей у старших дошкільників.</i>	
Ворожбіт-Горбатюк В.В., Попович О.М.	50
<i>Педагогічна просвіта майбутніх батьків через призму творчості Ж.-Ж. Руссо.</i>	
Гавришко С.Г., Бенедек А.	52
<i>Окремі аспекти сутності поняття «здоров'я» та ставлення до нього</i>	
Добош О.М., Чеснек М.Є.	54
<i>Розвиток обдарованої дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.</i>	

Егрешій Б.Д.	56
<i>Історико-теоретичні аспекти громадянського виховання.</i>	
Іванова В.В., Мотичка Г.П.	59
<i>Роль вихователя в успішній соціалізації дошкільника.</i>	
Іванова В.В., Решетар М. М.	62
<i>Спільна діяльність як умова розвитку творчості в старшому дошкільному віці.</i>	
Іванова В.В., Фагат М.В.	65
<i>Вплив засобів образотворчої діяльності на становлення психічних процесів дітей старшого дошкільного віку.</i>	
Іванова В.В., Чорей М.В.	68
<i>Спілкування дітей старшого дошкільного віку в процесі занять образотворчою діяльністю.</i>	
Козак Н.Д.	70
<i>Дитяча образотворча творчість як продуктивна діяльність дошкільників.</i>	
Курило О.Й., Халус Л.Ю.	73
<i>Комунікативні ігри як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку.</i>	
Лавренова М.В.	75
<i>Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.</i>	
Любченко І.І.	77
<i>Дошкільне дитинство – період розвитку логічного мислення.</i>	
Любченко І.І., Баслик А.В.	80
<i>Вплив сімейного виховання на розвиток дитини.</i>	
Любченко І.І., Герасимова Г.В.,	83
<i>Завдання дошкільної освіти з розвитку особистості.</i>	
Любченко І.І., Діхтяренко А.І.	86
<i>До проблеми виховання дітей дошкільного віку.</i>	
Любченко І.І., Заремба Любов	88
<i>Значення сім'ї в розвитку особистості дитини.</i>	
Любченко І.І., Перебийніс Д. В.	90
<i>Використання ароматерапії в дошкільному віці.</i>	
Любченко І.І., Полянецька Н.М.	92
<i>Організація відпочинку та оздоровлення дітей: з досвіду роботи дитячого закладу оздоровлення та відпочинку «Мрія».</i>	
Мадун Х.В.	94
<i>Актуальність проблеми національно-патріотичного виховання учнівської молоді.</i>	
Марценюк М.О.,	96
<i>Феномен гіперактивності у дітей дошкільного віку.</i>	
Марценюк М.О., Кабаштура Ю.В.	99
<i>Психологічні особливості розвитку емоційної сфери дитини-дошкільника.</i>	
Марценюк М.О., Левицька К.В.	102
<i>Гра як розвивальне середовище дошкільника.</i>	
Марценюк М.О., Лобас І.Г.	105
<i>Дошкільна освіта як основа формування особистості</i>	
Марценюк М.О., Стретович Ю.О.	108
<i>До питання формування агресивної поведінки в дошкільному віці.</i>	
Микуліна А.К., Гринчук С.А.	111
<i>Проблема розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.</i>	
Михайлова К.В., Савченко Л.А.	114
<i>Організація життєдіяльності дітей у процесі адаптації до ДНЗ.</i>	
Перець Г.Ю., Гелебрандт І.В.	118
<i>Педагогічні аспекти поняття «перевиховання».</i>	

Попович Н.Ф., Сідлак Я.В.	120
<i>Значення казки в розвитку дітей дошкільного віку.</i>	
Русин Н.М., Бердар Н.М.	121
<i>Особливості розвитку мовлення дітей раннього віку.</i>	
Русин Н.М., Любежаніна Б.А.	124
<i>Проблема формування шанобливого ставлення до дорослих у творах вітчизняних педагогів-практиків.</i>	
Русин Н.М., Мондик Т.М.	128
<i>Життєва компетентність дітей дошкільного віку – основа розвитку особистості.</i>	
Русин Н.М., Секереш Е.В.	131
<i>Психолого-педагогічні умови формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку.</i>	
Татарінова Н.О.	135
<i>Виховання національно-патріотичних почуттів у дошкільників засобами національної символіки.</i>	
Чекан О.І., Сідлак Я.В.	138
<i>Соціалізація дітей дошкільного віку та фактори її формування.</i>	
Черепаня Н.І.	140
<i>Теоретичні засади виховання трудових умінь і навичок у дітей дошкільного віку.</i>	
Черепаня Н.І., Льницька М.В.	142
<i>Збереження здоров'я дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання.</i>	
Ярема Н.В., Гелебрандт І.В.	143
<i>Теоретичні аспекти формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів початкових класів.</i>	

РОЗДІЛ 3. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

Брижак Н.Ю., Гумен Л.В.	146
<i>Психолого-педагогічні особливості підготовки дітей до навчання у школі.</i>	
Брижак Н.Ю., Симканич М. В.	149
<i>Наступність у використанні ігрових форм навчальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів.</i>	
Карташова Л.А., Варга М.М.	151
<i>Методичні аспекти щодо ефективного використання інформаційних технологій у початковій школі.</i>	
Любченко І.І., Герасимова К.В.	153
<i>До проблеми наступності дошкільної та початкової ланки освіти.</i>	
Любченко І.І., Солдат К.С.	156
<i>Сучасні тенденції наступності дошкільної і початкової ланки освіти.</i>	
Любченко І.І., Шемчук Р.В.	158
<i>Тенденції наступності дошкільної і початкової ланки освіти.</i>	
Мочан Т.М.	161
<i>Удосконалення професійних умінь і навичок учителя початкової школи в процесі самоосвіти.</i>	
Пинзеник О.М., Йовбак Н.В.	163
<i>Особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як суб'єктів екологічної освіти та виховання.</i>	
Тягур В.М., Пеца В.М.	165
<i>Проблемне навчання як засіб формування елементів трудової культури.</i>	

Тягур В.М., Синетар І.В.	168
<i>Ознайомлення з художніми ремеслами та промислами на уроках трудового навчання в початковій школі, як засіб навчання національним традиціям.</i>	
Фенцик О.М.	171
<i>Наступність дошкільної та початкової освіти: концептуально-теоретичні аспекти.</i>	
Швардак М.В., Біла М.М.	172
<i>Нетрадиційний урок як вимога сьогодення.</i>	
Швардак М.В., Карпович Т.	174
<i>Проектна діяльність як засіб формування життєвої компетентності молодших школярів.</i>	
Швардак М.В., Ярощук О.І.	177
<i>Наступність між дошкільною та початковою ланками освіти як перспектива розвитку творчої особистості.</i>	
РОЗДІЛ 4. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВУМОВАХ ЗМІНИ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОТИРІЧЧЯ, ПЕРСПЕКТИВИ	
Богдан А.А.	180
<i>Застосування інноваційних технологій у коледжі для підготовки майбутнього педагога.</i>	
Добош О.М.	181
<i>Підготовка майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес дитячого садка.</i>	
Добош О.М., Ковач Л.Я.	184
<i>Сучасні аспекти підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку.</i>	
Кобаль В.І., Білак С.В.	187
<i>Соціально-педагогічні особливості соціалізації студентської молоді.</i>	
Кобаль В.І., Гонак Н.В.	188
<i>Особливості використання інформаційних технологій при педагогічній діагностиці освітнього процесу.</i>	
Кондря М.Р.	190
<i>Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів до реалізації індивідуального підходу.</i>	
Микуліна А.К., Вурста А.Ю.	192
<i>Вимоги до сучасного вихователя дошкільного навчального закладу.</i>	
Пинзеник О.М.	195
<i>Удосконалення підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти як умова ефективного розвитку педагогічної майстерності.</i>	
Русин Н.М., Ковач М.М.	196
<i>Особливості використання педагогічних технологій при підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.</i>	
Семен Е.О.	200
<i>Методологічні засади проектування освітнього середовища</i>	
Чекан О.І., Біровчак О.О.	202
<i>Сучасний стан проблеми активізації навчальної діяльності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.</i>	
Чекан О.І., Поляк В.М.	204
<i>Категорія педагогічної майстерності у педагогічній теорії та практиці.</i>	
Чекан О.І., Самчук М.О.	206
<i>Професійна компетентність у педагогічній теорії та практиці.</i>	

Чекан О.І., Січка Т.С.	209
<i>Комп'ютерні технології як засіб формування професійної компетентності майбутніх вихователів.</i>	
Чекан О.І., Фізер А.А.	211
<i>Стан дослідженості проблеми підготовки майбутніх вихователів до застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань у професійній діяльності.</i>	

РОЗДІЛ 1
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

УДК 373.21.017.4-053.4

***Барна Христина Василівна,**
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Довгій Ірина Степанівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА ЯКІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА

Концепцією “Громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності” визначається, що громадянське виховання, це “формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною”. Структурними компонентами громадянськості у дослідженні Казаєвої Є.є: правосвідомість, патріотизм, міжнаціональна толерантність. У своїй роботі автор багато уваги приділяє аналізу запропонованих компонентів та наголошує на їх нерозривності та єдності.

Особливе значення мають роботи, присвячені вивченню вікових особливостей виховання громадянських якостей та специфіки організації педагогічного процесу з їх виховання у різні вікові періоди. Так Л.Артемова, І. Газіна, Є. Казаєва, С. Козлова, В. Лаппо в своїх дослідженнях визначають, що виховання громадянських якостей має розпочинатись в дошкільному віці.

Узагальнення пріоритетних ідей щодо вивчення поставленої проблеми дозволяє нам зробити висновок про те, що головною метою громадянського виховання на сучасному етапі має бути – виховання громадянина, що живе у демократичній державі, провідною особистісною якістю якого має стати громадянськість. Такий громадянин повинен мати певні знання (про права людини, про державу тощо), вміння (критично мислити, аналізувати, співпрацювати з іншими людьми та інше), цінності (повага до прав інших людей, толерантність, компромісність тощо), а також бажання приймати участь у суспільному житті країни.

Виходячи з цього громадянське виховання дітей дошкільного віку розглядається як система цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість, з метою формування основ правової, моральної та патріотичної культури, а також виховання кращих громадянських якостей.

У свою чергу громадянськість розглядається як інтегративна якість особистості, що вмщує елементи моральної, патріотичної та правосвідомості, толерантність й характеризує громадянську спрямованість діяльності людини.

Результатом громадянського виховання є сформованість системи громадянських якостей, серед яких патріотизм, толерантність та законність (або законслухняність). Саме ці якості ми вважаємо базовими громадянськими якостями. На їх основі, як зазначають дослідники (П. Ігнатенко, Л. Крицька, Ю.Завалевський, Л.Пархоменко), розвиваються громадянська мужність, громадянський обов’язок, громадянська гідність, громадянська відповідальність тощо. В свою чергу, згідно досліджень М.Боришевського, П. Вербицької, Б. Кобзара, Л. Мамотюк, Є. Постовойтова, всі ці якості поєднуються більш широким інтегративним поняттям – громадянськість.

Таким чином, ми можемо сказати, що свідомий громадянин має бути самостійним, ініціативним, відповідальним, законслухняним бути терплячим до відмінностей між людьми, поважати думки та права інших тощо. Всі ці якості закладаються в дошкільному дитинстві й складають основу громадянськості

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави зробити висновок, що проблеми формування громадянських якостей найчастіше розглядаються, коли мова йде про підлітковий та юнацький вік (М.Боришевський, П.Вербицька, Л.Канішевська, В.Кожохар, М.Рудь, К.Чорна та ін). Це обумовлено психо-фізіологічними особливостями розвитку дитини. Однак, слід зазначити, що основа громадянських якостей закладається в дошкільному дитинстві. Це підтверджують дослідження психологів (І. Бех, М. Боршевський, Л. Виготський) та педагогів (Л.Артемова, Є. Казаєва, С. Козлова, В. Лаппо, І. Газіна), в яких зазначається, що старший дошкільний вік є найбільш сенситивним періодом для формування базових громадянських якостей. Адже саме в цей час дитина формується фізично, психічно й інтелектуально, набуває необхідних знань, умінь та навичок. І саме в цей період вона потребує найбільшої уваги й захисту. Від ставлення до дітей, розуміння їх проблем, інтересів та потреб залежить доля кожної дитини й розвиток суспільства загалом. Саме в дитинстві формується оцінка дитиною свого "Я", яка є регулятором її моральної поведінки, лежить в основі знань про свої права та обов'язки, на ній ґрунтуються такі почуття як відповідальність, сором, провина, совість тощо.

Як зазначає І. Шаповаленко, в старшому дошкільному віці у дітей формується самооцінка, складовою якої є оцінка власних моральних якостей, яка виражається у дотриманні чи недотриманні правил прийнятих в даному суспільстві.

Дослідження проведені І. Непомнящею доводять, що якості, основи яких було сформовано в старшому дошкільному віці виявляються дуже стійкими та зберігаються в головних своїх особливостях багато років.

Зважаючи на зазначене вище, ми можемо виділити основні задачі громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку:

- формувати у дітей елементарні уявлення про права та обов'язки людини-людини, гуманістичне ставлення до навколишнього світу;
- формувати у дітей знання про історію, звичаї, традиції рідного краю;
- виховувати у дітей повагу до родини, міста, держави;
- виховувати і закріплювати правила культури і поведінки в суспільстві, прояви доброзичливості, чесності в спілкуванні з людьми.

Таким чином, ми бачимо, що сформованість громадянських якостей є результатом тривалого виховного впливу, який торкається всіх сторін життєдіяльності дитини. Вони виступають, як реальна можливість втілення в життя сукупності соціальних і громадянських прав особистості, її інтеграції в культурні й соціальні структури суспільства.

УДК 373.2:001.895

*Добош Олена Михайлівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Добош Тетяна Іванівна, магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У Законі України «Про дошкільну освіту», Коментарі до «Базового компонента дошкільної освіти в Україні», Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» однією з пріоритетних цілей є інноваційний характер освітньої діяльності, використання сучасних виховних та навчальних технологій.

Впровадження і розвиток інноваційних технологій набуває поширення у 80-и х роках

XX століття у зв'язку з демократичними тенденціями в суспільстві в межах колишнього Радянського Союзу. Діяльність педагогів-новаторів Ш.О. Амонашвілі, І.П. Волкова, М.П. Гузика, О.А. Захаренка, Є.М.Ілліна, С.М. Лисенкової, М.М. Палтишева, В.Ф.Шаталова, М.П. Щетиніна та інших представників гуманістичного напрямку відома як «педагогіка співробітництва», основною ідеєю якої є особистісно орієнтоване навчання.

В умовах розвитку дошкільної освіти XXI століття все більшого значення набуває процес впровадження новацій в дошкільних навчальних закладах незалежно від типів і форм власності. Оновлений зміст дошкільної освіти, програми та навчально-методичне забезпечення, що його реалізують, спонукають до оновлення способів взаємодії дошкільних навчальних закладів із зовнішнім освітнім середовищем. Кожен заклад, виходячи із поставлених задач, визначає пріоритетність тієї чи іншої новації, технологію впровадження, програму дій.

У педагогічній науковій літературі тлумачення поняття «інновація» (нововведення) вживають у таких значеннях: форма організації інноваційної діяльності; сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; зміни в освітній практиці; комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень; результат інноваційного процесу.

У статті 11 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дошкільний навчальний заклад, що здійснює інноваційну діяльність, може мати статус експериментального, який надається йому згідно з Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності.

Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2000) визначає інноваційною діяльністю у системі освіти діяльність, спрямовану на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок, а інноваційний освітній проект – процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення і реалізації інноваційного освітнього продукту – результату науково-дослідної розробки, що відповідає вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». Освітніми інноваціями вважаються вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності.

Сучасний освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення нових технологій, їх апробації та адаптації до сучасних вимог нового змісту.

Оновлення освітнього процесу вимагає від сучасного педагога високого рівня компетентності в такій сфері діяльності, як оволодіння технологією пошукової діяльності з метою ефективного впровадження інновацій на робочому місці, високого рівня психолого-педагогічної компетентності для здійснення диференціації і індивідуалізації освітнього процесу. Професіоналізація педагога і входження його в інноваційний режим роботи неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграють інноваційні педагогічні технології.

Освітні інновації передбачають оновлення змісту освіти, методів, форм навчання і виховання, розроблення й упровадження нових і поширення наявних педагогічних систем. Вони спрямовані на зміни й оновлення усіх компонентів освіти і мають системний характер.

Інноваційна діяльність у дошкільному навчальному закладі здійснюється за такими основними напрямками:

1. Розробка нового змісту освіти.
2. Упровадження нових систем, методик, технологій, методів, прийомів, засобів навчання і виховання дітей.
3. Створення дошкільних закладів із пріоритетними напрямками розвитку.
4. Застосування оптимальних механізмів управління закладами тощо.

Саме втілення нових ідей є ознакою, за якою відрізняють інновації від новацій: якщо педагог відкриває принципово нове, то він новатор, якщо трансформує наукову ідею у практику, то він інноватор.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Інноваційною діяльністю займається багато творчих педагогів, серед яких умовно можна виокремити три групи:

- 1) педагоги-винахідники, які приходять до нового внаслідок власних пошуків;
- 2) педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем для позитивного результату;
- 3) педагоги-майстри, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Упровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу має забезпечити підвищення якості навчання й виховання дітей, зменшити витрати на досягнення результатів освіти. Тобто, метою будь-якого нововведення є підвищення ефективності педагогічного процесу.

Освітній простір ДНЗ належить до складних, багатоаспектних педагогічних явищ, які характеризуються не стільки кількісними, скільки якісними показниками. Необхідною умовою проектування освітнього простору ДНЗ є визначення аспекту сприйняття цього особливого педагогічного явища. Освітній простір ДНЗ є сукупністю локальних освітніх середовищ, які знаходяться у взаємодії один з одним.

У структурі освітнього простору ДНЗ можна виокремити два основні рівні локальних освітніх середовищ:

- на рівні діяльності освітньої установи – культурне педагогічне середовище ДНЗ;
- на рівні індивідуальної діяльності педагога – середовище професійного функціонування педагога.

Значну роль у розвитку освітнього простору, його відповідності гуманістичній парадигмі освіти відіграє педагогічне проектування.

Педагогічне проектування розглядається як феномен, що виник унаслідок взаємодії новітніх тенденцій у розвитку педагогічної теорії та інноваційної педагогічної практики, а також як сутнісний компонент процесу вирішення педагогічної проблеми.

Закономірності педагогічного проектування освітнього простору пов'язано з розумінням його як інноваційного процесу, що проходить етапи локальних, модульних і системних змін з урахуванням зовнішніх (соціальних) і внутрішніх (власне, педагогічних) умов.

Принципи проектування освітнього простору охоплюють:

- розвиток дошкільника в контексті особистісно орієнтованого підходу з урахуванням сензитивних періодів, провідних видів діяльності, а також творчого розвитку дитини як суб'єкта своєї життєдіяльності;
- урахування соціокультурного контексту проектування, його культуровідповідності та діалогічності;
- ампліфікацію (збагачення) умов розвитку від мономоделі середовища до середовища відкритого типу;
- інтеграцію спілкування, пізнавальної, перетворювальної, оцінно-контрольної та інших видів діяльності дитини;
- взаємодію соціокультурного досвіду, професійного, особистісного досвіду педагога й особистісного досвіду дитини;
- співтворчість і співпраця всіх суб'єктів освітнього простору.

Навчання педагогів техніки педагогічного проектування є однією з істотних умов розвитку освітнього простору ДНЗ, а створення педагогами локальних педагогічних проектів – одним із показників продуктивності процесу дошкільної освіти. Основний акцент у цьому процесі – на встановленні зв'язку між освоєнням педагогами техніки педагогічного проектування і тими педагогічними об'єктами, які належать до об'єктів безпосередньої функціональної відповідальності педагога ДНЗ, поєднання особистісно і професійно

значущого.

Отже, відмінною ознакою сучасності є залучення до інноваційного процесу вже не тільки окремих педагогів, а й педагогічних колективів. Це спонукає працівників дошкільних навчальних закладів до пошуку оптимальних шляхів моделювання й ефективного запровадження інноваційних технологій, спрямованих на оновлення теорії, практики освіти, удосконалення навчально-виховного процесу, управління діяльністю навчального закладу.

Результатом інноваційних процесів в освіті є використання теоретичних, практичних нововведень. Освітні інновації передбачають оновлення змісту освіти, методів, форм навчання і виховання, розроблення, впровадження нових і поширення наявних педагогічних систем, розуміння й підтримку педагогічними колективами змін, які спрямовуються на оновлення всіх компонентів освіти і мають системний характер.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] / І. М. Дичківська / Підручник. 2-е вид. допов. «Академвидав». 2012. – 352 с.
2. Меленець Л. Про успіхи інноваційної діяльності дошкільних закладів столиці / Людмила Меленець // Дитячий садок. – 2012. – Число 29-31 (653-655) – С. 55-56.
3. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> - Назва з екрана.
4. Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. Положення від 07.11.2000 - № 522 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00> – Назва з екрана.
5. Формування інноваційного простору дошкільної освіти : наук.-метод. посіб. / упоряд. Н. В. Любченко, О. А. Прокопенко; А. С. Виноградова за ред. Є. Р. Чернишової / Ун-т менедж. освіти НАПН України. - К., 2012. - Ч. 1. - 112 с.

УДК 373.24

*Карпенко Ольга Володимирівна,
студентка I курсу РВО «Магістр»,
факультету дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету*

ПРОЦЕС КЕРІВНИЦТВА ІГРАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Величезна роль у розвитку та вихованні дитини належить грі. Про місце, роль та значення гри в житті дитини написано і сказано багато. Феномену дитячої гри присвячені роботи В. Абраменкової, Л. Артемової, О. Богиніч, Л. Виготського, О. Запорожця, Д. Ельконіна, С. Козлової, О. Кошелівської, С. Новосолової, Т. Поніманської, О. Усової, К. Ушинського, К. Щербакової. Ними розкриті психологічна природа, сутність, виховні та інші можливості гри як складного, багатофункціонального феномену. Науковці єдині в думці, що гра є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку. Оскільки гра є історичним утворенням та соціальною потребою дитини, що забезпечує передачу суспільного досвіду від покоління до покоління, очевидним є факт, що за змістом і характером дитячих ігор можна скласти уявлення про період, в якому жила дитина. А за влучним висловом В. Зеньківського розуміння дитячої гри дає нам розуміння духовного життя дитини. Вона є ефективним засобом формування особистості дошкільника, його морально-вольових якостей. Гра - це діяльність, яка зображує ставлення особистості до світу, що її оточує. У грі все начебто, не насправді, але в цій умовній обстановці, яка створюється уявою дитини, багато справжнього: дії граючих завжди реальні, їхні почуття, переживання справжні, щирі. Дитина знає, що лялька і ведмедик – тільки іграшки, але любить їх, як живих.

Діти часто висловлюють свої турботи через фантазійну гру. Для цього підходять ляльки, ведмедики, іграшки та ін. Часто, дорослий котрий приймає участь в грі, за допомогою ляльки з'ясовує занепокоєність малюка страхом перед іншими дітьми або думками про щось особливе. Це допомагає дорослим розібратися в дитячих почуттях і знайти спосіб їм допомогти.

Дорослий викликає інтерес до гри у дітей, спонукає їх до активної діяльності, без якої гра неможлива, є керівником гри - організує ігрове простір, знайомить з ігровим матеріалом, стежить за виконанням правил [1, с.10].

На кожному віковому етапі між дітьми існують значні індивідуальні відмінності, їх також необхідно враховувати при проведенні ігор. У кожній групі дитячого садка є, принаймні, два типи дітей, які по-різному поведуться в ігровій діяльності і, відповідно, вимагають різного підходу.

Діти першого типу дуже активні, рухливі. Вони охоче включаються в гру. Для таких дітей важкими виявляються правила, які стримують їх активність. При проведенні гри дорослому необхідно постаратися показати таким дітям важливість дотримання правил і зробити так, щоб вони отримали задоволення від їх виконання.

Діти другого типу найбільш боязкі, обережні. Вони зазвичай не відразу розуміють суть гри. Ні в якому разі не треба змушувати таку дитину брати на себе активну роль, поки він не буде готовий до цього. Спостерігаючи за грою і приймаючи в ній спочатку пасивну участь, він поступово «заражається» від дорослого і від однолітків інтересом до гри і через деякий час починає сам проявляти ініціативу. Звичайно, це стає можливим за підтримки і схвалення вихователя.

Ні в якому разі не можна насильно змушувати дитину робити те, що він не хоче, до чого він ще не готовий. Завдання вихователя - зацікавити малюка, захопити його корисним заняттям, підтримати найменші успіхи. Примусом можна тільки відбити інтерес до гри, що зробить виховний процес безглуздим.

Доброзичливість, сюрпризність - є значно більш ефективними засобами в роботі з дітьми. Потрібно вміти вчасно здивуватися або засмутитися, висловити захоплення. Все це вимагає від вихователя артистизму. Тільки радість успіху, захопленість ведуть до формування повноцінної особистості дитини [2, с.311].

Одним з видів ігор дітей є сюжетно-рольові ігри. У молодшому віці в такій грі спостерігається нескладний сюжет. Дитина прагне визначити для себе роль, може на деякий час захопитися нею, але через деякий час забуває про це і «перемикається» на іншу роль і часто не виправдано змінює весь сюжет гри. Тому в цьому віці головну роль грає вихователь. Головним прийомом є спільна гра педагога і дітей. Педагог показує в ігровій ситуації дії з іграшками. Добре, знаючи характер дітей, вихователь може захопити в спільні дії з іграшкою. В іграх вихователь бере на себе головну роль, і сам розподіляє ролі дітям, об'єднуючи їх для спільної гри.

Виходячи з особливостей середнього віку, роль вихователя в грі значно скорочується. Тут важливе значення набувають бесіди вихователя з приводу подальшого ходу гри, бесіди - розповіді про можливості дітей в тій чи іншій ролі. Особлива увага педагога вимагає надання дитині допомоги в створенні ігрового образу, радить, яку роль краще взяти дитині відповідно до його можливостей. Педагог може брати участь в грі, брати на себе головну роль або бути одним з рядових героїв, але в будь-якому випадку він повинен керувати грою, направляти ініціативу і творчість дітей.

У старшому віці педагог надає вихованцям можливість самостійно створювати ігрові образи, якщо потрібно, підказує, як краще виконати роль, дає фотографії, ілюстрації з метою більш детального ознайомлення з зовнішнім виглядом того чи іншого героя, розповідає про нього. Керівництво грою повинно бути побудовано так, щоб виховання ігрових умінь і навичок органічно поєднувалося в ньому з навчанням і вихованням, в тому числі трудовому [3, с.311].

Виходячи з цього виділяють 3 групи методів. Перша група методів: збагачення дітей знаннями, враженнями, уявленнями про навколишній світ. Друга група методів: це методи, що сприяють становленню і розвитку ігрової діяльності. Третя група методів: пов'язана з навчанням дітей конструювання з будівельного матеріалу і обігрування будівель, виготовлення іграшок.

Основна мета педагога – поступово керувати процесом формування самостійної гри кожної дитини і колективу загалом. Для розвитку гри як самостійного виду діяльності, починаючи з її перших етапів розвитку, важливо формувати вміння приймати від дорослого ігрові завдання, ставити і самому розв'язувати їх з поетапним ускладненням методів і способів.

Оволодівши за допомогою дорослих основними способами дій, характерних для тієї чи іншої діяльності, діти можуть використовувати їх в різних змінених умовах. Для цього потрібно, щоб в груповій кімнаті та на ділянці були створені умови для різноманітної самостійної діяльності. Важливо продумати, як найраціональніше розподілити ігровий матеріал для занять різноманітною діяльністю, не заважаючи один одному. Робота з планування та керівництва грою дітей спрямована на формування поетапно ускладненої самостійної гри дітей із сюжетно-образними іграшками. Це необхідна умова для організації педагогічного процесу. Від педагогічної інтуїції залежить рівень майстерності вихователя.

Планується система педагогічних заходів, а не сюжетна лінія гри, оскільки її планування обмежує дії дітей, гальмує розвиток їх самостійності та ініціативності.

Уявлення і знання дітей про життя, набуті з різних джерел, визначають зміст ігрових задач, тему сюжету. Від умілого ускладнення способів і засобів розв'язання ігрових задач залежить формування гри та перебіг її сюжету.

Розширення знань дітей передбачається на заняттях чи під час спеціальних спостережень. Набуті знання і враження надалі враховуються в плануванні виховної роботи та керівництва грою загалом.

Гра як самостійна дитяча діяльність формується в ході виховання і навчання дитини, вона сприяє освоєнню ними досвіду людської діяльності, формує основи соціальної поведінки дитини. Гра як форма організації дитячого життя важлива тим, що служить становленню психіки дитини, його особистості.

Сформованість сюжетної гри у дошкільника дозволяє відтворити в активній, наочно-дійовій формі більш широку сферу дійсності, далеко виходить за межі особистої практики дитини. У грі дошкільник і його партнери за допомогою своїх рухів і дій з іграшками активно відтворюють працю і побут оточуючих дорослих, події їх життя, відносини між ними і т.п.

Отримані знання діти систематизують, це призводить до того, що в грі на базі вихідного сюжету виникають нові сюжетні лінії, ставляться нові ігрові завдання. В ході розгорнутої сюжетно-рольової гри дошкільнята виявляють здатність вирішувати поставлені завдання не тільки шляхом дій з іграшками або окремих рольових висловлювань, а й шляхом логічних, аргументованих міркувань.

Отже, під час керівництва ігровою діяльністю дошкільнят вихователь повинен враховувати їх різні вікові особливості і правильно вибирати міру участі в ній. Важливо для вихователя забезпечити дитині емоційні умови для розвитку повноцінної гри. І потрібно для цього зовсім небагато: вміння спостерігати, вміння радіти, вміння веселитися, вміння любити і прощати. Добре продумане планування і підготовка гри значною мірою зумовлюють її хід та результат. Проте і процес самої гри має велике значення та свою специфіку. Гру, особливо нову, організовує вихователь, він же й керує нею. Проте керувати грою треба так, щоб зберегти самостійність та ініціативу дітей, їх щирі стосунки.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л.В. Вчися граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят: Книга для вихователів дитячих садків та батьків. - К.: Томіріс, 1995. – 10с.

2. Бурова А. Дидактичні ігри: організація та керівництво // Дошкільне виховання. – 2002. – №7. –12–14с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Ака- дем-видав, 2004. –312 – 313с.

УДК 372.3.025

*Кейс Ізобелло Гаврилівна
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Гелебрандт Ірина Володимирівна,
старший викладач кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ

Нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, сприяти виявленню талантів, розумових здібностей, зміцненню фізичного здоров'я дітей. У системі безперервної освіти, що розбудовується в Україні, вихідною ланкою становлення і розвитку особистості майбутнього повноправного громадянина держави є дошкільня. У «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні» зазначається, що зміни в політичному, соціальному й економічному житті країни зумовлюють реформування і дошкільної ланки освітньої галузі, яка забезпечує наступність між дошкільням і школою. Важливі аспекти проблеми наступності у згаданому віковому діапазоні відображені в дослідженнях Л.В.Артемової, А.М.Богущ, З.Н.Борисової, О.В.Запорожця, О.Л.Кононко, З.П.Плохій, О.В.Проскури, О.Я.Савченко та ін. Однією з обов'язкових умов вирішення освітньо-виховних завдань є безперервність освітньо-виховного процесу, починаючи з раннього дитинства. Особливе значення має перехідний етап, особливо при переході дитини з одного соціального положення в інше - учня - першокласника.

Сучасна школа потребує такої організації навчально-виховного процесу у дошкільних закладах, яка б забезпечувала належний рівень психічного розвитку дітей та надання їм відповідні знання про навколишній світ, трудові навички та вміння вчитися. Спільним у підготовці дитини до школи в умовах сім'ї, в групах при школах чи дошкільних закладах є те, що всі вони мають єдину мету - розвиток особистості, формування життєвої компетентності дитини, спрямування її на творчість та самореалізацію [2; с. 8]. Готовність дитини до умов шкільного навчання є також важливою проблемою педагогічної науки. Вступ до школи супроводжується переломом динамічних стереотипів, що склався в дошкільний період життя дитини. Систематичні навчальні заняття в школі, різке зниження рухової активності, обов'язки і вимоги дисципліни - усе це для учня першого класу є великим навантаженням. Відповідна дошкільна підготовка, як зазначає О.Я.Савченко, передбачає добре розвинені: ігрову діяльність, усне мовлення, рухову і просторову координацію, дрібну моторику, вміння співпрацювати з педагогом, товаришами. А початкова школа повинна точно і повно враховувати набуте дитиною в дошкільному віці і цілеспрямовано продовжувати лінію попереднього розвитку [3, с.4].

Нові завдання шкільної освіти потребують вдосконалення педагогічної технології, яка б уможливила наступність у роботі дитсадка і школи, бо це - одна з необхідних умов безперервної освіти. Вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від використання науки і практики.

Мета дитячого садка полягає в підведенні дітей до опанування основ наук до відбору й систематизації знань про навколишню дійсність для дошкільників. З переходом дітей до школи в них формується навчальна діяльність як специфічний вид людської діяльності. Необхідним і важливим компонентом навчальної діяльності є вміння вчитися [3, с. 9].

Психолого-педагогічні та медичні спостереження свідчать про те, що за відповідних умов 6-річні діти активно прагнуть навчатися і успішно оволодівають знаннями. В них домінує мимовільна

пам'ять, внаслідок чого запам'ятовується не те, що потрібно, а те, що цікаве, переважає прагнення вивчати нове передусім у наочно-образному та наочно-дійовому аспектах [1, с. 6].

Водночас 6 років - це період інтенсивного психічного і фізичного розвитку, тому виховання здорового школяра - проблема загальнодержавна, комплексна, і тут потрібно виокремити конкретні питання, посильні для розв'язання вихователями та вчителями. Вчені, медики, педагоги і психологи дійшли єдиної думки: діти шестирічного віку можуть навчатися в школі.

Важливим є питання: як вчити дітей шестирічного віку, адже за своїми психофізичними особливостями вони різко відрізняються від учнів семирічного віку, дуже активні, допитливі, вони потребують особливої уваги.

Усе це потрібно враховувати під час організації навчального процесу, незалежно від того, де він здійснюється - у підготовчих групах дитячих садків чи в перших класах шкіл. А наступність полягає в тому, щоб намалювати лінію розвитку від дитячого садка до початкової школи без розмежування: це - дитсадок, де дитина розвивається і виховується, це - школа, де її навчають. Цей перехід між ланками освіти має бути не відмінним, а плавно переходити від дошкільця до шкільного життя. В.О.Сухомлинський писав: «З яким трепетним хвилюванням переступають діти поріг школи в перші дні свого навчання, як довірливо дивляться у вічі вчителю. Чому ж часто так буває, що через кілька місяців, а то й тижнів згасає вогник у дитячих очах, чому для деяких дітей навчання стає мукою?» [4; с. 320]. Відомий психолог І.В. Костюк вважав, що дитину треба готувати до школи, бо навчання в першому класі спирається на ті досягнення в розвитку, з якими діти приходять туди. Це підтверджує і практика, бо виявляється, що дитина, яка не готова до шкільного навчання, прийшовши до першого класу, набуває ще й негативного ставлення і до школи, і до навчання, оскільки весь час почувається в класі неуспішною, що дуже пригнічує її [2, с. 12]. Найоптимальніший вихід - встановлення реальної, а не удаваної, наступності між дитячим садком та школою, наступності, коли не вихователь дитсадка мусить переносити в дошкільне життя закони, методи і зміст шкільного навчання, а вчитель початкової школи має враховувати соціальний багаж, що накопичується дитиною за весь період дошкільного дитинства.

Є. Шуленко акцентує увагу на особистісному аспекті: «Для всіх дітей, що починають спільне життя, перший клопіт – встановлення злагоди з людьми, що їх оточують. Другий клопіт кожної окремої дитини - встановлення можливостей знайти чинну за даних обставин негласну міру посильності (непосильності) вивчення власної ініціативи. Третій клопіт - вибір сфери докладання сил для виявлення власної успішності (неуспішності) та закріплення її в думці навколишніх». У разі негативного результату розв'язання цих трьох проблем у дітей з'являється більше страху, ніж довіри, більше неприязні, ніж вдячності, більше самообмеження, ніж самостійності... Це спричиняє суто фізичну втрату інтересу до навколишнього, зниження емоційного тону дітей [2, с. 4].

Позитивна настроєність до школи, яка виникає в старших дошкільників унаслідок їх зрослих потреб і можливостей, сама собою не забезпечує правильних уявлень про майбутнє шкільне життя. Більше того, палке бажання йти до школи може мирно співіснувати з цілковитою необізнаністю дитини до того, що собою являє навчання. Слід враховувати перші розчарування, невдачі маленьких учнів, бо це нерідко спричиняє появу негативного ставлення до навчальної діяльності. Ось чому ще в дитячому садку в дитини треба виявити зміст і характер її уявлень про шкільну діяльність [3, с. 5]. Тобто, читати з дітьми книжки про школу, ознайомити їх з деякими правилами поведінки для учнів, відвідання школи, де будуть навчатися. Наголосити їм на тому, як зміниться їхнє життя при вступі в школу, що доведеться підкорятися новому режиму дня, треба буде добре вчитися, бути дисциплінованим і уважним.

Отже, прихід до школи є переломним моментом у житті дитини. Адже, відбувається перехід до нового способу життя і умов діяльності, нового положення в суспільстві, нових взаємин як з дорослими, так і з однолітками. Треба враховувати, що відмінна риса положення школяра полягає в тому, що навчання відтепер для нього обов'язковою діяльністю. І дитина повинна знати, що за неї вона несе відповідальність перед учителями, школою, сім'єю.

Список використаних джерел:

1. Деркач В. Актуальні питання наступності в організації та змісті дошкільної й початкової освіти / В.Деркач // Початкова школа. - 2005.- №10.- С.6-8.

2. Коробко С.Л., Коробко О.І. робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник / С.Л. Коробко, О.І.Коробко. - К. : Літера ЛТД, 2009.- 416с.
3. Савченко О.Я. Початкова освіта має стати якісно новою / О.Я. Савченко // Дошкільне виховання. - 2001. - №1. - С.4 - 6.
4. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям // В.О.Сухомлинський. - Вибрані твори. В 5-ти т. - К. : Радянська школа, 1977. - Т.3. - 670 с.

УДК 373.2.091.33

*Кучай Алла Іванівна,
викладач КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДО ПИТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДОШКІЛЛІ

Великі зміни, що відбуваються сьогодні у світі та в Україні, пов'язані з розвитком та компетентністю людини. Тому вони не можуть не позначатися на всіх ланках освіти, як важливому чиннику формування підростаючого покоління. Згідно чинного українського законодавства дошкільна освіта є первинною складовою системи безперервної освіти. Це свідчення того, що українське суспільство об'єктивно готове до сприйняття принципово нового розуміння статусу і ролі дошкільної освіти.

Важливу роль у перетвореннях системи освіти України відіграє вчитель, оскільки модернізація сучасної школи пов'язана з його освіченістю, інтелектом, талантом, творчим потенціалом, рівнем загальної та професійної культури тощо. На сучасному етапі необхідною умовою професійної успішності вчителя стає сформованість інноваційного стилю його діяльності та впровадження інтерактивних технологій, що забезпечує ефективне здійснення процесів навчання, виховання та розвитку дітей [2].

Методична робота в дошкільному навчальному закладі є важливою ланкою системи безперервної освіти педагога. Вона спонукає вихователів до роботи над підвищенням свого фахового рівня, сприяє збагаченню їх педагогічного досвіду. Методична служба має так організувати роботу, щоб вихователь міг не лише поповнювати свої фахові знання, а й впроваджувати їх у практику роботи, широко використовуючи форми і методи гуманізації педагогічного процесу, що сприяють становленню дитини, як особистості.

На думку Є. С.Крюкової, мета сучасної дошкільної освіти – не дати дитині багаж знань, а навчити їх здобувати. З дошкільного віку дитина має оволодіти способами здобуття потрібної інформації, вміннями аналізувати, систематизувати, розуміти причини і робити висновки, що знадобляться йому у подальшому житті. Саме такі завдання стоять перед педагогами дошкільного закладу. Нова парадигма освіти потребує нового педагога – креативного, активного, ініціативного. На сучасному етапі розвитку системи освіти все більше уваги приділяється професійному розвитку й освіті дорослої людини.

Тому, сучасний вихователь має володіти творчим мисленням, креативними навичками, вмінням експериментувати, щоб працювати в нових умовах, які вимагають винахідництва і раціоналізаторства. Особливістю творчого педагога є те, що він реалізує свої особистісні й професійні творчі потенції засобами натхненної педагогічної діяльності та активної взаємодії між педагогом і дитиною. Все це переконує передусім у необхідності створення відповідного мікросередовища в колективі дитячого садка, щоб стимулювати творчі пошуки вихователів.

Так, змінюються вимоги до випускників вищих навчальних закладів. Фахівець повинен не лише володіти теоретичними основами своєї професії та якісно виконувати свої функції, проте й проявляти нестандартне, креативне мислення, гнучку уяву, здатність сприймати й розвивати інновації, володіти кооперативними вміннями роботи в команді,

користуватись технічно прогресивним обладнанням, використовувати новітні досягнення техніки для організації своєї роботи [4].

Л. Е. Акпинар стверджує, що останнім часом спостерігається зростання практично орієнтованих форм роботи у вигляді різноманітних форм активної групової підготовки у професійному і комунікативному аспекті (ділові гри, дискусії, моделювання ситуацій, тренінг творчості, «мозковий штурм», тренінг спілкування та ін.).

Варто зазначити, що на сьогодні немає єдиного підходу у визначенні поняття «інтерактивні педагогічні технології». Важливо звернути увагу й на проблему «синонімічності» обґрунтування термінів «інтерактивні методи» й «інтерактивні технології» в науковій літературі. В одних роботах інтерактивні технології названі технологіями, в інших – прийомами, у третіх – методами.

За твердженнями О. А. Комар, термін «інтерактивний» увів у 1975 році німецький дослідник Ганс Фріц (англ. «inter» – взаємний і «act» – діяти, тобто це здатність до взаємодії, перебування у режимі бесіди, діалогу, дії). У дослідженнях цього вченого мета інтерактивного процесу – зміна й покращення моделей поведінки його учасників. Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник змінює свою модель поведінки й свідомо засвоює її, що дозволяє говорити про інтерактивні методи як процес інтерактивного виховання [3].

Терміни «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи навчання», «інтерактивні технології навчання» набули поширення в Україні в 90-х рр. ХХ ст. Однак поняття «інтерактивне навчання» трактується багатьма вченими неоднозначно, оскільки воно своїм існуванням завдячує революційним перетворенням у технічній галузі, а саме – поширенню комп'ютерів, розвитку мережі Internet, застосуванню у навчальному процесі сучасних технічних засобів навчання. Розширене тлумачення поняття «інтерактивне навчання» уміщує в собі також і навчання на основі взаємодії однієї людини з іншою в режимі діалогу, продукування, обміну та засвоєння знань; до цих процесів долучають і взаємодію з комп'ютером або іншими технічними засобами навчання, що також сприяє засвоєнню нових знань.

Слово «інтерактив» увійшло в повсякденний ужиток, походить від англійського слова «interact», де «inter» означає – взаємний, «act» - діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачену ціль – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність та інтелектуальну спроможність [5; с. 8-9].

Поняття «інтерактивність», «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи й методики навчання», «інтерактивні технології» все більше з'являються в статтях наукових працях з педагогіки, у розділах навчальних посібників, що описують процес навчання як спілкування, кооперацію, інтеграцію співробітництва рівноправних учасників [6].

М. Скрипник зазначав, що інтерактивне навчання – навчання, яке засноване на взаємодії, під інтерактивним навчанням розумів застосування сукупності методів. Р. Реванс інтерактивне навчання розуміє як активно-пошукове навчання у дії. Ю. Кулюткін, Д. Джонсон підкреслювали проблемний характер інтерактивного навчання, називаючи його «навчанням у співробітництві».

Інтерактивні методи навчання базовані на активній участі дошкільників у освітньому процесі, що є компонентою особистісно-орієнтованого навчання.

Інтерактивні технології навчання дають можливість в дошкільному освітньому просторі поєднати індивідуальну, парну, групову, колективну роботу, їх застосування стає передумовою моделювання життєвих ситуацій, що сприяють розвитку компетентностей сучасного дошкільника. Застосування інтерактивних технологій у дошкільних закладах має на меті формування внутрішньої мотивації до навчання, збагачення знань, що спрямовано на сам процес навчання та спілкування з однолітками, з проявом особистісного ставлення до навчальної діяльності: цікавий зміст, цікава форма організації діяльності; цікавий сам процес, подобається здобувати знання тощо.

Отже, інтерактивні технології та форми роботи в дошкільлі, обов'язково мають у своєму підґрунті спільну діяльність, яка відбувається засобами комунікації, навчання, що своєю передумовою мають пріоритет особистісних взаємин, демократичність, активізацію діяльності дошкільнят, ефективність організації процесу навчання на основі групових і колективних засобів навчання.

Список використаних джерел:

1. Акпинар Л.Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.Е.Акпинар. – К. : Слово, 2014. – 285 с., – С–42.
2. Беленька Г.В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки : дис..доктора пед. наук : 13.00.08 / Г.В.Беленька. –К., 2012.– 495с.
3. Комар О. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ольга Анатоліївна Комар. – Умань, 2011. – 405 с.
4. Крюкова Є.С. Підготовка майбутнього викладача вищого навчального закладу до впровадження інтерактивних педагогічних технологій : дис.. канд.. пед. наук : 13.00.04 / Є.С.Крюкова. – К., 2015. –191с.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології на-вчання: тук.-метод, посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. - К. : Вид-во А.С.К., 2004. - 192 с.
6. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник / С.О. Сисоєва ; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ЕКМО, 2011. – 324 с.

УДК 373.2

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Волицька Інна Сергіївна,
студентка 3 курсу КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Зміна державного стандарту України, перетворення її у самостійну державу, перехід до громадянського суспільства зумовили докорінне реформування й модернізацію системи освіти, зміну основних парадигм в освіті на всіх її ланках, що, у свою чергу, вимагає внесення відповідних змін у зміст освіти. У цьому зв'язку особливої уваги набуває дошкільна освіта як вихідна, початкова ланка загальної освіти. Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загально-державних нормативних документів, а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Законі «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти, Державній цільовій програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. Створення умов для удосконалення її неповторної унікальності, розвитку здібностей та обдарувань сприятиме всіляким успіхам дитини в майбутньому, що, в свою чергу, позитивно позначатиметься на благополуччі держави.

З гуманістичних позицій дошкільне дитинство розглядається як: самоцінний етап життя людини; етап підготовки до наступного періоду життя – шкільного дитинства; період, протягом якого формуються не тільки передумови, а й провідні риси особистості, що визначатимуть її спрямованість, поведінку і діяльність протягом усього життя [2].

Проблемою дошкільної освіти як особливої ланки в системі дошкільної освіти займалися А. Богуш, О. Зима, С. Сажник, Т. Степанова; оволодіння дошкільників навчальною діяльністю Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кравцов, Є. Кравцова, О. Леонтєв, О. Любчик та ін.

Характерною особливістю дошкільного дитинства є те, що в цей період забезпечується загальний розвиток дитини. Загальний розвиток зумовлюється змінами психічних процесів, їх якісними і структурними перетвореннями. Характерною особливістю психічного розвитку людини є здатність до накопичення змін, «надбудови» нових змін над старими. Розвиток, досягнутий дитиною в дошкільному віці, слугуватиме підґрунтям для набуття нею в наступному віковому етапі спеціальних знань, умінь і навичок, формування стійких особистісних якостей.

Одним із провідних завдань дошкільної освіти і виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості.

Фундаментом нової системи освіти є її дошкільна ланка. Адже доступність до якісної освіти започатковується з дошкільної освіти, оскільки саме вона є базою цілісного розвитку майбутніх громадян України, фундаментом творення нового освітнього процесу.

Дошкільний навчальний заклад забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту. Крім того, він задовольняє потреби громадян відповідної території у здобутті дошкільної освіти; забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти; створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання; формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей; здійснює соціально-педагогічний патронат, взаємодію з сім'єю; є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку; додержується фінансової дисципліни, зберігає матеріально-технічну базу; здійснює інші повноваження відповідно до статуту дошкільного навчального закладу. Якщо ДНЗ заснований на приватній формі власності, він здійснює свою діяльність за наявності ліцензії на право надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти, виданої в установленому законодавством України порядку [3].

Головна мета дошкільної освіти в Україні – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити їх збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе.

У зв'язку з переходом загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і тривалість навчання актуалізується проблема формування готовності дошкільнят до систематичного навчання, шкільного життя. Мотиваційна, емоційно-вольова, комунікативна, фізична підготовка, розвиток пізнавальних психічних процесів та мовлення, прищеплення елементарних навчальних умінь – основні напрями робота з дошкільнятами.

У центрі уваги має бути забезпечення кожній дитині перед вступом до школи мінімального освітнього ядра та створення передумов для її безболісної адаптації до нового соціального середовища на основі сучасних критеріїв, форм і методів підготовки до школи, адекватних віковій дитині.

Як показують наукові дослідження, дошкільний період – надзвичайно сприятливий для закладання базису громадянської свідомості: почуття любові й повага до рідних і близьких, інших людей, батьківської домівки, дитячого садка, рідного села, міста, пошани до державах символів, інтересу до історичної та культурної спадщини українського народу.

Таким чином, завданням освіти, зокрема її дошкільної ланки, є соціально організована підтримка зростання кожної особистості, її соціокультурного становлення. Дошкільне дитинство є важливою передумовою успішного розвитку особистості в наступні роки, що є тематикою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аверьянов А. И. Система: философская категория и реальность / А. И. Аверьянов. – М., 1976. – 207 с.
2. Агапов И. Г. Социоцентристская и персональноцентристская парадигмы в образовании (культурологический анализ) / И. Г. Агапова // Личность. Культура. Общество. – 2008. – Т. 10. – С. 265–271.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Освіта України. – К., 2001. – С. 5.
4. Огнев'юк В. О. Особлива місія дошкільної освіти / В. О. Огнев'юк // Дошкільне виховання. – 2006. – № 4. – С. 3–7.
5. Степанова Т. М. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ–ХХ століття) : монографія / Т. М. Степанова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – С. 55–58.

УДК 373.2"312"

*Микуліна Антоніна Костянтинівна,
ст. викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти МДУ*

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблема якості освіти є вельми актуальною в сучасних умовах реформування системи освіти. Інтерес до даного питання відображає спроби суспільства перебудувати систему передачі найвеличезнішого досвіду людських знань підростаючому поколінню, з одного боку, не упустивши сутнісних позицій, але і не допускаючи інформаційного, психологічного і фізичного перевантаження дітей, підлітків, юнаків. З цієї причини на різних ступенях освіти значна увага надається змістовній частині її якості: знання, навички, кваліфікація, досвід.

Проте будь-яка методологічна концепція якості освіти має також такий компонент як «стан суб'єкта навчання і виховання», його фізичне і психічне здоров'я. Наукою і практикою доведено, що цей стан істотно впливає на засвоєння дошкільником змісту освіти.

Навчання дітей починається ще задовго до школи – в дитячому садочку. Тут діти не лише весело проводять час, але і отримують перші життєві навички, пізнають світ через гру, розвивають свої творчі здібності, стають здоровими і міцними духом, знаходять перших друзів.

Метою дошкільного виховання є практичне оволодіння рідною мовою в сім'ї та дошкільному виховному закладі; формування пізнавальної активності, творчих і художніх здібностей в іграх та інших видах дитячої діяльності; виховання культури спілкування, поваги й любові до батьків, родини, Батьківщини; започаткування основ трудового виховання, екологічної культури; прищеплення національних і загальнолюдських цінностей [1].

Завданнями сучасного дитячого садочка є:

- розвиваючі, які створюють умови для забезпечення емоційного благополуччя дошкільників, розвиток їх творчого потенціалу, що включає: інтелектуальний, моральний і дієвий компоненти;
- виховні, що формують моральні якості особистості, духовне ставлення до світу за законами добра; забезпечують умови для становлення загальнолюдських цінностей майбутніх школярів;

- освітні, які створюють умови для соціально-організованих форм роботи з дітьми та для нерегламентованої дитячої діяльності, заснованих згідно вимог Базового компоненту дошкільної освіти [1].

Дошкільний навчальний заклад – це потужна освітня система, яка будується на основі сучасних наукових досягнень у галузі педагогіки, враховуючи вимоги, які висуває перед нами сучасність.

Таким чином, без урахування у виховно-освітньому процесі даного чинника забезпечення якості освіти неможливе. Звідси слідує необхідність дотримання в дошкільних установах певних умов для збереження здоров'я дітей - *перша умова*, яка одночасно забезпечить і якість освіти.

Друга умова - високий рівень якості освітніх програм і їх методичного забезпечення, зміст яких дозволить педагогам будувати навчально-виховний процес відповідно до сучасних вимог і рівня розвитку суспільства і одночасно без зайвого навантаження для дьтей.

Третя умова - збагачення наочно-просторового середовища, наповнення якого надає дитині можливості для саморозвитку [3].

Слід зробити акцент на тому, що найбільшою мірою перераховані вище умови відносяться до дошкільної освіти, оскільки дошкільне дитинство - найсприйнятливіший до дії дорослого період розвитку.

Головна функція дорослого на даному віковому етапі (це відноситься як до педагогів, так і до батьків) - адаптувати дитину до життя в навколишньому світі, розвиваючи такі значущі здібності, які особово-орієнтована модель представляє як здатність - пізнання світу, дії в світі (збереження існуючого, перетворення і створення нового), прояви відношення до оточуючого світу. Поняття «розвиваюче середовище» - це середовище, яке дає можливість дитині розвивати цінності пізнання, перетворення і відносини до світу не тільки за допомогою педагога, але і самостійно. В сучасній дошкільній установі наочно-просторове середовище представлено на підставі вибраних педагогами освітніх технологій («Перші кроки», технологія М. Монтесорі та інші) [3].

Організація середовища повинно враховувати не тільки дидактичні позиції педагогів, але і бачення самої дитини. З цієї причини має сенс надавати дитині можливість також брати участь в створенні середовища через:

- самостійне розташування ігрового матеріалу - максимальну його доступність, коли все, що дитині потрібно для розвитку (іграшки, ігри, книги, матеріал для продуктивної діяльності) доступно для користування і дитина може грати з ними в будь-яку вільну хвилину;

- активне використання розвиваючих, дидактичних і інших ігор[1].

Оскільки розвиваючі ігри мають безліч переваг: в них можна використовувати різний матеріал (іграшки, картинки), можна вводити природний, ігровий матеріал, самих дітей; одні і ті ж ігри можна ускладнювати і спрощувати, можна творчо інтерпретувати їх, вводячи свої елементи. В цьому випадку наочно-просторове середовище і виконуватиме розвиваючу роль.

Наступна умова - забезпечення психологічного комфорту дитини в освітній установі, з метою збереження фізичного і психічного здоров'я.

Під словосполученням «психологічний комфорт» в науці розуміється складна освіта, що містить такі компоненти, як :

- емоційне благополуччя (переважання в процесі життєдіяльності позитивних емоцій);

- позитивна Я-концепція (позитивне самосприйняття, самовідношення, самооцінка);

- благополуччя і успішність у сфері спілкування і взаємостосунків (схвалення дитини батьками, однолітками і педагогами);

- успішність у сфері діяльності [2].

У дошкільному дитинстві, на наш погляд, саме ця складова визначає якість освіти в цілому. Оскільки саме «благополучна дитина» оптимально засвоюватиме знання, буде розвиватися в діяльності, будувати спілкування з однолітками і дорослими.

У психолого-педагогічній науці є безліч даних про те, як психологічний комфорт і дискомфорт дитини позначаються на інтелектуальному, емоційному, комунікативному розвитку дітей (це дослідження, виконані під керівництвом Т.А. Репиной, В. К. Котырло, Е.А. Панько, Л.Н. Башлакова) [3].

Психологічний комфорт дитини в ДНЗ - це не тільки умова забезпечення якості освіти, але і достатньо ефективний і легко діагностується його показник. Даний критерій можна застосовувати і на інших освітніх ступенях, проте детально зупинимося на дошкільній.

На сьогоднішній день в психологічній науці існує науково і психологічно обґрунтований інструментарій вивчення всіх вище перелічених компонентів психологічного комфорту дитини в дошкільній освітній установі. Частина методик, безумовно, може бути використана тільки фахівцями, що мають психологічну підготовку, частина може застосовуватися педагогами і керівниками дошкільних установ.

Так, емоційне благополуччя дошкільника вивчається за допомогою методів спостереження, спілкування, ряду проектних методик: діагностика емоційного стану за допомогою кольорів, малювання настрою.

Я-концепція дитини може досліджуватися за допомогою бесід, спостережень, проектних методик (тест Люшера, тест Де Грєєфа, методика «Драбинка», тести самооцінки, тест-малюнок («Малюнок людини»), казковий семантичний диференціал) [2].

Благополуччя у сфері спілкування і відносин вивчається за допомогою методів соціометрії, зрізів, спостережень, спілкування, ряду проектних тестів (колірного тесту відносин, тестів-малюнків («Малюнок людини», «Моя група», «Мій дитячий садок», «Моя вихователька», «Моя сім'я»), просторових тестів (гра «Інтрига», тест Де Грєєфа, тест Р.Шахраюючи), казковий семантичний диференціал) [2].

Успішність дитини у сфері діяльності може діагностуватися за допомогою педагогічної діагностики, яка вивчає засвоєння дошкільником системи знань, умінь, навичок згідно вибраній програмі виховання і навчання.

Такий великий банк діагностичних методів і методик дозволяє проводити моніторинг якості дошкільної освіти на достатньому рівні.

Існують також певні можливості оптимізації психологічного комфорту дитини в дошкільній установі. Найважливішою на наш погляд є характеристика фахівця, що працює з дітьми, оскільки дошкільник беззахисний перед травмуючими діями безграмотного педагога, а дошкільний вік -- це сенситивний період розвитку особистості, становлення її базових характеристик. Крім того, в цьому віці закладаються основи відношення людини до світу предметів, природи, світу людей. В першу чергу необхідно відзначити якість психологічної позиції дорослого, яка повинна відрізнятися безумовним схваленням дітей. В спілкуванні з дошкільниками ця позиція виявляється через переважання позитивних оцінок особистості і діяльності дітей, позитивне передбачення дій дитини, оцінку вчинків, а не особистості дитини, позитивні невербальні прояви.

Іншим важливим моментом є висока професійна кваліфікація педагога, бо такий педагог навіть при мінімальному матеріальному забезпеченні зможе забезпечити достатній розвиток дошкільників.

Ось ще ряд умов, необхідних для психологічного комфорту дитини в ДНЗ:

- особистісно-орієнтований підхід до дошкільників, який має на увазі індивідуалізацію і диференціацію виховного і освітнього процесів, орієнтацію педагога на інтереси розвитку дитини; В науці існує ряд досліджень, присвячених формуванню у педагогів особистісно-орієнтованого підходу до дитини;

- відкритість дошкільної установи для батьків і інших членів сім'ї дошкільника, співпраця керівників і фахівців дошкільного закладу з сім'єю;

- активний розвиток усіх видів діяльності дитини за допомогою різних прийомів і методів навчання при особливій увазі до специфічного виду діяльності - гри;
- розвиток навичок спілкування дітей для оптимізації їх взаємодії з однолітками і дорослими;
- широке використання засобів мистецтва (музики, літератури, живопису);
- активна діяльність фахівців (педагога-психолога, соціального педагога) [3].

Всі вище перераховані умови можна віднести до умов забезпечення якості дошкільної освіти. Проте в сучасних умовах основним компонентом, що забезпечує якість освіти є, перш за все, освітня парадигма. Вона визначає загальний підхід до розуміння якості освіти, умовах, критеріях, технології його моніторингу.

Список використаних джерел:

1. Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу/ Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко – Суми: Університетська книга. - 2010.
2. Освітні технології : Навчально-методичний посібник / За ред. Пехоти О.М. – Київ : АСК., 2001. – 256 с.
3. Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти / Т.І.Поніманська / Дошкільна педагогіка - К., 2004.- 456 с.

УДК 373.24

*Покутня Марина Сергіївна,
студентка 1 курсу РВО «Магістр»,
факультету дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету*

ВИМОГИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЩОДО ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ

Сучасна дошкільна освіта орієнтована на фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, що розкриваються через компетенції дитини. Вони є основою набуття соціального досвіду та формування готовності до взаємодії із довколишнім світом і реалізуються у напрямках виховання. Орієнтована на гуманістичні цінності українська виховна система обрала «дитиноцентризм за основу своєї методологічної платформи» [1].

Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» оголошує ціннісні орієнтири, декларує курс на створення умов для індивідуальної траєкторії особистісного розвитку, формування цінностей, особистісних якостей та життєвих компетентностей

У програмі «Дитина» розкривається зміст виховання і навчання дітей у розділі «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя), «Дослідники» (сьомий рік життя). Зазначається, що у виховному процесі педагог має створити умови для повноцінної соціалізації малят, серед яких пізнавальні і морально-етичні цінності людства. Відповідно, спостерігаємо підвищену увагу до трудового виховання. Так, у підрозділі «Дитина у соціумі» передбачається продовжувати ознайомлювати малят з предметами, знаряддями праці, суспільним (зокрема транспортом) і соціальним довкіллям. Також розширюються знання дітей про професії дорослих у ДНЗ: завідувач, вихователь-методист, завгосп, комірник, шеф-кухар та ін. Поглиблюються знання дітей про вже знайомі їм професії, збагачуються уявлення про трудову діяльність людей, яку вони не можуть спостерігати безпосередньо (транспорт на виробництві, у сфері обслуговування, в освіті) [2].

Продовжують ознайомлювати дітей з професіями медичних працівників вже відомих, а також поглиблюють знання про роботу лікарів «швидкої допомоги». Диференціюються уявлення про поліклініку, лікарню; розширюються знання про виробництво предметів побуту на фабриках, заводах, професії людей виробничої сфери, про старовинні ремесла й способи виготовлення речей.

У дітей старшого дошкільного віку виховують повагу до людей творчої праці – майстрів народно-прикладного мистецтва. Розучують із ними прислів'я, приказки про працю, умілі людські руки. Вихователі ДНЗ поглиблюють знання дітей про техніку й транспорт, інформаційно-телекомунікаційну техніку, а також виховують повагу до праці людей різних професій. У родинному колі батьки мають сприяти поглибленню та уточненню відповідних знань.

Програма «Впевнений старт» спрямована на розвиток і виховання дітей старшого дошкільного віку. Зміст документа розкривається у розділах фізичний розвиток, пізнавальний розвиток, мовленнєвий розвиток, художньо-естетичний розвиток, ігрова діяльність, трудова діяльність [4].

Трудове виховання найбільш представлено у розділах «Трудова діяльність» і «Пізнавальний розвиток». У розділі «Трудова діяльність» на особливу увагу заслуговують освітні завдання, які стосуються питання ознайомлення з працею дорослих. Так, передбачено завдання, які орієнтують на формування стійкого інтересу до праці дорослих, на розширення уявлень дітей про це явище через соціальну значущість, на різні види та знаряддя праці.

Також передбачено виховання інтересу та поваги дітей до праці, залучаючи дошкільнят до посиленої трудової діяльності. Поставлені завдання до різних видів дитячої праці: самообслуговування, господарсько-побутової праці, художньої праці, праці в природі (у куточку природи, на городі, у квітнику), праці на ігровому майданчику.

Показниками трудових навичок і вмінь є інтерес та знання до різних видів праці дорослих, до знарядь праці, повага до праці дорослих, спільна робота з однолітками, вміння застосовувати трудові вміння та навички у реальних життєвих ситуаціях. Також у розділі розміщені поради батькам, в яких представлені практичні рекомендації здійснення трудового виховання у родині. Зокрема, пропонується спостереження за працею дорослих, розповіді про її соціальну значущість, підтримання інтересу до неї тощо. Передбачається, що батьки є активними учасниками трудового виховання власних дітей [3, с. 3].

У розділі «Пізнавальний розвиток» програма орієнтує на ознайомлення дітей із працею дорослих, зокрема на збагачення знань і уявлень про сільськогосподарську працю, на поглиблення знань про способи виробництва, на уявлення про користувача і виробника предметів, на виховання поваги до праці людей (світу предметів), на доступні та необхідні для соціального досвіду види праці дорослих, на прищеплення інтересу до різних професій (світ людей).

Серед порад батькам заслуговують на увагу такі як схвалення і підтримання пізнавальних інтересів, збагачення обізнаності дитини про навколишній світ, про предметне та соціальне довкілля, світ гри. Показниками пізнавального розвитку дитини у контексті трудового виховання є такі: уявлення про професії, що пов'язані із космосом (космонавти, астрономи, астронавти); знання про способи виробництва предметів побуту; знання про найбільш доступні і необхідні для соціального розвитку види праці; інтерес до різних професій.

У програмі підкреслюється роль трудового виховання і питання ознайомлення із працею дорослих, професіями, вихованням поваги до них, але конкретних орієнтирів немає, окрім професій пов'язаних із космосом. Найкраще виховувати інтерес та повагу до цього явища через знайомлення дітей старшого дошкільного віку із робітничими професіями.

Підтвердженням цього є розділ програми «Ігрова діяльність». Серед орієнтовного переліку ігор представлено такі, як «Магазин», «Будинок моди», «Салон краси», «Автомайстерня», «Пілоти», «Машиністи потяга», «Пошта», «Школа», «Будівельники», «Пожежники», «Лікарня», «Аптека», «Бібліотека» та ін. (сюжетно-рольові ігри), «Будуємо міст», «Новобудови», «Залізниця», «Вокзал», «Зоопарк», «Ферма», «Автомийка», «Фабрика меблів», «Місто мрій» та ін. (конструкторсько-будівельні ігри), «Впізнай за описом», «Кому що потрібно для роботи», «Дні тижня», «Добери пару» та інші дидактичні ігри. Як бачимо, більшість ігор можна використовувати для закріплення знань про професії дорослих.

У дітей шостого року життя з'являються ігри з елементами праці та художньо-творчої

діяльності. Вони мають включати правила співробітництва (розподіл інструменту, матеріалу, узгодження ігрових та трудових дій): «Зоопарк», «Керамічний завод», «Квіткарі». Дидактичні ігри розширюють знання про предмети, рослини, тварини, природні та суспільні явища, характер стосунків між людьми.

На 7-му році життя програма акцентує увагу на збагаченні тематики сюжетно-рольових ігор, на мотивуванні дітей відтворювати виробничу діяльність дорослих, події громадського життя, на підтриманні ігор, які ґрунтуються на життєвому досвіді дітей та знаннях, які були отримані опосередкованим шляхом. В іграх присутні елементами праці та художньо-творчої діяльності: «Театральна майстерня», «Фермерське господарство», «Майстерня з лагодження транспорту» та ін. Дидактичні ігри більш насичені шкільною тематикою, але залишаються й ігри, пов'язані з професіями: «У лік арні», «Як працює майстерня з пошиття одягу», «Збирання врожаю».

Підрозділ «Привчаємось працювати» орієнтує на: задоволення потреб у праці, організації гри-праці; формування більш складних трудових вмінь; оволодіння знаряддями праці (голка, молоток, шило, викрутка та ін.); досягнення кінцевих результатів; виховування позитивного ставлення до праці; пробудження почуття гордості за успіхи (власні й товаришів) у праці.

Відповідно до вимог програми педагоги мають формувати вміння користуватися ганчіркою (протирати пил), доглядати за рослинами, спільно з помічниками вихователя протирати підлогу, розвішувати рушники, а також чергувати по їдальні, сервірувати столи, прибирати посуд [4].

При формуванні трудових навичок необхідно спеціально навчати дітей виконанню конкретних дій . Навчання організовується ідентично в кожній віковій групі. Основним методичним прийомом формування навичок є показ виконання елементарних дій та їх послідовності . Ознайомлення дітей зі способами виконання нової дії вимагає детального показу і докладного пояснення кожного руху , їх послідовності. Вирішальне значення при цьому має активна поведінка дитини , тобто її практична участь у виконанні даної дії. Без цього оволодіння навичкою неможливе. Можна скільки завгодно показувати , пояснювати , як треба прибирати іграшки , як підклеювати книгу, коробку з - під настільної гри , але все це залишиться безрезультатним, якщо дитина сама не повторюватиме того, що їй показують. Докладний показ і пояснення , як виконувати ту чи іншу конкретну дію , в поєднанні з безпосередньою участю в роботі дозволяють навчити дітей точно добирати та використовувати необхідний спосіб дій і старанності. Засоби трудового виховання дошкільників:

- 1) ознайомлення дітей із працею дорослих;
- 2) трудове навчання;
- 3) самостійна праця дітей.

Художня праця старших дошкільнят об'єднує роботу із папером, картоном, природними матеріалами і пов'язана з умінням виготовляти коробки, вироби. Розширюється зміст конструкторської діяльності: виготовлення макетів технічних об'єктів, заміняти одні деталі іншими; вчити об'єднувати споруди, єдиним задумом, створювати колективні моделі або будівлі за опорними схемами; стимулювання ініціативи, фантазії, винахідливості: автомобілі, міст, будинок, вулиця, літак, аеродром, театр тощо.

Висновок: Отже, у змісті програми передбачено, що знання дітей про працю дорослих пов'язані із вихованням поваги до праці та людей різних професій. Суттєвим є необхідність набуття знань дошкільників про професії сучасного виробництва. Це робітничі професії, адже вони найбільш зрозумілі дітям. Водночас залишається проблема критеріїв відбору професій для дітей. У ігровій діяльності («Гра дитини») передбачено формування інтересу до працівників школи та їх професійної діяльності (директор, вчитель групи продовженого дня, завуч, бібліотекар, кухар тощо) і соціальне значення їх роботи. вихователі мають забезпечувати умови для розгортання сюжетно-рольових ігор, в яких діти відображають знання про роботу людей різних професій.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. – К. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 352 с.
2. Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Г.В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – 3-те вид., доп. і перер. – К. : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Про впровадження Програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Наказ МОРІ України від 23.11.2010 № 1111 // Палітра педагога. — 2010.- №6.-С.3.
4. Програма розвитку дітей дошкільного віку "Впевнений старт". – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 104 с.

УДК 373.2.015.31:504

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Ковач Ангеліна Сергіївна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Природа – могутнє джерело пізнання , яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу. Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці.

Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Головною умовою реалізації завдань екологічного виховання є створення еколого – розвивального предметного середовища, яке сприяє формуванню в дошкільнят екологічної вихованості, яка передбачає набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, прояв гуманних почуттів до живих істот, оволодіння початковими вміннями відчувати красу та милуватися нею, виважено поводитися в довкіллі, знати правила безпечної поведінки в природі.

Катастрофічний стан навколишнього середовища, що нині вже істотно визначає здоров'я людей, тривалість їх життя, саму можливість стабільного існування, спонукає до дослідження та роздумів усіх небайдужих людей. Проблеми природокористування постають сьогодні перед громадськими діячами, письменниками, економістами, істориками, педагогами та ін. Власне, стає зрозумілим, що сфера природокористування повинна служити об'єктом пильної уваги кожної людини. Лише за такої умови можна вивільнити раціональні, гуманістичні принципи, які сприяють розв'язку екологічних проблем.

Важливо сьогодні, щоб усі - дорослі та діти - стали на шлях співпраці з природою. Отож одним із провідних завдань ДНЗ є екологічне виховання підрастаючого покоління. Екологічне виховання здійснюється на всіх етапах життєдіяльності дитини, на кожному етапі ставиться певна мета, завдання, добирається відповідна методика з огляду на вікові особливості.

Сучасний ДНЗ є першою сходинкою збагачення дітей знаннями про природне і соціальне оточення, знайомство з загальною, цілісною картиною світу та формування науково - обґрунтованого, морального й естетичного ставлення до нього.

Зростає роль дошкільного навчального закладу у формуванні відповідальності особистості за історичну долю країни та всебічний прогрес українського суспільства.

Цілеспрямований процес формування відповідального ставлення дошкільників до природи в усіх видах навчальної суспільно корисної діяльності та спілкування з природою складають сутність екологічної освіти і виховання, які конкретизують і поглиблюють основну ціль - формування екологічної культури, екологічної відповідальності.

Принципове значення в педагогіці і психології має положення про те, що ставлення до природи набуває риси відповідального тільки при умові всебічного екологічного виховання особистості з дошкільного віку до глибокої старості.

В системі екологічного навчання і виховання дошкільників педагоги враховують той факт, що ставлення до природи включають такі аспекти. Перший виражає ставлення до природи як предмета матеріального виробництва, об'єкта праці та життєдіяльності людини. Другий - як ставлення до особистих природних даних, до свого організму, який включений в систему екологічної взаємодії. Третій показує ставлення людей до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною навколишнього природного середовища [2, с.52].

Соціальна відповідальність є універсальною формою зв'язку і взаємозалежності особистості та суспільства. Категорія соціальна відповідальність розглядається у взаємозв'язку з категоріями свобода і необхідність. Суб'єктивною передумовою соціальної відповідальності є свобода волі, розуміння як здатності суб'єкта приймати рішення зі знанням справи; умовою і компонентом свободи волі є пізнання зовнішньої необхідності. Не пізнаючи об'єктивних законів природи та суспільства, люди не вільні у своєму виборі (свобода волі), своїй діяльності (свобода дії) [7,с.54]. Соціальна відповідальність означає міру вільного прояву суб'єктом своїх обов'язків і права вибору в конкретних умовах оптимального варіанту ставлення до дійсності, виходячи з прогресивних інтересів суспільства.

Отже, визначимо ставлення до природи як свідомого вибору зв'язків дошкільнят з різними природними об'єктами і явищами. Природними об'єктами в цьому випадку є сама природа, екосистеми і геосистеми, власне людина як природна істота. Крім того, в систему екологічних чинників включається відношення до діяльності, пов'язаної з використанням та охороною природи. Названі відношення проявляються у вигляді необхідності, а також емоцій, симпатії, прив'язаності, любові, байдужості, ворожнечі, антипатії тощо.

Відповідальне ставлення до природи - це здатність і можливість дитини свідомо, а отже цілеспрямовано, добровільно, виконувати вимоги і вирішувати завдання морального вибору, досягаючи певного результату. Метою поведінки дошкільника повинні бути такі вчинки, які спрямовані на підтримку відтворюючих сил природи, нанесення найменшого збитку її естетичних і матеріальних цінностей, на збереження природи для майбутніх поколінь. Добровільне, вільне дотримання моральних вимог, пов'язаних з відношенням до природи, передбачає переконаність в необхідності такої поведінки, а не страх за можливе осудження з боку оточуючих. Саме переконаність дозволяє людині протидіяти будь - якому впливу, а також долати свої сумніви, які не відповідають екологічній необхідності.

Відповідальність, як внутрішня якість особистості, є поєднання раціонального й емоціонального, гармонійний зв'язок розуму і почуття. Екологічна відповідальність пов'язана з такими якостями дитини, як цілеспрямованість, зібраність, вміння мобілізувати свої можливості, самоконтроль, передбачення наслідків своїх дій в природному середовищі, критичне ставлення до себе та інших. Вихователю необхідно знати, що екологічна відповідальність та інші явища соціальної відповідальності, виражається в таких емоційних станах: турбота, занепокоєння, старанність, тривога, напруженість, хвилювання, зосередженість, сумнів та ін.

Відповідальне ставлення дитини дошкільного віку до природи ми розглядаємо як аспект утвердження відповідальності в якості стійкої риси характеру особистості. Екологічна відповідальність як внутрішня якість, як елемент свідомості є формою прийняття системи відповідальної залежності людини та природи. Вона характерна у вищій мірі позитивним

відношенням до суспільних потреб і заснована на глибокому розумінні своїх вчинків, в усвідомленні цінності та соціальної ролі в екологічній ситуації.

Система потреб складає ядро особистості. Покликання до спілкування з природою властиве людині органічно, адже усім своїм минулим, сучасним і майбутнім вона пов'язана з природою. Покликання до природи включає всі прояви активності: чисто біологічну активність темпераменту, і соціальну активність переконань. Необхідність спілкування з природою включена в структуру біологічних і пов'язаних з ними матеріальних потреб, та ідеальних (духовних, культурних) потреб пізнання природи, сенсу життя, існування. Зростає значення розвитку потреб нового типу - в цілісному відтворенні освоєного світу, у відповідальності за духовний розвиток людини в поєднанні з розвитком навколишнього середовища. Актуальність формування саме цієї потреби пояснюється загостренням суперечностей між відношенням до навколишнього середовища екологічної основи життя і ставленням людини до самої себе.

Для педагога важливо, щоб потреба спілкування з природою впливала на соціальні потреби дошкільника, наприклад, постати певне місце в колективі, користуватися прив'язаністю друзів, увагою вихователя. Потреба в спілкуванні з природою, в її збереженні включається в систему мотивів індивідуальної поведінки. Відповідальність на рівні мотивів виступає як соціально збуджуючий стимул. Виділяють такі мотиви:

- Громадсько - патріотичні - що ґрунтуються на бажанні примножити багатства природи і пов'язані з почуттям обов'язку перед суспільством з охорони природи своєї Батьківщини.

- Гуманістичні - виражаються в прагненні проявити добро, співчуття у відношенні до живого, бажання захищати.

- Естетичні - виявляються у потребі зберегти красу навколишнього середовища.

- Науково - пізнавальні - виражаються у розумінні складних зв'язків суспільства, людини і природи, прагненні пізнати її закони.

- Гігієнічні - виходячи з розуміння значення природи для здоров'я людини і бажання зберегти її оптимальні біофізичні та хімічні параметри.

- Економічні - засновані на визнанні природи як джерела ресурсів для розвитку продуктивних сил суспільства, науково-технічного прогресу [3, с.22].

Звідси, розуміємо, що свідомість - це єдність знання і переживання. Засвоєння екологічних знань, звичайно, повинно супроводжуватися емоційними переживаннями дошкільника і сприяти становленню його екологічних переконань як стержневого компонента екологічної відповідальності.

Екологічні переконання - це суб'єктивне відношення людей до природи, яке розкриває знання про її значення для людини, про організованість та еволюцію природи, чуттєво пережиті і включені в ті аспекти свідомості, що пов'язані з розумінням ідей бережливого гуманного ставлення до природи. Як будь - які моральні переконання, екологічне переконання сучасної дитини дошкільного віку повинно будуватися на основі принципів загальнолюдської свідомості.

Моральне формування особистості, а також її формування відповідального ставлення до природи, базується не тільки на вимогах, а і на знанні взірців моральної поведінки, на порівнянні своїх дій і вчинків з такими зразками та їх оцінкою. Цей внутрішній процес приводить до створення оцінних відносин, зумовлюючих моральні, естетичні, юридичні та інші критерії вчинків і переживань людини. Отож формування у дошкільників відповідального ставлення до природи досягається за умови їх участі в різноманітних навчальних та життєвих ситуаціях, де необхідно приймати екологічно правильне рішення.

Психологічна природа екологічних поглядів і переконань, які впливають на формування відповідальності, включає три основні компоненти:

- інтелектуальний (екологічні знання та інтелектуальні вміння світоглядного характеру, володіння прийомами причинно - наслідкового мислення);

- персональний (мотивація, відношення і оцінка, віра в необхідність охорони природи і т.п.);
- внутрішню готовність (бажання, намір, потреба реалізації своєї позиції у вчинках діяльності по охороні природи [1, с.15].

Світогляд, ідеали, переконання дошкільників, які є одночасно мотивами його діяльності, в навчально - виховному процесі наповнюються екологічним змістом. Розглядаючи зміст поняття відповідальність перед природою (екологічна відповідальність), ми приходимо до висновку, що воно вбирає в себе всі суттєві ознаки поняття відповідальності, як соціальної та психологічної категорії і є актом свідомості, так як свідомість - це спосіб відношення до об'єктів своєї діяльності з врахуванням їх властивостей та можливостей.

Відповідно педагогічний навчально – виховний процес повинен бути спрямований на формування таких психологічних властивостей особистості, як потреба в спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, мотиви поведінки і діяльності по охороні природи, переконання - в соціальній обумовленості відношення людини до природи, в необхідності управління природними явищами.

Слід комплексно реалізовувати завдання екологічного виховання, а саме:

- виховування гуманного ставлення до природи;
- формування системи екологічних знань та уявлень про природу;
- розвиток уміння бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля; милуватися і захоплюватися ними;
- включення у посильну еколого-зорієнтовану діяльність.

Вирішення цих завдань забезпечить активне спілкування дошкільнят з природним довкіллям і сприятиме їх соціалізації.

Отже, екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в дітей екологічної культури.

Список використаних джерел:

1. Біла І. Вчимо дивитися, бачити й творити // Дошкільне виховання. - № 4. – 2004. – С. 14 – 18.
2. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. – Львів, 1996. – 71 с.
3. Бусленко В. Організація еколого – оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі // Дитячий садок. – Число 45 – 46. – 2004. – С. 21 – 23.

УДК 373.2.016:811

*Сіроштан Оксана Петрівна,
викладач КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Навчання іноземної мови – не обов'язковий, але бажаний компонент дошкільної освіти. Таке навчання є важливим засобом гармонійного розвитку особистості, формування її життєвої компетенції. Діти, які у дошкільному віці один-два роки залучалися до вивчення іноземної мови, за умови, що це навчання організовувалося методично правильно, успішніше навчаються у школі, краще засвоюють курс будь-якої іноземної мови. Навчання дошкільників англійської мови — це особливий вид освітньої діяльності. У процесі навчання мова виступає водночас предметом і провідним засобом навчання. У процесі навчання діти не вивчають складових частин незнайомої мови, а одразу опановують її як засіб спілкування. [2, с. 7].

Згідно із програмою дошкільного навчання дітей англійської мови, у дитячому садку

вивчення іноземної мови проводиться виключно в усній формі. Таким чином, пріоритетним завданням вчителя є розвиток навичок говоріння та аудіювання. Мова є не метою, а є засобом спілкування. Щоб людина заговорила, у неї має виникнути потреба це робити, іншими словами – має бути мотив для висловлювання. Тому для володіння мовою недостатньо знати велику кількість віршів чи пісень іноземною, потрібно ще й вміти використати вивчені слова та вирази у необхідних ситуаціях. Отже педагог, обираючи форми та методи навчання, створює для дітей штучне іншомовне середовище, відповідно до теми, що вивчається. Це може бути розмова двох друзів про їх сім'ї, домашніх тварин, улюблені іграшки, одяг. Існує досить велике різноманіття засобів організувати навчальний процес так, щоб гармонійно поєднати реальну мовленнєву діяльність із використанням досить обмеженого лексичного матеріалу, вивченого до цього.

На думку багатьох дослідників дошкільний віковий період є найбільш чутливим для оволодіння дітьми основами іноземного мовлення. Н.В. Імідадзе, Р. Пенфілд, розглядали проблему періодизації чутливості до засвоєння іноземних мов дітей дошкільного віку; А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко вивчали мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку; М. Вашуленко, Г. Ніколайчук, Л. Калмикова вивчали готовність дітей дошкільного віку до мовлення як лінгводидактичну проблему; Л. Айдарова, М. Лісіна, А. Маркова, досліджували комунікативний підхід до розвитку мовлення дітей дошкільного віку; Д. Б. Ельконін, М. Лісіна займалися вивченням процесу формування навичок іншомовного спілкування, як різновиду мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку; Б. Г. Ананьєв, О. О. Бодальов, Б. Д. Паригін та інші вивчали сутність феномену спілкування серед дітей дошкільного віку; Л. А. Венгер, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, С. Є. Кулачківська, Г. О. Люблінська, І. Луценко присвятили свої роботи проблемі педагогічного спілкування з дошкільниками; О. В. Бойко, Ю. І. Веклич, Г. В. Матюха, Р. Ю. Мартинова, С. Ю. Ніколаєва, Є. І. Негневицька, Ю. І. Пассов, С. В. Соколовська проводили дослідження щодо навчання дітей дошкільного віку іншомовного спілкування.

Ефективність навчання іноземних мов, на нашу думку, здебільшого залежить від обраного підходу до навчання. На сучасному етапі розвитку навчання іноземних мов основним вважається комунікативний підхід, оскільки він зорієнтований на вивчення іноземних мов через спілкування. Реалізація цього підходу в навчальному процесі з іноземними мовами означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню дітьми іншомовної мовленнєвої діяльності. Цей підхід передбачає оволодіння іноземними мовами, як засобами спілкування, набуття дітьми навичок первинної комунікативної компетенції. Правильно побудований процес навчання іноземних мов сприятиме формуванню навичок елементарного іншомовного спілкування дітьми. Як зазначає О.В. Бойко організоване педагогічне втручання у чутливий період мовленнєвого розвитку дітей не тільки сприяє запобіганню помилок, але й дозволяє дошкільникам опанувати розмовну форму іноземних мов [1].

Для вивчення англійської мови у дитини старшого дошкільного віку має бути внутрішня мотивація: комунікативна (бажання спілкуватися англійською мовою), лінгвопізнавальна (позитивне ставлення до оволодіння мовним матеріалом), інструментальна (позитивне сприймання форм і методів навчальної діяльності). Єдиним шляхом формування у дошкільників пізнавальних мотивів та інтересу до вивчення англійської мови має стати надання мотивам та інтересам ігрової спрямованості, оскільки ігрова діяльність у цьому віці є провідною. Лише ігрова комунікативна спрямованість кожного заняття дає змогу зробити навчання таким, щоб іншомовний матеріал запам'ятовувався, осмислювався дитиною мимовільно. Мотивами спілкування для дитини є радість від організованої діяльності, задоволення від усвідомлення набутих знань і навичок, зацікавленість вивченням іноземної мови. Організаційні форми та вибір технології навчання тісно пов'язані з віком та місцем проведення занять. У грі дитина буде мимовільно докладати зусиль, напружувати пам'ять, вправлятися у вимові звуків, вживанні іншомовних слів та фраз [2, с. 97].

Добираючи форми та методи навчальної діяльності вчитель звертається до затверджених державою програм вивчення іноземної мови дітьми дошкільного віку. Він визначає для себе мету та завдання роботи з дітьми, визначає сутність розвиваючої, виховної та навчальної цілей на кожному занятті. При цьому вчителю, що проводить заняття з іноземної мови важливо знати психофізіологічні особливості дітей, вміти вибудувати процес іншомовного спілкування, не забуваючи про специфіку пам'яті дітей дошкільного віку, їх працездатності та втомлюваності, потреби в чергуванні різних видів діяльності. Одні діти засвоюють поданий матеріал миттєво та на наступному занятті здатні відтворити його у запропонованих ситуаціях, а інші для цього потребують більше часу та практичних занять, навіть індивідуальних. Вважаємо, що педагогу для вирішення даної ситуації допоможуть не лише знання, отримані під час вивчення предмету «Методика викладання іноземної мови в дошкільному закладі», а його набутий у ході практичних занять з дітьми досвід. Так званий «метод проб і помилок» веде до особистого удосконалення й набуття професійної компетенції.

Учителі іноземної мови повинні пам'ятати про необхідність постійного самовдосконалення як свого мовного рівня, так і методики викладання предмету. На даний час в Україні є великий вибір книг, підручників, посібників та допоміжних засобів для навчання англійської мови саме дітей дошкільного віку. Існують і спеціальні методики, за якими працюють спеціалісти на курсах раннього вивчення мови. Це, зокрема, програма Helen Doron "Early English", навчальні комплекси Happy Hearts, Little Friends, First Friends, My Little Island, My First English Adventure, Young Children's Picture Dictionary, Pockets та інші. Все більшої популярності набуває робота приватних садочків, де вивчення мови може бути полегшеним використанням технічних засобів, таких як відеоплеєрів та комп'ютерів. Багато сучасних підручників зарубіжних видавництв мають в якості додатка програмне забезпечення для роботи на інтерактивних дошках.

Завдання навчання іноземної мови дітей дошкільного віку такі:

- викликати у дітей інтерес до вивчення англійської мови та підтримувати цей інтерес упродовж усього періоду навчання;
- цілеспрямовано навчати спілкуватися англійською мовою в межах комунікативного мінімуму, що пов'язаний зі світом дитинства;
- залучати мовленнєвий досвід дітей спілкування рідною мовою для перенесення на спілкування англійською та навпаки;
- активізувати у процесі навчання позитивні риси характеру, формувати новоутворення культури спілкування, прояви загальнолюдських моральних якостей;
- ознайомлювати дітей із елементами соціокультури англійських країн (Великої Британії, США та інших);
- формувати ставлення до довкілля, що передбачає відкритість, толерантність, повагу до інших народів, включає забобони, стереотипи, дискримінацію.

Педагог, плануючи систему занять на навчальний рік, може самостійно визначити послідовність вивчення тем, доповнити чи змінити запропоновану програмою систему ситуацій і функцій спілкування. У навчанні дітей дошкільного віку англійської мови мають бути враховані психологічні чинники, які вимагають здійснювати навчальний процес іншими формами, методами та прийомами, ніж у навчанні молодших і старших школярів.

Отже, іншомовне мовлення дітей дошкільного віку відіграє важливу роль у психічному, особистісному, соціальному розвитку. Іноземні мови виступають як засоби формування вмінь усного спілкування дітей дошкільного віку. Створення позитивного, емоційно-комфортного середовища, де кожен учасник є активним, важливим об'єктом навчання відіграє велику роль у формуванні комунікативних навичок з іноземної мови. Завдання дошкільного навчання іноземної мови передбачає навчити дітей вміти вступити у мовленнєвий контакт із співрозмовником, долучитися до розмови, отримати і передати елементарну інформацію, пов'язану зі змістом дитячого спілкування, припинити спілкуватися та ін., а не просто сказати якусь фразу іноземною мовою.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. В. Особливості формування мовленнєвої активності у дітей на заняттях з іноземної (англійської) мови / О.Бойко // Наукові записки Ніжин. Держ. ун-ту імені М.Гоголя : наук. журн. / за ред. Є.І.Коваленко. – Ніжин : НДУ, 2006. – С. 45-48.
2. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи / Т.В. Зубенко. – Миколаїв: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2006. – 120 с.
3. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. - К. : Академвидав, 2011. - 238 с. - (Альма-матер)
4. Шкваріна Т.М. Англійська мова для наймолодших [Текст] : програма, методичні рекомендації, розробки занять / Т. М. Шкваріна. – Х. : Видавнича група «Основа», 2005. – 176 с. – (Бібліотека журналу «Англійська мова та література» ; вип. 12 (24).

РОЗДІЛ 2 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.016:81-028.31:82"465.03"

*Атрощенко Тетяна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Гавринець Діана Іванівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

Виникнення мовленнєвої діяльності в ранньому віці зумовлене низкою психофізіологічних особливостей розвитку в ранньому дитинстві. Розвиток рухової системи спричинює виникнення таких важливих новоутворень першого року життя, як сидіння, прямостояння та прямоходіння, що є передумовою подальшого повноцінного психічного розвитку. Тісний розвиток рухової та сенсорної системи породжують маніпулятивні дії, що є витоками формування предметних дій. Руховий та перцептивний розвиток дитини відбувається виключно за умови спілкування з дорослим.

Виникнення й формування потреби у спілкуванні є важливою психологічною передумовою мовленнєвої діяльності. На тлі емоційного спілкування відбувається формування предметної діяльності: маніпулятивні дії поступово перетворюються в орієнтовні дії, які переходять у предметно-специфічні, а згодом стають предметно-опосередкованими. Виникнення знарядєвих дій із предметно-опосередкованих свідчить про певну сформованість предметної діяльності, що в ранньому віці визначається як практична діяльність, спрямована на виокремлення та засвоєння якостей предметів, а також набуття досвіду їх використання у зв'язку з наданою предметам суспільною функцією.

На третьому році життя мовлення дітей розвивається швидкими темпами в таких напрямках: розуміння мовлення дорослих, оволодіння словником, удосконалення звуковимови, засвоєння граматичної будови мовлення, розвиток діалогічного мовлення.

Одним із основних засобів розвитку мовлення дітей є ознайомлення дітей з художньою літературою. Художня література активізує й уточнює словник, сприяє розвитку образного мовлення, збагачує мовлення дітей емоційно-експресивною лексикою [2, с.173].

Робота з розвитку мовлення дітей третього року життя засобом художньої літератури здійснюється в процесі художньо-мовленнєвої діяльності.

Художня (естетична діяльність) - це специфічний вид практично-духовної (твори мистецтва, фольклор, дизайн, література тощо) і духовної (естетичне споглядання, естетичне сприймання, естетичне міркування і т. ін.) діяльності. Усім різновидам діяльності притаманне естетичне, художнє начало — здійснювана певній формі «творчість за законами краси», що приносить людині високу духовну насолоду. Через неї людина вступає в певні зв'язки із зовнішнім світом, в естетичні відносини з дійсністю, змінюючи при цьому саму себе, свої здібності, внутрішній світ. Мовленнєва діяльність - це форма спілкування, що опосередкована мовленням, складається з мовленнєвих дій і мовленнєвих операцій; передбачає фази орієнтування в ситуації спілкування, планування (внутрішнє програмування), реалізації і контролю мовлення. Мовленнєва діяльність охоплює процеси породження і сприймання повідомлень з метою подальшого спілкування, регулювання й контролю власної діяльності, власного мовлення.

Художньо-мовленнєва діяльність дітей є складовою як художньої, так і мовленнєвої діяльності. Художньо-мовленнєва діяльність - це полікомпонентний утвір, в якому можна

виділити чотири складові: 1) сприймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів; 2) відтворення змісту й виконавча діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнювальні бесіди, читання за ролями тощо); 3) театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави); 4) творчо-імпровізована діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість) [1, с.78].

Відтак, художньо-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку - це специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та у процесі якої використовуються різні жанри художнього слова.

Художнє слово допомагає дитині третього року життя встановлювати зв'язки з довкіллям. У процесі слухання художнього твору дитина вчиться «бачити» через слово, розуміти й оцінювати предмети і явища, зіставляти факти, аналізувати, доходити умовисновків, тобто художнє слово вчить дитину мислити з допомогою готових мовних форм.

Індивідуальні творчі прояви дітей у створенні художніх образів залежать від віку дітей, їхніх нахилів і інтересів, від виду творчої діяльності. Вихователь та батьки мають створити оптимальні умови для їх розвитку.

Проблему художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку досліджували багато вчених, а саме: Л.Гурович, Р.Жуковська, Н.Карпинська, О.Ушакова, Є.Флорина (Росія), А.Богуш, Н.Гавриш, О.Лещенко, Є.Лукіна, О.Монке (Україна), С.Чемортан (Молдова), Л.Таллер (Білорусь) та ін.

Проблема розвитку художньої творчості невідривно пов'язана з вивченням особливостей сприймання творів різних видів мистецтва, в тому числі художньої літератури, і формуванням уявлень про художній образ. Взаємозв'язок сприймання творів художньої літератури і різних видів дитячої творчості полягає у взаємному впливові одного процесу на другий. Це пояснюється тим, що художній твір пробуджує в людини глибокі почуття, які активізують творчу уяву і стають спонукою до творчої діяльності під впливом вражень від сприйнятого. Отже, чим більш глибокими виявляються переживання від сприйнятого, тим значнішим є вплив мистецтва на психіку людини, тим сильнішим виявляється поштовх її до активної творчої діяльності.

Сприймання і розуміння дітьми змісту художніх творів було предметом дослідження багатьох учених (А.Богуш, А.Бородич, Н.Ветлугіна, Л.Виготський, О.Запорожець, В.Єзикеєва, Н.Карпинська, Г.Костюк, Є. Лукіна, Л.Славіна, С.Фльорина, Н.Циванюк та ін.). Якість художнього сприймання залежить від вербалізації цього процесу. Мовлення і супроводжує процес сприймання, і бере в ньому найактивнішу участь. Дитина сприймає твір мистецтва не тільки завдяки зору і слуху, а й через власне мовлення. Це пояснюється тим, що художнє сприймання діалогічне за своєю структурою, а мовлення є засобом цього діалогу.

Сприймання змісту художнього твору складається з таких процесів, як слухання, уявлення, усвідомлення прослуханого та розуміння. Дитина раннього віку не вмє сама читати книги, вона тільки слухач. Слухання - це складний процес перцептивної діяльності дитини. Дитина сприймає слово вихователя, у сприйманні твору від вихователя-читача (чи розповідача) бере участь лише слуховий аналізатор. Тому дуже важливим моментом в активізації слухання є включення зорового аналізатора. Це забезпечується виразністю читання, мімікою, жестами, силою голосу, темпом і тембром мовлення вихователя. Під час слухання у свідомості дитини виникають уявлення - конкретні образи (описи природи, герої, предмети, явища), дитина їх усвідомлює, пов'язує між собою, розуміє зміст прочитаного.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Котик Т.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / За ред. А.М.Богуш. - К. : Видавничий дім «Слово», 2006. – 304 с.

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / За ред. А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.

УДК 37.035.91

*Атрощенко Тетяна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Гомечко Еріка Іванівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ДИТЯЧЕ ЛІДЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Поняття «лідерство» розглядається в психолого-педагогічній літературі як соціально-психологічний феномен, що відноситься до динамічних процесів в малій групі. Лідер визначається як високоавторитетна особистість, за якою група визнає право приймати відповідальні рішення в значущих для неї ситуаціях; особистість, реально зображає центральну роль в організації спільної діяльності та в реалізації взаємин у групі.

Згідно з психодинамічною теорією З.Фрейда, особистісні лідерські риси можна виявити вже у дитинстві, а потім, на підставі їх наявності або відсутності, будувати програми і технології розвитку особистості дитини. У цьому відношенні З. Фрейд підкреслював значення впливу оточення, дорослих людей на особливості розвитку людини в ранньому віці, робив акцент на значенні впливу батьків у ранні дитячі роки на подальший розвиток особистості. Згідно психодинамічного напрямку, структура характеру кожної особистості формується у ранньому віці і залишається незмінною в зрілі роки [1, с.112].

Кульчицька Е.І. розглядає лідерство як відношення домінування і підпорядкування, впливу і спрямування, субординації, імперативності в системі міжособистісних відносин в групі; як здатність приймати відповідальні рішення, переконувати інших людей прагнути до певних цілей, визначати ціннісне поле розвитку; як процес мобілізації послідовників на досягнення результату в вибраному напрямку і як прийоми, що дозволяють привести послідовників до досягнення результату [2, с.36].

Лідер-дошкільник - це перш за все активна, ініціативна особистість, яка здатна змінити зовнішню ситуацію та координувати діяльність інших, організувати і повести їх за собою.

У дітей-лідерів розвинене прагнення виконувати найбільш активні ролі в іграх, бажання керувати діяльністю однолітків, давати вказівки. Між лідером і послідовниками-однолітками спостерігаються відносини співпраці, залежності, а іноді і суперництва. Однолітки прагнуть досягти дружніх, доброзичливих взаємин з лідером, для чого змушені займати підлегле, залежне від лідера положення, тобто схильні поступатися, погоджуватися з думкою лідера, враховувати його бажання, поблажливо ставитися до прояву грубості, до помилок. Діти, як правило, заздять лідерам. Відбувається це з кількох причин: лідерів всі люблять, до їхніх персон проявляють інтерес не тільки однолітки, а й дорослі, їхні ініціативи часто підтримуються, з ними охоче співпрацюють. Саме лідерів однолітки наслідують, а, отже, ідеалізують об'єкт наслідування. Самі ж діти-лідери дуже добре відчують своє привілейоване становище, перевагу над іншими дітьми, що дає їм впевненість в своєму домінуванні над однолітками.

Основними особистісними рисами дитини-лідера А.С.Залужний вважав активність, досвідченість, високий рівень розумового розвитку. Дитина з високим рівнем розумового розвитку проявляє себе як ініціативний лідер, якого інші діти вважають за краще вибирати в якості партнера по іграх і заняттях [3, с.47]. Також в дослідженні Т.В.Сенько встановлено, що діти старшого дошкільного віку з високою та середньою успішністю в індивідуальній

пізнавальної діяльності, як правило, мають сприятливе положення в групі - входять до категорії «лідери» або «віддається перевага». Разом з тим Т.В.Сенько відзначає і той факт, що діти з високою успішністю в пізнавальній діяльності іноді потрапляють і в категорію «неприйнятих». Грунтуючись на аналізі даних з проблеми ставлення дітей до більш інтелектуально розвиненим одноліткам, Т.В.Сенько відзначає, що статус цих дітей залежить і від особистісних особливостей, і від поведінки, але багато в чому визначається цілями, завданнями спільної діяльності, її успішністю, ціннісними орієнтаціями групи. Тому в якихось групах (або у окремих її членів) діти з високим рівнем інтелектуального розвитку користуватимуться симпатією і будуть популярними, а в інших - ні [4, с.24].

Взагалі-то, в сучасному суспільстві лідерство - риса потрібна, затребувана. Лідерство - це практично синонім успішності. «Виховуємо лідерів» - таке гасло часто можна почути в сучасних дошкільних закладах.

Але навіть природжений лідер, поки йому не виповнилося 18, - перш за все ще дитина. Це означає, що її потрібно виховувати, допомагати знайти шляхи розвитку позитивних якостей і вчити використанню їх на благо самої себе і оточуючих.

Одна з поширених пасток в тому, що батьки дітей-лідерів іноді відчують себе в деяких речах слабшими за власну дитину і відмовляються від виховної функції по відношенню до неї. Між тим, кожна дитина потребує мати авторитет, зразок для наслідування. Наказовий тон, причому не тільки серед однолітків, але і в колі сім'ї, свавілля, упертість, агресія у відповідь на будь-які обмеження - подібну поведінку часто плутають з лідерством і називають проявами сильного характеру. І тоді батьки, хоч і страждають від такої поведінки дитини, але в глибині душі пишаються силою характеру, розкутістю і енергією свого нащадка. Якщо дитині вдається таким способом досягати бажаного, та ще вона бачить негласне схвалення, спосіб закріплюється. Основна проблема в тому, що на відміну від лідерства істинного, таке псевдолідерство на ділі означає повну несамостійність дитини. Навіщо вміти щось робити самому, якщо все зроблять замість тебе?!

Як тоді розпізнати справжнього лідера? Лідер діє не істериками і наказами. Дитина-лідер уміє зацікавити грою або будь якою діяльністю інших дітей, грамотно пояснити правила, не боїться відповідальності, конфліктів.

Справжній лідер - лідер скрізь. Якщо дитина вдома всіх «шикує», а в дитячому садку воліє відмовчатися, швидше за все, це лише спосіб взаємодії з батьками, а не особистісна риса малюка.

Дитина-лідер має особливий стиль мислення, схильний планувати, прораховувати різні варіанти, причому це може проявитися вже починаючи з 3-4 років.

Дитина-лідер самостійна, не чекає, коли за неї щось вирішать дорослі, може сама організувати гру, чимось зайняти себе.

Як правило, маленькі лідери - прекрасні спостерігачі: інтерес до особливостей поведінки і людських відносин проявляється у них рано. У дитячому колективі дитина-лідер частенько бере на себе функції «судді», посередника при вирішенні різних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности /Л. Хьелл, Д. Зиглер. - СПб., 1997.
2. Кульчицкая Е.И. Формирование взаимоотношений детей / Е.И.Кульчицкая. // Дошкольное воспитание. - 1964. - №3. - С.34-41.
3. Залужный А.С. Детский коллектив и методы его изучения / А.С.Залужный. - М., 1981.
4. Сенько Т.В. Зависимость положения дошкольников в группе сверстников от форм их личностного поведения / Т.В.Сенько // Вопросы психологии. -1991. - №5. - С.23-28.

*Барна Христина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Керестей Антоніна Михайлівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

МОРАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Наукова проблема сутності моральної свідомості дошкільників змістовно спирається на тлумачення системи понять, таких як: мораль, моральність, моральна свідомість, виховання, моральне виховання. Для того щоб окреслити головний зміст складової моральної свідомості, потрібно звернутись до вітчизняної традиції тлумачення понять.

Треба сказати, що велике значення моральної свідомості в розвитку та формуванні особистості усвідомлювалось в педагогіці ще з давніх-давен. Багато хто з видатних педагогів минулого підкреслювали, що підготовка доброзичливої людини не може зводитись тільки до її освіти і розумового розвитку, і на перший план висували моральне формування особистості. У своєму трактаті «Наставление нравов» чеський педагог Я.Коменський цитував філософа Сенеку, який писав: «Навчись спершу добрим правилам моралі, а потім мудрості, бо без перших важко навчитись останній». Там же він наводив народний вислів: «Хто встигає в науках, але відстає в добрих правилах моралі, той більше відстає, ніж встигає».

У педагогічній науці, поняття «мораль» й «моральність» походять (від лат. *moris* – норів, вдача, звичаї) і означають сукупність норм поведінки, спілкування та взаємин, що прийняті в соціумі, і мають фундаментальне значення для теорії морального виховання.

Мораль - це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми за будь-якої ситуації на демократичних засадах.

Моральна свідомість - складний, суперечливий феномен духовної культури, що має свої рівні, форми, структуру. Вона функціонує на двох рівнях - емоційно-почуттєвому та раціонально-теоретичному, які існують у взаємодії, єдності, доповнюючи один одного.

Моральна свідомість є складовою частиною суспільної свідомості, та характеризується всіма притаманними їй ознаками. Вона є людською формою відображення і духовного освоєння дійсності.

О.Целікова вважає, що моральна свідомість особистості структурно характеризується наявністю: ієрархії моральних цінностей; моральних уявлень; моральних поглядів; моральних переконань; моральних мотивів; здійснювані у вчинках й поведінці моменти раціонального та емоційного.

У структурі моральної свідомості О.Бондаревська виділяє три компоненти:

- нормативний, до якого належать моральні знання, моральні поняття, принципи, ідеї, що виражають вимоги суспільства до поведінки людей і які стали надбанням особистості;
- оціночний, до якого належать оцінка й самооцінка, ідейноусвідомлені оцінні критерії, що використовує особистість в практичній діяльності;
- регулятивний, до якого належать почуття, ставлення, переконання та інші компоненти свідомості, що здійснюють вплив на поведінку особистості.

Досліджуючи проблему виховання моральної свідомості, І.Мар'єнко виділяє такі її структурні елементи: моральні уявлення; моральні поняття; моральні знання; моральні переконання; ціннісні орієнтації; інтерес до моральних проблем; моральні мотиви; моральні стосунки.

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для формування

особистості. У цей період формуються перші уміння, навички та звички, початкові моральні судження й оцінки, моральна поведінка, зростає дієвість моральних уявлень.

Моральне формування особистості дошкільника вимагає дотримання певних педагогічних умов:

1) гуманне ставлення вихователя до дітей, прагнення зрозуміти дитину, її стан, мотиви вчинків;

2) забезпечення розуміння дітьми морально-етичних категорій під час читання книг з моральним змістом як на заняттях, так і в повсякденному житті;

3) створення під час етичної бесіди активної практичної та інтелектуальної діяльності дитини, що формує доброзичливі взаємини.

Одним із засобів моральної свідомості старших дошкільників педагоги вважають етичну бесіду – розмова вихователя з дітьми. Проведення етичних бесід має включати в себе:

- підготовчий етап;

- проведення бесіди;

- організацію і оцінку повсякденної діяльності й стосунки дітей на основі засвоєних моральних норм і правил.

Проведення бесіди вимагає великої майстерності від вихователя. Головна вимога – забезпечити активність дітей в процесі самої бесіди. Правильно коли вихователь, який провівши бесіду, задає питання, приводить яскраві приклади, робить короткі переконливі зауваження, спрямовує і уточнює висловлювання дітей, не дає закріпитися неправильним думкам.

Як цілеспрямований процес, він оптимально дієвий, коли організується вихователем з урахуванням взаємодії суб'єктивних і об'єктивних чинників і здійснюється в процесі моральної діяльності, яка спрямовується на утвердження моральних принципів, норм, що регулюють моральні відносини

Виходячи із засад моральної свідомості відзначимо специфічні групи вартостей, серед яких ми виділили моральні якості особистості, що покликані підвищити рівень моральної вихованості: доброта, чесність, справедливість, щирість, гідність, милосердя, любов, прощення, мудрість, самовідповідальність, вірність, толерантність, гостинність, відкритість, мужність, героїзм, злагода та ін.

Отже, теоретична система засад основ моральної свідомості дає зрозуміти його сутність як категорії морального виховання, та залишає відкритим питання формації даної категорії у навчально-виховному процесі ДНЗ.

УДК 373.2.013.75

***Барна Христина Василівна,**
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Станкович Яна Павлівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Розвиток особистих якостей та психічних процесів дошкільника відбувається паралельно з оволодінням практичними навичками, прийомами пошукової діяльності. Таким чином, в оновленому, реформованому дошкільному навчальному закладі, дитина повинна оволодіти знаннями та практичними навичками. Молодший дошкільний вік є найбільш

сенситивним для формування означених якостей, оскільки саме в цьому віці відбувається становлення мотиваційної, діяльній та когнітивній сфер особистості.

Засвоєння дитиною молодшого дошкільного віку уявлень про взаємозв'язок у довкіллі має особливе значення для її виховання, яке ґрунтується на оволодінні засобами практичного взаємозв'язку з довкіллям та забезпечує становлення світогляду дошкільняти, розвитку її ціннісних орієнтацій.

Згідно з Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку "Дитина в дошкільні роки", в освітній процес повинні включатися різні види дитячої діяльності, адекватні віку вихованців, в першу чергу, ті, в межах яких відбуваються важливі вікові новоутворення, і сприятливі для подальшого розвитку кожної дитини в усіх сферах життєдіяльності. Такою діяльністю є експериментування, що є основним способом здобуття знань у дошкільному віці.

На думку М. Под'якова у експериментальній діяльності дитина виступає як своєрідний дослідник, який самостійно впливає різними способами на навколишні явища і предмети для ефективнішого їх пізнання і освоєння. Під час експериментальної діяльності створюються ситуації, які дитина вирішує за допомогою досліду і, аналізуючи, робить висновок, самостійно пізнаючи той або інший закон чи явище.

Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпної орієнтовно-дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніше і інтенсивніше пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається.

Пошукова діяльність принципово відрізняється від будь-якої іншої тим, що образ мети, що визначає цю діяльність, сам ще не сформований і характеризується невизначеністю, нестійкістю. У ході пошуку він уточнюється, прояснюється. Це накладає особливий відбиток на усі дії, що входять в пошукову діяльність: вони надзвичайно гнучкі, рухливі і носять пробний характер. Головне завдання дошкільного закладу - підтримати і розвинути у дитини інтерес до досліджень, відкриттів, створити необхідні для цього умови.

Л.Виготський неодноразово підкреслював, що природа експериментування споріднена з природою предметно-маніпулятивної діяльності. Тому цей метод найбільше відповідає віковим особливостям дітей молодшого дошкільного віку і є практично єдиним засобом пізнання світу. За використання цього методу навчання виступали такі корифеї педагогіки, як Я.Коменський, І.Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К.Ушинський.

М. Под'яков виокремив різновиди експериментів у залежності від характеру діяльності: випадкові експерименти, заплановані, експеримент-відповідь на дитяче запитання. Він вважає, що і вимоги до кожного з них відрізняються. Насамперед, випадкові експерименти не потребують спеціальної підготовки, вони проводяться експромтом у тій ситуації, яка склалась на той момент, коли діти побачили щось цікаве. Однак це не означає, що випадкові експерименти дуже прості, вихователь повинен мати ґрунтовну базу знань із біології, географії тощо. Отже, підготовка до випадкових експериментів – це постійна самоосвіта вихователя.

Підготовка до запланованих експериментів починається із з'ясування актуальних дидактичних або виховних задач. Потім обирається об'єкт, який відповідає відповідним завданням. Педагог звертає увагу на об'єкт та повідомляє дітям завдання. Під час роботи не треба вимагати від дітей ідеальної тиші, діти повинні промовляти власні дії. Тривалість експерименту визначається працездатністю дітей. Експерименти-відповіді на дитячі запитання потребують надання пріоритету самостійних дій, тобто вихователь пропонує дитині спочатку самостійно відповісти на своє запитання за допомогою експерименту. Якщо дитина не в змозі, педагог допомагає їй.

Експериментальна діяльність дошкільників пов'язана із сенсорним розвитком, оскільки пізнання в процесі експериментування починається зі сприймання предметів та явищ, стає результатом їх перетворення. Чуттєве пізнання має особливо важливе значення в

дошкільному дитинстві, оскільки цей період найсприятливіший для формування і вдосконалення органів чуття, нагромадження уявлень про світ.

Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпною орієнтовно-дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніше і інтенсивніше пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається.

Аналогічні взаємини виникають між експериментом і працею. Праця (наприклад, обслуговування) може і не бути пов'язаним з експериментуванням, але експериментів без виконання трудових дій не буває.

Зазначені зв'язки двосторонні. З одного боку, наявність у дітей трудових навичок і навичок спостереження створює сприятливі умови для експериментування, з іншого - експериментування, особливо що викликає у дитини великий інтерес, сприяє розвитку спостережливості і формуванню трудових навичок. Експериментування пов'язано і з іншими видами діяльності - читанням художньої літератури, з музичним та фізичним вихованням, але ці зв'язки виражені не настільки сильно.

Дитяче експериментування є хорошим засобом інтелектуального розвитку дошкільників, робить позитивний вплив на емоційну сферу дитини, на розвиток творчих здібностей, на зміцнення здоров'я за рахунок підвищення загального рівня рухової активності.

Таким чином, нами теоретично обґрунтовано положення про те, що організація експериментування стимулює навчально-пізнавальну діяльність молодшого дошкільника. Велика роль у цьому процесі надається вихователеві, його вмінню ставити перед дітьми проблемно-пошукові завдання та організувати елементарну дослідну роботу дітей, надаючи їм максимум самостійності.

УДК 159.923.5

***Барчій Магдалина Степанівна,**
старший викладач кафедри психології,
Воронова Ольга Юрійівна,
старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет*

ДО ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

Теоретичний аналіз проблеми мовленнєвого розвитку дошкільника показав різноманіття досліджень у напрямках “мова”, “мовлення”, “спілкування” (П.П. Блонский, Л.С.Виготський, А.Валлон, О.М.Леонтьєв, О.Р.Лурія, Ж. Піаже, О.М.Раєвський, І.О.Синиця, Е.Штерн, Д.Б.Ельконін та багато інших дослідників). Водночас сучасна наука не має конкретно-наукових доказів і техніко-методичних можливостей відстеження взаємозв'язку структурних елементів, які виявляються у сфері мовленнєвої комунікації, для того, щоб дати характеристику їх як цілісного явища. Тому науковці в галузі досліджень розвитку дитячого мовлення змушені цілком зосередитися на змінах і перетвореннях однієї лінії розвитку, наприклад, засвоєнні дитиною норм мови. Так, вивчення дитячого мовлення представлено в працях традиційних лінгвістичних напрямків (А.М.Богущ, Н.В.Гавриш, С.М.Карпова, К.Л.Крутій, Е.І.Труве, Г.Ю.Мягкова, Т.М.Ушакова, Е.Ф.Саботович). Лінгвістична парадигма досліджень мовленнєвих досягнень дитини впроваджує через технології і методики навчання практику адаптивних критеріїв розвитку малюка, де мовленнєвий розвиток дошкільника відображає зусилля дорослих, спрямовані на засвоєння дитиною нормативних вимог фонетики, лексики, граматики мови. Незадоволеність станом психологічних надбань дитини за такого підходу до мовного навчання, спонукає до продовження пошуку методів удосконалення мовлення дитини через актуалізацію її особистісної творчої активності, що

характеризує різного роду окремі напрямки - “мовна творчість”, “розвиток пізнавальних, мовних, мовленнєвих здібностей” тощо. Це розширює уявлення про мовленнєві можливості дитини, але не створює цілісної психологічної характеристики мовлення як феномена, який відображає динаміку самореалізації дитини через освоєння форм і засобів спілкування. У класичному дослідженні онтогенезу спілкування дітей з дорослими (М.І.Лісіна) основні змістові акценти розставлені на взаємозв'язку провідних видів діяльності (маніпулятивної, предметно-практичної, ігрової, пізнавальної) та ускладненні форм спілкування, що вводить онтогенез спілкування до рангу провідних видів діяльності у ранньому дитинстві й водночас розкриває його роль як механізму зміни та розвитку більш складних видів діяльності. Дослідження становлення психологічних досягнень у мовленнєвій поведінці дитини, розвитку поняттєвої сфери свідомості та особистісних якостей, що забезпечують довільну регуляцію мовлення, лишаються для психологічної науки й педагогічної практики розрізненими проблемами. Розірваність базових основ аналізу комунікативно-мовленнєвого онтогенезу призводить до ситуації, коли в психології, педагогіці і методиці навчання мовлення розглядаються його різні аспекти окремо, а цілісна характеристика явища ігнорується.

Визначення психологічного змісту комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини через емоційне реагування, мовленнєві вчинки та специфічні мовні форми, що відображають рівень розвитку свідомості на певних вікових етапах, через особистісні властивості, які характеризують інтелектуальну і соціальну активність дошкільника в міжособистісній взаємодії, дозволяє представити цілісну психологічну характеристику дитини як суб'єкта спілкування. Таким чином, спираючись на здобутки наукових досягнень вітчизняної і зарубіжної психології, у дослідженнях Т. Піроженко зроблено акцент на вивченні проблеми психології особистісного розвитку через генезу мовлення, що дозволяє розглядати його як найважливішу особистісну характеристику [2].

Аналіз психічних основ мовленнєвої діяльності показує, що психологічне знання проблеми мовленнєвого онтогенезу часто лишається на рівні декларації “соціальності” мовлення дитини, якщо воно відірване від реального вивчення особистісних властивостей суб'єкта як виразника мови. І хоча сучасна психолінгвістика вбачає можливість звернення до людського фактора як рівноправного об'єкта вивчення через введення в лінгвістику парадигми “мовної особистості” (Ю.М.Караулов), сам цей термін частіше вживається для позначення родової властивості *homo sapiens* взагалі і досить ефективно розробляється в лінгводидактиці. На досягнутому рівні узагальнених наукових знань “мовна особистість” вивчається на дорослому контингенті (Г.І.Богін, Н.В.Чепелева) і розглядається як багатокомпонентний, структурно упорядкований набір мовних здібностей, умінь, здатності створювати й сприймати тексти.

Інтеграційний підхід до оцінки мовленнєвого розвитку як характеристики особистісної активності й самореалізації дитини робить актуальною розробку комплексу методик обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини в єдності емоційно-вольових, когнітивних, лінгвістичних, творчих якостей. Це, у свою чергу, зумовлює потребу в теоретичному обґрунтуванні базових характеристик, які можуть свідчити про зростання компетентності дитини у мовленнєвій комунікації, забезпечувати реалізацію різних цілей взаємодії. Комунікативно-мовленнєвий онтогенез значною мірою є базовою характеристикою розвитку особистості, оскільки об'ємно представляє (репрезентує) особистість у соціумі, дає можливість побачити зовнішній портрет соціальної й інтелектуальної активності дитини через внутрішню структуру свого змісту.

Особистість є синтезом характеристик індивіда в унікальну структуру (Г.С.Костюк), яка визначається і змінюється, взаємодіючи із середовищем. Ми приймаємо підхід, за яким особистість характеризується як особлива якість, що набувається індивідом у сукупності суспільних за своєю природою відносин (О.М.Леонтьєв) і характеризує його в аспекті спілкування з іншими людьми (М.І.Лісіна), зв'язків з іншими індивідами (А.В.Петровський).

У дослідженнях Т.Піроженко запропонована модель комунікативно-мовленнєвої генези дитини, яка конкретизує процес розвитку особистості дошкільника як становлення синтезу характеристик індивіда в унікальну структуру, що визначається і змінюється під впливом взаємодії із середовищем. Можна сказати, що психологічна характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини, відображаючи емоційні, когнітивно-лінгвістичні, вольові, творчі, особистісні якості її зростання, конкретизує процес становлення психологічних якостей цілісного явища на різних рівнях (поведінка, свідомість, особистість) [1].

Модель комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини за Т. Піроженко включає наступні компоненти.

Конативний рівень (поведінка). Комунікативні властивості: спрямованість на партнера, установка на відповідну реакцію; різноманітність експресивно-мімічних засобів спілкування; наявність контактовстановних засобів взаємодії.

Когнітивно-лінгвістичний рівень (свідомість)

А. Когнітивні властивості мовлення: розуміння дитиною просторово-часових характеристик ситуації спілкування (значення слів, що характеризують місце, час, зміст подій); розуміння дитиною емоційного змісту ситуації спілкування через аналіз стану дійових осіб (значення слів, що стосуються емоційного стану людини); розуміння дитиною характеру дійових осіб у спілкуванні (значення слів, що стосуються рис, якостей особистості).

Б. Мовні (лінгвістичні) властивості мовлення: словникове багатство (різноманітне й адекватне ситуації спілкування вживання лексики, що відповідає); граматична правильність, зміна й узгодження слів у висловлюванні, згідно з нормативними вимогами мови; фонетичні властивості мовлення (звуковимова, дикція, сила голосу).

Особистісний рівень (суб'єктний рівень регуляції і самовираження в мовленнєвому спілкуванні)

А. Довільність мовлення: прагнення до розгорнутості, логічності, зв'язності тексту; можливість довільного керування мовленням відповідно до динаміки ситуації; характер тексту (за наочною ситуацією, з досвіду, творчий), який відображає відповідність мовлення цілі взаємодії.

Б. Особистісні якості, що виявляються в мовленнєвій комунікації: прояв самооцінки у спілкуванні з людьми; риси характеру, що забезпечують успішність взаємодії (дружелюбність, комунікабельність тощо); ціннісні орієнтації, зв'язані з людиною; широта і дієвість мотивів спілкування.

Автором запропоновано для оволодіння методами організації взаємодії з дітьми вихователям програми "Методика розвитку спілкування", "Теорія та методика розвитку мовлення і навчання грамоти" - для спеціальності "дошкільна освіта". У програмах відображені сучасні вимоги педагогічної освіти, утверджується принцип гуманізації міжособистісних стосунків, що виключає авторитарний стиль виховання. Застосування запропонованих програм сприяє підвищенню психологічної і педагогічної культури педагогів, вони навчаються моделювати свою діяльність та діяльність вихованців в їх взаємодії.

Пропонована Т.Піроженко модель взаємодії дорослого з дитиною, реалізована через професійну підготовку вихователів дошкільних закладів на означених вище критеріальних засадах та оцінках психічного розвитку дитини, є варіантом "педагогіки взаємодії", "педагогіки співробітництва", моделлю "проектної педагогіки". Основна спрямованість виховної та навчальної роботи з дітьми - повноцінний розвиток загальнолюдських здібностей - комунікативних, інтелектуальних, образотворчих. Цей підхід створює умови для індивідуального й творчого самовираження дитини в різних сферах життєдіяльності і тому соціальна та інтелектуальна активність малюка виступає метою психологічного благополуччя розвитку та критерієм оцінки розвивальної ситуації. Особистісно-розвивальна взаємодія як система, складається з: психолого-педагогічної діагностики; постановки

педагогічних завдань; організації діяльності вихованців; аналізу динаміки та рівнів їхньої активності, а також корекції розвитку; прогнозування виховних ситуацій міжсуб'єктної взаємодії на індивідуальному та груповому рівнях. Причому під розвитком розуміємо не просто зміни або ускладнення знань, умінь, навичок, а появу в дитини здатності до самоздійснення [3].

Система навчання мовленнєвого спілкування, що супроводжує розгортання взаємодії дорослого з дітьми, розглядає: методи створення мотивації діяльності; методи організації пізнавальної діяльності дітей, спрямованої на здобуття нової інформації, потрібної для реалізації задуму; методи репродукції знань і формування умінь і навичок; методи систематизації та узагальнення набутих знань; методи організації творчої діяльності, необхідної для застосування знань, умінь, навичок у нових умовах на творчому рівні. У процесі розгортання спільно виробленого задуму (проекту) дитина вчиться визначати (сприймати ззовні) мету діяльності, знаходити адекватні засоби її реалізації, виявляти вольове зусилля в досягненні мети і наполегливе прагнення бути творцем своєї життєдіяльності. Центральним стрижнем пропонованої моделі взаємодії педагога з дошкільниками є гармонізація внутрішнього психічного життя дитини через організацію культури життєдіяльності. Для цього вихователь має навчитися прогнозувати виховні ситуації розвитку дитини, в яких інтегрується зміст (функції виховної діяльності педагога), методи (засоби виконання функцій) та критерії якості (показники психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини). Такий підхід до прогнозування ситуацій розвитку набув форми психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною. Відображаючи процес взаємодії, спілкування надає дитині можливість засвоювати людський досвід не тільки вербально, а й через обмін почуттями, емоціями, різними засобами діяльності. Завдяки спілкуванню на заняттях мовленнєвого навчання дитина засвоює не тільки знання про оточення та про мову, але й активно осягає світ соціальних категорій (доброчливість, успіх, співробітництво тощо.) Психологічний аспект особистісного розвитку дитини полягає і в розвитку товариськості, довіри до співрозмовника. Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей, опанування мовних засобів можна розглядати як доцільний шлях оволодіння культурним досвідом соціальної взаємодії з партнерами по спілкуванню.

Список використаних джерел:

1. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. посіб. / Л. О. Калмикова. – Київ: НМЦВО, 2003. – 320 с.
2. Калмикова Л.О. Розвиток описового мовлення: психолінгв. аналіз / Л.О. Калмикова, Л.А. Порядченко // Дошкільне виховання. – 2003.–№ 4.– С.19-21.
3. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. / Т.О. Піроженко. — Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.

УДК 373.2-056.2

***Вовчок Аніта Василівна,**
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Брижак Надія Юрійвна, канд.пед.наук., доц. кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вимоги сучасності потребують переорієнтації змісту виховання підростаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного

розвитку особистості. Для того, щоб навчити дітей жити, успішно діяти у світі, самовизначитися у ньому, необхідно сформувати у них, починаючи з дошкільного віку, ціннісне ставлення до себе, свого образу «Я», одним із компонентів якого є «Я – здоровий».

Ця парадигма сучасної освіти яскраво відображена в державних документах, а саме: «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні», Законах України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Національній доктрині розвитку освіти», «Концепції дошкільного виховання в Україні», а також в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Зокрема, змістом оновленого Базового компонента дошкільної освіти в Україні визначена освітня лінія «Особистість дитини», яка передбачає: формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності; виховання в дитини позитивного ставлення до своєї зовнішності, сформованості основних фізичних якостей, рухових умінь, культурно-гігієнічних, оздоровчих навичок та навичок безпечної життєдіяльності [3, с. 17]. У Законі України «Про дошкільну освіту» акцентується увага на необхідності «збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; ... виховання свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування особистості дитини, утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної і духовної діяльності людей [5, с. 1–2]».

Умовами цілісного розвитку дитини є використання в ДНЗ здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які реалізуються комплексно через створення безпечного розвивального середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізації рухового режиму, системного підходу до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації щодо здорового способу життя, дотримання гармонійних, доброзичливих взаємин між педагогом та вихованцями, самими дітьми.

У наукових дослідженнях А. Богущ, Л. Божович, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, Н. Денисенко, О. Дубограй, О. Кононко, С. Кулачківська, С. Ладивір, В. Мухіна, О. Поліщук, Т. Поніманська та ін., йдеться про усвідомлення цінності здоров'я, особливо в період дитинства, забезпечення оптимального стану здоров'я, визнання унікальності кожної дитини та забезпечення ефективності її індивідуального розвитку. На думку О. Кононко, дитина дошкільного віку має не лише знати про власне здоров'я, а й емоційно-ціннісно ставитися до нього, надаючи перевагу позитивним впливам середовища перед шкідливими, руйнівними.

Незаперечним є той факт, що здоров'я дитини є основою її виховання, навчання та розвитку. Відтак, система цінностей складає основу особистості.

Дошкільний вік – надзвичайний період в житті людини, протягом якого зароджуються і розвиваються безліч особистісних новоутворень, серед яких чільне місце посідає процес формування особистісних світоглядних цінностей та ціннісних орієнтацій.

Теоретична база дослідження з проблеми формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку ґрунтується на визначенні основних дефініцій «цінність», «ставлення», «здоров'я».

У своїх дослідженнях Б. Ананьєв розглядає цінності і ціннісні новоутворення як основні, «первинні» якості особистості, які визначають мотиви поведінки і формують характер людини [1].

Розглядаючи сутність категорії «цінність», доцільно розкрити пов'язане з нею поняття «ціннісні орієнтації». Зокрема, Я. Поторій вважає, що ціннісні орієнтації мають здатність пробуджувати інтерес, спрямований на конкретний вид діяльності [8, с. 36].

В. Ф. Харламов трактує поняття «ставлення» як вираження певних зв'язків, які встановлюються між особистістю та іншими людьми, а також різними сторонами оточуючого світу і які, впливаючи на сферу її потреб, знань і переконань, вчинків і вольових проявів, так чи інакше, позначається на її поведінці та розвитку [9, с. 55]

Загальновідомо, що в людини немає більшої цінності, ніж здоров'я. Слово «здоров'я» супроводжує дитину з часу її народження. В Україні здоров'я людини розглядається як одне з найголовніших немайнових благ особи. Статтею 3 Конституції України воно визначене

найвищою соціальною цінністю [6, с. 3]. Загальноприйнятим у міжнародному обігу є визначення здоров'я, яке викладене у преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1948 р.): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад [4, с. 356]».

О. Дубогай пов'язує здоров'я дитини з її фізичним розвитком, інтелектуальною й соціальною активністю, формуванням особистості та індивідуальності, тобто здоров'я сприймається вченими як чинник виконання індивідом своїх соціально-біологічних функцій в умовах фізичного і психічного благополуччя.

Т. Андрющенко у своїх дослідженнях розглядає здоров'я дошкільників як оптимальний стан організму, який характеризується гармонійною сформованістю фізичної, психічної, духовної та соціальної складових здоров'я, залежить від способу життя дитини, її ставлення до оточуючого світу. А «ціннісне ставлення до власного здоров'я» щодо дітей старшого дошкільного віку, дослідниця розглядала усвідомлення ними здоров'я як особистісної цінності, активна спрямованість на пізнання основ здоров'я, самостійне дотримання здорового способу життя [2].

Спираючись на дослідження Л. Божович, С. Кулачківської, С. Ладивір, В. Мухіної можна визначити, що, формуючи ціннісне ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку, слід враховувати особливості їхнього психічного розвитку, зокрема наявність супідрядності мотивів. На цьому ґрунті необхідно створити умови для усвідомлення дітьми в якості домінуючого мотиву життєдіяльності прагнення до здорового, повноцінного життя.

Якщо дорослий ставить мету – виховати в дитини 5–6 років ціннісне ставлення до власного здоров'я, а також цілеспрямовано намагається формувати у малят елементарні уявлення про здоровий спосіб життя, то в цьому педагогічному процесі він має сформувати компетентність дитини у субсферах «Я-фізичне», «Я-психічне», «Я-соціальне», обґрунтованих у Базовому компоненті дошкільної освіти [7, с.244].

Для того, щоб сформувати у дітей уявлення про здоровий спосіб життя, насамперед, необхідно сформувати у них свідоме ставлення до власного здоров'я. Відтак, дитина має чітко усвідомлювати значення понять: «Я-фізично здорова», «Я-психічно-здорова», «Я-духовно здорова», «Я-соціально здорова». За визначенням Н. Денисенко, критеріями, що допомагають обґрунтувати вищезначені поняття можуть бути такі:

«Я-фізично здорова дитина» – означає, що моє тіло, голова, тулуб, кінцівки, всі органи та фізіологічні системи працюють злагоджено, почувуються нормально.

«Я-психічно здорова дитина» – мої емоційні та інтелектуальні потреби у спілкуванні, у провідних видах діяльності (грі, навчанні, праці) задовольняються у процесі взаємодії з навколишнім середовищем.

«Я-духовно здорова дитина» – усвідомлюю свій взаємозв'язок із природою та суспільством, забезпечується еволюційний розвиток моїх природних обдарувань, формується радісне світосприймання.

«Я-соціально здорова» – достатньо і врівноважено спілкуюся з рідними людьми, зі старшими за віком і вищими за соціальним статусом, із однолітками та молодшими дітьми [7, с.244-245].

Відомо, що через свідомість (відчуття, мислення, емоції, волю, самосвідомість) діти в процесі навчання і виховання набувають знань, умінь і навичок, засвоюють норми поведінки. У зв'язку з цим можна стверджувати: щоб сформувати у дошкільнят ціннісне ставлення до власного здоров'я, слід дати їм знання про нього. Ці знання, досвід дитини, її емоційні переживання щодо формування, збереження, зміцнення та відновлення власного здоров'я сприятимуть формуванню її життєвої компетентності у субсферах «Я-фізичне», «Я-психічне», «Я-соціальне», «Я-духовне».

Узагальнюючи вищесказане, можна визначити, що ціннісне ставлення до власного здоров'я – це категорія, на формування якої істотний вплив має мотивація дитини на здорове існування, створення в її уявленні образу здоров'я, внутрішньої готовності до дотримання

здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 1977. – 380 с.
2. Андрущенко Т. К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Андрущенко Т. К. – К., 2007. – 258 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. : А. М. Богущ. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
4. Большая медицинская энциклопедия : В 30-ти т. / Главн. ред. Б. Петровский. – Изд. 3-е. – М. : „Советская энциклопедия”, 1978. – Т. 8. – 528 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту». – К. : Ред. ж-лу Дошкільне виховання, 2001. – 56 с.
6. Закони України. Конституція України. – К. : Школа, 2002. – 48 с.
7. Поліщук О. Формування у дітей старшого дошкільного віку компетентності про здоровий спосіб життя / О. Поліщук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2013. - № 47. - С. 241-248. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2013_47_40
8. Поторій Я.І. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів / Я.І.Поторій // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 2. – С. 36–39.
9. Харламов І.Ф. Педагогіка : Навчальний посібник. 4-е изд., Перераб. і доп. / І.Ф. Харламов - М.: Гардаріки, 2005. – 520 с.

УДК:373.2.042-056.3

*Брижак Надія Юрївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики початкової освіти,
Лембей Мирослави Іванівни,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Національна доктрина розвитку освіти визначає актуальним завданням – формування національних та загальнолюдських цінностей як одного із пріоритетних напрямів розвитку освіти [4]. У Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслено, що дошкільна ланка, як перша самоцінна ланка, має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські та національні цінності. Увага педагогів має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного життєвого стрижня, ціннісної етичної орієнтації з формування навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини [1]. Чинні освітні програми для дітей дошкільного віку передбачають прилучення дітей до системи цінностей, культури, традицій українського народу, формування в дошкільників цілісної картини світу.

У роботах відомої української дослідниці проблем дошкільного виховання А. Богущ проводиться думка про те, що дитинство – це період народження й становлення особистості з її майбутніми духовними і моральними цінностями, період пізнання соціуму і її величності людини, відкриття дитиною царини «Життя» [2;3].

Аналіз досліджень Л. Артемової, А. Богущ, Л. Венгер, Б. Волкова, Н. Волкової, Л. Виготського, В. Давидова, О. Денисюк, О. Запорожця, Н. Лисенко, В. Мухіної, Т. Маркової, М. Стельмаховича, Д. Ельконіна та інших дозволив виділити основні

особливості старшого дошкільного віку, що обумовлюють специфіку процесу формування у дітей духовних цінностей і визначити компоненти змісту цих духовних цінностей. А. Богуш, Н. Лисенко вважають, що дитинство є найважливішим періодом народження, становлення особистості з усіма її майбутніми духовними цінностями, які присвоює дитина через пізнання життя, суті людини [2].

Дошкільний вік є складним і відповідальним періодом формування особистості, оскільки саме в цей період відбувається становлення основних особистісних якостей людини, формуються основи її самосвідомості, її емоційна сфера, духовність. Саме в цей період значну роль відіграє діяльність навчання, домінуючою є сюжетно-рольова гра, формується потреба в активній творчій діяльності. Діти прагнуть до безпосередньої участі у театралізованих виставах, у створенні образного світу, в тому числі й художніми засобами. Їх приваблює мистецтво: казки, малюнки однолітків, враження від картин художників, краса природи, ілюстрації до улюблених художніх творів. У цей період діти – творці у всіх видах художньої творчості. Тому саме в цьому віці необхідно закласти «код» високої духовності, те підґрунтя, на якому розвиватиметься й удосконалюватиметься духовна сфера особистості протягом усього життя.

Суттєвим показником розвитку дитини є освоєння нею духовних цінностей. На ефективність цього процесу впливають перш за все об'єктивні макросоціальні чинники - економічний і культурний рівень суспільства, наявні системи виховання, рівень соціальної турботи про дитину, етнокультурні традиції виховання.

Дошкільний вік – це тільки початок формування взаємовідносин дитини з іншими людьми. У цей час ще можливо відкрити дитині світ душі іншої людини, не як суперника чи конкурента, а як особистості зі своїм світоглядом, почуттями, ідеалами, проблемами та труднощами. Дорослим, що оточують дитину в повсякденному житті треба допомагати їй розпізнавати життєві реалії та будувати свою поведінку за нормами добра, милосердя, толерантності.

За дослідженнями В. Сухомлинського, «дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк» [7, с. 215].

Видатні вітчизняні психологи (О. Запорожець, В. Мухіна, Л. Венгер, Л. Божович та інші) вважали дошкільний вік найбільш сенситивним у розвитку дитини. В цей період активно формуються моральні норми поведінки, почуття любові до своїх батьків, рідного дому, народу, краю, виникають перші основи зв'язків зі своїм історичним коренем, закладаються підвалини національного менталітету. Вихователі дитячого садка повинні бути носіями народної культури і духовності, використовувати в педагогічному процесі не тільки знання педагогіки та психології, але й надбання української дошкільної етнопедагогіки, залучати батьків до виховного процесу у дитячому закладі. Український педагог С. Русова виділила як головні чинники розвитку дітей рідну мову, історію свого народу, народні ігри та іграшки, ремесла, українські казки, доступні народні пісні, а також визнала необхідність поєднання в роботі з дітьми національного і загальнолюдського [5].

Перебуваючи протягом дошкільного віку в умовах дитячого садка, діти формують свою мікрогрупу, коли під час спільних дій в трудовій, ігровій діяльності, навчанні, діти спілкуються не тільки з дорослими, а складають відносини із своїми однолітками. При цьому саме такі відносини складають майбутню школу співжиття з собі подібними, вчать узгоджувати свої дії, бажання, надавати допомогу тим, хто на неї очікує, жаліти тих, хто слабкіший, менший або хто очікує на співчуття; вирішувати суперечки та конфлікти на основі виконання норм поведінки.

Педагоги та батьки повинні не тільки знаходити дійові засоби впливу на вихованців, які б пробуджували у них вищі духовні почуття, але й являти собою взірць толерантності, добротності, високої моральності бо в плані духовного виховання великого значення

набуває особистий приклад дорослих, дух життя сім'ї та дошкільного закладу.

В. Сухомлинський висловлював абсолютно, на наш погляд, справедливу думку, що не варто оберегати дітей від різних проявів людського життя, горя, хвороб, страждань. Треба привчати дітей щиро, від чистого серця надавати допомогу тому, хто на неї сподівається, не чекаючи винагород чи похвали [7]. Адже саме перехід поняття духовних цінностей дитиною у практичний досвід добрих вчинків в різних життєвих ситуаціях дозволить сформувати сталі духовні якості особистості на підставі усвідомлення моральних норм поведінки, вміння дипломатично відстоювати свою точку зору, будувати гармонійні взаємини на основі поваги до оточуючих та самоповаги.

У процесі виховної роботи потрібно акцентувати увагу на формуванні у старших дошкільників інтелектуальних, моральних та естетичних духовних цінностей. Тобто духовні цінності умовно можна поділити на три блоки:

Інтелектуальні: допитливість, інтерес до пізнання невідомого, прагнення навчитися самостійно (читати, рахувати, конструювати, малювати, майструвати тощо).

Моральні: справедливість, правдивість, сором'язливість, совість, чесність, доброта, відповідальність, милосердя, співчуття, взаємодопомога, любов, життєрадісність, свобода, людяність, щирість.

Естетичні: краса природи, естетичне середовище сім'ї, дитячого садка, естетика одягу, естетика зовнішнього вигляду, естетика поведінки.

Умовність такого поділу полягає в тому, що: по-перше, педагогічний процес має цілісний, комплексний характер, будь-який розподіл його змістовного компоненту має свідомо умовний характер; по-друге, вікові особливості старших дошкільників (про які вже йшлося) зумовлюють мобільність, постійну трансформацію і перетікання цінностей з однієї групи до іншої і навпаки; по-третє, всі ці цінності тісно взаємопов'язані між собою, впливають на формування одна одної й, навіть, створюють кумулятивний ефект («вибухоподібне» зростання показників формування духовних цінностей у певні періоди розвитку дітей).

Мета виховної діяльності з формування духовних цінностей у старших дошкільників, на нашу думку, полягає в тому, щоб діти не тільки будували свою діяльність (вчинки, дії, поведінку) і в сьогодні, і в майбутньому за законами добра, честі, людяності, а й мали стійкий імунітет до усіх негараздів нашого життя. Необхідно створити відповідні умови для одухотворення інтелектуальних, моральних та естетичних цінностей, для трансформації знань (раціональний компонент) у свідомість і підсвідомість (емоційно-духовний компонент) дитини. На нашу думку, тільки за такої умови людина стає вінцем природи і має корінну відміну від тваринного світу.

Система формування духовних цінностей у старших дошкільників – це поєднання комплексу занять, ігор, свят, екскурсій, бесід, спостережень, організованої самостійної діяльності, яка дозволяє формувати у дитини вміння поводитися за законами честі, добра, людяності; використовувати індивідуальний досвід, вміння знаходити в різних ситуаціях вирішення проблем на морально виправданій основі без допомоги дорослого, реально оцінювати результати своєї діяльності та інше.

Аналіз наукових джерел дозволив виявити деякі особливості формування духовних цінностей у дітей старшого дошкільного віку, переконатися, що механізм формування духовних цінностей базується на перетворенні зовнішніх моральних норм у внутрішні мотиви діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) [електронний ресурс] / Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2012 № 615 // режим доступу до сайту: <http://mon.gov.ua>

2. Богуш А. Шлях до милосердя і любові / А. Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. - № 2. – С.3.

3. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі А. М. Богуш, Н. В. Лисенко – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
4. Про національну доктрину розвитку освіти [електронний ресурс] / Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 // режим доступу до сайту: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
5. Русова С. Дошкільне виховання // Вибр. пед. тв. – К.: Освіта, 1996. – 316 с.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибр.твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1980. – Т.3. – С. 327-337.
7. Сухомлинський В.А. Рождение гражданина. Избр. произв. в 5 т.: т.3 – К. Рад. школа, 1980. – С. 301-627.

УДК 37.06-055.52-053.2/6

***Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна,**
доктор педагогічних наук, професор кафедри
історії педагогіки і порівняльної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
Попович Оксана Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет*

ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА МАЙБУТНІХ БАТЬКІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ Ж.-Ж. РУССО

Питання педагогічної просвіти батьків в умовах сьогодення потребує обґрунтування теоретичних основ та узагальнення напрацювань кращих педагогів як минулих так і сучасних років. Відповідно цей аспект історико-педагогічної думки потребує поглибленого системного наукового вивчення. Актуальною залишається теза Ж.-Ж. Руссо: «І батьки, знудившись, змучившись вічними зухвалими витівками, до яких вони самі ж і привчили своїх чад, будучи не в змозі виносити найнеприємніші клопоти, бувають змушені відлучити дітей від себе й доручити вчителям; начебто можна сподіватися, що у наставника ... виявиться більше терпіння й ласки, ніж у батьків» [3].

У чинному законодавстві [1-2] зазначається, що виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості, що потребує відповідального ставлення батьків до виховання власних дітей. Реалізація цієї функції сім'ї неможлива без ґрунтовної історично вивіреної системи психолого-педагогічної просвіти батьків до виконання їх суспільного обов'язку [2].

Педагогічний аспект проблеми підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками їх учнів широко представлений у дослідженнях Т. Волікової, І. Гребеннікова, Р. Капралової, С. Корнієнко, Т. Кравченко, О. Савченко та ін.; етнопедагогічний – у дослідженнях В. Зелюка, Р. Пріми, О. Семенов, М. Стельмаховича та ін.; психолого-педагогічний – у працях О. Кіліченко, Н. Стрельнікової, Л. Хомич та ін. Соціальним проблемам сім'ї та вихованню дітей присвячені праці Т. Алексеєнко, Л. Волинець, О. Докукіної, З. Зайцевої, В. Семиченко; зарубіжних педагогів: С. Лупан, А. Торре Делла, Дж. Уінделл, Г.Фігдор, Д. Фіцпатрік та ін.

Незважаючи на широке коло публікацій у межах означеної проблеми питання соціально визначеної, гуманно зорієнтованої підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками учнів приділяється недостатня увага. Нові соціальні умови, педагогічні реалії вимагають розробки відповідної моделі підготовки майбутніх учителів до

роботи з батьками учнів, запровадження такої технології навчання студентів з опорою на світовий педагогічний досвід.

Розглянемо спадок у цьому аспекті всесвітньо відомого французького просвітника Ж.-Ж. Руссо, який виклав свої ідеї про природне виховання вільної людини на лоні природи у трактаті «Еміль або Про виховання». Ж.-Ж. Руссо був переконаний у тому, що виховання сприятиме природному розвитку дитини лише у тому випадку, якщо виходитиме із родини, матиме природовідповідний характер і спонукатиме до самостійного оволодіння природним досвідом і знанням на основі цього досвіду[3]. Основними факторами впливу на дітей Руссо вважав природу, людей та предмети оточуючого світу. Основне завдання виховання, яке здійснюється батьками, полягає у тому, щоб узгодити свої впливи з природним розвитком дитини. У такому контексті слід розуміти трактування Руссо принципу природовідповідності: природне виховання допомагає вільному розвитку дитини, який відбувається через самостійне накопичення нею життєвого досвіду. Вільне виховання випливає з природного права кожної людини на свободу. Воно слідує за природою, допомагає їй. Руссо виступає за недоторканість, автономність внутрішнього світу дитини як маленької людини.

У контексті нашої проблематики педагогічна просвіта батьків за Ж.-Ж. Руссо має спрямовуватися на навчання батьків способам передачі досвіду і вміння самокерування власним природним розвитком. Батьки мають спершу усвідомити свою місію: творіння нової людини. Для реалізації цієї нової для того часу і нестандартної тези для сьогодення, батьки повинні були опікуватися розвитком істинної свободи людини. Просвітник закликав батьків розвивати в дитині природність, яка виявляється у відчутті свободи і незалежності, прагненні праці, самостійності в природі і побуті, самоповазі, прагненні перебувати в природному середовищі. Ж.-Ж. Руссо закликав відмовитися від будь-яких методів виховання, які передбачають підкорення волі дитини волею батьків і вихователів. Також просвітник наголошував на тому, що дитина не повинна залишатися наодинці. Батьки, вихователі мають супроводжувати дитину в усіх її випробуваннях і переживаннях, направляти, «допомогти взяти ношу, а не нести її» [3]. Саме батьки є першими людьми в житті дитини, які мають створити сприятливе середовище для вироблення самостійності і свободи, прояву і розвитку природних нахилів і потенцій.

Просвітник радив, і це не втратило цінності з часом, усі виховні прийоми узгоджувати з інтересами і досвідом конкретної дитини.

Зазначимо, що за Ж.-Ж. Руссо змістове наповнення програми батьківської педагогічної просвіти залежить від віку дитини і визначає провідну роль матері у різні вікові періоди розвитку дитини. Так для матері, яка має немовля (від народження до двох років) головна увага зосереджена на знаннях фізичних здібностей та методів їх природного розвитку, формуванні первинного чуттєвого досвіду в дитини та формуванні у матері здатності розуміти дитину. Батьки в цей період сумлінно доглядають за дитиною, вчаться терплячості і відповідальності, наполегливості, з якою необхідно пізнати причини дитячих чуттєвих реакцій. Так само просвітник виділяв зобов'язання батьків щодо вивчення продуктивних способів загартування і фізичного розвитку дитини.

Для періоду розвитку дитини від 2 до 12 років Ж.-Ж. Руссо радив батькам створити середовище для природного розвитку активної діяльності розуму і прояву допитливості дитини. Цікаво, що в цей період педагог пропонував відмовитися від книжного навчання як такого, що формує діяльність за чужим досвідом. Просвітник радив зосередити увагу батьків і вихователів на формуванні чуттєвого досвіду і природної допитливості дитини, спонукати до самостійних роздумів, участі у трудовій діяльності батьків.

Виховання моральності, емоційної культури має стати турботою батьків і вихователів юнака від 15 років. Ж.-Ж. Руссо акцентував увагу на розвитку позитивних емоцій на основі гуманності, доброти, співчуття. Просвітник вважав за доцільне відмовитись від настанов і повчань, а давати приклад спілкування з хорошими успішними позитивними людьми. У цей період педагог пропонував віддалити юнака від міста, де багато спокус і аморальності

(аморальність суспільства визначалася у суперечностях між здібностями і бажаннями людей, у прагненні побудувати власний добробут за рахунок інших, у відсутності рівноваги між реальними силами і волею людини). Просвітник уважав, що в такому суспільстві зберегти у цноті молоду людину дуже важко, так само важко, вберегти її від помилок і негідних вчинків. У світ моральних і життєвих відносин батьки мають уводити юнака поступово, обережно, уникаючи формування єдиної пристрасті – любові тільки до самого себе [3].

Ці поради і настанови Ж.-Ж. Руссо не втратили актуального звучання й сьогодні. Вони можуть стати змістовим базисом організації педагогічної просвіти майбутніх батьків.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» 2017 [Електронний ресурс] : Режим відкритого доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Концепція «Сім'я і родинне виховання» // Рідна школа. – 1996. – № 6. – С. 11 – 12.
3. Руссо Ж.-Ж. Эмил, или О воспитании / Ж.-Ж. Руссо // Избранные труды : в 3 т. : [Пер. с фр.]. – М. : Гослитиздат, 1961. – Т. 1. – 1961. – 851 с.

УДК 37:796

*Гавришко Сергій Гаврилович, кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри
суспільних дисциплін та фізичного виховання
Бенедек Андреа, магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'Я» ТА СТАВЛЕННЯ ДО НЬОГО

Із подальшим становленням громадянського суспільства в Україні, проблема здоров'я людини стає однією із найважливіших життєвих цінностей і займає важливе місце у системі становлення кожної особистості. Стан здоров'я людини значно впливає на всі сфери її життєдіяльності, починаючи з біологічного стану і завершуючи духовним рівнем розвитку. У різні часи розвитку людства суспільство неоднаково оцінювало окреслені проблеми і по-різному їх розв'язувало. Але завжди проблеми життя і діяльності людини були зумовлені рівнем розвитку економіки, залежали від суспільних цінностей та із системою освіти.

Так, рівень суспільного розвитку у стародавній Греції сприяє формуванню ідеалу фізично здорової, всебічно-розвинутої та загартованої людини. Тому в афінській системі виховання виявляється турбота держави про забезпечення необхідних для цього умов. Разом з тим, для феодальних відносин властивим було знецінення життя людини та її здоров'я, а відтак, проблеми життя і діяльності незаможних людей менше турбували феодальне суспільство.

Одним із перших названу тенденцію спробував змінити Ян Амос Коменський вказуючи, що людина серед інших живих істот має поводитися з гідністю і має завжди відповідати за свої внутрішні думки і зовнішні дії [2, с. 186].

В епоху Відродження (М. Монтень, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, Т. Мор та ін.) [6] з моменту формування ставлення до людини як до основної цінності суспільства, проблеми безпеки її життя і діяльності пов'язують із фізичним розвитком, вихованням гігієнічних навичок, підготовкою до виживання в екстремальних ситуаціях. Зокрема Джон Локк зазначає, що у фізичному розвитку дитини основною є підготовка до подолання небезпек, які з'являються у житті, у діяльності чи спілкуванні з людьми, а також підготовка до виживання в умовах різних стресових ситуацій[4].

Сьогодні в Україні відбулися значні зміни, спричинені проникненням і розвитком науково-технічного прогресу у всі сфери життєдіяльності, здобутки якого, підвищуючи соціально-економічну безпеку суспільства, одночасно стають джерелом нових ризиків, а

засоби досягнення безпечного рівня існування стали перетворюватися на джерела нових небезпек [6]. За умов нинішнього періоду соціокультурного розвитку українського суспільства, спрямованого на формування сприятливих умов для всебічного розвитку людини, формування її фізичних, психічних, духовних та соціальних якостей, проблема здоров'я людини, як найважливішої цінності суспільного та особистісного життя, привертає особливу увагу. Так Україна, як держава, визнала положення Конвенції ООН про права дитини, що вимагає створення сприятливих умов для комфортного життя і розвитку дітей, оскільки стан фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я молоді є узагальненим, інтегрованим показником суспільного розвитку й дієвим чинником впливу на економічний, культурний і навіть оборонний потенціал країни [3, с. 23-29]. Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті зазначено, що пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідальному ставленню до власного здоров'я і здоров'я оточення як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей [5].

Аналізуючи сутність поняття «здоров'я» ми дотримуємось визначення, яке дав англійський учений Г. Сигерист (1941 р.): «Здоровою може вважатися людина, яка відзначається гармонійним фізичним та розумовим розвитком і добре адаптована до навколишнього фізичного й соціального середовища, повністю реалізує свої фізичні й розумові здібності, робить свій внесок у добробут суспільства, відповідний своїм здібностям. Здоров'я тому не означає просто відсутність хвороб: це дещо позитивне, це життєрадісне й охоче виконання обов'язків, що їх життя покладає на людину» [1, с. 32].

Близьке цьому розуміння поняття «здоров'я» пропонує ВООЗ: «Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад» [6]. Зауважимо, що таке тлумачення цінне своєю методологічною спрямованістю. Воно не зовсім співпадає із попереднім, проте достатньо повно відповідає сутності, яка закладена в ньому.

Разом з тим справедливим є твердження І. Муравова, що різноманітність уявлень про здоров'я залишається природним результатом недостатності і неможливості абсолютності наших знань в цілому і зокрема про сутність феномену здоров'я [1, с. 52].

Відтак, у процесі розвитку суспільства цінність здоров'я людини зростає, а проблеми, пов'язані з цим, ускладнюються, що спонукає до підвищення науково-теоретичного та методичного складників у формуванні здорового способу життя особистості.

Список використаних джерел:

1. Булич Е.Г. Валеологія. Теоретичні основи валеології: навч. посіб. / Е.Г. Булич, І.В. Муравов. – К. : ІЗМН, 1997. – 224 с.
2. История педагогики и образования. От рождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : [уч. пособ. для пед. уч. заведений / Под ред. А.И. Пискунова]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : ТЦ Сфера, 2005. – 512 с.
3. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей і молоді: [затв. наказом МОН України від 21.07.2004 № 605] // Директор школи. – 2004. – № 40. – С. 23–29.
4. Локк Дж. Английское свободомыслие: [сб. перевод.] / Дж. Локк, Д. Толанд, А. Коллинз. – М. : Мысль, 1981. – 301 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 16 с.
6. Скороход Т.В. Формування здорового способу життя молоді: навч.-метод. видання / Т.В. Скороход. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – 216 с.

*Добош Олена Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Чеснек Маріанна Євгенівна, магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема дитячої обдарованості викликає великий інтерес у суспільстві, адже розвиток людства і його майбутнє у значній мірі залежать від діяльності обдарованих людей. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці звертають значну увагу на виявлення, навчання та виховання обдарованих дітей. На науково-теоретичному та експериментальному рівні проблема обдарованості досліджувалася вченими Д. Богоявленською, Дж. Гілфордом, В. Дружиніним, О. Кульчицькою, Я. Пономарьовим, Р. Семеновою, Дж. Рензулі, Е. Торранс та ін.

Обдарованість - системна риса психіки, яка розвивається протягом життя; визначає можливості досягнень людиною винятково високих результатів в одній чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

У сучасному тлумачному психологічному словнику В.Б. Шапара даються наступні визначення обдарованості:

Обдарованість - якісно своєрідне сполучення здібностей, що забезпечує успішність виконання діяльності. Спільна дія здібностей, що представляють повну структуру, дозволяє компенсувати недостатність одних здібностей за рахунок переважного розвитку інших.

Загальні здібності або загальні характеристики здібностей, що зумовлюють широту можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності.

Розумовий потенціал, або інтелект, цілісна індивідуальна характеристика пізнавальних можливостей і здібностей до навчання.

Сукупність задатків, природних даних, характеристика ступеня виразності, своєрідності природних передумов здібностей.

Талановитість; наявність внутрішніх умов для видатних досягнень у діяльності.

Багатозначність терміна вказує на багатоаспектність проблеми та цілісний підхід до сфери здібностей.

Щодо особливостей обдарованих дітей, то вони вирізняються яскравими, явними, іноді видатними досягненнями у школі чи іншому виді діяльності.

А.А. Лосева перераховує десять сфер, у яких діти можуть виділити свої таланти, а дорослі зможуть оцінити кожну з цих характеристик на основі спостережень за дитиною. На думку А.А. Лосевої саме це дозволяє виявити обдарованих дітей у десяти сферах, а саме: інтелектуальній, академічних досягнень, творчості, літературній сфері, музичній сфері, технічній, науковій, художніх досягнень, спілкуванні та лідерстві.

У дошкільному віці виявляється *спеціальна обдарованість*, ознаками якої є особливі здібності до певного виду діяльності. Як правило, їх класифікують на такі групи:

— математичні здібності (здатність до сприймання, осмислення та зберігання математичної інформації, математична спрямованість розуму — інтерес до чисел і дій з ними, прагнення до математичного пошуку);

— конструктивно-технічні здібності (технічне мислення, яскрава просторова уява, зацікавленість приладами і конструкціями, прагнення їх удосконалювати і створювати нові);

— загальні художні здібності (здатність до різних видів художньо-творчої діяльності: художнє бачення світу, оригінальність сприймання, підвищений інтерес до художньої діяльності, естетична позиція);

— музичні здібності (музично-ритмічне чуття, музична пам'ять, здатність сприймати музику як форму вираження змісту);

— літературні здібності (образність і виразність мовлення, інтерес до художнього вираження думки, емоційність, творча уява, здатність до мовного вираження душевного стану людини);

— здібності до зображувальної діяльності (здатність правильно оцінити форми, пропорції, положення предметів у просторі, світлотіньова чутливість, здатність відчувати і передавати виражальну функцію кольору, розвинута образна уява і пам'ять).

На думку вчених, для розвитку обдарованої особистості потрібні культурне оточення, опіка і заохочення, а іноді - тиск ззовні.

При оволодінні різними видами музичної діяльності, в процесі цілеспрямованого виховання й навчання у дошкільників формуються музично-слухові здібності (ладове та музично-ритмічне чуття, музично-слухові уявлення), здібності до різних видів музичної діяльності (сприймання, спів, музично-рухова діяльність, гра на музичних інструментах, драматизація) та музично-творчі здібності, які в сукупності складають структуру музичних здібностей. З'ясовано, що формування музичних здібностей з раннього віку сприяє розвитку стійкої уваги, уяви, пам'яті, активізує репродуктивне та продуктивне мислення дітей молодшого й середнього дошкільного віку, позитивно впливає на їх загальнокультурне становлення.

Мистецтво має великий вплив на розвиток дітей дошкільного віку, адже сприяє не лише на емоційні відчуття краси реального світу, а й розвиває увагу, пам'ять, уяву, поставу, позитивно впливає на внутрішній стан дитини. Чималу роль у житті, не тільки дитини, а й дорослої самостійної людини, відіграє ранній розвиток творчого потенціалу. Діти роблять власні відкриття й створюють цікавий, часом оригінальний, продукт праці. Тому батьки повинні не прогавити той момент, коли дитина прагне чогось досягти сама, хоче і має стимул займатися чи хореографією, чи музикою, чи іншою галуззю. Щоб розвивати дитину всебічно варто мати свій підхід до дітей, вміти знаходити з ними спільні теми, інколи навіть компроміси.

Дослідження вчених свідчать про те, що для музичного розвитку дитини з самого народження необхідно створювати такі умови.

Музичне середовище, в якому виховується дитина, а також музично-слухові враження раннього дитинства виступають найважливішими факторами в розвитку музичних здібностей дитини, оскільки помічено, що найбільш часто їх раннє прояв відбувається у дітей, які отримують достатньо багаті музичні враження, особливо в пренатальний період і перші роки життя.

Важливим фактором розвитку музичних здібностей виступає і інтенсивність, планомірність навчання, позначається як на музичному, так і на загальному рівні розвитку дитини.

Розглядаючи це питання, О. П. Радинова зазначає, що емоційна чуйність на музику (основа загальної музикальності і ладового почуття) може бути розвинена у всіх видах музичної діяльності, оскільки вона необхідна для осмислення музичного змісту і його вираження (у виконавській і творчій діяльності). Але найкраще вона розвивається у сприйнятті музики і в музично-ритмічних рухах, позаяк проявляється найяскравіше в ладовому відчутті (емоційний компонент слуху) і відчутті ритму (емоційна здатність).

Відчуття ладу може бути розвинене перш за все в процесі сприйняття музики (її впізнавання, визначення, чи закінчилася мелодія). Оскільки відчуття ладу проявляється і в чутливості до точності інтонації, воно може розвиватися також у співі, коли діти контролюють слухом правильність інтонації.

Музично-слухові уявлення вчені пропонують розвивати у видах діяльності, які вимагають розрізнення і відтворення мелодії по слуху: в співі, в грі на музичних інструментах.

Відчуття ритму розвивається перш за все в музично-ритмічних рухах, відповідних за

характером емоційному забарвленню музики. При цьому однією з умов, необхідних для розвитку цієї здатності, - узгодженість ритму рухів і музики.

Музичні здібності розвиваються в музичній діяльності також вправами, в процесі виконання дітьми посильних творчих завдань на твір і імпровізацію розспівок, передачу характеру музики в рухах, знаходження свого варіанту закінчення мелодій і т. д. Ступінь самостійності дітей при виконанні творчих завдань залежить від їх індивідуальних і вікових особливостей.

Виконавську здатність можна успішно розвивати, виховуючи у дитини естетичне ставлення до звучання музики, яке обумовлює і якість виконання. Вираз сприйнятого образу різними художньо-музичними засобами залежить від сприйняття і переживання їм музичних образів. Подібний результат може бути отриманий різними вправами і відповідним підбором репертуару.

Дослідниками особливо наголошується, що розвиток здібностей, в тому числі і музичних, вимагає індивідуального підходу до дітей, обліку їх схильностей, інтересів, своєрідності природних задатків (Ю. Б. Алієв, Н. А. Ветлугіна, О. П. Радинова і ін.). Це пов'язано з тим, що не у всіх процес розвитку музичних здібностей протікає однаково. Ще даються ознаки індивідуальні особливості дитини, і її попередня музична підготовка, і умови життя в родині.

При цьому необхідна педагогічна і людська підтримка кожної дитини. Тому завжди, незалежно від результату, дуже важливо заохочувати дитину, дарувати йому віру у власні сили, оскільки це дуже сильно впливає на успішність його музичного розвитку і життя в цілому, забезпечуючи мотивацію успіху.

Отже, проблема обдарованості набуває особливо актуального звучання вже в дошкільному віці. У період дошкільня закладається основа для подальшого розвитку особистості, фундамент для знань, формується підґрунтя для інтенсивного інтелектуального розвитку. Батьки і вихователі повинні відігравати важливу роль у становленні дитини: бути навчальними партнерами і готовими весь час обмінюватися з дитиною знаннями, думками, судженнями. Обдаровані діти повинні мати можливість максимально розкрити свої здібності і одержати всебічну підтримку від компетентних вихователів і батьків.

Список використаних джерел:

1. Лосева А.А. Психологическая характеристика одаренности : Учебное пособие для вузов. – М. : Академический проект, 2004. – 176 с.
2. Радонова О.П. Музыкальное воспитание дошкольников : ученик /под. ред. О.П. Радынова, А. И. Катинене, М. Л.Палавандишвили – М. : Академия, 2000. – 236 с.
3. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник, - Х. : Прапор, - 2005. - С.290.

УДК 37.017.4

*Егрешій Брігітта Дьизивна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

У період становлення України як демократичної держави, відродження духовності суспільства проблема громадянського виховання підрастаючого покоління набуває особливої актуальності. Для України як поліетнічної держави громадянське виховання покликане сприяти формуванню її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї. Саме на ґрунті демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України з метою розбудови й удосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства.

З огляду на сказане актуальними є наукове обґрунтування і практичне забезпечення нової, за своєю сутністю, системи громадянського виховання, мета якого – сформувані в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення української держави.

У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ ст.)», Концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті обґрунтовано необхідність удосконалення громадянського виховання учнівської молоді. В педагогічній спадщині Г.Ващенко, А.Макаренка, С.Русової, К.Ушинського охарактеризовано основний зміст громадянського виховання дітей в школі, його національні ознаки.

Педагогічні основи морального та правового виховання учнівської молоді, наукові підходи до виховання суспільно-активної особистості школяра в сучасних умовах розроблено в дослідженнях Н.Бібік, І.Зязюна, В.Кременя. Історичну ретроспективу, ґрунтовний педагогічний аналіз потреб та можливостей громадянського виховання в період становлення української державності розробили П.Ігнатенко, В.Поплужний.

Проблему формування громадянськості як провідної риси особистості досліджено О.Доукіною, М.Задерихіною, Л.Канішевською, Н.Косаревою, В.Мазаєм, Л.Пономаренко. Проблему громадянських цінностей обґрунтовано у працях Л.Бойко, І.Бондаренко, М.Боришевського, Л.Крицької, Н.Чернухи.

Гене́за громадянського виховання в українській педагогічній теорії та практиці має глибинні корені. Ще в далекій київській русі засади українського національного виховання найбільш повно та систематизовано висвітлені у «повчанні володимира мономаха дітям» (1053 р.). Як відомо, володимир мономах був одним з тих князів, чий слід ніколи не зітреться з пам'яті людської історії. Він заслужив народну любов, бо все робив сам «на війні і на ловах, вночі і вдень, в спеку і в холод, ... , весь лад удома в себе сам настановлю вав» [2, с. 12-13].

Найвищого піднесення ідея громадянського виховання здобула у період козаччини. Сучасні українські дослідники вважають, що козацька педагогіка являє собою вершину української народної педагогіки і втілює в собі «національну психологію, характер, правосвідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу» [3, с. 8]. Основою виховання дітей були провідні ідеї козацького руху (свобода і незалежність України, непорушність прав людини і народу, суверенність особи, народовладдя). У малечий період, а далі – на родинно-шкільному ступені провідне значення мали культ батька і матері, бабусі й дідуся, роду і народу.

Надалі питання громадянського та національного виховання розглядається українськими мислителями з позицій утвердження незалежності, самостійності української державності. Зокрема, м.і.костомаров зазначає, що Україна «не пропала», бо зберегла віру в бога, а тому може сподіватися на державне відродження. Якщо в окремій людині, зазначав він, жевріє повага до історії і духовних надбань українства, високо поцінується національна свобода, то Україна, як держава, нація «не пропаде» і в майбутньому [1, с. 16].

Величезний внесок у розвиток української педагогіки зробив відомий український педагог К.Д.Ушинський, автор стрункої й оригінальної педагогічної системи, що охоплювала основні проблеми виховання та навчання. Основною ідеєю цієї системи була народність, яку він розумів як своєрідність кожного народу, обумовлену його історичним розвитком, соціальними умовами життя, географічними особливостями. Найголовнішими рисами народності педагог вважав любов до батьківщини, рідну мову, віру в могутні сили народу. Основною метою виховання повинна бути підготовка всебічно розвиненої людини. Цікавими й, безперечно, цінними для нас є погляди К.Д.Ушинського щодо громадянського виховання підростаючого покоління, в якому переплітаються одночасно народність виховання і гуманізм, який він висловив у праці «Теоретичні проблеми освіти і виховання», а саме в статті «Про народність у суспільному вихованні». Громадянське виховання педагог вважав як один з «елементів державного і народного життя» [4, с.46]. К.Д.Ушинський зробив кілька

важливих висновків щодо цього питання:

- загальної системи народного виховання для всіх народів немає не тільки на практиці, а й у теорії ;
- у кожного народу своя особлива національна система виховання; а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим ;
- досвід інших народів у справі виховання є дорогоцінною спадщиною для всіх, як не можна жити за зразком іншого народу, так не можна виховуватись за чужою педагогічною системою, яка б вона не була струнка і добре обдумана ;
- громадське виховання само не розв'язує питань життя і не веде за собою історії, але йде слідом за нею. Не педагогіка і не педагоги, а сам народ і його великі люди прокладають шлях у майбутнє: виховання тільки йде цим шляхом і, діючи заодно з іншими громадськими силами, допомагає йти ним окремим особам і новим поколінням;
- громадське виховання тільки тоді буде справжнім, коли його питання стануть громадськими питаннями для всіх і сімейними питаннями для кожного. Система громадянського виховання, що вийшла не з громадського переконання, якби хитро вона не була обдумана, виявиться безсилою і не буде діяти ні на особистий характер людини, ні на характер суспільства. Вона може готувати техніків; але ніколи не виховуватиме корисних і діяльних членів суспільства, і якщо вони з'являтимуться, то незалежно від виховання;
- пробудження громадської думки в справі виховання є єдиною міцною основою всяких поліпшень у цій галузі: де нема громадської думки про виховання, там нема і громадського виховання, хоч може бути багато громадських навчальних закладів [4; с. 102-103].

Варто відмітити також слушне і на сьогоднішній день зауваження К.Д.Ушинського, що «народний ідеал людини, до якого б століття вона не належала, завжди добрий відносно цього століття» [4, с. 77] і що виховання повинно запозичувати свої правила і закони «від властивості народу і часу – або історії» [4, с.82]. Отже, виховання громадянина, формування громадянських рис та якостей особистості, активного громадянина, людини, якій не байдужі громадянські, загальнолюдські цінності завжди виступало на перший план в системі української педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти / П.Р.Ігнатенко, В.Л.Поплужний, Н.І.Косарева, Н.І.Крицька. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
2. Повчання Володимира Мономаха дітям // Повість минулих літ. Літопис / Переказ В.Близнеця. – К., 1989. – 223 с.
3. Українська козацька педагогіка // Освіта. – 1992. – 1 вересня. – С.1-2.
4. Ушинський К.Д. Питання виховання і навчання в початковій школі // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : В 2-х т. – К., 1983.–Т.2. – 359 с.

*Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівського державного університету
Мотичка Ганна Павлівна,
студентка 4 курсу, групи ДО-4*

РОЛЬ ВИХОВАТЕЛЯ В УСПІШНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКА

У кожному суспільстві є соціальні групи й інститути, з якими підростаюче покоління пов'язано в тій чи іншій мірі. Вони називаються агентами соціалізації. Соціалізація - процес, за допомогою якого індивід стає членом суспільства, засвоює її норми і цінності, опановуючи тими чи іншими соціальними ролями.

Психолого-педагогічні аспекти проблеми забезпечення розвитку особистості та успішної соціалізації дітей освячуються в працях М.Р.Бітянової, І.В.Дубровіної, Р.В. Овчарової, Ш.М.Фрідман.

Взаємини педагога з дитиною - один з найважливіших шляхів виховного впливу на формування особистості дитини. Саме тому фігура вихователя набуває дуже велике значення на ранньому етапі соціалізації, оскільки дитина проводить основну частину часу в дошкільному закладі. Проте в діяльності педагога не завжди складаються хороші взаємини з дітьми. Багато в чому це залежить від стилю керівництва або від стилю спілкування з ними, від індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Сучасна система дошкільної освіти потребує радикального переосмислення сформованого підходу до професійної діяльності педагога. Дошкільному закладу потрібен педагог, здатний самостійно планувати, організовувати педагогічно доцільну систему роботи, а не просто виконувати посадові обов'язки.

Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, характеризується визначеним стилем, який забезпечується як специфікою самої діяльності, так і індивідуально-психологічними особливостями її суб'єкта.

Стиль педагогічної діяльності формують три основних фактора: індивідуально-психологічні особливості педагога; особливості педагогічної діяльності; особливості дітей.

Індивідуально-психологічні особливості педагога, формують стиль педагогічної діяльності, що включають індивідуально-типологічні особливості, особистісні і поведінкові особливості. Під особливостями педагогічної діяльності розуміються як умови здійснення педагогом професійної діяльності, так і зміст навчального матеріалу.

Педагогічне спілкування обумовлене різними соціально-рольовими і функціональними позиціями його суб'єктів. Спілкування і керівництво в істотній мірі визначає ефективність навчання і виховання, а також особливості розвитку особистості та формування міжособистісних відносин у групі.

Виділяють кілька типів ставлення педагога до дітей: стійко позитивний, пасивно-позитивний, нестійкий, відкрито негативний, пасивно-негативний. Активно-позитивний тип характеризується рівним, душевним ставленням до дітей, турботою про них, допомогою при утрудненнях. Педагогам цього типу притаманні переважання позитивної оцінки дитини, щирість, такт. Такий вихователь діє більше переконанням, ніж примусом, словом, посмішкою, жестом мімікою, пантомімікою він дає зрозуміти дитині, що той для нього не байдужий.

Пасивно-позитивний тип відносин проявляється в нечітко вираженій емоційно-позитивній спрямованості у взаємодії з дітьми. Такий вихователь нерідко вибирає сухий, офіційний тон у спілкуванні з вихованцями.

Нестійкий тип відносин характеризується ситуативністю поведінки педагога при загальній емоційно-позитивній спрямованості. Такі вихователі нерідко підпадають під владу

своїх настроїв і переживань, їх оцінка дитини і манера поведінки значною мірою залежать від ситуації.

Активно-негативний тип відносин вихователя до дітей виражається у негативному ставленні до дітей, педагогічної роботи. Усією своєю поведінкою він як би підкреслює, наскільки він вище дітей. Такий педагог створює в групі часто атмосферу постійної напруженості, зосереджує свою увагу на негативних вчинках, фактах поганої поведінки.

Пасивно-негативний тип відносин вихователя характеризується прихованою негативною спрямованістю педагога до дітей, до педагогічної діяльності. Педагог вміє створити зовнішні ознаки хорошої організації роботи, проте насправді до роботи і дітей байдужий.

У педагогічній діяльності, що характеризується тим, що вона здійснюється в суб'єктно-суб'єктній взаємодії в конкретних навчальних ситуаціях організації і керування навчальною діяльністю дітей, ці особливості співвідносяться також з характером взаємодії з характером організації діяльності, предметно-професійною компетентністю педагога і характером спілкування.

Під особливостями спілкування ми розуміємо індивідуально-типологічні особливості психологічної взаємодії вихователя і вихованця. В особливостях спілкування знаходять вираз: особливості комунікативних можливостей вихователя; сформований характер взаємин вихователя з групою вихованців; творча індивідуальність вихователя; особливості дитячого колективу.

Причому необхідно підкреслити, що спілкування вихователя з дітьми - категорія соціально та морально насичена. Вона втілює в собі соціально-етичні установки суспільства і вихователя як його представника.

Розглянемо тепер зовнішню сторону педагогічної взаємодії - власне педагогічне спілкування. Це поведінка педагога, в процесі якої проявляються, видозмінюються і розвиваються його відносини з дітьми. За ступенем усвідомленості всі дії можна поділити на дві групи: усвідомлювані (навмисні) та неусвідомлювані (ненавмисні). Під усвідомленими педагогічними впливами розуміється така словесна і несловесна поведінка педагога, яку він будує і усвідомлює саме як виховний вплив, прямо чи опосередковано спрямований на формування особистості дитини, створення сприятливого психологічного клімату в групі. Під неусвідомленим педагогічним впливом розуміються така поведінка педагога, яку він не усвідомлює як заходи впливу на дитину або групу дітей. Однак неусвідомлюваний вихователем вплив об'єктивно залишається таким для дітей.

У наш час існує кілька класифікацій педагогічних стилів, які базуються на різних підставах.

Традиційний підрозділ стилів ґрунтується на ролі учасників педагогічного процесу.

1. Авторитарний. При авторитарному стилі характерна тенденція на жорстке управління і всеосяжний контроль, що виражається в тому, що педагог вдається до наказного тону, робить різкі зауваження. Слід також зауважити, що в плані міжособистісних установок, поетапна регламентація діяльності та її суворий контроль свідчать про невіру педагога у позитивні можливості дітей. При цьому будь-яка ініціатива розглядається авторитарним вихователем як прояв небажаної сваволі.

2. Потуральний. При потуральному стилі керівництва педагог прагне якомога менше втручатися в життєдіяльність дітей, практично усувається від керівництва ними, обмежуючись формальним виконанням обов'язків і вказівок адміністрації. Непослідовний стиль характерний тим, що вихователь в залежності від зовнішніх обставин чи власного емоційного стану здійснює будь-який з описаних стилів керівництва.

3. Демократичний. За такого стилю в першу чергу оцінюються факти, а не особистість. При цьому головною особливістю демократичного стилю виявляється те, що група бере активну участь в обговоренні всього ходу майбутньої роботи та її організації. У результаті в дітей розвивається впевненість у собі, стимулюється самоврядування. Паралельно збільшенню ініціативи зростають товариськість і довірливість в особистих

взаєминах. При демократичному стилі керівництва вихователь спирався на колектив, стимулює самостійність дітей.

4. Спілкування на основі захопленості спільною творчою діяльністю. В основі цього стилю - єдність високого професіоналізму педагога і його етичних установок. Говорячи про систему взаємин педагога з вихованцями, О.С.Макаренко стверджував, що педагог, з одного боку, повинен бути старшим товаришем і наставником, а з іншого - співучасником спільної діяльності. Необхідно формувати дружність як певний тон у відносинах педагога з колективом.

5. Спілкування-дистанція. Цей стиль спілкування використовують як досвідчені педагоги, так і початківці. Суть його полягає в тому, що в системі взаємин педагога і вихованців як обмежувача виступає дистанція. Але і тут потрібно знати міру. Перетворення «дистанційного показника» в домінанту педагогічного спілкування різко знижує загальний творчий рівень спільної роботи педагога й дітей.

6. Спілкування – лякання. Цей стиль спілкування, до якого також іноді звертаються молоді вихователі, пов'язаний в основному з невмінням організувати продуктивне спілкування на основі захопленості спільною діяльністю.

7. Спілкування – загравання. Знову-таки характерне, в основному, для молодих вихователів і пов'язане з невмінням організувати продуктивне педагогічне спілкування. По суті, цей тип спілкування відповідає прагненню завоювати помилковий, дешевий авторитет у дітей, що суперечить вимогам педагогічної етики.

У житті кожен з названих стилів педагогічного спілкування у «чистому» вигляді зустрічається рідко. На практиці часто зустрічається, що окремий педагог проявляє так званий «змішаний стиль» взаємодії з дітьми. Змішаний стиль характеризується переважанням двох будь-яких стилів: авторитарного і демократичного або демократичного стилю з непослідовним (ліберальним). Рідко поєднуються один з одним риси авторитарного і ліберального стилю.

Для психічного розвитку дітей далеко не байдуже, якими формами керівництва користуються дорослі. Дослідження, проведені в нашій країні і за кордоном, свідчать: кожна форма спілкування і впливу надає особливий вплив на розвиток особистості дитини. Вихованці педагога - "демократа" значно частіше виявляють прагнення до творчості, оригінальності, самостійності, комунікабельності, ніж їх однолітки, які виховуються у "автократа". Продуктивність демократического стилю керівництва педагога позначається і на психологічному кліматі у групі.

Таким чином, психологічні особливості роботи вихователя з групою в дошкільному навчальному закладі спрямовані на виявлення особливостей протікання адаптації вихованців, сприяє більш швидкому і менш хворобливому завершенню через створення умов, що сприяють охороні та зміцненню здоров'я вихованців, зняття стресу і забезпечення позитивного емоційного стану дитини, формування адекватних можливостям вихованців, форм спілкування, організації поведінки дітей, створення умов, що викликають пізнавальну активність. Вихователь зобов'язаний володіти глибокими і систематизованими знаннями, і в першу чергу в області психології, педагогіки, управління навчально-виховним процесом. Діяльність вихователя сприяє оптимізації стилю педагогічного спілкування, розвитку професійних якостей педагогів дошкільного навчального закладу.

Роль вихователя у сучасному виховному процесі полягає зовсім не в тому, щоб замкнути на себе всі виховні впливи і взяти керівництво процесом в свої руки. Навпаки, його організуюча і спрямовуюча сила тим значніша, чим більше в ній демократизму, творчої свободи. Вихователь домагається значних успіхів лише тоді, коли враховує умови та обставини, в яких протікає виховний процес, уважно аналізує наслідки своїх виховних дій і робить з них правильні висновки.

Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівського державного університету
Решетар Марина Михайлівна,
студентка 4 курсу, групи ДО-4

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ В СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Дошкільне дитинство – перший основний етап творчого розвитку (Л.С.Виготський, О.В.Запорожець, М.М.Подд'яков, Д.Б.Ельконін та інші). Будь-яке нове враження переломлюється дитиною через її унікальний внутрішній світ (М.М.Подд'яков та інші).

Проблемі дитячої творчості присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених: К.М.Вентцеля, Н.О.Ветлугіної, Л.С.Виготського, Годфруа, Т.С.Комарової, М.О.Подд'якова, Д.Саймонтона, Дж.Сміта, Б.М.Тєплова та інших.

Продукти творчості дітей носять суб'єктивний характер, так як дитина не відкриває нічого нового для світу дорослих, але вона робить відкриття для себе. Творчість відображає думки дітей, їхні почуття і ставлення до навколишнього, зачіпає всі сторони особистості дитини, тим самим, розвиваючи її. Дитина, як губка, вбирає враження життя, накопичує матеріал і активно переробляє його. Отже, «творчість – доля будь-якої дитини, це нормальний і постійний супутник дитячого розвитку» (Л.С.Виготський).

Генезис художньої творчості має генетичну основу – гру, але вона має свої закономірності розвитку і не переходить в мистецтво. Важливі саме художні витoki, а також сенсорне орієнтування. Вчений О.М.Леонт'єв ввів поняття «рубіжні ігри», які переходять в різні форми діяльності дітей: ігри-драматизації, ігри-фантазії.

На думку дослідника Ж.Годфруа, сенситивним періодом для розвитку творчості є перші 5 років життя. До кінця дошкільного віку (до 6 років) відзначається спад творчих проявів дитини, який пов'язується дослідниками з тим, що на якийсь період креативність переходить у латентний стан. В.Н.Дружинін пов'язує початок латентного періоду з приходом в школу і появою нового виду діяльності – навчання.

На основі вивченої літератури ми позначили такі особливості дитячої творчості:

1) Суб'єктивна новизна продукту (Н.О.Ветлугіна, М.М.Подд'яков, М.П.Сакуліна, Є.О.Фльоріна та інші).

2) Велика важливість процесу, а не результату творчої діяльності внаслідок глибокої емоційної включеності (О.В.Запорожець, Л.О.Парамонова, М.М.Подд'яков та інші).

3) Орієнтовна, не цілком осмислена діяльність; задум часто народжується в процесі діяльності (Л.О.Парамонова, М.М.Подд'яков, К.В.Тарасова та інші).

4) У протіканні творчого акту дитини виражена *імпровізаційність і стислість в часі* (А.Г.Гогоберидзе), що дозволяє відразу побачити результат дитячого сприйняття; почуття дошкільника знаходять вираження в його міміці, жестах, позі, рухах, а також у мові.

5) Насиченість яскравими позитивними емоціями, внаслідок чого творчість дуже приваблива для дітей: «... головне – не перешкодити прояву дитячої індивідуальності, вираженню емоцій і власного ставлення дитини. Саме ці моменти є найбільш цінними в дитячій творчості».

6) Відсутність критичності – «дитина дивиться на свою творчість виключно на власні очі, що люблять те, що створено», тобто дитина впевнена, що все бачать результат її творчості, так само як і вона сама.

Старші дошкільнята, відповідно до системи нашої освіти, як правило, знаходяться в дошкільних освітніх установах. Знаходження дитини в дитячому колективі ставить перед дослідниками проблеми творчості важливі питання, що стосуються розвитку творчості

старших дошкільників у спільній діяльності.

У психологічному словнику діяльність визначається як «активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, в ході якої жива істота виступає як суб'єкт, який цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє таким чином свої потреби». У сучасній філософії поняття діяльності універсалізовано: діяльність визначають як специфічно людську форму активності, змістом якої є доцільна зміна і перетворення навколишнього світу.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє визначити діяльність як осмислену, усвідомлену і окультурену активність людини, яка має систему її відносин до світу (О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн).

Важливою для нашого дослідження стає ідея В.І.Слободчикова про самодіяльність, в якій людина виступає не тільки як носій, але і як реформатор, господар, перетворювач діяльності. В ході спільної діяльності дана закономірність буде проявлятися найбільш яскраво (новаторськими рішеннями, вибором оригінальних способів досягнення результату, а також оригінальністю самого результату), оскільки забезпечується зіткненням досвіду кількох суб'єктів взаємодії, посилюється в міжсуб'єктних діях, в діалозі.

У вітчизняній психології затверджується ідея єдності спілкування і діяльності. Так як будь-які форми спілкування включені в специфічні форми спільної діяльності. Таким чином, спілкується завжди діяльна людина (М.С.Каган): її діяльність неминуче перетинається з діяльністю інших людей.

Існує думка, що спільна діяльність нівелює особистість. Однак ми вважаємо дану позицію неправомірною по відношенню до спільної діяльності, яка реалізується в діалозі. Спільна діяльність, що має розвиваючий потенціал і яка веде до якісного результату, можлива за умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії її учасників, діалогу: «Спілкування є такою спільною діяльністю людей, учасники якої ставляться один до одного і до самих себе як до суб'єктів».

Слідом за М.М.Бахтіним, ми приймаємо ідею про те, що істина не народжується і не знаходиться в свідомості окремої людини, вона народжується між людьми, які спільно відкривають істину, в процесі їх діалогового спілкування. Система суб'єкт-суб'єкт володіє суттєво новими властивостями, які зумовлюють і появу істотно нового, унікального, несподіваного результату діяльності.

Таким чином, представляється можливим визначити спільну діяльність як осмислену активність суб'єктів взаємодії, які приймають спільну мету, роблять координовані дії, що веде до значимого інтегрованого результату.

На наш погляд, сутнісні особливості спільної діяльності найкращим чином описуються через феномен співтворчості. Стверджуючи це, ми спираємося на роботи Г.С.Батищева, М.М.Бахтіна, В.С.Біблера, Є.В.Ільєнкова.

Спільна діяльність в старшому дошкільному віці має свою специфіку. Старший дошкільний вік – це період активного соціального розвитку (Т.І.Бабаєва, М.І.Лісіна, Т.А.Репіна, Д.Б.Ельконін та інші), в процесі якого діти набувають особистий досвід спілкування і взаємодії з іншими людьми: дошкільнята починають орієнтуватися у відносинах, здійснюють перші вчинки, засновані на моральності.

Багато дослідників відзначають, що спільна діяльність дітей має розвиваючий потенціал: інтелектуальний розвиток (Ж.Піаже), особистісний розвиток (Д.Б.Ельконін та інші), психічний розвиток (Я.Л.Коломинський, Л.А.Рояк та інші).

Значущим компонентом спільної діяльності є спілкування (Г.М.Андрєєва, О.О.Леонтьєв, Д.Б.Ельконін та інші). Відомо, що спілкування з однолітками, починаючи з середнього дошкільного віку, все більше і більше приваблює дітей і може бути значущим мотивом для їхньої діяльності (Т.І.Бабаєва, М.І.Лісіна, Т.А.Репіна та інші). А.Г.Рузьська, Н.І.Ганошенко «відзначають, що для старших дошкільнят стає важливою повага однолітка і можливість разом «творити».

Старший дошкільний вік – це період, коли дитина здатна до досить складних самостійних контактів з дорослими і однолітками. Потреба в спілкуванні і взаємодії з

оточуючими виражається в ряді показників (Т.І.Бабаєва):

- увага до іншої людини, спрямованість на пізнання іншого, його почуттів, станів, дій, намірів;

- емоційно-моральні прояви по відношенню до оточуючих, бажання оцінювати їхні вчинки, дії, стани з позиції наявних у дитини соціально-моральних уявлень і нормативних орієнтацій;

- різноманітні ініціативні дії (вербальні, практичні, експресивні та ін.), що мають на меті привернути увагу однолітків або дорослих і залучити їх до спілкування і спільної діяльності;

- чутливість до ставлення партнера по спілкуванню, прагнення підтримати і закріпити дружню атмосферу спілкування.

З представленого вище видно, що спільна діяльність старших дошкільників реалізується за допомогою спілкування, і отже особливості спільної діяльності старших дошкільнят будуть безпосередньо пов'язані з особливостями спілкування дітей в даному віці.

Спільна діяльність може бути регулятором міжособистісних відносин в групі старших дошкільників. Т.А.Рєпіна вказує, що в основі популярності дошкільнят лежить їхня діяльність – здатність до організації спільної діяльності або успішність в продуктивній спільній діяльності підвищує число позитивних форм взаємодії і підвищує статус дитини.

Особливого забарвлення приймає спільна діяльність в контексті творчості. Т.А.Рєпіна, Р.Б.Стеркіна, що займаються дослідженням взаємовідносин дошкільнят, говорять про те, що відносини з однолітками істотно впливають на розвиток творчого потенціалу особистості дитини, а спілкування в продуктивній діяльності може надавати стимулюючий вплив на їхнє ставлення до завдання і до один одного.

Так чи інакше, дослідники проблеми спільної діяльності звертаються до питання творчості, визначаючи його як вищий щабель розвитку спільної продуктивної діяльності.

Звісно ж важливо виділити особливості спільної діяльності старших дошкільників як умови розвитку творчості:

1) Старші дошкільнята, вступаючи у взаємодію, є рівнозначними суб'єктами спільної діяльності, тоді як вступаючи у взаємодію з дорослими, діти частіше виконують роль веденого, відмовляються від своєї самостійності та ініціативності (Л.А.Венгер, К.Н.Поліванова, Г.А.Цукерман).

2) Різноманітність суб'єктного досвіду учасників спільної діяльності, їхніх здібностей веде до збагачення діяльності і до збагачення самих учасників цієї діяльності, що веде до істотно нового результату.

3) Ігровий характер спільної діяльності в дошкільному дитинстві проявляється у свободі і насиченості процесу діяльності, необов'язковій наявності продуктивного результату.

4) Ще однією особливістю розвитку творчості у спільній діяльності старших дошкільників є використання ініціативно-творчих продуктивних дій. Існують групи дітей, які працюють мовчки, але продуктивно «за рахунок специфічної активності окремих її учасників, що лежить не в сфері мовних комунікацій, а в найпродуктивнішій діяльності, її операційній стороні».

Таким чином, очевидно, що спільна діяльність дітей може ефективно вплинути на розвиток творчості старших дошкільників. Аналіз досліджень з проблеми спільної діяльності в дошкільному дитинстві показує, що діти старшого дошкільного віку легко вступають в об'єднання і також легко їх розбивають; якщо зміст спільної діяльності не цікавий дитині, то сама спільна діяльність переходить у власне діяльність спілкування або припиняється зовсім. Таким чином, важливим висновком стає необхідність організуючого начала з боку дорослого на початкових етапах освоєння спільної діяльності.

*Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Фагат Марина Василівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТАНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Багато дослідників (Ю.Борев, Л.С.Виготський, Г.Г.Григор'єва, О.В.Запорожець, Л.Г.Савенкова, Б.М.Тєплов, Ф.І.Шмідт та ін.) надавали великого значення образотворчій діяльності як важливому засобу різнобічного розвитку дитини. Зокрема О.В.Запорожець вважав, що необхідно розвивати дитячу художню творчість, шукати способи, які спонукають і розвивають її. Адже саме дитяча художня творчість має велике значення в загальному і творчому розвитку дітей.

Образотворче мистецтво є одним з видів художнього виховання дітей. У його засоби входить живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво. Дітей необхідно вчити бачити не просто сюжет твору, його емоції, але і форму, засоби, якими художник передає ці емоції. Вплив естетичного виховання, на думку Л.Г.Савенкової, поширюється на інтелектуальний розвиток і навчання, де важливою складовою стає емоційно-почуттєва сфера, творча активність особистості, розвиток яких безпосередньо залежить від занять мистецтвом.

У психології проблема духовно-морального формування особистості дитини розглядалася на тлі становлення внутрішнього, психологічного світу дітей, їх «образу Я». Цей внутрішній світ, пише Д.Б.Ельконін, динамічне утворення, яке здатне змінюватися під впливом навколишнього середовища.

Прогресуючі зміни, що відбуваються у дітей дошкільного віку в багатьох внутрішніх сферах, на думку Є.В.Котової, С.В.Кузнецової і Т.О. Романової, є сприятливим періодом для розвитку творчості. По-перше, це пов'язано з вдосконаленням психічних процесів, розвитком уваги, пам'яті, сприйняття, мислення, мови, уяви. По-друге, з особистісними якостями, які активно розвиваються, а на їх основі – здібностями і схильностями.

Л.М.Веккер також пише про важливість психічних процесів, включаючи в них відчуття, сприйняття, мислення, емоції, пам'ять, волю та ін. Він вважає, що з даних одиниць і складається внутрішній світ людини.

У наш час науковий світ більшою мірою орієнтується на розумне пізнання, тому психічні процеси будуть, в основному, розглядатися нами з даної точки зору.

Так, наприклад, увага, на думку В.С.Кузіна, має такі властивості, як обсяг, зосередженість (концентрованість), розподіл, стійкість, коливання, переключення. Під обсягом уваги автор розуміє вимір тієї кількості об'єктів, яка сприймається одночасно. У дорослої людини, наприклад, це 4-6 об'єктів. Концентрація уваги – це зосередженість свідомості на об'єкті, вона забезпечує поглиблене, детальне вивчення пізнаваних об'єктів і явищ. Стійкість концентрації уваги, на думку автора, може говорити про зацікавленість дитини.

Педагог, знайомлячи дітей з основами образотворчої грамоти, постійно звертає їхню увагу на зображуваний об'єкт, тим самим, змушуючи аналізувати і порівнювати, активізує їхню увагу, зосереджує свідомість на конкретному. Не менш важливим є розподіл уваги в ситуаціях, коли дитині необхідно одночасно слухати, спостерігати (репродукцію картини) і замальовувати що-небудь. Стійкість уваги, пише В.С.Кузін, означає загальну спрямованість уваги в процесі діяльності, впливає на неї інтерес. Тобто зацікавленість дошкільника

образотворчою діяльністю або певною темою образотворчої діяльності говорить про стійку увагу.

В.С.Кузін розглядає також закономірності відчуття кольору і образотворчої діяльності. Зазвичай, пише автор, зорові відчуття діляться на дві групи – це сприйняття: 1) ахроматичних кольорів (білого, чорного, сірого); 2) хроматичних кольорів (червоного, синього, жовтого, зеленого і т.п.). Крім того, розрізняються відчуття теплих і холодних кольорів.

Найважливішою рисою сприйняття для дошкільного віку є накопичення знань, освоєння діяльностей, адаптація, що забезпечує повноцінний фізичний і психічний розвиток. Те, що показав нам художник-письменник, на думку Є.О.Майміна, ми відчуваємо усіма нашими почуттями, безпосередньо переживаємо і сприймаємо в більш повній мірі. Провідну роль у розвитку і формуванні відчуттів у дитини, орієнтування в просторі (В.С.Кузін) відіграють зір і слух. У образотворчій діяльності у дітей розвивається чутливість до кольору, форми, пропорцій, просторових відносин. Малювання також сприяє вихованню художнього зору. Під цілеспрямованим впливом і систематичним використанням вправ в образотворчій діяльності у дитини значно підвищується колірна чутливість, рухові відчуття.

Образотворча діяльність дошкільника не просто виражає сформовані форми сприйняття, а й формує нові. У цьому полягає психологічний вплив оволодіння малюванням на розвиток сприйняття.

Наступним важливим психічним процесом, який ми розглянемо, є пам'ять – відображення минулого досвіду людини. На думку І.В.Стародубцевої, пам'ять є збереження, впізнавання, відтворення індивідом його досвіду. Автор поділяє пам'ять на наступні види: 1. за змістом психічної активності (рухова; образна: зорова, нюхова, слухова, смакова, тактильна; емоційна; словесно-логічна); 2. за тривалістю збереження матеріалу: короткочасна, довготривала, оперативна; 3. за ступенем вольової регуляції: мимовільна, довільна.

В.С.Кузін відзначає, що у дошкільника найбільш розвинена наочно-образна пам'ять. Він швидко запам'ятовує все яскраве, незвичайне, що викликає сильну емоційну реакцію. Тривале заняття малюванням, ліпленням, аплікацією вимагають постановки певних цілей, відповідно до яких дошкільник повинен планомірно запам'ятати те, що необхідно зробити.

Мислення у дитини виникає в той момент, коли вона починає встановлювати найпростіші зв'язки між предметами і явищами навколишнього світу і правильно діяти. У процесі малювання дитина аналізує предмети, порівнює їх, узагальнює, знаходить індивідуальні ознаки предмета – форму, будову. Дошкільник вчиться класифікувати предмети за видами, систематизувати їх і узагальнювати, тобто розвиває логічне мислення.

Особливості розвитку дошкільника описує Р.С.Немов. Мислення в даному віковому періоді, на думку автора, містить в собі форму аналізу і синтезу сенсорної інформації в процесі сприйняття. Відбувається перехід від зовнішніх, практичних перцептивних дій до внутрішніх, розумових, від мимовільної уваги (виникає в результаті впливу, ситуативна) до довільної (цілеспрямованої).

Розвиток мови в образотворчій діяльності полягає в збагаченні словникового запасу дитини, оскільки в процесі малювання дитина проговорює те, що малює: форму предмета, колір, сюжет. Мова дитини, що виникає в процесі діяльності і звернена до самої себе, так звана егоцентрична мова, зазнає суттєвих змін впродовж дошкільного віку. Спочатку вона проявляється як констатація і коментування діяльності, а до кінця цього періоду випереджає і направляє практичну діяльність – план поведінки, висловлений вголос, є вже основою мислення.

Важливий для образотворчої діяльності психічний процес – уява – визначається В.С.Кузіним як створення нового у формі образу, уявлення або ідеї. Розрізняють такі види уяви: мимовільна та довільна. У старшому дошкільному віці мимовільна уява змінюється довільною. Творча уява – самостійне створення нових, оригінальних образів. Творча уява дітей проявляється в таких видах діяльності, де необхідно попереднє планування.

Пізнання і вивчення кольору, на наш погляд, є невід'ємною частиною розвитку уяви в образотворчій діяльності дошкільнят. Оскільки ми говоримо про синтез мистецтв, хотілося б в першу чергу виділити зв'язок кольору, як одного із засобів образотворчої діяльності, з музикою.

Г.В.Сухорукова вважає, що перший етап створення образу – це знайомство з творами літератури, які описують духовні ідеали і цінності. Художній образ створюється в уяві дитини, наприклад, після її знайомства з позитивними рисами героя (добротою, щирістю, щедрістю душі, чесністю, мудрістю, сміливістю, рішучістю і т.п.). Потім пізнання світу духовності здійснюється за допомогою художньо-творчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація).

Досвід і запас знань – один з головних джерел уяви. Слабкість уяви в дошкільному віці пояснюється Г.В.Сухоруковою як невміння дитини планувати свою діяльність. Про нестійкість уяви говорить те, що дитина, починаючи будувати з кубиків будиночок, закінчує будувати вже не його, а наприклад, кораблик. Так і в малюванні, починаючи образотворчу діяльність, дитина не уявляє кінцевий результат своєї роботи. Лише в процесі роботи уточнюється і конкретизується образ, причому нова комбінація ліній, форми може різко змінити задум твору.

У старшому дошкільному віці ситуація починає змінюватися, це пов'язано, в основному, з накопиченням життєвого досвіду, знань, значним розширенням досвіду образотворчої діяльності. Малюючи, старший дошкільник намагається довести до кінця задуману картину, при невдалій спробі він бере інший аркуш і починає знову [4, с. 200].

Пізнаючи навколишній світ, людина виявляє до нього, його предметів і явищ певне ставлення, почуття і емоції. Тобто емоції і почуття – це пережите ставлення людини до навколишньої дійсності.

Воля дитини дошкільного віку полягає в самостійності постановки задачі, плануванні та ході її виконання відповідно до плану. Наприклад, дитина, побачивши, що її друг намалював Червону Шапочку, приходить додому і починає малювати під враженням таку ж дівчинку, стираючи і виправляючи неточності.

Підвищена схильність дитини до образотворчої діяльності, пише В.С.Кузін, служить показником пробудження у неї здібностей до художньої майстерності.

Знайомство дошкільнят з різними видами образотворчого мистецтва, вважають Є.О.Дубровська, Т.Г.Казакова, М.М.Юріна, створює умови для розвитку художньої творчості дітей, а спільна діяльність дорослого і дитини приймає характер співтворчості і передбачає роль педагога в якості помічника.

На думку В.Козлова, творчість в сучасній психології розглядається як одна з умов саморозвитку, вдосконалення та «вершина духовного життя людини». Включеність в духовно-творчу діяльність, зазначає Т.М.Каптан, задовольняє духовні потреби дитини, впливає на емоційно-чуттєву сферу.

Таким чином, особливості психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку полягають в розширенні уявлень дитини про себе, світ, в збільшенні обсягу пам'яті, стійкості мимовільної уваги, становленні оригінальної уяви, розвитку наочно-образного мислення. Крім того, відбувається становлення самосвідомості, однак від 5 до 6 років дитина оцінює, в основному, поведінку інших, самооцінювання починає проявлятися ближче до 7 років (Б.С.Волков). Самооцінка формується під впливом дорослих і під впливом почуття самостійності в образотворчій діяльності.

Виходячи з перерахованих особливостей дошкільного віку, ми зробили висновок, що діти старшого дошкільного віку здатні сприймати інформацію, переробляючи її внутрішньо, розмірковуючи, аналізуючи і сприймаючи сенсорно через органи чуття. Тому ми вважаємо, що формування духовно-моральної сфери засобами образотворчої діяльності буде успішно проходити в тісному зв'язку з розвитком таких психічних процесів, як мислення, уява, увага, пам'ять, мова, відчуття. Саме активність у розвитку психічних процесів сприяє формуванню духовно-моральної сфери особистості дошкільника засобами образотворчої діяльності.

*Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Чорей Мирослава Василівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ОБРАЗОТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Специфіка образотворчої діяльності полягає в тому, що в її процесі діти створюють малюнок, ліплення, аплікацію, тобто матеріальний результат праці, який можна зберегти, знову до нього повернутися, додати в нього якісь деталі, змінити його, переробити і по-різному маніпулювати ним і використовувати в будь-яких цілях. Іншою особливістю образотворчої діяльності є те, що в її процесі дитина може вільно самовиражатися і проявляти себе як особлива творча індивідуальність. Так, Т.С.Комарова справедливо зазначає: «Образотворча діяльність – художньо-творча діяльність. Основне завдання її полягає в тому, щоб розвинути естетичні почуття, уявлення, погляди на світ, навчити дітей створювати своїми руками аплікацію, малюнок і т.п., надати дітям можливість пізнати радість творчості, отримати задоволення від творчої діяльності».

У процесі образотворчої діяльності розвивається мислення дітей, яке нерозривно пов'язане з мовою, спілкуванням. Розглядаючи особливості дитячого малювання, Н.П.Сакуліна відзначала: «Своєрідність дитячого малювання в тому, що, відносно повільно опановуючи способами зображення, дитина схильна замінювати виразність малюнка передачею його змісту словами. Одне із завдань педагога – навчити дітей не замінювати повноту і виразність малюнка мовою, а доповнити, так як слово допомагає усвідомленню, узагальненню, співставленню, тобто розумовій діяльності, що супроводжує малювання».

Ми виходимо з того, що образотворча діяльність являє собою широкі можливості для спілкування дошкільнят. Створюючи продукт позначеної діяльності, діти не можуть не взаємодіяти з оточуючими їх людьми, вони бажають вступити з ними в спілкування, поділитися з партнерами по діяльності інформацією і важливо сформулювати таку потребу у дітей, збагачуючи її новим змістом.

Будучи основою для розвитку всіх інших потреб (в пізнанні, в самоствердженні серед однолітків), потреба в спілкуванні забезпечує формування особистості дитини, її волі, знань і почуттів. Можливість реалізувати потреби дошкільника в дії, пізнанні та спілкуванні, робить означену діяльність більш привабливою для неї.

Комунікативність внутрішньо властива естетичному світо відношенню. При такому підході, зазначає В.Є.Семенов, «мистецтво розуміється як складна система комунікацій, спілкування, взаємодії, взаємовпливу суб'єктів в процесах створення, поширення, сприйняття, оцінювання та впливу художніх творів, загальний циклічний процес, що починається з впливу духовно-соціального середовища на художника і закінчується впливом художника (за допомогою його твору) на духовно-соціальне середовище».

У процесі образотворчої діяльності дитини виявляються акти комунікацій, відмічені Л.М.Сталовичем. Послідовний ланцюжок актів: діалог художника зі світом – діалог автора з самим собою (автокомунікація) – діалог художнього твору з реципієнтом – діалог реципієнтів один з одним.

Перші дві ланки комунікацій простежуються в процесі власне творчої діяльності дитини, яка завжди передбачає діалог зі світом і з самим собою на етапі відображення вражень навколишнього життя в художньому образі.

«Автокомунікація» у творчій діяльності дитини може проявлятися через її спілкування з іншими дітьми або педагогом з приводу тих вражень від реального образу або

події, які вона хоче висловити художніми засобами.

Відомий педагог В.О. Сухомлинський пише: «Дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть в цьому світі, входять в нього, як творці краси, насолоджуються цією красою».

Педагог-художник В.Кручевський зазначає: «Діти малюють те, про що думають, що привертає їх увагу, вкладають в зображуване своє уявлення про світ, своє ставлення до нього, вільно поводяться з зображуваними предметами, діють і живуть в своєму малюнку. Якщо ви попросите малюка пояснити те, що він намалював, він розповість вам цікаву історію, яка тільки що відбулася в його уяві і лягла на аркуш паперу».

Після того як робота над зображенням завершена виникає необхідність її розглянути і оцінити, тому діти і педагог знову здійснюють спілкування один з одним. Діти можуть спілкуватися з приводу як своїх робіт, так і робіт визнаних художників, з приводу творів образотворчого мистецтва. Так, питання діалогу дітей один з одним і педагогом з приводу мистецького твору порушувалося Т.С.Комаровою, Н.П.Сакуліною, Є.О.Фльоріною, Р.М.Чумічевою та ін. при вивченні особливостей ознайомлення дошкільнят з творами, зокрема, образотворчого мистецтва як засобу навчання і виховання дітей.

Діти старшого дошкільного віку, опанувавши формотворними рухами і отримавши багатий сенсорний досвід на попередніх вікових етапах, мають можливість зображати різні предмети і явища, які їх зацікавили, тому саме в цьому віці важливо сформувати у дітей потребу висловлювати свої думки і обмінюватися з іншими дітьми і педагогом художніми задумами і способами їх втілення.

О.О.Бодальов, Ю.Л.Ханін, П.М.Якобсон та ін. вважають, що саме змістовно-інформаційні характеристики контактів («інформація», «привід», «предмет», «тема» та ін.) розкривають найбільш психологічно значущі сторони спілкування і спільної діяльності. Однак основна складність полягає в тому, що саме змістовний аналіз спілкування, включеного в діяльність, поки не забезпечений методично (Б.Ф.Ломов, Ю.Л.Ханін). У більшості експериментальних досліджень, де робилися якісь спроби кількісної фіксації змісту комунікативної поведінки партнерів, категорії спілкування носили характер найпростіших схем емпіричної класифікації звернень за зовнішніми ознаками.

Розглядаючи зміст спілкування людей один з одним, Л.А.Петровська виділяє два різновиди, що становлять змістовну характеристику спілкування, заснованого на принципах суб'єкт-суб'єктної і суб'єкт-об'єктної схем. В разі спілкування між партнерами, що реалізує суб'єкт-об'єктні принципи, тільки один з партнерів виступає в повноправній ролі суб'єкта, в той час як другому партнеру відводиться роль простого об'єкта впливу і маніпуляцій з боку першого.

Інша ситуація в разі спілкування, заснованого на суб'єктно-суб'єктній схемі. Такий зміст спілкування характеризується рівністю психологічних позицій учасників (обидва – суб'єкти), активністю обох сторін, при якій кожна не тільки відчуває впливу, але і сама в рівній мірі впливає на іншу, взаємним проникненням у світ почуттів і переживань один одного, готовністю встати на точку зору іншої сторони, прагненням до співучасті, співпереживання, прийняття один одного, активною взаємною гуманістичною установкою партнера.

Прагнення дітей старшого дошкільного віку до взаєморозуміння, співпереживання, до духовного єднання з іншими людьми дозволяє говорити про певну духовну інформацію, яку діти передають один одному і дорослому. До такого змісту спілкування ми відносимо інформацію про обмін дітьми своїми враженнями про навколишню дійсність і про способи її зображення. У малюнку, ліпленні, аплікації відображення дійсності здійснюється і виражається у вигляді художнього зображення. Процес створення реалістичного образу не мислиться без пізнавальних (гносеологічних) процесів. Очевидно, що дитина не автоматично переносить на папір побачене, а зображує те уявлення і поняття про натуру, яке склалося в її свідомості.

Спілкування дітей один з одним і головним чином з педагогом допомагає усвідомити, виділити і проаналізувати окремі частини, які становлять предмет, в логічній сукупності яких складається єдиний художній образ природи. Таку закономірність в сприйнятті предмета і передачі його образу в малюнку, ліпленні і аплікації виділяли багато вітчизняних вчених Л.С.Виготський, Н.П.Сакуліна, Н.В.Гросул, Є.І.Ігнат'єв, Р.Г.Казакова, Т.С.Комарова та ін.

На заняттях образотворчою діяльністю у дітей розвивається мова, збагачується словник, діти пізнають нові терміни, пов'язані з технікою здійснення зазначеної діяльності. В той же час висловлювання дітей збагачують саму діяльність, роблять її більш привабливою для дітей.

Спілкування дітей один з одним і педагогом в процесі образотворчої діяльності допомагає усвідомленню, виділенню і узагальненню окремих частин зображуваних предметів і явищ.

Такий зміст спілкування дітей один з одним і педагогом ми відносимо до духовного спілкування. Спілкування з приводу організації діяльності, а також духовне спілкування в процесі позначеної діяльності та з приводу її результатів є оптимальним в даних умовах.

Як відомо, оптимальне найчастіше означає найбільш сприятливе, найбільш відповідне якимось певним (або бажаним) умовам (Ю.Л.Ханін).

Таким чином, спілкування, що має зміст, який охоплює цілі, завдання, засоби і способи здійснення образотворчої діяльності, ми називаємо змістовним і оптимальним. Спілкування дітей зміст, якого не зачіпає здійснення образотворчої діяльності або веде партнерів до конфліктів, неузгодженості їх дій, є неоптимальним в умовах визначеної діяльності.

УДК 372.874

*Козак Наталія Дмитрівна,
викладач КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДИТЯЧА ОБРАЗОТВОРЧА ТВОРЧИСТЬ ЯК ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ

Складовими компонентами образотворчої діяльності дошкільника є сприймання, виконання і творчість. Варто зазначити, що провідне місце в ній займає власне творчість дитини. Образотворча діяльність може здійснюватись дитиною за запропонованою темою та власним задумом. Виконуючи образотворчі роботи з природи, за попередніми спостереженнями або за уявленнями дитина намагається точніше передати зображення предмета відтворення. Процес зображення в цьому випадку можна визначити як відтворюючий. Виконання за задумом можливе лише за умови творчих проявів у дитини, оскільки дитина сама обирає і тему, і зміст, і засоби художньої виразності. Образотворчу діяльність дітей дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі трактують як «продуктивно-творчу».

Сьогодні освітнє значення образотворчої діяльності стало провідним чинником розвитку особистості і набуло соціокультурного змісту, оскільки саме мистецтво дає людині можливість пережити чужий досвід, зберігши при цьому не лише витонченість смаків, а й власну незалежність.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні розкриває зміст освіти дошкільника за основними видами мистецтва для даного віку: образотворчим, музичним, театральним та літературним. Всі ці види самі по собі є важливими для становлення особистості дошкільника, виховання його смаку та загального художньо-естетичного розвитку. Їх

узагальнення ще більше посилює, урізноманітнює вплив на дитину, розкриваючи перед нею життя в його багатогранності та красі [1, с. 13].

В образотворчій діяльності дошкільники передають свої враження від отриманих знань в процесі навчання і виховання, розвивають емоційні переживання і різні психічні процеси і здібності. Малюки, які займаються образотворчою діяльністю мають активно розвинені допитливість розуму, креативність мислення, рефлексивних здібностей, здатність передбачувати причинно-наслідкові зв'язки, розвинуту творчу уяву, всі ці якості мають люди з високими інтелектуальними здібностями. Важливим питанням у наш час стає виховання креативної особистості. Для збільшення змісту у вихованні та навчанні дошкільників засобами образотворчого мистецтва важливу роль відіграє художньо-продуктивна діяльність (малювання, конструювання, аплікація та ліплення) [1, с. 17].

Якщо раніше образотворчу діяльність спрямовували на покращення зображувальних умінь та навичок, то сучасні педагоги спрямовують її ціль здобуття дитиною радості і задоволення від процесу діяльності, забезпечуючи важливе значення для всебічного розвитку дитини

Використання продуктивних видів діяльності на заняттях з дітьми дошкільного віку з однієї сторони сприяє естетичному вихованню, а з іншої – є важливим аспектом у формуванні мовленнєвої компетентності дитини-дошкільника і розвиває її творчі здібності.

Ми переконалися, що вплив краси на ніжну душу дитини в дошкільному віці неоцінний. І основним завданням, яке повинні ставити перед собою вихователі, має бути, насамперед, навчити дітей бачити і розуміти цю красу, аналізувати, співвідносити, насолоджуватись нею чи створювати власними рухами. З такої подачі педагога, дитина виросте цілком гармонійно розвинутою людиною.

Варто зазначити, що малювання – це почуття форми та кольору, тактильних відчуттів, моторики рук, всебічний розвиток дитини. За допомогою цього простого заняття діти передають свій внутрішній світ. Сьогодні дитячі малюнки досліджуються психологами, педагогами та іншими. Унікальність дитячого малюнка полягає у його цінності для самої дитини, для батьків, педагогів. В своїх малюнках діти пізнають навколишній світ та себе в ньому, висловлюють свої думки і почуття. Дитячий малюнок є формою самовираження і самоствердження, картиною світу. В. О. Сухомлинський сказав: «Витоки здібностей та обдарувань дітей – на кінчиках їх пальців. Від пальців ідуть струмочки, які дають наснаги творчій думці. Іншими словами, чим більше майстерності в дитячих долоньках, тим розумніша і талановітша дитина». Для батьків дитячий малюнок є засобом пізнання внутрішнього світу своєї дитини. Для педагогів та психологів дитячий малюнок є засобом розвитку усіх сфер особистості дитини.

Малюнок демонструє позитивно налаштовану дитину (або навпаки). Дитячі емоції можна визначити, проаналізувавши її малюнки. Дослідники виявили, що деякі деталі малюнка можуть розповісти про те, що дитина відчуває. У зв'язку з цим виразність малюнка постає актуальною проблемою науки і практики. Педагоги-дослідники пов'язують малювання дітей з різними сторонами психічного розвитку особистості, розвитком естетичних почуттів і поглядів.

Важливим є використання образотворчого мистецтва вихователями з метою естетичного виховання дітей. В більшості дошкільних навчальних закладів з цією метою організовуються виставки дитячих робіт на різну тематику, що, в свою чергу, заохочує дітей до занять образотворчим мистецтвом і до творчого підходу до обраної теми.

У нині діючих програмах з дошкільного виховання передбачено ознайомлення дітей з творами українських та зарубіжних художників. Ці твори різняться манерою письма, вони виконані у різних техніках накладання мазків фарби на тло, характером художніх образів. Слід зазначити, що перелік запропонованих творів свідчить про їх жанрову різноманітність: пейзаж, натюрморт, портрет.

Таким чином, у дошкільників розвивається сприймання творів живопису, зокрема цей процес можна підсилити відповідним музичним супроводом та літературними творами,

акцентуючи увагу на емоційне сприйняття дітьми дошкільного віку творів образотворчого мистецтва та формуванні в них емоційного ставлення до картин та їх змісту. Основні завдання вихователя, направлені на розвиток естетичних здібностей, збагачення духовної культури, формування особистості та розвиток творчого потенціалу дошкільників. Зокрема мова йде про надання дитині незалежності та самостійності при проявленні почуттів та висловленні власних суджень. Ще одним аспектом використання творів живопису є розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого відбувається адаптація та соціалізація дитини. Аналіз навчальних функцій мистецтва (інформаційна, ілюстративна, мотиваційна, сенсорна, евристична функції) доводить, що вони можуть виконуватися і для розвитку зв'язного мовлення дошкільників при творчому підході педагогів до цієї проблеми [2, с.26].

Дослідження і практичні спостереження, які проводились у цьому напрямку, показали що розвиток художнього сприймання творів живопису відіграє особливу роль у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. При цьому важливо звернути увагу дітей на емоційний зміст картини, засоби, за допомогою яких художник передає настрої героїв, стан картини. У дітей дошкільного віку інше сприйняття живопису, ніж у дорослих.

Велику роль відіграє підготовка дітей до розгляду та опису картини. Дієвим прийомом в такому випадку є вступне слово вихователя перед показом картини або стисла бесіда, в якій можна розповісти про життя та творчість художника – автора картини, її жанр, а потім актуалізувати знання дітей про пори року, людські взаємини. Можна звернутись до власного досвіду дітей, що в свою чергу активізує мовленнєву діяльність дошкільнят і спонукає їх до прояву ініціативи. Змістовне використання творів живопису в роботі з дітьми дошкільного віку дає можливість розвивати не лише технічні уміння, а й особистісну культуру дошкільника, закладену образотворчим мистецтвом, одним із найвпливовіших засобів розвитку навчання і виховання. Сприйняття дітьми живопису, робить їх погляд на картини своєрідним, вони розуміють їх відповідно до власного життєвого досвіду, висловлюють власні думки, враження.

На нашу думку, малюнок, твори живопису – це ті засоби естетичного виховання дітей, розвитку зв'язного мовлення, що в свою чергу, відбувається саме під впливом естетичного сприймання, почуттів і є цілком природнім.

Отже, дитяча продуктивна діяльність отримала нині суспільне визнання. Визначені види діяльності, в яких можна розвивати творчі здібності і творчу уяву дітей, а також умови і шляхи активізації творчості дітей. Вивчення можливості керівництва творчим процесом – одне із головних завдань сучасної науки про творчість. Виявляється, дати технічні навички дитині недостатньо. Навіть при хорошому оволодінні ними дитина та дорослий залишаються на рівні ремесла, а не творчості. Потрібно вкласти ще в свій твір те, що раніше називалося душею, а тепер визначається психологами, як емоції, почуття, переживання, життєвий досвід.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Шкаріна Л. Ознайомлення з творами живопису / Л. Шкаріна // Дошкільне виховання. - 1992. - № 1. - С. 26.
3. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. - К., 2002. - 407 с.

*Курило Олександра Йосипівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін,
Халус Любов Юрійвна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

КОМУНІКАТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією зі стрижневих проблем сучасної дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови", спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності й різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ "Я"; засвоює і створює культурні цінності, виступаючи при цьому активним суб'єктом взаємодії.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт з довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними і дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежують безпосереднє спілкування дітей з іншими мовцями, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва. Мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства. Своєчасний і якісний розвиток мовлення - важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку випускника дошкільного навчального закладу [1, с.5].

Важливе місце в системі засобів розвитку мовлення дошкільників посідає гра. Її вплив на виховний процес дітей було розкрито в роботах педагогів-класиків (А.Я.Каменський, С.Ф.Русова, В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський та ін.), психологів (Ю.А.Аркін, М.Я.Басов, П.П.Блонський, Л.С.Виготський, Н.Д.Виноградов, Д.Б.Ельконін, С.Л.Рубінштейн, Д.Н.Узнадзе та ін.), сучасних педагогів (Л.В.Артемова, А.К.Бондаренко, Г.І.Григоренко, Р.І.Жуковська, В.Г.Захарченко, Т.О.Маркова, Д.В.Менджеріцька, О.І.Со-рокіна, О.П.Усова, Г.С.Швайко, К.І.Щербакова та ін.). Зазначимо, що хоча проблема гри завжди була в центрі уваги педагогічної науки, однак її лінгвістичний аспект щодо розвитку мовлення розглядався лише у зв'язку з дослідженням сюжетно-рольової гри (В.Г.Захарченко).

У ході гри діти мають можливість діяти, конкретні дії зумовлюють мовленнєву активність дошкільника і водночас спрямовують розвиток, гри. Це перехідна, проміжна ланка між повною залежністю мовлення від речей і предметних дій та свободою слова. Психолінгвістичний компонент проблеми мовленнєво-ігрової діяльності розкривається у працях Є.М.Верещагіна, І.О.Зимньої, О.О.Леонтьєва, О.Р.Лурії, І.О.Синиці, О.М.Соколова та ін. Він ґрунтується на уявленнях про структуру мовленнєвої діяльності та різноманітні психофізіологічні механізми породження мовлення, що забезпечують реалізацію мовленнєвого акту на знайомому матеріалі з використанням комунікативно спрямованих одиниць висловлювання.

Мовленнєво-ігрова діяльність – це діяльність, що вимагає використання набутих раніше знань, мовленнєвих умінь і навичок у нових зв'язках і обставинах. У цій діяльності діти, на основі набутих уявлень про предмети, уточнюють і поглиблюють свої знання. Основою для мовленнєво-ігрової діяльності є сформовані уявлення про побудову ігрового сюжету, різноманітні ігрові дії з предметами, засвоєні мовленнєві вміння і навички. Як форма навчання дітей, мовленнєво-ігрова діяльність виконує пізнавальну і розважальну функції. Однією з найважливіших функцій ігрової діяльності є функція мовленнєвого спрямування. Мовленнєво-ігрові дії гравців спрямовані на інших учасників гри. У процесі гри дитина користується як діалогічним, так і монологічним мовленням. Саме в ігровій діяльності яскраво виявляється образність і виразність дитячого мовлення, в якому поєднуються мовні і немовні засоби виразності. Мовленнєво-ігрові дії виступають і засобом творчого мовленнєвого самовираження (Л.І.Березовська). Як самостійний вид діяльності, мовленнєво-ігрова діяльність - це процес, що ґрунтується на інтересі дитини до гри, її правил і дій. У кінцевому результаті мовленнєво-ігрова діяльність спрямована на розвиток і вдосконалення мовлення дітей.

О.І.Сорокіна класифікує словесні дидактичні ігри, підкреслюючи також їх спрямованість передусім на пізнавальну діяльність:

- ігри-подорожі, їх мета - звернути увагу на те, що знаходиться поруч, але не помічається ними. Розвивати вміння, передавати це у зв'язному мовленні;
  - ігри-доручення, у яких ігрове завдання та ігрові дії ґрунтуються на пропозиції щонебудь зробити;
  - ігри-припущення (ігрове завдання виражене у самій назві: "що було б...?" тощо).
- Перед дітьми ставиться завдання і створюється ситуація, яка вимагає осмислення наступної дії, зіставити знання з обставинами або запропонованими умовами;
- ігри-загадки (розвивають здатність до аналізу, узагальнення);
  - ігри-бесіди (в основі лежить спілкування педагога з дітьми, дітей з педагогом).

Цінність полягає в активізації емоційно-розумових процесів (єдності слова, дії, думки та уяви дітей) [2, с.16-17].

А.К.Бондаренко поділяє словесні ігри, спрямовані на розвиток мисленнєвих завдань, на чотири групи. До першої групи входять ігри, за допомогою яких формують уміння виділяти суттєві ознаки предметів, явищ ("Відгадай-но", "Крамниця", "Радіо", "Так-ні"). Другу групу становлять ігри, що використовуються для розвитку в дітей уміння порівнювати, спів ставляти, помічати алогізми, доходити правильних висновків ("Подібний-неподібний", "Хто більше помітить небувальщин"). Ігри, за допомогою яких розвивається уміння узагальнювати, класифікувати предмети за різними ознаками, об'єднані у третю групу ("Що кому потрібно?", "Назви одним словом"). В особливу, четверту підгрупу виділяють ігри на розвиток уваги, швидкості мислення, витримки, почуття гумору: "Зіпсований телефон", "Фарби", "Білого і чорного не називати".

Т. Піроженко розробила методику використання комунікативних ігор під час виховання культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку. Комунікативні ігри розподілені за блоками: «Я та Я», «Я та інші», «Я і моє мовлення», «Я і мої емоції», «Я і моя сім'я».

До кожного блоку визначено конкретні завдання, що сприяють розвитку певних навичок культури спілкування, підібрано ігри, вправи, бесіди. Їх елементи варто включати у різні ситуації спілкування, заняття, розваги, театралізовану, музичну та інші види діяльності дітей, на прогулянці. Можна грати перед заняттям, під час заняття використовувати ігри як фізкультхвилинки.

Успішнішими ігри є тоді, коли відбуваються в колі, де всі діти бачать одне одного. Важливо стежити за тим, щоб кожна дитина мала можливість проявити себе і ніхто не залишився поза увагою. Важливо враховувати особистісні особливості кожного малюка. На перших етапах ініціатива повністю належить дорослим, а згодом діти самі починають організовувати прості комунікативні ігри.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: Навчально методичний посібник / А.М.Богуш, Н.І.Луцан. – К. : Видавничий Дім "Слово". - 2005. – 720 с.
2. Сорокіна А.М. Дидактические игры в детском саду / А.М.Сорокіна. - М. : Просвещение, 1982. - 96 с.

УДК 378:373

*Лавренова Марія Василівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

КАЗКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ МОРАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У Концепції національного виховання зазначено, що головною метою виховання є передача молодому поколінню багатств духовної культури народу.

Зважаючи на це, найважливішим завданням вітчизняної педагогіки є формування високоморальної особистості. Тому перед вихователями дошкільних навчальних закладів та вчителями початкових класів ставиться завдання підготовки відповідального громадянина, здатного самостійно будувати свою діяльність відповідно до інтересів оточуючих його людей.

Моральне виховання передбачає у дітей різного віку почуття любові до батьків, Вітчизни, правдивості, справедливості, чесності, скромності, милосердя, готовності захищати слабших, шляхетного ставлення до жінки, благородства та інших чеснот. Воно характеризується поняттями: мораль, моральний ідеал, моральний кодекс, моральні норми, моральні переконання, почуття та якості [1, с.3].

Моральному вихованню дітей дошкільного та молодшого шкільного віку присвячено немало наукових праць. Зокрема, В. Бачінін, Т. Гуменникова досліджували питання виховання моральної культури особистості, І. Зайцева, Л. Крайнова – формування моральної активності дітей, М. Стельмахович, В. Сухомлинський – роль почуттів у процесі морального виховання дітей, Є. Богданов, А. Запорожець, О. Чебинік – емоції і почуття.

Жоден з жанрів літератури не користується у дітей такою популярністю, як казка. Казка – один із найцікавіших фольклорних жанрів, в ній відкривається чарівний дивосвіт життя для кожної дитини. Казки акумулюють величезний морально-духовний потенціал, національні цінності [2, с.183-184].

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях різні аспекти використання народної педагогіки, а саме казки, у вихованні підростаючих поколінь розкриті у працях вітчизняних та закордонних педагогів, психологів, методистів, науковців та філософів. Зокрема, В. Андросова, І. Бех, Л. Виготський, Л. Гурович, І. Ельконін, О. Запорожець, Г. Леушина, О. Соловійова, Н. Циванюк дослідили особливості сприймання і розуміння дітьми казкового змісту, Р. Жуковська, С. Литвиненко, О. Соловійова, О. Усова, С. Бакуліна – казка як засіб виховання, В. Пабат – джерело формування естетичних почуттів, С. Алієва, Н. Карпінська, Н. Насруллаєва, Л. Фесенко – вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей, формування їхнього зв'язного мовлення, С. Русова, І. Франко, К. Ушинський, Л. Толстой, В. Сухомлинський та ін. – підкреслювали виховне і розвивальне значення казки.

Дошкільний та молодший шкільний вік – особливі періоди у житті кожної людини, коли формується особистість, розвивається мислення, пам'ять, увага, набувається перший моральний досвід. Усе те, що закладається в дитинстві, що впливає на почуття дитини, на

підсвідомому рівні супроводжує людину протягом усього життя. Ключовим компонентом у моральному вихованні стає емоційно-почуттєва сфера.

В.Сухомлинський стверджував, що казка, гра, фантазія, животнорне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень... Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками... Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Діти знаходять велике задоволення у тому, що їхня думка живе у світі казкових образів, в них – перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного [4].

Основні форми роботи з казкою (За В. Сухомлинським):

- слухання казок;
- читання казок;
- бесіди про казки;
- виготовлення і добір ілюстрацій до казок;
- інсценізація казок (театралізація);
- творення казок [4].

Казка і дитина, як зазначає С. Русова, – це щось рідне, близьке, і «як би вчителі не намагалися вигнати казку з дитячої хати, вона все одно там пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму, а ті людські відносини по казках такі прості і зрозумілі, що дитина може щиро співчувати лихові і недолі, радіти перемозі й щастю казкових героїв. Й це викликає перше почуття симпатії – початок альтруїзму, перше свідоме враження правди й неправди, тої примітивної великої правди, яка залягає в глибокому лоні народної душі й виливається так просто в народних казках. Тут уперше прокидається дитяча увага до людей, співчуття до їх долі, зростає глибока сердечна любов до усього вбогого, до краси й до добра» [3].

Представимо твори, під час вивчення яких доцільно поглибити знання дітей про моральні норми та виховувати культуру людських взаємин.

«Коза-дереза» – порядність, щирість, люб'язність, чуйність, товариськість, повага до друзів.

«Цап та баран» – доброта, порядність, щирість у стосунках, дружелюбність, поступливість.

«Лисичка та Журавель» – доброта, порядність, товариськість, щирість, гостинність.

«Телесик» – любов та повага до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність.

«Котигорошко» – шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність.

«Кирило Кожум'яка» – повага до старших, доброта, чуйність, відвага, взаємодопомога, товариськість.

Отже, використовуючи спадщину В.Сухомлинського, дослідження науковців та власний досвід, може стверджувати, що важливими компонентами технології навчання і виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку казкою є: читання казок та створення малюнків (ілюстрацій) за їх змістом; казка і театр: використання різних видів театру для обігрування казки; гра-драматизація за сюжетом казки; створення казки своїми руками (виготовлення іграшок, наголівників, заготовки розфарбовок казкових героїв, картки з назвами казок, картки із зображеннями казкових героїв).

Завдяки цьому в дитини формуються почуття ввічливості, любові, хоробрості, доброти, вірності, виховується краса душі. Казка пропонує дітям альтернативні рішення, допомагає знайти вихід зі складної ситуації, формує моделі поведінки. Казки можна використовувати в роботі з дітьми як на заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення з навколишнім, образотворчої та музичної діяльності так і під час повсякденної діяльності.

Використання казки як засобу з метою впливу на моральну свідомість і переконання учнів забезпечується комплексом ефективних методів і прийомів навчання: «хвилини мудрості народної», диктанти, інтерактивні вправи, рольові ігри, ділові ігри, «Казка на пальцях», «життєві проекти», практичні дослідження та ін.

Отже, дошкільний та молодший шкільний вік – це вік, в якому закладаються першооснови морального усвідомлення власних дій та поведінки і який характеризується такими позитивними рисами, як чуйність, безпосередність, довіра, зацікавленість. Діти здатні виражати турботу не тільки на рівні емоцій, а й вчинками. Для них провідними є такі якості та уявлення, як ввічливість, доброзичливість, милосердя, взаємодопомога, щедрість, гостинність, чемність, увага до інших, повага до старших, тобто визначальні риси українського національного характеру. Пріоритетним для молодших школярів є виховання на кращих традиціях сім'ї, свого роду, краю. Робота над казкою на заняттях та на уроках створює відчуття свята за рахунок казкових героїв, яскравих барв та позитивних емоцій; сприяє розвитку довірливих стосунків у групі; розвиває дрібну моторику руки; сприяє розвитку творчих здібностей; активізує роботу уяви; розвиває спостережливість та активність.

Таким чином, казка збагачує життєвий досвід дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, розвиває їхній естетичний смак, творчі здібності. Читаючи твори цього жанру, діти вірять у добро і красу, в них виникає бажання завжди боротися за правду та справедливість.

Список використаних джерел:

1. Білюк Л.В. Проблеми морального виховання молодших школярів / Л.В.Білюк. – Кам'янець-Подільськ. – 2011. – 62 с.
2. Басюк Н. Українська народна казка у вихованні моральних почуттів молодших школярів / Н.Басюк. – Вісник Львівського національного університету. Серія педагогічна. Вип. 22. – 2007. – С. 182-186.
3. Русова С.Ф. Вибрані твори / С.Ф.Русова. – К.: Освіта, 1996. – 278 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. – В 5 т. – К.: Радянська школа, 1980.

УДК 373.2:159.922.73

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
викладач КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДОШКІЛЬНЕ ДИТИНСТВО – ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

На сучасному етапі розвитку системи дошкільного виховання найбільшої вагомості набула потреба пошуку нових форм виховання і навчання, яка б сприяла особистісному зростанню дошкільника.

На будь-якому віковому щаблі дитина набуває не лише психологічні якості, спільні для всіх дітей, а й свої власні індивідуальні особливості психіки та поведінки. Бути людиною означає бути не лише „як усі”, володіти всім, чим володіють інші, а й бути неповторною особистістю з власними смаками, інтересами і здібностями.

„Логіка” позначає розумну внутрішню побудову людиною судження, здатність доводити правильні та спростовувати неправильні міркування, добирати в ході висловлювання істинні судження-посилки, які приводять до істинних суджень-наслідків, уміння висловлюватися, спираючись на логічні операції.

Логічні уміння – необхідний засіб освоєння дошкільником навколишньої діяльності, засвоєння матеріалу в будь-якій галузі знань. Вони використовуються для узагальнення та систематизації знань, додають дитині можливості самостійно виводити нові знання з уже засвоєного.

Навчати дошкільника розмірковувати стає одним з важливих педагогічних завдань, яке належить розв'язувати в контексті його особистісного розвитку в цілому.

Розумовий розвиток не слід розглядати як окреме, самостійне завдання, - він є складовою частиною загального психічного розвитку дитини. Розумовий розвиток поєднується з інтелектуальним, моральним, естетичним розвитком, за умов виховання позитивних рис поведінки, добору інтересів [4, С.2].

У дошкільному віці діти починають пізнавати світ за допомогою мислення – суспільно зумовленого психічного процесу, який полягає в узагальненому й опосередкованому відображенні дійсності. Його розвиток у дошкільнят залежить від розвитку уяви. Дитина механічно замінює у грі одні предмети іншими, надаючи їм невластивих, але окреслених правилами гри нових функцій. Пізніше предмети вона замінює їх образами, у зв'язку з чим відпадає необхідність практичної дії з ними.

У традиційних вітчизняних програмах навчання і виховання дошкільників логічний компонент не представлено, внаслідок чого проблема формування в дітей логічних умінь випадає з переліку педагогічних завдань, лишається поза увагою. Актуалізація цього питання – вимога часу, оскільки нова епоха висуває підвищені вимоги до вміння людини свідомо ставитися до життя.

Старший дошкільний вік, це вік, де зароджується словесно-логічне мислення, вміння вирішувати задачі „в умі”. Словесно-логічне мислення характеризується тим, що дитина виділяє, абстрагує більш чи менш характерні ознаки предметів, розділяє предмети на певні категорії, класифікує, ототожнює. В межах набутого досвіду діти доводять правильні судження про оточуючий світ та явища, об'єднують, співставляють їх між собою, переходять від загального до конкретного, роблять висновки, помічають суперечності у своїх судженнях і т.п.

Але це не означає, що розумові операції зароджуються і розвиваються спонтанно. Всього цього можна досягнути тільки в тому випадку, якщо буде проводитися систематичне направлене навчання.

Мислення виникає в процесі життя дитини, в процесі її виховання. Перед появою мислення у дитини формуються інші види діяльності, які підготовлюють можливість виникнення розумного ставлення до дійсності. Для цього необхідний певний досвід, знання.

Процес розвитку не являє собою чогось ізольованого від загальної роботи вихователя і учня, не може бути додатковим навантаженням. Весь процес навчання, якщо він правильно організований, повинен бути в той же час процесом, що розвиває логічне мислення дошкільників. Для цього потрібна лише доцільна методика.

Використання в навчально-виховній роботі прийомів логічного мислення (порівняння, аналізу, синтезу, конкретизації, узагальнення), робота над поняттями, судженнями, умовиводами – все це збагачує педагогічний процес, робить його більш змістовним, посилює його вплив на всебічний розвиток дошкільників.

Корекційно-розвивальні заняття, метою яких є стимулювання пізнавальних психічних процесів та пізнавальної активності дітей, повинні містити в собі розумові ігри, вправи, завдання. Виокремити роботу, спрямовану суто на розвиток логічного мислення (обминаючи формування уваги, уяви, сприймання, пам'яті тощо), досить важко та й недоцільно.

Як засвідчує досвід практичної роботи, розвитку мислення сприяє прогрес дитини в оволодінні мовленням, розширенні життєвого досвіду. Варто застерегти, що механічне запам'ятовування різноманітної інформації, фрагментарної та хаотичної, копіювання дорослих міркувань не сприятливе для розвитку мислення дошкільника. Головне — формувати мислення, спрямоване на освоєння дитиною оточуючої дійсності, як складову творчого ставлення дитини до оточуючого (М.М. Поддьяков) [2, с.176-179].

Логічні прийоми й операції є основними компонентами логічного мислення, що починає інтенсивно розвиватися саме в старшому дошкільному віці. Розумовий розвиток старших дошкільників проявляється не тільки в інтелектуальній сфері, але й у пізнавальних інтересах, відносно дитини до навчання. Як показники розумового розвитку дошкільників можуть служити наступні уміння переносити прийоми дій на навчальну та позанавчальну діяльність, уміння використовувати логічні прийоми та операції, вибирати їх, перетворювати

заданий матеріал при переносі прийомів. Більшою мірою сприяє цьому продуктивна діяльність, що пов'язана з активною роботою мислення й знаходить своє вираження в таких розумових прийомах як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Ці розумові прийоми є складеною одиницею операцій або форм логічного мислення: поняття, судження, умовиводу.

Основною формою навчання дітей старшого дошкільного віку є заняття, на яких вони отримують певні систематичні знання та уміння. На заняттях мислення дитина не лише чує, а й чуттями сприймає слова рідної мови, які зливаються у її свідомості з яскравими, незабутніми картинами, що хвилюють душу, а тому й стають особистими, своїми. При цьому закладаються „найтонші корені, що живлять жадобу знань, народжується бажання пізнавати – бути розумним, освітченим”. Чим більші потенційні можливості дитини, тим значущішим має бути її розумове життя, безпосередньо не пов'язане з навчанням. Заняття мислення формують трудівника думки. Разом з тим вони не є універсальним засобом виховання розумових здібностей і бажання вчитися, хоча завдяки врахуванню вікових можливостей сприймання та мислення дітей чи не найбільше сприяють формуванню їхніх поглядів, ставлення до розумової праці й до самих себе. А найголовніше – вже в молодшому віці дитина свідомо розуміє те, що вона – мисляча особистість, оскільки без цього не може бути й мови про свідоме прагнення опанувати знання, про розвиток стійкого пізнавального інтересу. Але мислення дітей потрібно розвивати і в повсякденному житті. Це і під час спостережень, трудової діяльності, дидактичних, рухливих, словесних, сюжетно-рольових ігор, під час самостійної ігрової діяльності, розваг, свят, пішохідних переходів, екскурсій, індивідуальної роботи. Для педагога важливо вміти так поставити перед дошкільниками мету заняття, щоб їм були зрозумілі всі завдання з даної теми. Мають враховуватися набуті знання дітей, їхні здатності до здійснення певних розумових операцій. Саме з цього й виходимо, плануючи індивідуальні завдання. Для розвитку логічного мислення дитини використовуються завдання-вказівки типу: „Що ти робитимеш спочатку?“, „Як виконуватимеш завдання?“, „В якій послідовності?“ Вони не тільки активізують процес оперування засвоєними поняттями, а й ставлять в умови, коли доводиться самому проявляти творчість, ініціативу. Досвід розв'язання певної ситуації нагромаджується у дитини після багаторазових повторень завдань у різних варіантах і з різними ускладненнями.

Вся робота по розвитку логічного мислення у дітей повинна проводитися в рамках встановленої програми, використовуючи програмовий матеріал, у тісному зв'язку з усією навчально-виховною роботою дошкільного закладу. Керувати розвитком логічного мислення - це означає: 1) вчити дітей вміло виробляти розумові операції аналізу, синтезу, зіставлення, абстрагування, узагальнення тощо; 2) допомагати їм оволодівати найпростішими поняттями, висловлювання, судження і робити висновки; робити їх думки та мову точними, послідовними і доказовими, тобто вчити мисленню правильному, відповідному елементарним правилам логіки.

Отже, розвиток мислення дитини-дошкільника забезпечується узагальненням і ускладненням його практики і засвоєнням способів самої розумової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення. – Тернопіль : Богдан, 1998. – 80с.
2. Дудкевич Т.В. „Дошкільна психологія” - Центр учбової літератури, 2007р., с.392.
3. Лебеда Н.А. Використання елементів навчального розвивального курсу „Логіки світу” у всебічному розвитку дитини / Н.А.Лебеда // БВДС – 2005. №17-18. С. 1-35.
4. Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психологія. – М. : Вища школа, 1973р.

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Баслик Аліна Віталіївна,
студентка 3 курсу КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

«Важко виразити словами, - писав К.Ушинський, - те особливе світле, щось, що народжується у нашій душі, коли ми згадуємо тепло рідного сімейного гнізда. До глибокої старості залишаються в нас якісь сердечні зв'язки з тією родиною, з якої ми вийшли»

Сім'я, безумовно, посідає важливе місце в процесі формування особистості. Саме тому на сучасному етапі розвитку педагогіки постає питання про проблему сімейного виховання.

Сімейне виховання - це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту [2, с.306]. Педагогіка визначає такі головні напрями виховання дітей у сім'ї: національне, розумове, фізичне, трудове, естетичне, моральне.

Основні положення сімейного виховання закріплені у таких державних актах, як Конституція України, Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта», Закон України «Про загальну середню освіту», в концепції «Сім'я і родинне виховання» та ін.

Не стоїть осторонь і народна педагогіка: «З родини йде життя людини», «Сім'я – ключ до щастя». Першорядного значення вона надає виховному клімату сім'ї.

Антон Семенович Макаренко, видатний український педагог, класик української та світової педагогіки робив усе можливе, щоб виховати справжнього громадянина своєї Вітчизни - людину морально стійку, працьовиту, творчу, колективістську, всебічно розвинену. Головним предметом вивчення Макаренко вбачав розвиток дитини у сім'ї під впливом різноманітних факторів, у тому числі атмосфера у родині, стосунки батьків і дітей.

Саме батьки – найперші вихователі – мають найбільший, найсильніший вплив на своїх дітей. Сімейне виховання розпочинається з любові до дитини.

Батьки – професія педагогічна. Для ефективного сімейного виховання необхідно формувати у самих батьків педагогічно обґрунтовану цілеспрямованість на спілкування з власними дітьми. Батьків потрібно вчити здоровому образу життя, оскільки однією з найважливіших турбот батьків є турбота про здоров'я дітей. В сучасних умовах діти потребують виховання розумної практичності, ділового розрахунку, чесного підприємництва. Але спочатку всім цим повинні оволодіти батьки.

Виховання – це такий процес взаємодії батьків і дітей, який неодмінно приносить задоволення як одним, так і іншим. Виховний процес у сім'ї не має меж, початку чи кінця. Батьки для дітей – це життєвий ідеал, нічим не захищений від пильного дитячого ока. В сім'ї координуються зусилля всіх учасників виховного процесу: школи, вчителів, друзів. Сім'я створює для дитини ту модель життя, в яку вона залучається. Існує багато гарних сімей, які усвідомлюють це високе батьківське покликання. Вплив батьків на власних дітей повинен забезпечувати їхню фізичну досконалість і моральну чистоту. Кожна дитина мимовільно й не усвідомлено повторює своїх батьків, наслідує татуся і маму, бабусю й дідуся. Саме діти відображають соціальне середовища, в якому живе сім'я.

Традиції становили суттєву частину педагогічної системи Сухомлинського. У «Батьківській педагогіці» вчений кардинально, по-новому осмислює взаємозв'язки родини і школи. Головним у цьому зв'язку виступає глибоке народне підґрунтя. Спираючись на народні бувальщини, легенди, оповіді, учений розкриває кращі набутки етнічних засад

виховання. Сухомлинський уважав, що кожен народ продукує свою систему етнічних цінностей, яка найповніше відображає його ментальність, особливості національної свідомості. Ці цінності народ відтворює і розвиває через мову, літературу, мистецтво, фольклор, виробничі відносини, побут, а також через звичаї і традиції. Яскравим прикладом цього стали релігійні традиції – шанувати і любити Бога, відвідувати богослужіння, дотримуватись посту. В.Сухомлинський вважав, що найважливіші риси і якості дитини зароджуються в сім'ї. Він зазначав, що великої шкоди приносять дітям любов замилювання, любов деспотична, любов підкупу. «Люди з кам'яним серцем частіше виростають в таких сім'ях, де батьки віддають дітям усе й не вимагають від них нічого» [4].

Тому-то у зазначеній вище книзі автор доступно, яскраво й образно показує зразки родинного виховання дітей та молоді з урахуванням етнічних засад нашого народу [3, с. 174].

Батьківська педагогіка набуває особливої актуальності і нині, в епоху третього тисячоліття, коли широко пропагується аморальність, анархія, сексуальна лібералізація, насильство, злочинність, а матеріальні апетити нового покоління ведуть до його духовного зубожіння, залишаючи сімейні цінності позаду як пережиток минулого. Вивчаючи проблеми виховання дітей, умови та особливості виховного процесу в різних сім'ях, Василь Сухомлинський був глибоко переконаний, що спотворена душа дитини – це наслідок неправильного сімейного виховання.

Василь Олександрович завершує «Батьківську педагогіку» таким твердженням: «Суспільство – це величезний дім, споруджений з маленьких цеглин – сімей. Міцні цеглинки – міцний дім, крихкі цеглинки – це небезпечно для суспільства явище. ... крихкість ця полягає в безвідповідальності. Якщо у Вас немає дітей – ви просто людина. Якщо ж у вас є діти, ви тричі, чотири, тисячу разів людина...» [6].

У правилах етикету закладено глибоку внутрішню суть – повагу до людської гідності. Саме родина, вважає Сухомлинський, має донести до дитини, що не можна сміятися над старістю і старими людьми; не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми; не можна залишати старшу рідну людину самотньою; не можна сидіти до столу, не запросивши старшого; не можна сидіти, коли стоїть доросла, особливо літня людина. Діти повинні бути добрими синами і дочками, берегти здоров'я батьків, шанувати мудрість бабусь і дідусів, пам'ятати, що у світі є три речі, з яких ніколи не можна сміятися – патріотизм, справжня любов до жінки і старість. Головне – навчити дітей берегти сімейні звичаї і традиції, адже пам'ять поколінь – це жива історія народу

У праці «Як виховати справжню людину» педагог радить майбутнім матерям і батькам вивчати історію свого народу, виробляти шанобливе ставлення до близьких, оскільки святыми, за його переконанням, є слова: народ, мати, батько, син. Переконаливо викладається і методика найтонших сфер морального життя людини – материнського і батьківського виховання, ставлення до батьків, старших членів родини, померлих.

Сухомлинський проводив велику виховну і освітню роботу з батьками, дорослими, навчав їх мистецтва сімейного і громадського виховання, гостро критикував неучтво, примітивізм. У Павлівській школі було створено чітку систему педагогічної освіти і пропаганди педагогічних знань серед населення, батьків і навіть старшокласників.

Людина не повинна бути об'єктом виховання, вона завжди активний суб'єкт самовиховання. Батьки можуть стати володарями душі своєї дитини лише в тій мірі, у якій їм вдається розбудити в дитині потребу у власних досягненнях, власному вдосконаленні.

Контакт із дитиною, як вищий прояв любові до нього, варто будувати, ґрунтуючись на постійному, безустанному бажанні пізнавати своєрідність її індивідуальності.

Треба декілька слів сказати про помилки у батьківському вихованні. Так, великі проблеми виникають у спілкуванні з дитиною, якщо виховання стало єдиною діяльністю, що реалізує потребу сенсу життя. Задоволення потреби сенсу життя може стати турбота про дитину. Мати, батько, чи бабуся можуть вважати, що зміст їхнього існування є відхід за фізичним станом і вихованням дитини.

Вони не завжди можуть це усвідомлювати, думаючи, що ціль їхнього життя в іншому, однак щасливими вони почувають себе тільки тоді, коли вони потрібні. Якщо дитина, виростаючи, іде від них, вони часто починають розуміти, що «життя втратило всякий зміст».

Яскравим прикладом тому служить мама, що не бажає втрачати положення «опікунки», що власноручно миє п'ятнадцятирічного хлопця, зав'язує йому шнурки на черевиках, тому що «він це завжди погано робить», виконує за нього шкільні завдання, «щоб дитина не перевтомилася». У результаті він одержує необхідне почуття своєї необхідності, а кожен прояв самостійності сина переслідує з разуючою завзятістю. Шкода такої самопожертви для дитини очевидна.

У деяких батьків виховання дитини збуджується так званою мотивацією досягнення. Ціль виховання полягає в тому, щоб домогтися того, що не вдалося батькам з-за відсутності необхідних умов, чи ж тому, що самі вони не були досить здатними і наполегливими. Таке виховання виглядає як проблема несвободи дитини в прояві властивих їй індивідуальних якостей.

Подібно цьому регулюючі виховання, зверхцінні мотиви батьків обмежують волю розвитку властивих дитині задатків, ускладнюють розвиток, порушуючи його гармонію, а іноді і спотворюючи його хід.

Мета і мотив батьківського виховання дитини — це щасливе, повноцінне, творче, корисне людям життя цієї дитини. На творення такого життя і повинне бути направлене сімейне виховання.

Виховання – справа відповідальна і кропітка, яка вимагає від нас великих психічних, фізичних і матеріальних затрат. Хто, як не батьки, повинні виховувати своїх дітей національно свідомими, вчити любити свою батьківщину, бути добрими та людяними, поважати старших. Батькам треба зробити все необхідне для того, щоб їх діти вирости високоосвітченими, стали гордістю та надією держави, відповідальними громадянами своєї країни.

Нещодавно був впроваджений в життя новий сімейний кодекс, згідно якому були помітно змінені деякі права та обов'язки батьків, в тому числі й в напрямку виховання та піклування дітей.

В. О. Сухомлинський вважав за необхідне ввести в зміст загальноосвітньої школи необхідний мінімум педагогічних знань, виховувати майбутніх батьків, морально готувати їх до великої відповідальної батьківської місії. Він підкреслював, що безвідповідальне ставлення молодих батьків до виховання своїх дітей дорого обходиться передусім суспільству. Молоді батьки повинні розуміти, що шлюб розпочинається з готовності до великої і відповідальної соціальної ролі - виховання дітей, успіх якої залежить передусім від духовного багатства, вірності коханню, взаємної поваги і спілкування, педагогічних знань і умінь. «Своїх вихованців – юнаків і дівчат – ми вчимо: моральне право на кохання має той, хто вміє відповідати за майбутнє – за своїх дітей» [4].

Василь Олександрович назвав альфою і омегою «таке вічне питання» сімейного виховання, як поєднання вимогливості і доброти, суворості і ласки, слухняності і свободи у вихованні дітей. Мудрість батьківської любові, на думку Сухомлинського, виявляється у: 1) вмільому розкритті перед дітьми справжніх джерел радощів життя; 2) переконливості в тому, що мати і батько існують для того, щоб приносити дитині радість [1].

Отже, у педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якою сім'я повинна закласти фундамент вихованості дитини і стати активним помічником вчителів. Традиції сімейного виховання згуртовують сім'ю, зміцнюють родинні зв'язки, покращують взаєморозуміння. А щасливі родини живуть у щасливій країні.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Т.В., Трубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей. – К. : Держсоцслужба, 2005. – С.23 – 27.

2. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Вид. 3-е, доп. - К. : Центр учбової літератури, 2008. – 190 с.
3. Макаренко А.С. Книга для родителів // Пед соч.: В 8т. – М. : Педагогіка, 1986. – Т.5. – С.3 – 281.
4. Павленко Л. Сучасні цінності сімейного виховання [Електронний ресурс] / Л. Павленко // Сімейні цінності в контексті формування гармонійної особистості. - Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp181/25Pavlenko_L.pdf
5. Родинна педагогіка: Навч.-метод. посіб. / За ред. А.А. Марушкевич. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. – 216с.

УДК 373.2.017

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Герасимова Ганна Володимирівна,
студентка 3 курсу
КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ЗАВДАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Зміна державного стандарту України, перетворення її у самостійну державу, перехід до громадянського суспільства зумовили докорінне реформування й модернізацію системи освіти, зміну основних парадигм в освіті на всіх її ланках, що, у свою чергу, вимагає внесення відповідних змін у зміст освіти. У цьому зв'язку особливої уваги набуває дошкільна освіта як вихідна, початкова ланка загальної освіти. Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загально-державних нормативних документів, а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Законі «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства». В означених документах законодавчо закріплено прогресивні зміни, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, а також проголошені нові пріоритетні завдання подальшого розвитку системи дошкільної освіти.

З гуманістичних позицій дошкільне дитинство розглядається як: самоцінний етап життя людини; етап підготовки до наступного періоду життя – шкільного дитинства; період, протягом якого формуються не тільки передумови, а й провідні риси особистості, що визначатимуть її спрямованість, поведінку і діяльність протягом усього життя [2]. Проблемою дошкільної освіти як особливої ланки в системі дошкільної освіти займалися А. Богуш, О. Зима, С. Сажник, Т. Степанова; оволодіння дошкільників навчальною діяльністю Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонт'єв, О. Любчик, Н. Менчинська та ін.; розумовий розвиток дітей та підготовка їх до школи Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, Ф. Блехер, Є. Водовозова, Г. Лаврент'єва, В. Логінова, І. Любченко, З. Михайлова, М. Морозова, О. Усова, О. Фунтікова та ін.

Характерною особливістю дошкільного дитинства є те, що в цей період забезпечується загальний розвиток дитини. Загальний розвиток зумовлюється змінами психічних процесів, їх якісними і структурними перетвореннями. Характерною особливістю психічного розвитку людини є здатність до накопичення змін, «надбудови» нових змін над старими. Розвиток, досягнутий дитиною в дошкільному віці, слугуватиме підґрунтям для набуття нею в наступному віковому етапі спеціальних знань, умінь і навичок, формування стійких особистісних якостей. Одним із провідних завдань дошкільної освіти і виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості. Фундаментом нової системи освіти є її дошкільна ланка. Адже доступність до якісної освіти започатковується з дошкільної освіти,

оскільки саме вона є базою цілісного розвитку майбутніх громадян України, фундаментом творення нового освітнього процесу. Дошкільний навчальний заклад забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

Запроваджені в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу освітні технології та родинне виховання мають будуватися на залученні кожної дитини саме до тих видів діяльності, які найбільше сприяють виявленню її інтересів, розкриттю її природних нахилів, здібностей та реалізації права на вільний вибір практичних способів дій, інструментарію, партнерів тощо; – зважаючи на те, що провідною діяльністю в дошкільному віці є ігрова, саме вона має стати найдієвішим засобом формування творчої особистості, оскільки, як зазначає нідерландський дослідник культури Й. Гейзінга, «через гру людська спільнота піднімається над біологічними формами життя» [1].

Головна мета дошкільної освіти в Україні – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити їх збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе. Така глобальна мета висуває певні вимоги й до забезпечення належно-гарантованої якості дошкільної освіти, і найвагоміша з них – удосконалення змісту, оновлення його відповідно до вимог часу, із збереженням при цьому позитивного досвіду та збагачення його новими, прогресивними ідеями. Насамперед необхідно зберегти пріоритети охорони життя, зміцнення психічного і фізичного здоров'я дошкільнят, забезпечити їхній своєчасний та повноцінний фізичний розвиток. У зв'язку з переходом загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і тривалість навчання актуалізується проблема формування готовності дошкільнят до систематичного навчання, шкільного життя. Мотиваційна, емоційно-вольова, комунікативна, фізична підготовка, розвиток пізнавальних психічних процесів та мовлення, прищеплення елементарних навчальних умінь – основні напрями робота з дошкільнятами. У центрі уваги має бути забезпечення кожній дитині перед вступом до школи мінімального освітнього ядра та створення передумов для її безболісної адаптації до нового соціального середовища на основі сучасних критеріїв, форм і методів підготовки до школи, адекватних віковій дитині. Відомий російський дослідник психології дитячого віку Д. Фельдштейн, порівнюючи п'ятирічних і шестирічних дітей, зазначає: «П'ятирічні діти перебувають у вузькому колінтимно-особистісних відносин, переважно орієнтованих на знайомі предмети, що оточують їх, і близьких людей. Вони не можуть виявляти значуще й привабливе для них в інших, у них ще не сформоване ставлення до дитячого колективу, немає розуміння. Шестирічні діти ширше розуміють соціальні зв'язки, у них виробляється вміння оцінювати поведінку інших дітей і дорослих. Шестирічна дитина усвідомлює свою належність до дитячого колективу, починає розуміти важливість суспільно-корисних справ. Тобто саме на рубежі 5–6 років у дитини формується визначене розуміння та оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінні відносини дорослих крізь призму конкретної діяльності» [2]. «Урахування зазначених особливостей у розвитку дітей 5–8 років – неодмінна умова, яку мають ураховувати педагоги, добираючи зміст і методи навчально-виховної діяльності» – зазначає Т. Степанова [5, с. 55].

Сучасне трактування якісного багатокомпонентного змісту дошкільної освіти передбачає широкий спектр проблем соціалізації дітей, а також трудового виховання, прилучення їх змалку до колективних видів діяльності, формування працелюбності й відповідальності, без чого неможливе органічне входження малюка у доквілля. Важливо також спрямувати зусилля педагогів та батьків на пробудження у дітей з ранніх років гуманних почуттів, ознайомлення їх з моральними нормами і правилами, морально-естетичними цінностями, формування навичок моральної поведінки у світі людей, речей і природи. У самостійному аспекті змістового наповнення дошкільної освіти виокремлюється формування початків духовності з перших років життя в напрямках закладання основ культури міжособистісного спілкування, моральної, в т.ч. громадянської, національної та

художньо-естетичної, родинно-побутової, правової, інтелектуальної, екологічної, релігійної (за бажанням родин) культури. Щоб здобути бажані результати, важливо інтегрувати означені напрями, не обмежуючись одним з них (наприклад, релігійним, національним чи естетичним). Як показують наукові дослідження, дошкільний період – надзвичайно сприятливий для закладання базису громадянської свідомості: почуття любові й повага до рідних і близьких, інших людей, батьківської домівки, дитячого садка, рідного села, міста, пошани до державних символів, інтересу до історичної та культурної спадщини українського народу. Запорукою якісної дошкільної освіти є мовленнєвий розвиток дитини. В. Гумбольдт ще у XVIII ст. підкреслював, що мова у формі генетичного коду існує у клітинах людського мозку й передається як генний спадок від батьків до дітей. Саме тому так важливо, щоб діти засвоювали рідну мову в родинному середовищі. Специфічні умови історичного буття нашого народу часто спотворювали й, на жаль, продовжують спотворювати цей процес, а відтак саме дошкільна освіта покликана виконати особливу місію прилучення дітей до глибоких і чистих джерел української мови. В дошкільні роки спостерігаються перші творчі прояви особистості. Більшість українських педагогів та психологів погоджуються зі своїм американським колегою Б. Фуллером щодо того, що всі діти талановиті від природи, а проблема полягає у тому, що дорослі не завжди спроможні розкрити дитячі таланти. Такий погляд співзвучний із сучасними тенденціями гуманізації дошкільної освіти й новітніми концепціями становлення дитячої особистості. Щоб дошкільна ланка посіла належне місце у вітчизняній системі освіти й стала її міцним фундаментом, необхідно, вказує В. Огнев'юк:

- постійне оновлення програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти;
- перехід до нових принципів фінансування дошкільної освіти, зокрема принципу «гроші ходять за дитиною»;
- доступність мережі дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності для всіх дітей;
- створення нових різноманітних моделей організації дошкільної освіти;
- упровадження різних форм здобуття дошкільної освіти, особливо в сільській місцевості, а також охоплення соціально-педагогічним патронатом дітей, які не відвідують дитячих садків, що ґрунтуються на урахуванні типу темпераменту і здібностей дитини;
- формування родинного педагогічного клімату в дошкільних закладах, подолання жорсткої регламентації їхньої діяльності;
- переорієнтація батьківської і педагогічної громадськості із площини підготовки дітей до навчання у школі (навчання читання, письма, лічби тощо) у площину формування функціональної готовності до умов шкільного життя (життєвої компетентності дошкільників);
- гарантування всім дітям дошкільного віку рівних стартових умов (мінімального освітнього ядра – рівня розвиненості, вихованості, навченості) для подальшого здобуття початкової освіти;
- переорієнтація підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів відповідно до сучасних вимог та вдосконалення системи післядипломної освіти;
- докорінна зміна роботи з батьками, забезпечення їхньої психолого-педагогічної підготовки до народження і виховання дітей. Підготовка спеціальних програм, книг для батьків та «батьківських шкіл»;
- докорінна зміна діяльності методичних служб усіх рівнів, спрямування їхньої діяльності на підвищення ефективності дошкільної освіти;
- широке використання надбань психології і педагогіки, кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду, перевірених часом, інноваційних технологій у практиці дошкільної освіти;
- психологізація навчально-виховного процесу в дошкільних закладах, надання психологічної допомоги всім його учасникам (дітям, батькам, педагогам), створення комфортного психологічного мікроклімату в соціальному середовищі навколо дітей і

дорослих; налагодження роботи психологічних служб на місцях (у дошкільних закладах, місцевих органах управління освітою);

– раціональна організація розвивального середовища (соціального, природного, ігрового, предметного) та максимальне використання його можливостей для повноцінного й збалансованого розвитку дитячої особистості [4, с. 3–7].

Таким чином, завданням освіти, зокрема її дошкільної ланки, є соціально організована підтримка зростання кожної особистості, її соціокультурного становлення. Дошкільне дитинство є важливою передумовою успішного розвитку особистості в наступні роки, що є тематикою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аверьянов А. И. Система: философская категория и реальность / А. И. Аверьянов. – М., 1976. – 207 с.

2. Агапов И. Г. Социоцентристская и персональноцентристская парадигмы в образовании (культурологический анализ) / И. Г. Агапова // Личность. Культура. Общество. – 2008. – Т. 10. – С. 265–271.

3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Освіта України. – К., 2001. – С. 5.

4. Огнев'юк В. О. Особлива місія дошкільної освіти / В. О. Огнев'юк // Дошкільне виховання. – 2006. – № 4. – С. 3–7.

5. Степанова Т. М. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ–ХХ століття) : монографія.

УДК 373.2.017

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Діхтяренко Анна Ігорівна,
студентка 3 курсу КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні - сукупності навчально-виховних закладів, призначених для цілеспрямованого навчання і виховання. Її функціонування регламентоване Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Конвенцією ООН про права дитини.

Дошкільна освіта здійснюється на основі різноманітних видів і форм: постійно діючих дошкільних закладів і закладів з неповним днем, прогулянкових, оздоровчих груп, закладів для дітей із проблемами розвитку тощо. Оновлення їх роботи на сучасному етапі пов'язане з гуманізацією всієї педагогічної сфери, створенням умов для розвитку особистості, індивідуальності кожної дитини; оптимізацією умов фінансування й управління; створенням служби соціального захисту дітей; поглибленням взаємозв'язків різних соціальних інститутів - сім'ї, дитячого садка, школи. Система дошкільної освіти орієнтується на максимальне використання досягнень етнопедагогіки і світової педагогічної думки.

До головних завдань виховання дітей дошкільного віку, згідно з концепцією дошкільного виховання в Україні, належать:

— повноцінний і всебічний розвиток дітей на засадах національної культури і духовності;

— забезпечення фізичного та психічного здоров'я дітей, своєчасне виявлення тих, хто потребує поліпшення стану здоров'я;

— прилучення дітей до народної культури, мистецтва, традицій, обрядів українського народу, виховання шанобливого ставлення до культурних надбань, звичаїв, традицій інших народів;

— своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей;

— соціалізація дитячої особистості; організація спілкування як особливої діяльності, що допомагає дітям пізнати оточуючу дійсність, світ людських взаємин і себе;

Демократичні поступальні перетворення в політичному та суспільному житті країни зумовили певні зміни і в освітянському просторі, зокрема спрямовані на забезпечення рівного доступу до якісної освіти протягом життя для кожного громадянина незалежно від соціального стану, етнічної належності й віросповідання. Сучасні погляди на дошкільне виховання викладені в Концепції до шкільного виховання в Україні (1993). Створена на замовлення Міністерства освіти, Концепція являє собою систему завдань, методів, засобів дошкільного виховання, що базуються на гуманізмі, демократизмі, національній культурі й загальнолюдських цінностях. Дошкільне виховання ставить за мету формування основ духовності особистості в період найбільшої емоційної чутливості дитини. Звернення до національної культури та найближчого соціального оточення дитини передбачає вирішення низки завдань, а саме: формування особистості в контексті рідної культури як емоційного природного середовища дитини, яке відповідає її етнопсихології, і відродження престижу української мови - материнської мови дитини, державної мови суверенної України, мови корінної національності - як засобу соціалізації.

Орієнтація на загальнолюдські цінності полягає у формуванні в дітей розуміння притаманних людству моральних та етичних норм: доброти, чуйності, милосердя, справедливості, толерантного ставлення до людей різних національностей; максимальному пристосуванню до природи дитини, до її вікових та індивідуальних особливостей.

В сучасних умовах встановлення й поширення політичних, економічних, наукових, культурних міжнародних зв'язків України актуальним стає залучення дитини до однієї з мов міжнародного спілкування уже в дошкільному віці. Мова як засіб навчання й виховання прилучає дітей до національних та загальнолюдських цінностей. Універсальний засіб виховання - гра та іграшка. Гру використовують як невимушений засіб залучення дітей до народних звичаїв та традицій. Іграшка є старовинним видом народного мистецтва, виразником національної культури, народного гумору. Гра та іграшка водночас вводять дітей і в сучасне життя, сприяють досягненню сфери людських взаємин, формуванню життєвого досвіду в доступних дошкільнику формах. Адже готовність до вимог життя необхідна дитині ще до переходу в школу. Дитина розглядається як суб'єкт педагогічних зусиль, унікальна індивідуальність, що активно і самобутньо опановує дійсність, реалізує свій творчий потенціал, живе в неповторному дошкільному дитинстві, задовольняє свої потреби, інтереси і є центральною фігурою в педагогічному процесі.

У розвитку й вихованні дитини інтегруються зусилля і впливи сім'ї та дошкільних закладів. Пріоритетним у духовному становленні дитини визнається вплив сім'ї. Дошкільні заклади мають чимало переваг для всебічного гармонійного розвитку дошкільника. Вони є початковою ланкою системи безперервної освіти в Україні і забезпечують полегшене входження дитини в різні життєві соціальні осередки, в тому числі в шкільний колектив. Цим позначається демократичний підхід, за яким сім'я має вибір і водночас несе відповідальність за виховання дитини. У минуле відходить авторитарна уніфікована система освіти, через яку радянська держава перебирала на себе функції основного вихователя юного покоління.

Список використаних джерел:

1. Проскура О. С. С. Русова й концепція українського дитячого садка // Дошкільне виховання. — 1991. — № 10.
2. Розвиток освіти і педагогічної думки на Україні / За ред. М. Д. Ярмаченка. — К., 1991.

3. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. — Катеринослав, 1918.
4. Вплив педагогічної майстерності вихователя на формування особистості дитини. — К., 1988.

УДК 37.018.262

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Заремба Любов,
студентка 4 курсу КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ЗНАЧЕННЯ СІМ'Ї В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління.

З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Оскільки мета виховання підростаючого покоління - формування всебічно розвинутої особистості, сім'я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання.

Духовно-моральне виховання передбачає формування у дітей високої духовності та моральної чистоти. Складність цього завдання в тому, що воно вирішується, як правило, через добре поставлене в духовно-моральному аспекті життя сім'ї, суспільного ладу, вчинки людей, приклад батьків. Власне, духовність виховується духовністю, мораль - моральністю, честь - честю, гідність - гідністю.

Правильно поставлене розумове виховання в сім'ї розкриває перед дітьми широкий простір для накопичення знань як бази для формування наукового світогляду; оволодіння основними розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням); вироблення інтелектуальних умінь (читати, слухати, висловлювати свої думки усно і на письмі, рахувати, працювати з книгою, комп'ютером) готує їх до розумової діяльності.

Реалізуючи ці напрями змісту виховання, особливу увагу приділяють вихованню у дітей любові до батьків, рідних, рідної мови, культури свого народу; поваги до людей; піклування про молодших і старших, співчуття і милосердя до тих, хто переживає горе; шанобливого ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, до знання свого родоводу, історії народу.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання - міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.

Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухаються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчувають невдачам.

Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин країни.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні їх віковим можливостям. Така співпраця дітей з батьками має сильніший виховний вплив, ніж словесні повчання.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил (кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки - вимий руки та ін.). Домашній затишок облагороджує дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті.

Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Справжнім авторитетом користуються батьки, які сумлінно ставляться до праці, до сімейних обов'язків, активні в громадському житті. Такі батьки уважні до дітей, люблять їх, цікавляться їхніми шкільними та позанавчальними справами, поважають їх людську гідність, водночас виявляючи до них належну вимогливість.

Важко переоцінити роль дідусів і бабусь у сімейному вихованні. Однак це не означає, що батьки повинні перекладати на них свої батьківські обов'язки. Дитині потрібні ті й ті. Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу першовихователів - батьків та багатих на життєвий досвід помічників і порадників - дідусів і бабусь.

Отже, саме дідусі й бабусі допомагають вирішити й таку моральну проблему, як виховання у дітей чуйного, уважного ставлення до людей похилого віку. Людність виховується тільки на прикладі батьків. Якщо діти бачать зневажливе ставлення батьків до дідуса чи бабусі, то годі сподіватися від них іншої поведінки в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : Навч. посібник. — К. : Вища школа, 1997.
2. Коваль А.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота. — К., 1997.
3. Концепція національного виховання // Освіта. — 1994. — 26 травня.
4. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. — К., 2000.
5. Батіщева Г. О., Зайцева З. Г. Робота соціальних служб для молоді з молоддю сім'єю. Методичні рекомендації. - К., 1996.
6. Піча В.М. Соціологія. – К., 2000.

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»,
Перебийніс Діана Віталіївна,
студентка 3 курсу КВНЗ
«Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ВИКОРИСТАННЯ АРОМАТЕРАПІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Ароматерапія – використання летучих олій рослин, у тому числі ефірних олій, для психологічного і фізичного впливу. Хоча термін ароматерапія невикористовувався раніше ХХ-ого сторіччя, історія ароматерапії нараховує вже тисячі років.

Сучасна ароматерапія в тому вигляді, в якій ми її знаємо, виникла напочатку ХХ ст. у Франції. В той час багато людей почали проявляти інтерес до істинних видів терапії, і запит на натуральні, а не синтетичні олії, знову почав рости.

Одним із дослідників ефірних олій був французький хімік Рене-Моріс Гаттефос. Якось, працюючи в своїй лабораторії, він обпік собі руку і негайно опустив її в стоячу посудину з чистою лавандою олією. Коли він побачив, як швидко пройшов опік, не залишив після себе ніяких рубців або шрамів, учений вирішив займатися вивченням лікувальних властивостей ефірних олій.

Вдихаючи чистий аромат трав, згадаймо про дивовижні властивості лікарських рослин виручати нас завжди під час недуги – ми, люди, є частиною природи і рослини заповнюють собою ті проріхи в нашому організмі, які виникли від впливу створеної цивілізації.

Діти – чутливі та вразливі натури, що сприймають дію ароматерапії без всякого упередження, тому їхня реакція на ефірні масла завжди позитивна.

Застосування засобів ароматерапії в дитячій кімнаті дозволить підтримувати гарний настрій у дітей, а також допомагає вилікувати простудні захворювання і порушення сну. Малята дуже чутливі до подразників. У них переважають процеси збудження, що обумовлює швидке формування рефлексів. Тому у дітей краще і швидше розвивається реакція на реабілітаційні процедури при невисоких дозах та менш тривалому курсі лікування.

Використання ефірних олій для ароматизації приміщень дозволяє майже повністю знищити шкідливу мікрофлору. Агресивність ефірних олій по відношенню до мікробів поєднується з їх повною нешкідливістю для людського організму. Під час ароматизації приміщення збільшується кількість легких негативних іонів і нейтралізуються важкі позитивні іони. Саме велика кількість важких позитивних іонів викликає погане самопочуття, швидка втома, головний біль.

Особливої уваги заслуговує використання ефірних олій під час лікування бронхолегеневих захворювань - хронічних бронхітів, пневмоній. Ефірні олії легко проникають крізь шкіру і включаються у циркуляцію крові. Багато ефірних олій мають гарні антивірусні властивості. Практично всі ефірні олії - природні антиоксиданти. Потрапляючи в організм, вони зменшують інтенсивність процесів окислення, гальмують процеси старіння, підсилюють захисні функції організму.

Діти найбільше люблять теплі, солодкуваті запахи. Однак у силу того, що їх організм перебуває ще в стані розвитку, застосовувати засоби ароматерапії для них слід зовсім в мінімальних дозах. Дотримання всіх правил зробить ароматерапію ефективним методом для допомоги при різних дитячих недугах, надасть гармонізує ефект на весь організм дитини в цілому.

Ароматерапія має давню історію, оскільки відомо, що ще жриці Давнього Єгипту широко користувались ефірними оліями, а відомий арабський лікар Авіценна винайшов процес їх перегону. Особливий вплив ароматичних олій на людський організм, зокрема на психіку, був доведений науково і пояснюється тим, що більшість компонентів ефірних олій за своєю структурою схожі на людські гормони.

Води ароматичні - рідка лікарська форма, яка являє собою водні або водно-спиртові розчини ефірних олій. Готують у співвідношенні 1:1000, за винятком деяких. Одержують перегонкою ефірних олій, що містяться в рослинній сировині, або розчиненням у воді спиртових концентратів ефірних олій.

Сучасні дослідження також підтвердили, що аромоолії мають досить високу протимікробну та протизапальну дію, зміцнюють імунітет, нейтралізують дію токсичних речовин і сприяють їх виведенню з організму. Окрім того, вони впливають на людську енергетику – посилюють ауру, позитивно діють на емоції, гармонізують стосунки з оточуючими і навіть зближують людей.

Велику роль для імунної та нервової системи відіграє ароматерапія. Особливо, якщо ми поєднуємо її з дихальною гімнастикою, масажем, ультрафіолетовим опромінюванням.

Використання ароматичних олій включає в себе чимало методик – це ванни, інгаляції, розтирання, введення їх як компонентів до косметичної продукції, аромоламп, ароматизація білизни тощо. Все залежить насамперед від того, з якою метою використовується та чи інша олія.

В санаторних дитячих садках в групах реабілітації, в медкабінетах наявне відповідне обладнання. У дітей нервова система відрізняється нетакморфологічною, як функціональною завершеністю. Малята дуже чутливі до подразників. У них переважають процеси збудження, що обумовлює швидке формування рефлексів. Тому у дітей краще і швидше розвивається реакція на реабілітаційні процедури при невисоких дозах та менш тривалому курсі лікування. Неадекватні вікові дозування навіть сонячних ванн можуть викликати надмірну збудженість, розлади апетиту, сну, погіршення загального стану здоров'я. Тому проведення водних, повітряних, теплових і світлових процедур вимагає особливого контролю та обережності. Жодна із цих процедур не проводиться без нагляду дорослих.

Процедури проводяться не раніше як через годину після їди або за 30-50 хв до їди. Високого ефекту можна досягти тільки в тому разі, коли процедури збігатимуться з фазою найбільшої чутливості функціональних систем організму. „Жайворонкам”, у яких активність біоритмів вища в І половині дня, процедури призначають від 8.00-до 10.00, а „Совам” доцільніше приймати процедури в II половині дня. Кисневі коктейлі, сеанси ароматерапії проводяться за схемою. Перед сеансами обов'язковий медогляд. Процедури строго дозуються (від 3 до 7 хв.) за умов нормального дихання. Під час прийому інгаляцій дитина повинна глибоко дихати (це може спричинити гіпервентиляцію легенів, а як наслідок запаморочення). Дихати треба без зусиль, концентрація лікарських рослин, які використовують апаратним способом, повинна бути малою. Для тих хто хворіє на бронхи рекомендовано робити сольові інгаляції.

Немає людини, яка коли-небудь чим-небудь не хворіла. Але іноді досить витратити мінімум зусиль, щоб відчувати себе непереможним перед будь-якою хворобою, - адже природа подбала про нас досконало, обдарувавши людський організм здатністю в потрібний момент підключати ті внутрішні резерви, які закладені в кожному. Треба тільки знати, як це робиться, і тоді можнавилікуватися практично від будь-якого захворювання.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія здоров'я. – К., 2002.
2. О.І. Тихонов, С.А. Тихонова, Т.Г. Ярних, В.А. Соболева та ін. Підручник для студентів фармацевтичних спеціальностей вузів / Під ред. А.І. Тихонова. - Х. : Видавництво НФАУ; Золоті сторінки, 2002 р..
3. http://www.marite.org.ua/news/aromoterapija_dlja_ditej/2011-11-14-22
4. <https://535cadik.io.ua/s109816/aromoterapiya>

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Полянецька Наталія Миколаївна,
студентка 4 курсу
КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ: З ДОСВІДУ РОБОТИ ДИТЯЧОГО ЗАКЛАДУ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ «МРІЯ»

Завдання організації активного, творчого та незабутнього відпочинку, щороку постає перед керівництвом дитячих таборів. Підбір оптимальних методів та технологій роботи з дітьми, організація заходів, спрямованих на поліпшення та зміцнення стану як фізичного так і психічного здоров'я дітей, є однією з найголовніших проблем більшості таборів.

У нових умовах розвитку суспільства молода людина повинна виховуватися, перш за все, як представник свого народу, носій української національної культури. У зв'язку з цим на Україні розгорнулися творчі пошуки, мета яких – розробка концепції національної школи, національної системи виховання, піднесення навчання і виховання молоді на якісно новий рівень.

Питанням створення сприятливих умов для всебічного розвитку в умовах оздоровчих таборів знайшли своє відображення у працях О.В. Биковської, В.М. Горобинко, А.Й. Капської, В.М. Солової та ін.

Важливим етапом у становленні та розвитку особистості школяра є його залученість до різноманітних видів роботи через організацію тимчасового дитячого колективу та його діяльність у літній період. Саме тому серед різноманітних форм підготовки студентів до виховної роботи в школі чільне місце займає педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах. Це перші самостійні кроки в житті майбутнього вчителя. Вони вимагають мобілізації всіх отриманих у вищому педагогічному навчальному закладі психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, особистої високої відповідальності та особливої добросовісності. Ось чому підготовка до такого виду практики повинна носити системний характер.

Елементами системи підготовки майбутніх учителів до роботи з дітьми в літній період є:

- теоретична підготовка (настановча лекція та семінарські заняття);
- практична підготовка (сюжетно-рольові ігри, нетрадиційні форми виховного впливу, проведення триденного інструктивно-методичного збору);
- чітко продуманий зміст літньої практики та оперативне керівництво нею;
- своєчасний та глибокий аналіз узагальнених результатів літньої педагогічної практики.

Стало традицією під час літніх канікул організовувати відпочинок школярів у таборах різного виду [4, с.5]. На сьогоднішній день неможливо уявити життя сучасних дітей, без літнього відпочинку. Тому літні табори відіграють величезну роль у розвитку, вихованні та оздоровленні дітей. Відпочинок в дитячому таборі слід розглядати, як підґрунтя для допомоги дитині розкрити свої потенційні, приховані духовні та фізичні можливості, а також реалізувати здібності, які проявлялися раніше. Якщо відпочинок організовано належними чином, це зміцнить здоров'я дітей, загартує їх фізично, розширить світогляд, та виховає високі моральні якості.

Якість та успішність процесу оздоровлення та відпочинку в таборі залежить від уміння керівництва і педагогів правильно визначити його етапи і відповідно до цього обрати адекватні цілі та засоби педагогічної діяльності [2, с.39].

Зміна у таборі « Мрія» триває 21 день, за цей період дитина повинна фізично та морально відпочити, знайти нових друзів, оздоровитися та отримати чималий заряд позитивних емоцій та вражень. Тому для керівництва даного табору в пріоритеті на такий короткий період правильно підібрати та розподілити засоби, методи та форми діяльності відповідно до періоду зміни.

Успіх роботи з дітьми значною мірою залежить від того, наскільки глибоко та чітко буде продумано план зміни, від змісту діяльності кожного загону, вожатого, а головне – залучення кожного вихованця до реалізації запланованого.

Варто зазначити, що реалізація форм діяльності та їх якість найбільшою мірою залежить від вожатого, адже постать вожатого в діяльності тимчасового дитячого колективу є дуже важливою. На переконання адміністрації закладу, ця людина має бути зразком для дітей, еталоном творчості, мудрості.

Загалом в основі педагогіки табору «Мрія» лежить методика колективних творчих справ. У даній педагогічній системі головне – це поява почуття «Ми», почуття ідентифікації вожатих і дітей з табором, почуття гордості і причетності до традицій табору.

Ігри можна проводити в будь-який час дня в процесі різних занять з дітьми, особливо, молодшого віку. В кожній зміні треба організовувати конкурси і змагання з рухливих ігор, проводити ігрові свята.

Для дітей і підлітків цікаві і доступні такі форми розваг, як участь в змаганнях «спортландія», «весела година», «сильні, спритні, сміливі», «тато, мамо і я – спортивна сім'я» та інше.

Ігрова діяльність дітей різного віку має свої специфічні особливості, свої відмінності як за змістом, так і за формою, а також з методики організації і проведення. У молодшому шкільному віці діти можуть прийняти участь в рухливих іграх, які пов'язані із стрибками, бігом, метанням, але їм властива швидка втомленість від одноманітної гри. Їм характерні ігри сюжетно-рольового характеру з елементами змагання, колективним програванням пропозицій, окремих слів, з використанням найпростішого обладнання.

Для молодших підлітків цікаві ігри з поділом на команди, з елементами змагання, естафети, ігри з м'ячем. Для дівчат цього віку характерне захоплення іграми ритмічного характеру, їх цікавлять ігри і фізичні, вправи, які пов'язані з музикою та танцювальними елементами.

Для старших підлітків характерний інтерес до занять окремими видами спорту. Їх цікавлять більш складні ігри (технічне виконання), естафети, спортивні ігри.

У дитячому оздоровчому таборі має скластися система ігрової діяльності. В організаційний період основною формою є колективні творчі справи, які сприяють створенню дружного колективу. Використовуються різні форми ігрової діяльності: народні ігри; ігри-вікторини; ігри на місцевості; веселий експрес; вечір ігор і сюрпризів, веселі старты.

В цілому ж, залежно від змісту та структури ігри поділяють на пізнавальні та інтелектуальні; творчі та сюжетно-рольові; рухливі та спортивні. Оздоровчий табір має сприятливі умови для цікавої і різноманітної роботи по іграм.

Аналіз практичної діяльності в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку «Мрія» дозволяє сформулювати основні особливості організації відпочинку та оздоровлення: правильний підбір форм та методів роботи; створення психологічного комфорту для кожної дитини; організація дітей для спільної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивні освітні технології в умовах позашкільної освіти: із досвіду роботи Українського дитячого центру «Молода гвардія»: методичний посібник. / Н.В. Щубелка, В.М. Бездень, Г.А. Вольчева та ін; за ред. Н.В. Щубелки. – Одеса : ВМВ, 2014. – 114 с.

2. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід / О.В. Биковська, В.М. Горобинко, Ж.В. Петрочко та інші. – К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2004.- 208 с.

3. Розвиток тимчасового дитячого колективу [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ped-kopilka.com.ua/pedagogika/razvitie-vremenogo-detskogo-kolektiva.htm>

4. Дубінка М.М. Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах. – Кіровоград : 2006. – 153 с.

УДК 371.035.6

*Мадун Христина Василівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Розбудова Української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання - виховання справжнього громадянина і патріота рідної землі. Лише люди, безмежно віддані українській національній ідеї, здатні відстояти незалежність, соборність України, вивести її з тимчасових соціально - економічних та суспільно-політичних труднощів на шлях прогресу і процвітання.

Нормативною базою нашої роботи виступають: Закон України «Про освіту» (2017 р.); Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)» (1994 р.); а також Постанова Кабінету Міністрів України №1697 від 15 вересня 1999 р. «Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства», яка визначає основи патріотичного виховання, та Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2004р.), що розкриває сутність і зміст поняття громадянське виховання; визначає основні принципи та підходи до виховання громадянина; формулює мету і завдання даного процесу; пропонує форми громадянського виховання та визначає інститути, які його здійснюють.

Питання патріотичного виховання та громадянської освіти в сучасній школі розглядалися багатьма педагогами. Проблему громадянських цінностей обґрунтовано у працях М.Боришевського, Л.Крицької. Основний зміст громадянського виховання дітей в школі, його національні ознаки та застосовані при цьому методи було охарактеризовано в педагогічній спадщині Г.Ващенко. У працях П.Вербицької і П.Кендзьора обґрунтовано організаційно-педагогічні умови комплексної реалізації інноваційних форм патріотичного виховання старшокласників у навчально-виховному процесі і в позакласній роботі. У цьому контексті О.В.Тягло визначено психолого-педагогічні умови ефективного здійснення патріотичного виховання учнів 5-9 класів. О.В. Стребна розглядає зміст, форми та методи даного типу виховання дітей початкової ланки освіти.

Побудова нового демократичного, гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні і загальнолюдські цінності, набуває, насамперед, виховного характеру. Особливо це стосується підростаючого покоління, якому в недалекому майбутньому відстоювати та примножувати здобутки нашої незалежності. Зараз, в умовах економічної кризи, відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини учнівської молоді, надмірного захоплення негативними формами комерційного бізнесу і низькопробною зарубіжною культурою. Відтак, притуплюються природні потреби в пізнанні, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали.

Зі здобуттям Україною незалежності перед науковцями постала проблема нового бачення виховного процесу. Зокрема, важливим є наукове обґрунтування та практичне забезпечення нової системи виховання, мета якого – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, своєї Батьківщини – України, внутрішню потребу і готовність відстоювати та захищати її інтереси,

реалізувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення Української держави. Отже, пріоритетною тенденцією сучасного українського виховання є патріотичне виховання.

Процес патріотичного виховання особистості значною мірою зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які забезпечують оволодіння системою знань про людину та суспільство, їх сутність, походження, шляхи самовизначення та самоствердження, що є умовою формування світоглядних орієнтацій особистості, вироблення у неї власної філософії життєдіяльності у контексті спільноти, громадянського суспільства, з яким дана особистість себе ідентифікує. Крім того, оволодіння системою знань формує здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу, норми міжнародного спілкування та взаємодії.

Весь освітній процес у закладах освіти має бути насичений різними аспектами патріотичного виховання, однак особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу, а саме: рідній мові, читанню, природознавству, суспільствознавству. До них долучаються й предмети художньо-естетичного циклу та ті, що входять до шкільного компоненту освіти [3, с. 23].

Ефективність патріотичного виховання значною мірою зумовлюється спрямованістю власне виховного процесу, формами та методами його організації.

Серед методів та форм громадянського виховання пріоритетна роль належить активним методам, що базуються на демократичному стилі взаємодії й спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

До таких методів належать: ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації тощо [5, с. 56].

Крім цих методів доцільно долучати також традиційні: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування і т. ін.

Результативність патріотичного виховання великою мірою зумовлюється тим, наскільки ті чи інші форми, методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей, підлітків, юнацтва, молодь. Чим доросліші вихованці, тим більші їх можливості до критично-творчого мислення; здатності до самоактивності, творчості, самостійності; усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення.

Виховання громадянина України покладається на освітньо-виховні заклади (як формальної, так і неформальної освіти): дошкільні навчальні заклади, школи, професійно-технічні училища, вищі навчальні заклади - інститути та університети, позашкільні заклади освіти, клуби, центри, бібліотеки; установи культури, громадські (неурядові) організації. Виконувати завдання патріотичного виховання мають також засоби масової інформації шляхом публікації відповідних матеріалів, підготовки та випуску навчальних телевізійних та радіопередач. Важлива роль у формуванні патріотизму належить сімейному вихованню [2].

Останнім часом зростає вплив церкви та її інститутів у формуванні світоглядних орієнтацій особистості, що зумовлює необхідність співпраці різних інститутів патріотичного виховання, знаходження спільних цілей діяльності у цьому напрямі.

Сприяти досягненню цілей патріотичного виховання значною мірою покликані різноманітні благодійні та філантропічні організації та фонди шляхом підтримки виховних заходів, конкурсів, семінарів, тренінгів, надання грантів для розробки науково-методичних матеріалів, посібників, підручників, фінансової підтримки публікацій тощо.

Список використаних джерел:

1. Вербицька П. Методологічні засади реалізації системи громадянського виховання в загальноосвітньому навчальному закладі // Джерела. - 2009. - № 9. - С. 139- 143.
2. Концепція національного виховання. - К., 1994.

3. Мартинюк І.В. До питання сутності національного виховання / І.Мартинюк // Нові технології виховання : Зб. наук. статей / Відп. ред. С.Кириленко. – К. : ІСДО, 1995. – 156 с.
4. Сухомлинський В.О. Бесіди про громадянськість // Сухомлинський В.О. Вибрані твори : В 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1979. – Т.1. - 686 с.
5. Тягло О.В. Злободенний напрям громадянської освіти / О.В.Тягло // Виховна робота в школі. - 2009. - №4 - С. 53 - 56.

УДК 159.922.73:316.621

*Марценюк Марина Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет*

ФЕНОМЕН ГІПЕРАКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток суспільства і цивілізації ставить перед людиною нові проблеми. Несприятливі соціально-економічні та екологічні чинники призводять до погіршення здоров'я і найсильніше впливають на дітей. Останні дослідження показують, що понад 90% дітей мають відхилення у психічному та у фізичному розвитку. Серед дітей із розладами поведінки можна виділити особливу групу без виражених органічних пошкоджень мозку. Йдеться про дітей, в яких поступово зростають відхилення в окремих психічних функціях, що виражається в порушенні поведінки. При цьому найбільшу увагу привертає підвищена рухова активність дитини. Складність проблеми полягає в тому, що вона є комплексною: медичною, психологічною, педагогічною.

Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ) представляє виключно актуальну проблему у зв'язку з його високою поширеністю серед дитячого населення. Соціальна значимість проблеми визначається тим, що без своєчасної та кваліфікованої допомоги у таких дітей до підліткового віку може спостерігатися наростання порушень поведінки.

У численних дослідженнях зарубіжних (Г.Стілл, А.Тредголд, А.Штраус, С.Кеннерс, В.Дуглас, І. Лангмейер, З.Матейчик, М.Раттер) та вітчизняних психологів (В.І.Гарбузов, І.В.Дубровіна, З.С.Карпенко, О.К.Лютова, Г.Б.Моніна, Ю.С.Шевченко та інші) відмічається, що пік прояву гіпердинамічного синдрому припадає на вік 6 -7 років. Дані свідчать, що поширеність СДУГ становить 4-9,5% дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [2].

За даними Міністерства охорони здоров'я України, синдром гіперактивності притаманний сьогодні від 50 до 150 тис. дітей дошкільного віку. Варто вказати на те, що саме у дошкільному віці гіперактивність дитини є визначальною для її повноцінного розвитку в особистісному аспекті. Дефіцит уваги який є супутником гіперактивності дитини, перешкоджає оптимальній життєдіяльності, розвитку та зростанню дитини. Саме тому варто дослідити особливості гіперактивності дітей старшого дошкільного віку, вказати на умови її психологічної корекції та розробити програму подолання негативних проявів гіперактивної поведінки дошкільнят.

На даний час етіологія і патогенез синдрому дефіциту уваги, з'ясовані не достатньо. Проте більшість фахівців схиляється до визнання взаємодії багатьох чинників, у числі яких називаються:

- органічні враження мозку (черепно-мозкові травми, нейроінфекції); пренатальна патологія (ускладнення під час вагітності матері, асфіксія новонародженого);
- генетичний чинник (ряд даних свідчить про те, що синдром дефіциту уваги може носити спадковий характер);
- особливості нейрофізіології і нейроанатомії (дисфункція активуючих систем ЦНС);
- харчові чинники (високий вміст вуглеводів в їжі приводить до погіршення показників уваги);

- соціальні чинники (послідовність і систематичність виховних дій) [4; 9].

Назва «гіперактивність» свідчить про те, що дитина, на перший погляд, справляє враження невтомної, яка увесь час перебуває у бурхливій діяльності, переважно в русі. У них є проблеми зі сном. Їх дуже важко вчасно покласти спати, оскільки у них раптом може виникнути якась невідкладна справа: щось доробити, дорозповісти, попросити, а дійшовши до ліжка, вони раптом можуть захотіти їсти, пити, по дорозі на кухню зупинитись перед телевізором тощо. Сплять ці діти дуже неспокійно, а недоспавши, вранці важко прокидаються [6].

Гіперактивна дитина нетерпляча та метушлива, імпульсивна та агресивна, не здатна утримувати на чомусь увагу більше ніж 5-7 хвилин. Багато і швидко розмовляє, задає незлічену кількість запитань, але на відповіді не чекає, бо за мить встигає зацікавитись чимось іншим. Ці симптоми, а також надмірне нервово збудження, недостатній контроль над рухами та емоціями, погана координація рухів, швидка втома визначають синдром гіперактивності[1].

Психологи виділяють наступні ознаки, які виступають діагностичними симптомами гіперактивних дітей:

1. Неспокійні рухи в кистях і стопах. Сидячи на ступі, дошкільник корчиться, звивається.
2. Легко відволікається на будь-які сторонні подразники.
3. Дитя не може спокійно сидіти на місці, коли від нього цього вимагають.
4. Насилу чекає своєї черги під час ігор в різних ситуаціях в колективі (на заняттях, під час екскурсій і свят).
5. На питання часто відповідає, не замислюючись, не вислухавши їх до кінця.
6. При виконанні запропонованих завдань відчуває утруднення (не пов'язані з негативною поведінкою або недостатністю розуміння).
7. Насилу утримує увагу при виконанні завдань або під час ігор.
8. Часто переходить від однієї незавершеної дії до іншої.
9. Вони часто гублять (і довго не можуть знайти) свої речі.
10. Такі діти часто-густо не реагують на звернення до них, хоча добре їх чують.
11. Вони не можуть грати тихо, спокійно.
12. Багато базикають.
13. Часто заважають іншим, пристають до тих, що знаходиться поруч (наприклад, втручається в ігри інших дітей).
14. Часто складається враження, що дитина не слухає звернену до неї мову.
15. Часто втрачає речі, необхідні в дитячому саду, школі, дома, на вулиці.
16. Інколи здійснює небезпечні дії, не замислюючись про наслідки, але пригод або гострих відчуттів спеціально не шукає (наприклад, вибігає на вулицю, не озираючись у всі боки) [6].

Основні ознаки гіперактивності:

- Головна відмінність гіперактивності від активності полягає в тому, що гіперактивність – це не риса характеру, а наслідок неблагополучних пологів, порушень протягом 1 року життя чи мозкової дисфункції. Групу ризику складають діти, що народилися після кесаревого розтину, важких патологічних пологів, недоношені, ті, що перебувають на штучному вигодуванні тощо. Такі діти спостерігаються у невропатолога, і багато хто з них одержує для лікування сильні діючі ліки. До 1950-х років минулого століття лікарі такому стану дитячої психіки не надавали ніякого значення, а в 1957 році він був описаний як захворювання. Але, не всі діти, що належать до групи ризику, обов'язково будуть гіперактивними! До того ж, в деяких випадках гіперактивність може бути результатом завищених вимог батьків, яких діти не можуть виконати через брак природних можливостей або ж через перевтому. Іноді гіперактивність може бути реакцією дитини на психічну травму, наприклад, на сварки батьків чи їх розлучення, погане ставлення до нього в сім'ї, садочку, конфлікт з членами (членом) сім'ї чи вихователем. Крім того, треба зазначити ще

один важливий фактор виникнення хвороби – соціально-психологічний.

▪ Гіперактивність – це не хвороба. Існує думка, що дитяча гіперактивність – це хвороба. Але сьогодні явище гіперактивності – це нормальна поведінкова реакція наступного покоління. Медики вважають, що гіперактивність є явище-реакція на прискорений ритм сучасного життя. Маленьким пацієнтам і їхнім батькам необхідно зрозуміти, що темперамент і життєвий ритм дитини, які описуються в медичній карті як діагноз, не мають справжньої патології. Це допоможе не тільки зберегти гармонійні і довірливі стосунки з дитиною, але й уникнути безглузлого прийому серйозних препаратів, які істотно впливають на поведінкові навички, що формуються в дитинстві. Допомогти дитині по-справжньому, а не частково зняти симптоми хвороби, можна лише при умові, що батьки бажають саме допомогти, а не спростити собі життя. Для початку прийняти особистість малюка. Намагатися любити його таким, який він є, та, не соромлячись, виявляти це почуття. Якомога частіше обнімати своє чадо. Для будь-якої дитини це важливо, особливо для гіперактивної. Тим більш, що обійми заспокоюють та знімають напругу [3].

▪ Дитяча гіперактивність – це психологічний і фізичний розвиток дитини з браком уваги, підвищеною руховою активністю, імпульсивністю та збудливістю. Гіперактивна дитина намагається встигнути і зробити якомога більше, і все відразу. Результат, поряд з цим, негативний, оскільки зайнявшись однією справою, дитина переключається, одразу ж, на іншу. Всі ці справи дитина полишає, так і не доробивши [7].

▪ Гіперактивність у дітей викликана ушкодженням тих лобових ділянок мозку, які відповідають за контроль поведінки і послідовність дій. Поряд з цим, відбувається порушення довільності поведінки, довільної регуляції усвідомленої психічної діяльності. У мозку відбувається перерозподіл ролей. Слабкі структури мозку, що відповідають за гальмування поведінкових і емоційних реакцій, перестають функціонувати вірно. А структури, які відповідають за активізацію психічної діяльності, починають функціонувати на всю потужність. У результаті всього цього, діти не можуть достатньо сконцентруватися на своїй активній діяльності та мотивувати її [8].

Характерною рисою розумової діяльності гіперактивних дітей є циклічність. При цьому мозок продуктивно працює 5-15 хвилин, а потім 3-7 хвилин накопичує енергію для наступного циклу. У цей момент дитина «випадає» і не чує вихователя, може зробити які-небудь дії та не пам'ятати про це. Щоб залишатися у свідомості, таким дітям потрібно постійно тримати свій вестибулярний апарат у активності – крутити головою, рухатися, обертатися. Якщо голова і тіло будуть нерухомі, то у такої дитини знижується рівень активності мозку [3; 5].

Надзвичайна рухова активність часто заводить в оману батьків. Вони починають боротися з дитиною просто як з неслухняною, а почувши від фахівця, що її поведінка хвороблива, що вона потребує корекційних заходів, заперечують: «Та у неї ж енергія б'є через край». Це не так. Справді здорова енергійна дитина виявляється у цілеспрямованій активності, здатності довести розпочату справу до кінця. Неконструктивна, хаотична активність гіперактивної дитини свідчить про те, що у неї неповноцінний процес гальмування і різке переважання збудження. Саме в цьому і проявляється мінімальна мозкова дисфункція. І поки поступово у процесі дозрівання і розвитку нервова система не компенсує цей недолік, вона працює з переваженням і може швидко виснажуватися. А це диктує і відповідну тактику поведінки дорослих: не покарання, а допомога [10].

Список використаних джерел.

1. Альтхер П. Гиперактивные дети: коррекция психомоторного развития / П. Альтхер, Л. Берг. – М.: Академия, 2004. – 160 с.
2. Арцишевская И.Л. Работа психолога с гиперактивными детьми в детском саду / И.Л. Арцишевская. – М.: Книголюб, 2013. – 55с.
3. Валлон А. Психическое развитие ребенка / А.Валлон; [пер. с франц.]. – М. : Просвещение, 2007. – 196 с.
4. Грибанов А.В. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью у детей /

А.В. Грибанов, Т.В. Волокитна, Е.А. Гусева. – М.: Просвещение, 2012. – 243с.

5. Гуцало Е.У. Психологічна допомога гіперактивним дітям /Е.У. Гуцало // Актуальні проблеми практичної психології. – Херсон: 2011. – С.77-80.

6. Дробинский А.О. Синдром гиперактивности с дефицитом внимания / А.О. Дробицкий // Дефектология. – №1. – 2010. – С. 31–36.

7. Єськова А.О. Психологічні особливості виявлення та подолання гіперактивності у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / А.О. Єськова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2013. – Вип.31. – С.243-248.

8. Заваденко Н.Н. Диагноз и дифференциальный диагноз синдрома дефицита внимания с гиперактивностью у детей / Н.Н. Заваденко // Школьный психолог. – №4. – 2010.– С. 2–6.

9. Ілляшенко Т.Д. Діти з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги / Т.Д. Ілляшенко // Психолог. – 2010. – № 44 (428). – С.8 -12.

10. Кошолева А.Д. Взаимодействие «взрослый-ребенок» и функциональная роль эмоциональных процессов в онтогенезе / .Д. Кошолева // Проблемы гуманизации воспитательно-образовательного процесса в детском саду. – Пермь, 2013. – С.73-87.

УДК 159.942.5:373.3

*Марценюк Марина Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,
Кабаштура Юліана Василівна,
бакалавр напряму підготовки
«Практична психологія»,
Мукачівський державний університет*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ- ДОШКІЛЬНИКА

Дитина живе у Світі в трьох основних вимірах фізичному, емоційному і розумовому. Саме в них вона виявляє себе в житті: у фізичному вчинками, діями; у почуттєвому щиросердечними проявами, бажаннями; у розумовому думками, судженнями. Таким чином, процеси виховання і навчання стосуються усіх виділених аспектів розвитку особистості одночасно. Як справедливо вказували Л. С. Виготський, А. В. Запорожець, тільки погоджене функціонування емоційної і розумової систем, їхня єдність може забезпечити успішне виконання будь-яких форм діяльності. Про це саме писав К. Є. Ізард: «Емоції енергетують і організують сприйняття, мислення і дію».

Дошкільний вік характеризується бурхливим розвитком емоційної сфери, яка справляє величезний вплив на особистісний розвиток дитини, на оволодіння нею різноманітними видами діяльності. Впродовж дошкільного дитинства емоції розвиваються, ускладнюються і набувають інтелектуалізованого характеру. Уже в дошкільному віці починає реально формуватись особистість дитини, при чому цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що відповідно, детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими [1].

Формування значної частини емоційного досвіду дитини, зокрема динаміки експресивних дій, адекватності емоційного реагування, розвитку емпатії, саморегуляції, а також виразності особистісних особливостей загальної емоційності, тривожності, сензитивності, фрустрованості відбуваються переважно під впливом саме цих факторів у дошкільному періоді. У зв'язку з цим, деякі дослідники висловлюють припущення про те, що особливості розвитку емоційної сфери дитини детермінуються конкретними умовами її

виховання. І чим повнішим є соціальний статус цих умов, тим більш сприятливим є розвиток емоційного статусу дитини [2].

Немає правильних і неправильних почуттів і емоцій, усі вони відіграють важливу роль в житті дитини. І що не менш важливо емоції дитини дають самим дітям і дорослим інформацію про їхній стан. Позитивні емоції, такі як радість, задоволення, довіра, дають дітям відчуття безпеки та надійності. Завдяки цим емоціям діти відчують, що в їхньому світі все гаразд, вам допомагають набувати нового досвіду і повторювати набуте. Від інших емоцій їм погано, бо вони попереджують про небезпеку і незадоволеність. Вони попереджують про те, що щось не так. Гнів означає, що дитині трапилася перешкода. Сум призводить до зниження енергії і дає час для того, щоб адаптуватися до втрати чи розчарування. Страх спонукає дітей до захисту. Тепло і ласка свідчать дітям про те, що їх люблять і цінують [5].

За період дитинства особливості емоцій (їх сила, тривалість, стійкість) змінюються в зв'язку зі змінами загального характеру провідної діяльності дитини і її мотивів, а також в зв'язку з ускладненням стосунків дитини з навколишнім світом. Разом з переживанням задоволення чи незадоволення, пов'язаних з задоволенням безпосередніх бажань, у дитини виникають більш складні відчуття, викликані тим, наскільки добре вона виконала свої обов'язки, яке значення мають їхні дії для інших людей і в якій мірі дотримуються нею, навколишніми нормами і правилами поведінки.

З метою розвитку емоційної сфери необхідно передбачити гармонійне виховання різних почуттів і емоцій, а також формувати в дитини необхідні навички в керуванні своїми почуттями і емоціями (гнів, занепокоєння, страх, провина, сором, співчуття, жалість, емпатія, гордість, шляхетність, любов та інші); вчити дитину розуміти свої емоційні стани і причини, що їх породжують. З емоційним благополуччям дитини пов'язана її оцінка самої себе, своїх здібностей, моральних і інших якостей.

Однією з умов виникнення у дітей старшого дошкільного віку складних емоцій є взаємозв'язок і взаємозалежність емоційних і пізнавальних процесів, двох найбільш важливих сфер їх психологічного розвитку [4].

Виховання почуттів у дитини повинно служити передусім формуванню гармонійно розвинутої особистості, й одним з показників цієї гармонійності є певне співвідношення інтелектуального й емоційного розвитку. Недооцінка цієї потреби, як правило, веде до перебільшеного, одностороннього розвитку якоїсь однієї якості, частіше інтелекту, що, по-перше, не дає можливості глибоко зрозуміти особливості самого мислення й керування його розвитком, по-друге, не дозволяє до кінця з'ясувати роль таких сильних регуляторів поведінки дитини, як мотиви й емоції [2].

Формування і корекцію недоліків емоційної сфери старшого дошкільника необхідно розглядати як пріоритетний напрямок у роботі дитячого психолога. У процесі розвитку відбуваються зміни в емоційній сфері:

- дитина освоює соціальні форми вираження почуттів;
- змінюється роль емоцій у діяльності дитини, формується емоційне передбачення;
- почуття стають більш усвідомленими, узагальненими, довільними, позаситуативними.

На які ж емоції варто спиратися в роботі з дітьми? Існує кілька класифікацій емоцій. Однією з них є класифікація К. Є. Ізарда, що виділяє десять базових емоцій, кожна з яких веде до різних внутрішніх переживань і різного зовнішнього вираження цих переживань:

1. Інтерес позитивна емоція, вона переживається дитиною частіше, ніж інші емоції. Інтерес грає важливу мотиваційну роль у формуванні і розвитку навичок, умінь, інтелекту і творчих прагнень; забезпечує працездатність.

2. Радість переживання активного внутрішнього задоволення, впевненості в собі, власної значимості, успіху своєї діяльності. Якщо ця емоція переважає в емоційному житті, то дитина перебуває в стані комфорту.

3. Подив переживання, пов'язане зі сприйняттям чогось раптового, несподіваного.

4. Сум переживання суму, зневіри, ізоляції. Ця емоція гальмує розумову і фізичну активність дитини.

5. Гнів переживання обурення, збурювання, незадоволення чимось. Ця емоція є одним з компонентів агресивної мотивації. Контроль над нею відіграє важливу роль у процесі соціального розвитку дитини.

6. Відраза у край неприємне переживання, викликане чимось бридким, огидним, противним, потворним.

7. Презирство переживання глибокої зневаги до когось (чогось) морально низького. Презирство приводить до роздування почуття власної значимості і до знецінювання об'єкта презирства. Ситуації, що активізують гнів, одночасно активують емоції відрази і презирства. Комбінація цих трьох емоцій розглядається як триада ворожості.

8. Страх переживання сильного переляку, остраху когось (чогось). Переживання страху відчувається і сприймається як погроза особистої безпеки; супроводжується почуттям непевності, незахищеності, неможливості контролювати ситуацію.

9. Сором переживання незадоволеності собою. Сором мотивує бажання дитини сховатися, утекти.

10. Провина переживання, пов'язані з порушенням моральної й етичної норми [3].

Для маленької дитини характерно знаходитися в «полоні емоцій», тому що вона не може керувати ними. Її почуття швидко виникають і так само швидко зникають. Головний напрямок розвитку емоційної сфери в старшого дошкільника — це поява здатності керувати почуттями. Інший напрямок у розвитку почуттів пов'язаний зі зміною їхньої динаміки і змісту, коли почуття стають стійкими, набувають помітної глибини, формуються моральні, естетичні і пізнавальні почуття [3].

Про розвиток емоційної сфери дитини старшого дошкільного віку свідчать наступні показники:

- адекватна реакція на явища і ситуації навколишньої дійсності;
- диференціація й інтерпретація емоційних станів інших людей;
- широта діапазону усвідомлюваних емоцій, уміння вербалізувати емоційний стан;
- адекватний прояв емоцій при спілкуванні [4].

Саме в цей період з'являються такі нові форми соціальних емоцій, до яких можна віднести співпереживання, співчуття, співучасть іншим людям, які є різними формами протікання емпатії. У молодшому і середньому дошкільному віці специфіка емпатичних переживань перетворюється під впливом диференціації (відділення) себе і іншу людину як окремих суб'єктів спілкування та емоційного переживання. У дошкільнят у процесі спілкування з дорослими і однолітками поступово виникає здатність передбачення наслідків певних ситуацій і можливість емоційного оцінювання себе та інших, тобто починає формуватися механізм емоційно-когнітивної децентрації. Виникнення емоційно-когнітивної децентрації сприяє розвитку більш складних форм емпатії, таких як співчуття, співпереживання і співучасть. Старший дошкільний вік відрізняється специфічною формою протікання емпатійного реагування, що обумовлено перетворенням емоційної сфери дошкільників від безпосереднього емоційного реагування до опосередкованої моральними нормами і відносинами емпатії. Розвиток емпатійних переживань у дошкільнят відбувається під впливом різних психологічних, соціальних і фізіологічних факторів.

У дошкільному віці поступово розвиваються механізми емоційної регуляції:

- емоційне передбачення - психологічний механізм, що дозволяє дитині емоційно оцінити (передчувати) можливі наслідки до здійснення ним будь-яких дій;
- довільність емоційних процесів - здатність регулювати свої безпосередні бажання і співвідносити їх з свідомо поставленими цілями;
- вербальне позначення емоційних станів;
- емоційна корекція - психологічний механізм регуляції поведінки старшого дошкільника, заснований на його внутрішній детермінації мотивами.

Таким чином, протягом дошкільного дитинства здійснюються важливі перетворення в емоційній сфері дитини. У цілому для дошкільного віку характерно значне розмаїття емоційних станів і почуттів, їх поглиблення і підвищення рівня їх стійкості, тривалості, інтенсивності та чіткості прояви, поступове вдосконалення довільної емоційної саморегуляції [6].

Список використаних джерел:

1. Вікова психологія: навчальний посібник. - [2-ге видання, стереотипне] / М.В.Савчин, Л.П.Василенко. – К.: Академвидав, 2009. – 360 с. (Серія «Альма-матер»).
2. Данилина Т.А. В мире детских эмоций: пособие для работников ДОУ / Т.А. Данилина; Автор В.Я. Зедгенидзе, Н.М. Степина. – 3-е издание. – Москва : Айрис-пресс, 2007. – 160 с. – (Библиотека психолога образования).
3. Изард К.Э. Психология эмоций / Кэррол Изард, пер. с англ., СПб.: Питер, 1999. - 464 с.
4. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошколят: учебное пособие для студентов. – М. : Академия, 2003. – 176 с.
5. Урунтаева Г.А. Детская психология / Г.А.Урунтаева. - М. : Академия, 2006. - 366 с.
6. Широкова Г.А. Развитие эмоций и чувств у детей дошкольного возраста. - Ростов н/Д : Феникс, 2005. - 304 с.

УДК 159.922.73

*Марценюк Марина Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,
Левицька Крістіна Володимирівна,
бакалавр напряму підготовки
«Практична психологія»,
Мукачівський державний університет*

ГРА ЯК РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДОШКІЛЬНИКА

Демократичні процеси в державі вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості.

Дошкільна освіта є найважливішою сферою реалізації прав людини, забезпеченні рівних можливостей у отриманні якісної освіти. Адже, основа майбутньої особистості закладається у ранньому віці. Знання та уміння, набуті в дитинстві – це коріння, і чим воно міцніше, тим впевненіше почувається людина в житті. Саме тому постійно триває пошук шляхів творчого зростання дітей з урахуванням їх індивідуальних особливостей та можливостей рости здоровими, вільними та щасливими.

Саме педагоги повинні приділяти особливого значення та ролі сюжетно-рольовій грі як провідній діяльності дошкільника, що призводить до якісних змін у психіці та розвитку особистості дитини.

На четвертому-п'ятому роках життя відбувається трансформація провідної діяльності в суто ігрову, якій притаманні сюжетність, наявність декількох ігрових ролей, правил гри, ігрового використання предметів, спілкування з партнером по грі, наявність особистісного смислу ігрового дійства для самої дитини. З точки зору дитячої психології найбільш зрілою формою гри вважається сюжетно-рольова. Вона має дві важливі ознаки:

- 1) присутність конкретного сюжету (що показує реальну або вигадану дійсність);
- 2) виконання дитиною конкретної ролі - будь-якого героя або просто режисера ігрової діяльності.

Сюжетно-рольова гра створює найсприятливіші умови для загального фізичного, психічного та соціального розвитку дитини, для становлення основ її особистості, складання

самосвідомості як її ядра [3].

Гра – це обов'язкова умова успішного розвитку та саморозвитку, це закладений в дитині самою природою принцип осягнення себе та оточуючого світу.

У грі проявляються індивідуальні особливості та взаємини дітей. Гра не повинна бути самоціллю. Це, перш за все організований вихователем спосіб взаємодії дітей. Через гру вихователь може поступово впливати на характер дітей, корегувати їхню поведінку, відзначати ті чи інші закономірності.

Театралізована діяльність у старшому дошкільному віці - один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дитини, який впливає на творчі прояви дітей. Цитуючи Л. Виготського «... акторська праця є своєрідною творчістю психофізіологічних станів людини» [2].

Мотиви гри містяться у її змісті. Дитину цікавить не так результат, а як сам процес гри. Водночас гра втілює активне прагнення дитини до певної мети, виражає її здатність оперувати предметами, спілкуватися, налагоджувати стосунки з ровесниками тощо. Усе це зумовлює результативність гри, яка виявляється у пізнавальних, емоційних та інших надбаннях, що дитина накопичує, здобуває під час ігрової діяльності. Гра є засобом відображення навколишньої дійсності, способом освоєння діяльності, взаємин дорослих у доступній для дитини формі. Дошкільник відтворює точку зору різних людей, вступає з дітьми у різні стосунки, які відображають реальну взаємодію дорослих [1].

Тому саме у грі розвиваються не тільки психічні процеси, як от мислення, мова, пам'ять, увага, а й такі важливі якості особистості, як наполегливість, зосередженість, вміння дотримуватися певних правил. Засобами гри виховуються такі почуття, як здатність до співчуття, вміння прийти на допомогу, дружба. Отже, завдяки грі навколишній світ, усвідомлений дитиною, значно розширюється. До нього входять не тільки предмети і явища найближчого оточення, а й значно ширше коло предметів, з якими взаємодіють дорослі, і які ще не доступні дитині. Діти захоплено грають у будь-які ігри, і тому, використання ігрової форми завдань часто призводить до того, що діти навіть не помічають впливу дорослих на процес їхнього навчання і виховання. Вони захоплені самою грою, їм просто цікаво. Але непомітно для себе, під час такої гри дошкільники порівнюють, рахують, запам'ятовують, вирішують логічні завдання і пізнають багато нового [1].

Умови розвитку дітей дошкільного віку засобами гри:

1. Використання в педагогічному процесі великого спектру ігор.
2. Збагачення життєвого досвіду дітей знаннями і враженнями за допомогою гри.
3. Спрямування гри має відбуватися обережно і тактовно.
4. Вміння організувати самостійну діяльність та активність дітей в ігровому середовищі.
5. Створення умов для індивідуальних і колективних ігор.
6. Правильний відбір ігор, іграшок та ігрового обладнання [6].

Необхідною умовою застосування гри є також баланс між вільною самостійною грою та іншими видами діяльності. Дотримання такого балансу є одним з основних компонентів розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Завдання вихователя – викликати інтерес до певної події, яка захопила б дитину, вразила, вплинула на її уяву та почуття.

Дуже часто батьки (вихователі), щоб не засмучувати дитину, намагаються не помічати помилок або порушень правил дитячої гри. У такому випадку зникає головна педагогічна цінність гри: виховання волі, вміння долати труднощі, бажання грати до перемоги. Важливо і необхідно під час гри слідкувати за дотриманням правил, точністю виконання завдання. Тоді гра буде сприяти розвиткові малюка, допомагати готувати його до шкільного життя [1].

Для того, щоб гра принесла дитині максимальну користь, треба притримуватись нескладних правил, які відносяться до організаційних моментів гри. Проаналізуємо їх:

- Оскільки в дошкільному віці увага дітей досить нестійка, важливо, плануючи проведення будь-якої гри, потрібно враховувати цю вікову особливість і не затягувати

процес - тривалість будь-якої гри повинна бути не більше 5-10 хвилин, оскільки дитина втрачає до неї інтерес, і дія не отримує логічного закінчення.

- Не варто починати гру перед сном чи перед вживанням їжі оскільки можуть виникнути труднощі з відновленням ходу гри.

- Якщо планується заняття з використанням дидактичних матеріалів, треба подбати про всі необхідні матеріали, покласти їх під руками.

- Застосовуючи готові розвиваючі ігри, потрібно контролювати їх хід.

- Граючи в ту чи іншу гру, не треба сліпо використовувати рекомендації. Обов'язково треба враховувати рівень розвитку та індивідуальні особливості дитини. Не можна змушувати дитину засвоювати більше, ніж вона може.

- Дитину треба привчати до охайності. Треба дати дитині зрозуміти, що вона повинна привести своє робоче місце в порядок після кожного заняття. Це теж можна зробити у вигляді веселої гри [3].

Усвідомлюючи особливе значення гри для розвитку довільної поведінки дошкільника, педагог звільняє його від надмірної опіки, обмежує кількість запропонованих для відтворення дитиною зразків та еталонів, дає змогу діяти по-своєму, пропонує дитині регулювати свою поведінку, оцінювати спільні з партнером ігрові досягнення.

Педагог сприяє формуванню умінь дитини моделювати діяльність дорослого, творчо її осмислювати, визначати своє ставлення до неї [4].

Всередині ігрової діяльності починає складатися і навчальна діяльність, яка пізніше стає провідною. Навчання вводить дорослий, воно не виникає безпосередньо з гри. Але дошкільник починає вчитися граючись - він до навчання відноситься як до своєї ролі з певними правилами. Однак, виконуючи ці правила, дитина непомітно для себе опановує елементарні навчальні дії. Принципово інше ставлення дорослих до навчання, ніж до гри, поступово, перебудовує і ставлення до нього з боку дитини. У нього складається бажання і початкове вміння вчитися [3].

Гра - природний спосіб розвитку дитини. Тільки у грі дитина радісно і легко, як квітка під сонцем, розкриває свої творчі здібності, закріплює і засвоює нові навички і знання, розвиває моторику, спостережливість, фантазію, пам'ять, вчиться думати, аналізувати, долати труднощі, одночасно вбираючи в себе неоціненний досвід, суспільства.

Отже, гра має дуже велике розвивальне і виховне значення для формування дитини. Дитячі ігри будять у дитині різні почуття, слугують розвитку її духовних здібностей і дають початок корисним навичкам. Вони позитивно впливають на саморозвиток дитини, є найвищим моментом для остаточної підготовки дітей до самостійної діяльності [6].

Список використаних джерел:

1. Бугасова І.А. Гра як засіб підготовки дитини до школи / І.А.Бугасова // Журнал для батьків. – 2001. – № 1.

2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. – М. : Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2004. — 512 с. (Серия «Библиотека всемирной психологии»).

3. Мухина В. С. Детская психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов/ Под ред. Л.А. Венгера. - [2-е изд., перераб. и доп.] - М. : Просвещение, 1985. - 272 с.

4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Частина 2. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артёмова Л.В.; наук. кер. О.Л.Кононко. - Київ : «МЦФЕР-Україна» 2014. – 452 с.

5. Павелків Р.В. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність дошкільника [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/76298-syujetno-rolova-gra-yak-provdna-dyalnst-doshklnika.html>.

6. Бібліотека уманського державного університету імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/24/visnuk_16.pdf.

7. Гра як важливий засіб всебічного розвитку дошкільника. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2014/Pedagogica/3_180843.doc.htm.

*Марценюк Марина Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,
Лобас Ірина Григорівна,
бакалавр напрямку підготовки «Практична психологія»,
Мукачівський державний університет*

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Зміна державного стандарту України, перетворення її у самостійну державу, перехід до громадянського суспільства зумовили докорінне реформування й модернізацію системи освіти, зміну основних парадигм в освіті на всіх її ланках, що, у свою чергу, вимагає внесення відповідних змін у зміст освіти. У цьому зв'язку особливої уваги набуває дошкільна освіта як вихідна, початкова ланка загальної освіти. Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загальнодержавних нормативних документів, а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Законі «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти, Державній цільовій програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. В означених документах законодавчо закріплено прогресивні зміни, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, а також проголошені нові пріоритетні завдання подальшого розвитку системи дошкільної освіти. Так, головним пріоритетом сучасної освіти є особистість дитини.

Створення умов для удосконалення її неповторної унікальності, розвитку здібностей та обдарувань сприятиме всіляким успіхам дитини в майбутньому, що, в свою чергу, позитивно позначатиметься на благополуччі держави. З гуманістичних позицій дошкільне дитинство розглядається як:

- самоцінний етап життя людини;
- етап підготовки до наступного періоду життя – шкільного дитинства;
- період, протягом якого формуються не тільки передумови, а й провідні риси особистості, що визначатимуть її спрямованість, поведінку і діяльність протягом усього життя [1].

Проблемою дошкільної освіти як особливої ланки в системі дошкільної освіти займалися А. Богуш, О. Зима, С. Сажник, Т. Степанова; питання оволодіння дошкільників навчальною діяльністю розглядали Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кравцов, Є. Кравцова, О. Леонтєв, О. Любчик, Т. Маркова, Н. Менчинська та ін.; розумовий розвиток дітей та підготовка їх до школи досліджували Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, Ф. Блехер, Є. Водовозова, Г. Лаврентєва, Ф. Левін-Щіріна, В. Логінова, З. Михайлова, М. Морозова, Г. Петроченко, О. Проскура, Є. Тихеєва, О. Усова, Є. Фльорина, О. Фунтікова, В. Ядешко та ін.

Характерною особливістю дошкільного дитинства є те, що в цей період забезпечується загальний розвиток дитини. Загальний розвиток зумовлюється змінами психічних процесів, їх якісними і структурними перетвореннями. Характерною особливістю психічного розвитку людини є здатність до накопичення змін, «надбудови» нових змін над старими. Розвиток, досягнутий дитиною в дошкільному віці, слугуватиме підґрунтям для набуття нею в наступному віковому етапі спеціальних знань, умінь і навичок, формування стійких особистісних якостей. Одним із провідних завдань дошкільної освіти і виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості.

Фундаментом нової системи освіти є її дошкільна ланка. Адже доступність до якісної освіти започатковується з дошкільної освіти, оскільки саме вона є базою цілісного розвитку майбутніх громадян України, фундаментом творення нового освітнього процесу.

Дошкільний навчальний заклад забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту. Крім того, він задовольняє потреби громадян відповідної території у здобутті дошкільної освіти; забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти. Якщо ДНЗ заснований на приватній формі власності, він здійснює свою діяльність за наявності ліцензії на право надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти, виданої в установленому законодавством України порядку [2].

Відомий український педагог, засновниця першого українського дитячого садка в Києві (1871 р.) Софія Русова зазначала: «Раніш держалися такої думки, що виховання починається зі школи, й поки дитина не має шкільного віку, доти не потребує ніякого виховання. Але за останній час психологія виявляє, що такий погляд дуже шкідливий й неправдивий, бо усі нахили дитини, її здоров'я, її характер – усе це розвивається, бере напрям і зміцнюється у перші роки життя, і в 8 років вже дитина має свої сталі звички, погані чи добрі – в залежності від оточення, свою волю й свої змагання, з якими вже нелегко боротися в школі, бо легше не дати вкорінитися тому чи іншому почуттю, аніж його переборювати, коли воно уже зміцнилося». Дослідження американських науковців Адама Сливоцького і Давида Моррісона переконливо підтверджують виняткову важливість дитинства, адже здатність людини навчатися майже наполовину закладається в перші чотири роки життя, а ще одна третина – до восьми років. Отже, до восьми років у мозку людини формуються головні нервові шляхи, на яких ґрунтується здатність до навчання. По досягненні дитиною десятирічного віку клітини, що не утворили нових нервових зв'язків, відмирають, а відтак людина втрачає значну кількість потенційних здібностей. В епоху інформаційного буму, коли всі процеси набувають величезного прискорення, а час стає спресованим, тобто, те, що раніше людина дізнавалася протягом усього життя, сучасна дитина має досягнути за кілька років. Тож дошкільна освіта й покликана забезпечити гармонійне поєднання з природою та прилучення до соціального досвіду людства [5].

Аналізуючи наукові дослідження з проблем дошкільної освіти, можна виділити шляхи її модернізації, а саме:

- урахування індивідуальних особливостей дітей, їхнього темпераменту й впровадження родинного клімату в українських дитячих садках;
- одним із актуальних завдань розвитку особистості дитини є проблеми підготовки сучасного вчителя. Тому запроваджені в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу освітні технології та родинне виховання мають будуватися на залученні кожної дитини саме до тих видів діяльності, які найбільше сприяють виявленню її інтересів, розкриттю її природних нахилів, здібностей та реалізації права на вільний вибір практичних способів дій, інструментарію, партнерів тощо;
- зважаючи на те, що провідною діяльністю в дошкільному віці є ігрова, саме вона має стати найдієвішим засобом формування творчої особистості, оскільки, як зазначає нідерландський дослідник культури Й. Гейзінга, «...через гру людська спільнота піднімається над біологічними формами життя» [3].

Головна мета дошкільної освіти в Україні – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити їх збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе. Така глобальна мета висуває певні вимоги й до забезпечення належно-гарантованої якості дошкільної освіти, і найвагоміша з них – удосконалення змісту, оновлення його відповідно до вимог часу, із збереженням при цьому позитивного досвіду та збагачення його новими, прогресивними ідеями. Насамперед необхідно зберегти пріоритети охорони життя, зміцнення психічного і фізичного здоров'я дошкільнят, забезпечити їхній своєчасний та повноцінний фізичний розвиток.

У зв'язку з переходом загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і тривалість навчання актуалізується проблема формування готовності дошкільнят до

систематичного навчання, шкільного життя. Мотиваційна, емоційно-вольова, комунікативна, фізична підготовка, розвиток пізнавальних психічних процесів та мовлення, прищеплення елементарних навчальних умінь – основні напрями робота з дошкільнятами. У центрі уваги має бути забезпечення кожній дитині перед вступом до школи мінімального освітнього ядра та створення передумов для її безболісної адаптації до нового соціального середовища на основі сучасних критеріїв, форм і методів підготовки до школи, адекватних віковій дітям [2].

«Урахування зазначених особливостей у розвитку дітей 5–8 років – невідмінна умова, яку мають урахувувати педагоги, добираючи зміст і методи навчально-виховної діяльності» – зазначає Т. Степанова. Сучасне трактування якісного багатокомпонентного змісту дошкільної освіти передбачає широкий спектр проблем соціалізації дітей, а також трудового виховання, прилучення їх змалку до колективних видів діяльності, формування працелюбності й відповідальності, без чого неможливе органічне входження малюка у довкілля. Важливо також спрямувати зусилля педагогів та батьків на пробудження у дітей з ранніх років гуманних почуттів, ознайомлення їх з моральними нормами і правилами, морально-естетичними цінностями, формування навичок моральної поведінки у світі людей, речей і природи. У самостійному аспекті змістового наповнення дошкільної освіти виокремлюється формування початків духовності з перших років життя в напрямках закладання основ культури міжособистісного спілкування, моральної, в т.ч. громадянської, національної та художньо-естетичної, родинно-побутової, правової, інтелектуальної, екологічної, релігійної (за бажанням родин) культури [5, с. 55].

Щоб здобути бажані результати, важливо інтегрувати означені напрями, не обмежуючись одним з них (наприклад, релігійним, національним чи естетичним). Як показують наукові дослідження, дошкільний період – надзвичайно сприятливий для закладання базису громадянської свідомості: почуття любові й повага до рідних і близьких, інших людей, батьківської домівки, дитячого садка, рідного села, міста, пошани до державах символів, інтересу до історичної та культурної спадщини українського народу. Запорукою якісної дошкільної освіти є мовленнєвий розвиток дитини.

В дошкільні роки спостерігаються перші творчі прояви особистості. Такий погляд співзвучний із сучасними тенденціями гуманізації дошкільної освіти й новітніми концепціями становлення дитячої особистості. Щоб дошкільна ланка посіла належне місце у вітчизняній системі освіти й стала її міцним фундаментом, необхідно, як вказує В. Огнев'юк:

- постійне оновлення програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти;
- перехід до нових принципів фінансування дошкільної освіти, зокрема принципу «гроші ходять за дитиною»;
- доступність мережі дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності для всіх дітей;
- створення нових різноманітних моделей організації дошкільної освіти;
- упровадження різних форм здобуття дошкільної освіти, особливо в сільській місцевості, а також охоплення соціально-педагогічним патронатом дітей, які не відвідують дитячих садків, що ґрунтуються на урахуванні типу темпераменту і здібностей дитини;
- формування родинного педагогічного клімату в дошкільних закладах, подолання жорсткої регламентації їхньої діяльності;
- переорієнтація батьківської і педагогічної громадськості із площини підготовки дітей до навчання у школі (навчання читання, письма, лічби тощо) у площину формування функціональної готовності до умов шкільного життя (життєвої компетентності дошкільників);
- гарантування всім дітям дошкільного віку рівних стартових умов (мінімального освітнього ядра – рівня розвиненості, вихованості, навченості) для подальшого здобуття початкової освіти;
- переорієнтація підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів відповідно до сучасних вимог та вдосконалення системи післядипломної освіти;
- докорінна зміна роботи з батьками, забезпечення їхньої психолого-педагогічної

підготовки до народження і виховання дітей [4].

Отже, завданням освіти, зокрема її дошкільної ланки, є соціально організована підтримка зростання кожної особистості, її соціокультурного становлення. Дошкільне дитинство є важливою передумовою успішного розвитку особистості в наступні роки і виступає актуальною проблематикою наукових пошуків та досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аверьянов А. И. Система: философская категория и реальность / А. И. Аверьянов. – М. : Просвещение, 1976. – 207 с.
2. Агапов И. Г. Социоцентристская и персонально центристская парадигмы в образовании (культурологический анализ) / И. Г. Агапова // Личность. Культура. Общество. – 2008. – Т. 10. – С. 265–271.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Освіта України. – К., 2001. – С. 5.
4. Огнев'юк В. О. Особлива місія дошкільної освіти / В. О. Огнев'юк // Дошкільне виховання. – 2006. – № 4. – С. 3–7.
5. Степанова Т.М. Трансформація змісту перед шкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ–ХХ століття): монографія / Т.М. Степанова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – С. 55–58.

УДК 159.922.73

*Марценюк Марина Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,
Стретович Юлія Олександрівна,
бакалавр напрямку підготовки
«Практична психологія»,
Мукачівський державний університет*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У перші роки життя дитини повністю залежить від батьків, особливо матері, оскільки саме вона дає захист, їжу, обслуговує і зігріває почуттям любові та прийняття. У цей період дитина більше, ніж у будь-який інший, шукає батьківської уваги і схвалення своєї поведінки. Прояви агресії є одним з механізмів привертання уваги і способом домогтися своїх цілей. Тому перші прояви агресивності стають помітними у дитини вже на третьому місяці життя: вона б'є ручками, стукає ніжками. Ця активність носить чисто інструментальний характер, виступаючи засобом досягнення бажаного, як можливість звернути на себе увагу і позбутися від будь-чого неприємного, того, що заважає. В даному випадку багато чого залежить від реакції дорослих: вони можуть миттєво виконувати всі вимоги рідного чада (особливо тривожні і невпевнені в собі мами і бабусі), а можуть і не звертати увагу. Цікаво, що обидві ці дороги приведуть до одного результату – дитина виросте надзвичайно агресивною.

Із проявами агресії та насильства ми зустрічаємось практично повсюди: вдома, у школі, на вулиці. На жаль, вони стали частиною нашого повсякденного життя. Все частіше й частіше ми відчуваємо себе безпорадними, почувши із засобів масової інформації про прояви різного роду жорстокості в соціумі. Саме тому проблема агресії та агресивної поведінки займає чітке місце серед психологічної проблематики. Особлива увага цієї проблеми приділялася у вітчизняній та зарубіжній психології (О.Б. Бовть, Р.У. Благута, Б.М. Ткач, С.В. Харченко, Л.В. Чаговець, З. Фрейд, А. Басс, А. Бандура, С. Берковіц, К. Лоренц та багато інших).

Під агресією, зазвичай, мається на увазі будь-яка навмисна дія у фізичній або словесній формі, що спрямована на спричинення шкоди, насильницькі дії, завдання болю

іншим людям або собі самому. Насильство, у свою чергу, – це агресія, спрямована на інших людей.

У даний час прийнято розрізняти вербальну й невербальну агресію, що може проявлятися і в дитячій поведінці. Формами вербальної (словесної) агресії є: обзивання, дражнилки, настирні скарги, зухвалість по відношенню до дорослих або однолітків, висміювання, колочі зауваження з метою спонукання виникнення в іншої людини (дитини) неприємні емоції.

Стосовно невербальної агресії, то вона існує в двох основних формах: фізична та нефізична. Агресія фізична – це безпосереднє спричинення болю іншим людям, що більше притаманна хлопчикам та має два варіанти прояву. Перший – це псування речей, предметів, а другий – це спричинення болю за допомогою фізичного нападу (різного роду удари, бійки, штовхання, підніжки, щипання, кусання, дряпання, викручування рук, паплюження, удари різними предметами тощо). Варто відзначити, що напад не завжди спрямовується на джерело агресивної реакції. Дитина може «зірватися» на своєму однолітку, на іграшках, розірвати книжку, малюнки, таким чином переносючи свою агресію з того, хто її викликав, на іншого, як правило на того, хто несе в собі меншу загрозу для дитини або викликає менший інтерес.

Агресія з перенесенням, як другий тип фізичної агресії, виникає тоді, коли на основі попереднього досвіду дитина здатна припустити, що за свої агресивні дії по відношенню до дорослого її покарають. Агресивна поведінка в такому разі буде спрямована на людей більш слабких – молодших братів і сестер або товаришів [1].

Нефізична агресія виникає, як правило, у дітей дошкільного віку та проявляється в передражнюванні, демонстрації язика, строєні гримас та різного роду жестів з метою подратувати або подразнити іншу людину.

Тема формування агресивності дітей дошкільного віку завжди викликала інтерес психологів, педагогів, батьків. Перший варіант виховання агресивності – це надмірно попереджувальні батьки. Постійно домагаючись потрібного результату за допомогою агресії, дитина виробляє стереотип агресивної поведінки. При найменшому зволіканні у виконанні її бажань вона починає кричати, тупотіти ногами і проявляти інші форми вербальної, експресивної і, цілком імовірно, фізичної агресії. Подібний розвиток подій особливо ймовірний на ґрунті фізіологічних особливостей нервової системи дитини (холеричний темперамент) чи соціальному навчінні (агресивний батько). Така нестримна, ексцентрична поведінка спочатку формується в сімейних взаємовідносинах, а згодом переноситься дитиною в суспільне середовище – дитячий сад, двір тощо. У міру дорослішання стереотип агресивної поведінки у такої дитини переростає у властивість особистості, і це приносить чималий клопіт і самій дитині, і всім оточуючим. У її характері обов'язково будуть чітко проявлятися егоцентризм, істероїдні і збудливі риси [4].

Другий варіант виховання агресивності – це емоційне відкидання дитини з боку батьків, що проявляється в зневажливому або негативному ставленні до неї. Це породжує у дитини страх, що тягне за собою агресію. Аналіз численних історій хвороб підтверджують, що більшість агресивних дітей з раннього віку з різних причин були надовго відірвані від матерів. Поява агресивності в цих випадках може пояснюватися тим, що саме завдяки агресивним діям дитина набуває можливість отримати емоційну розрядку та примушує матір або інших близьких звернути на неї увагу.

Однак це крайні варіанти, що зустрічаються відносно нечасто: велика частина агресивності дітей розвивається десь між цими двома протилежностями, що призводять до однакового результату.

До основних причин агресивності дошкільників відносять:

1. Брак рухової активності, брак фізичного навантаження;
2. Дефіцит батьківської уваги, невдоволеність потреби в батьківській любові та розумінні;
3. Підвищена тривожність (комплекс невідповідності);
4. Засвоєння еталонів агресивної поведінки в родині;

5. Побічно стимульована агресивність (ЗМІ, іграшки);
6. Низький рівень розвитку ігрових і комунікативних навичок [3].

Відомо, що керовані механізми психологічного захисту у маленьких дітей ще не сформовані остаточно, тому, зазвичай, вона прагне змінити ситуацію саме за допомогою агресії. Проте, рано чи пізно прояв агресивності перестає викликати зворушливі посмішки батьків і все частіше призводить до несхвалення, а то й покарання, що породжує в дитині почуття тривоги і страху. У дошкільника виробляється комплекс провини, який потім буде частково перетворюватися в докори совісті і обростати моральними нормами, сприяючи соціалізації та адаптації дитини в навколишньому середовищі. Далі цей комплекс – почуття провини, совість і мораль – будуть супроводжувати дорослу дитину все життя, природно, змінюючись і розвиваючись.

Для того, щоб викликати схвалення батьків, дитина вчиться контролювати свою агресію, причому на перших порах це досягається зовнішнім контролем, диктується реакціями оточуючих і її страхом. Тривога, зазвичай, проявляється подвійно: це і страх покарання, і боязнь образити, викликати роздратування батьків і позбутися через це їх підтримки, прихильності. При нормальному розвитку система соціальних норм і заборон поступово інтеріоризується і контроль стає внутрішнім [5].

Розвиток внутрішнього контролю у дітей відбувається за допомогою такого психологічного механізму як ідентифікація - прагнення чинити як значима для неї людина. У дошкільному віці, в більшості випадків, це імітація батьківської поведінки, оскільки саме наслідуючи поведінку батьків, дитина досягає схвалення своєї власної поведінки.

Агресивні дії дитини можна спостерігати вже з самого раннього дитинства. У перші роки життя вони проявляються імпульсивно, це – впертість, спалахи злості, гніву, незадоволення, які супроводжуються криками, плачем, кусанням, забіякуватістю. Зазвичай, якщо однорічна дитина замахується на матір, вважається, що це нормальна реакція дитини на те, що мати зробила їй щось неприємне.

По мірі зростання малюка і розвитком його активності, вже на другому році життя зростає незалежність його поведінки. Він прагне проявити самостійність, яку помітно в його перших спробах наполягти на своєму всупереч вимогам і бажанням дорослих.

До віку трьох років дитина все більше виявляє упертість, що викликає скарги батьків. Конфлікти виникають, як правило, через володіння іграшкою. Настає серйозний момент у прояві відповідної реакції з боку батьків. Якщо раніше впертість та капризи викликали у дорослих реакцію ніжності, ласки, поступок, то тепер нетерпиме ставлення до дій дитини посилює виникаючу ситуацію і призводить до відкритої агресії. В результаті можуть сформуватися символічні форми агресії, що можуть вплинути на дитячу психіку. Дослідники вважають, що по мірі дорослішання дитина стикається з усе більшою кількістю різноманітних заборон. Наполегливість в поведінці дорослих, з якої вони прагнуть у будь-який спосіб заглушити інтереси дитини, спрямувати її поведінку в правильне русло (як вони самі вважають), викликає бурю негативних реакцій з боку дитини. У неї прокидаються почуття злості і відчаю.

Якщо розглядати ситуацію з позиції розуміння незахищеності дитини, її ще недостатньо вмілого сприйняття навколишнього світу, з позиції надання їй допомоги, батьки й дорослі могли б знайти прийоми для заспокоєння дитини. І тільки після цього малюк зміг би вислухати пояснення моральних норм поведінки, необхідних для дорослих. Конфліктна ситуація, що виникає між дорослим і дитиною, природно, вирішується на користь дорослого. Старший за віком прагне тиском свого авторитету примусити дитину виконувати вимоги. А дитина хоче бути незалежною, хоче, як і дорослі, задовольняти свої бажання, прагне до цього, але зустрічає активний опір з боку дорослого [2].

Для періоду дитинства, на думку Карен Хорні, характерні дві основні потреби: потреба в задоволенні і потреба в безпеці. Задоволення охоплює всі основні біологічні потреби - в їжі, сні, теплі і тощо. Але головною, попри все, виступає потреба в безпеці. Основний, базовий дитячий мотив - це мотив бути любимим, бажаним і захищеним від

небезпеки або ворожого світу. У задоволенні цієї потреби дитина повністю залежить від своїх батьків. І якщо батьки виявляють справжню любов, тепло, турботу у відношенні до дитини, тим самим задовольняється її потреба в безпеці, і як результат – формується здорова особистість. В іншому випадку, на думку К. Хорні, досить ймовірний патологічний розвиток особистості [6].

Отже, можна підсумувати, що під агресією слід розуміти будь-які дії, які заподіюють або мають намір завдати шкоди іншій людині, групі людей або тварині, а також заподіяння шкоди взагалі всякому неживому об'єкту. Агресію можна розглядати як біологічно доцільну форму поведінки, яка сприяє виживанню й адаптації. З іншого боку, агресія розцінюється як зло, як поведінка, що суперечить позитивній сутності людей.

Важливу роль у становленні агресивної поведінки грають процеси навчання і виховання. Було встановлено зв'язок між батьківським покаранням і агресією в дітей. Агресивні діти, як правило, виростають у сім'ях, де дистанція між батьками і дітьми величезна, де мало цікавляться розвитком дітей, де не вистачає тепла, розуміння, турботи і ласки, ставлення до прояву дитячої агресивності байдуже або поблажливе, де в якості дисциплінарних впливів замість турботи і терплячого пояснення волюють силові методи, особливо фізичні покарання.

Дитяча агресивність проявляється вже в ранньому віці і виступає засобом досягнення бажаного. Батьки на даному етапі відіграють велику роль у попередженні агресивної поведінки дитини, де, в основному, і формується така поведінка, потім воно переноситься в суспільне середовище.

Список використаних джерел:

1. Балакирев А.Г. Отрицательные переживания у детей / О.Г. Балакирев // Журнал практического психолога. – 1996. - № 1. – С.23.
2. Берон Р. Агрессия / Р. Берон. – СПб. : Питер, 2002. - 345 с.
3. Большая книга детского психолога / О.Н. Истратова, Г.А. Широкова, Т.В. Эксакусто. – Ростов н/Д. : Феникс, 2008. – 568, [1] с. : ил. – (Психологический практикум).
4. Егошкин Ю.В. Диагностика и коррекция агрессивного поведения у детей дошкольного возраста. Автореф. дисс. канд. психол. наук / Ю.В. Егошкин.- М., 1995. - 26 с.
5. Паренс Г. Агрессия наших детей [Aggression in our children] / Генри Паренс. – Москва : Форум, 1997. – 160 с. : ил. – (Детская психология) .
6. Реан А.А. Агрессия и агрессивность /А.А. Реан // Психологический журнал. – 1996. – № 5. – С. 3 - 18.

УДК 373.2.015.31:159.954

*Микуліна Антоніна Костянтинівна,
ст. викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Гринчук Софія Анатоліївна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні виняткового значення набуває питання становлення творчої особистості, вивільнення та розвиток її здібностей, організації навчально-виховного процесу, який вирішував би питання творчості як важливого компонента розвитку особистості.

Вивчаючи наукову літературу, а також програми виховання дітей дошкільного віку можна визначити загальні особливості становлення творчої особистості дитини дошкільного віку.

Поняття «творчість» широко використовується в повсякденному житті та у науковій літературі.

У психолого-педагогічній літературі вказується, що творчість як складна інтегративна діяльність має свою структуру й включає в себе:

- процеси творчої діяльності (постановка задачі, формування задуму, реалізація задуму);
- продукт творчої діяльності [3].

Поряд із поняттям «творчість» вживається й «креативність». Креативність розглядається вченими як характеристика творчого потенціалу особистості. За словником термінів «Дошкільна освіта», «креативність - це рівень творчої обдарованості, що складає досить стійку характеристику особистості». Отже, поняття «творчість» та «креативність» характеризують особистість [1].

Творчість – це особливий вид активності нерегламентованого – перетворювального характеру.

Креативність – це загальна здібність дитини її здатність до творчості, вона є одною із базових якостей особистості, це комплекс інтелектуальних та особистісних особливостей, які сприяють становленню і прояву творчості [2].

Серед багатьох педагогічних проблем належить і проблема творчості, креативності життя як творчого сходження до свого найвищого «Я». Першорядними компонентами творчого процесу є прояви дошкільником оригінального, інтуїтивного, непередбачуваного, мимовільного, неусвідомлюваного, імпульсивного, другорядними – прояви логічного, рефлексивного, довільного, мотивованого, усвідомленого. Єдність закладеного природного та набутою дитиною – це база для розвитку та збагачення її творчого потенціалу.

Якщо дошкільник творчо ставиться до всіх сторін життя, він наповнює кожний його момент вчинковим змістом.

Характеризуючи активність дошкільника в усіх видах діяльності (ігровій, предметно-практичній, навчальній, спілкуванні), та формах активності (фізичній, соціальній, моральній, емоційній, пізнавальній, мовленнєвій, художній) слід кваліфікувати як більш або менш творчі. Отже, творчість є активністю дитини спрямованість на створення нового продукту в нерегламентованій жорсткими умовами ситуації.

Зважаючи на психологію особистості дитини дошкільника, не можемо не зупинитися на особливостях розвитку творчих здібностей у дошкільників.

Аналіз літератури показав, що науковці по-різному трактують поняття «творчі здібності». Т. Равлюк, Т. Москалець, С. Баган, Е. Зверева розглядають творчі здібності, як синтез властивостей особистості, які характеризуються ступеню відповідності певного виду творчої діяльності вимогам до неї, та зумовлюють результативність такої діяльності [3].

К. Цюлковський визначає творчі здібності як продукт саморуху, самостійного розв'язання задач і питань, самостійного розкриття закономірностей і зв'язків між предметами і явищами, продукт роботи мозку на шляху «від відкриття істин, усім відомих, до відкриття істин, нікому невідомих».[1]

В. Рогозіна вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [4].

Цікавими є дослідження американських педагогів та психологів, зокрема Торренса, автора системи вимірювання творчих здібностей. Він повідомляє, що спадковість не є найважливішим показником творчої продуктивності. На основі своїх досліджень він стверджує, що формування творчого характеру залежить більше від сім'ї, яка здатна розвинути, або знищити творчий потенціал дитини ще у дошкільному віці. Тому великого

значення набуває система виховання творчих здібностей як у сім'ї, так і у дошкільних та шкільних закладах освіти [2].

Як вказує Л. Паламарчук, творчість є напруженою роботою, якій передують тривалий період накопичення вражень про навколишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Для дитини-дошкільника пізнання довколишнього світу складає сенс її життя, творчість є ніби побічним продуктом цього пізнання [3].

Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати, що:

- творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано. Але, на жаль, наука не має достатньо повної характеристики творчих проявів дитини раннього віку. Зумовлене це насамперед тим, що кожна дитина індивідуальна, отже, творчі прояви в кожній окремій дитині будуть притаманні тільки цій дитині, хоча, безумовно, є й типові творчі прояви, характерні для дітей-дошкільників;

- і у творчій, і у будь-якій іншій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідження світу: «Що це таке?», «Хочу все знати!». Пізнавальна активність дитини спрямована не тільки на пізнання окремого предмета чи явища, а й на розпізнання його устрою, причини, мети, призначення, способу використання. Пізнавальний інтерес є важливою складовою пізнавальної активності. Він зростає в процесі накопичення дитиною досвіду пізнавальної діяльності, що також виявляється у дитячій творчості;

- дитині властивий потяг до казок, віршів, музики, картин, загалом - до мистецтва. Однією з характерних рис дитини раннього та дошкільного віку є відчуття прекрасного, прагнення до красивого. З народження дитину приваблюють ритмічні рухи, музичні звуки, яскраві кольори, виразна міміка, голоси дорослих та дітей. Поступово у неї формується естетичне сприйняття, яке стане основою, «матеріалом» для творчої діяльності;

- дитяча творчість, як правило, пов'язана з грою. Гра є провідною діяльністю дитини дошкільного віку, а отже - й «веде» за собою розвиток дитини. Через гру, експериментування, творчість іде пізнання дитиною навколишнього світу. У грі дитина робить спроби знайти своє місце у житті;

- творчість вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дорослого;

- креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю. Дитяча творчість - своєрідна сфера дитячого життя [2].

Сучасні дослідження свідчать про те, що формування дитячої творчості відіграє найважливішу роль у становленні повноцінної особистості, розвитку здібностей дитини, її потреб і мотивів поведінки. На думку Н. Поддякова, основою творчої активності дошкільників є особлива структура знань і розумових дій, яка забезпечує багатоплановість взаємодії нових знань, що тільки формуються, зі знаннями, наявними в минулому досвіді дитини [4].

Розвиток творчих здібностей дитини - справа складна й вимагає насамперед знання дитячої індивідуальності. Творчі здібності формуються в процесі діяльності, можливим стає формування загальних психолого-педагогічних умов для їх розвитку:

1. Щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності.

2. Іноді діти не можуть самі визначити, що їм дійсно подобається. Щоб визначити це, спостерігайте за дитиною, коли вона діє самостійно.

3. Для розвитку творчості необхідно створити відповідні умови, що впливають на позитивний емоційний стан та спричиняють прояву у дошкільників розумової активності.

4. За В.Сухомлинським: «Дітям не треба багато говорити, не слід багато їм розповідати, слово - не цяцька, а словесне пересичення - одне з найшкідливіших пересичень. Дитині треба не тільки слухати слово вихователя, але й мовчати; в цю мить вона думає, осмислює почуте й побачене». Обережно, лагідно, ненав'язливо підтримуйте прагнення дитини до творчості.

5. Відповідайте на численні дитячі запитання. Підтримуйте бажання дитини пізнавати навколишній світ, особливо заохочуйте цікаві та глибокі запитання дітей. Час від часу залишайте дитину на самоті.

6. Навчіть дитину поважати іншу точку зору, пояснивши, що таке ставлення є необхідною умовою для того, щоб оточуючі поважали думки дитини. Навчіть дитину керувати негативними емоціями й не піддаватися поганому настроєві. Вчіть її помічати добре й красиве у житті.

7. За В.Біанкі, збережіть у своїй душі дитину: безпосередність, доброзичливість, чистоту думок, мрію, довірливість, казку, захоплення від відкриття світу, доброту [3].

Можна зробити такі висновки: на сьогоднішній день не має однозначного визначення творчих здібностей та єдиного підходу до їх структурування. Проте, більшість науковців вважають, що творчі здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що характеризується здатністю до нестандартного, оригінального бачення світу, високим рівнем інтелекту, зумовлені певною мотивацією, достатньою пізнавальною активністю та гнучкістю психіки. Творча особистість характеризується прагненням до нових рішень існуючих проблем, розвинутим інтуїтивним, творчим мисленням, винахідливістю.

Для розвитку творчих здібностей та виявлення його динаміки необхідно керуватись показниками креативності особистості, якими, на наш погляд, є: новизна, продуктивність та гнучкість мислення, оригінальність думки; фантазійність; мотиви, творча самостійність, стійка потреба в застосуванні творчих здібностей в діяльності; прагнення до самовдосконалення, свідомого розвитку і формування власних здібностей до творчості.

Список використаних джерел:

1. Нікітін Б.П. Виникнення і розвиток творчих здібностей / Б.П. Нікітін // Рад. шк. – 1994. - №4.- С.20-22.

2. Позиненко С.М. Розвиток творчих здібностей / С.М. Позиненко - Видавнича група «Основа», Х.-2007.

3. Черепковська Н.І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей / Н.І. Черепковська // Обдарована дитина. –2006. - №1. – С. 18-21.

4. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей дітей / Л.Г.Чорна // Психологічна газета.- 2001. - №2.– С.42-46.

УДК 373.2.091.

*Михайлова Катерина Василівна,
ст. викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Савченко Любов Андріївна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО ДНЗ

Дитинство – це особлива субкультура, яка функціонує за самобутніми законами, має свою систему цінностей, утверджує власний стиль життя, часом недоступний поглядам та розумінню дорослої людини, відрізняється необтяженістю стереотипами, характеризується своєю рідною ментальністю, демонструє специфічні особливості пізнання навколишнього

світу, входження в соціум.

Виховання дитини в умовах ДНЗ серед однолітків сприяє формуванню суспільних взаємовідносин, уміння жити і діяти в колективі, тобто активно і цілеспрямовано впливає на формування майбутнього громадянина, патріота своєї країни.

З моменту народження і до вступу у дошкільний заклад дитина виховується у сім'ї, в атмосфері любові, тепла, доброзичливості, уваги близьких до всіх потреб дитини, а вступ дитини до дитячого садка супроводжується значними змінами звичної обстановки, режиму дня, розлукою з близькими людьми. Все це відбувається одночасно, створюючи стресову ситуацію для малюка.

Дослідження видатних педагогів, психологів та практиків дошкільних навчальних закладів: Н.М.Щелованова, М.Ю.Кістяковської, Е.Л. Фрухт, Н.М.Аксаріної, К.Л.Печори, Т.В.Пантюхіної, Н.Д.Ватутіної, В.О.Сухомлинського, Олени Кононко, Наталії Гавриш, Олени Каралашвілі, Наталії Малахової та багатьох інших доводять, що вступ дитини до дошкільного закладу – це подія, що потребує особливої уваги з боку педагогів ДНЗ та батьків. Дитина вступає в нове середовище, в якому все для неї нове, незнайоме, тому в цей період потрібна чітка злагоджена і продумана робота в дошкільному закладі, сприятливий мікроклімат, що є важливою запорукою успішної адаптації дитини в ДНЗ.

Як же забезпечити оптимальний перебіг адаптації у цей важливий у житті дитини період, щоб він пройшов легко, безболісно для дитини. Дана проблема залишається актуальною і в наші дні, коли особлива увага у вихованні дітей звертається на соціальний розвиток особистості. Тому для дослідження ми обрали саме цю проблему.

Адаптація (від. лат. adaptatio – пристосовую) – складний процес пристосування організму до оточення, що проходить на різних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному[1].

Дитячий організм не одразу звикає до нових соціальних умов. Дуже часто цей процес супроводжується зміною поведінкових реакцій, розладом сну, апетиту. Різкий перехід дитини в нове середовище, в нову соціальну ситуацію і тривале перебування у стресовому стані можуть призвести до емоційних порушень та сповільнення темпу фізичного та психічного розвитку. Крім того, кожна дитина характеризується своїми індивідуальними особливостями і проходить адаптаційний період по своєму.

Залежно від тривалості адаптаційного періоду та складності його перебігу розрізняють такі ступені адаптації дитини до дитячого садка.

- легкий (1 - 16 днів);
- середній (16 – 32 дні);
- складний (32 – 64 дні).

За легкого ступеня адаптації поведінка дитини нормалізується протягом двох тижнів. Апетит відновлюється вже наприкінці першого тижня, через 1-2 тижні – налагоджується сон. У дошкільника переважає радісний чи стабільно спокійний емоційний стан. Дитина контактує з дорослими, ровесниками, предметами, що її оточують. Досить швидко звикає до нових умов: нового приміщення, спілкування із групою ровесників, незнайомими дорослими. Мовлення при цьому може бути дещозагальмоване, але малюк відгукується і виконує вказівки педагога. Захворюваність трапляється не частіше одного разу і проходить без ускладнень [3].

За середнього ступеня адаптації сон і апетит відновлюються через 20 – 40 днів.

Протягом усього місяця емоційний стан дитини може бути нестійким. Протягом дня для малюка характерна плаксивість: крик, плач під час розлуки і зустрічі з батьками та близькими людьми. Ставлення до однолітків зазвичай байдуже. Мовленнєва активність сповільнюється. З'являються ознаки невротичних реакцій: вибірковість у ставленні до дорослих і дітей, спілкування лише за певних умов. Захворюваність трапляється не частіше двох разів і триває не більше 10-ти днів, протікаючи без ускладнень.

Про складний ступінь адаптації свідчить погіршення сну дитини. Сон стає тривожним і коротким. Дитина може скрикувати, плакати уві сні або прокидатися зі

сльозами. Погіршується апетит, іноді дитина категорично відмовляється від їжі. Можливі й такі невротичні реакції, як: блювота, енурез, безконтрольний стул, заїкання, хвороблива прив'язаність до особистих речей, страхи, некерованість у поведінці, істерика. Складна адаптація призводить до тривалих захворювань, ускладнень, зокрема до уповільнення росту і набирання ваги. Може виникнути затримка мовленнєвого розвитку.

Напевно, слід замислитись над тим, чому одні діти звикають до умов дитячого садка досить швидко, а іншим для цього потрібно чимало часу. Річ у тім, що усім дітям притаманні індивідуальні психофізіологічні особливості, які зумовлюють їхню поведінку, ступінь активності, емоційні реакції на певні ситуації. Тож вихователю слід уважно вивчати особистість, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, щоб процес адаптації відбувся для неї невідчутно [3].

Під час проведення дослідження ми переконались, що основними чинниками, які впливають на перебіг адаптаційного періоду – це:

- вік дитини;
- стан здоров'я;
- рівень розвитку;
- особистісні якості;
- уміння спілкуватися з дорослими й однолітками;
- сформованість предметної та ігрової діяльності;
- наближеність домашнього режиму до режиму дитячого садка;
- сформованість елементарних культурно-гігієнічних навичок;
- готовність батьків до перебування у дитячому садку;
- шумовий фон у групі дитячого садка;
- стабільність складу вихователів;
- компетентність педагогів щодо особистісно орієнтованого виховання і розвитку дітей.

Дослідження показало, що в адаптаційний період потрібно педагогічному персоналу дотримуватись правил: враховувати органічні потреби дитини, поступово переводити до нового режиму дня, узгоджуючи його з режимом дня в сім'ї. Різкі зміни обстановки та методики режимних процесів може викликати негативне відношення до них. Вихователю треба знати, які звички склались у дитини вдома і вести відповідну роботу з батьками, важливо, щоб до дитини ставились єдині вимоги зі сторони всіх дорослих, які оточують дитину. Вимоги, які ставлять дорослі до дитини, повинні бути посильними, привчаючи їх до самостійності. Всі режимні процеси повинні проводитись спокійно, не викликаючи у дитини неприємних відчуттів.

Слід пам'ятати, що з моменту вступу дитини до дошкільного закладу, відповідальність за життя і здоров'я дитини бере на себе вихователь, який повинен любити дітей, бути уважним, турботливим до дитини, знати індивідуальні психологічні особливості дітей, вміти спостерігати і аналізувати рівень розвитку дітей і враховувати при організації педагогічних впливів. Він повинен вміти проектувати розвиток особистості кожної дитини, вправляти поведінкою дітей у складний для них період звикання до умов дитячого садка [1].

Тому перш за все потрібно знати психологічні особливості розвитку дитини раннього віку, важливо правильно організувати умови розвитку і виховання дитини в сім'ї в цей період, звертати велику увагу на підготовку її до вступу у дошкільний заклад. Потрібно створити всі необхідні умови для всебічного гармонійного розвитку дитини, створити відповідний психологічний клімат, увагу, довірливі взаємовідносини, єдині вимоги до виховання дитини з врахуванням її можливостей.

Необхідно якомога раніше формувати у дітей навички самообслуговування, потребу в самостійних діях, розвивати пізнавальні інтереси, велику увагу звертати на розвиток у дітей потреби у спілкуванні, формування навичок спілкування з оточуючими як необхідного виду діяльності. Ядже розвиток потреби дитини у спілкуванні, у взаємодії з однолітками та дорослими сприяє легкій і безболісній адаптації дитини до умов дитячого садка.

В свою чергу працівники дошкільного закладу повинні пам'ятати, що для забезпечення оптимальної адаптації необхідний індивідуальний підхід до кожного дошкільника з боку педагогів, а також злагоджена робота педагогів з дітьми та їхніми батьками.

Під час проведення формувального експерименту, ми переконались, що на сучасному етапі під час адаптаційного періоду доцільно використовувати в роботі з дітьми:

- адаптаційні ігри;
- арт-терапію;
- ігри з водою, тістом;
- піскову терапію;
- авторські казки;
- ігри – розваги;
- ігри – заняття;
- ігри – подорожі;
- інтегровані заняття;
- сюжетні ігри
- заняття із зображувальної та конструктивної діяльності та ін.

Важливу роль працівникам дошкільного закладу слід приділяти роботі з батьками, які повинні стати для працівників дошкільного закладу головними партнерами в період адаптації.

батьківські збори;

- зустріч з адміністрацією;
- **анкетування на теми:** «Готовність дитини до вступу до дитячого садка», «Який я батько», «Види батьківських позицій»;
- **практикум** «Адаптаційні ігри для малюків» ;
- цикл бесід: «Ігри та іграшки у житті малюка», «Умілі пальчики»;
- - консультації з питань виховання і розвитку дошкільників.

Проведене дослідження, звичайно, не вичерпує всіх проблем, пов'язаних з адаптацією дитини до ДНЗ. Подальшого дослідження потребує пошук нових сучасних форм і методів організації навчального процесу під час вступу малюків до нових умов життя в дошкільному закладі.

Список використаних джерел:

- 1.Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) наук.кер. Богуш А.М. // Дошкільне виховання - 2012.- С. 4-19.
- 2.Білоус С. Авторська казка як інструмент успішної адаптації дітей раннього віку. / С.Білоус // Вихователь-методист дошкільного закладу.- 2013 - № 6. – С. 35 – 53.
- 3.Каралашвілі О., Малахова Н. Організація роботи з адаптації дітей до дошкільного закладу. /О. Каралашвілі, Н.Малахова //Вихователь-методист дошкільного закладу.- 2013 - № 6. – С. 35 – 53.
- 4.Пастухова В. До самостійності – з малку / В.Пастухова // Дошкільне виховання. – 2012. - №11.

*Перець Галина Юрївна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Гелебранд Ірина Володимирівна,
старший викладач кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ПЕРЕВИХОВАННЯ»

Сучасні соціально-економічні та політичні проблеми у суспільстві, кризові явища зумовлюють складне матеріальне становище населення України, незадовільні житлово-побутові умови, що у свою чергу породжують несприятливий психологічний клімат у багатьох сім'ях, негативно позначаються на вихованні дітей.

Через несприятливі умови виховання в сім'ї категорію педагогічно занедбаних поповнюють вже молодші школярі. Тому проводити в школі виховну роботу, спрямовану на запобігання педагогічної занедбаності та попередження відхилень у поведінці, необхідно вже з молодшими школярами, корегуючи недоліки виховання у сім'ї та дошкільній установі.

Проблема корекції відхилень у поведінці учнів молодшого шкільного віку стала предметом спеціальних досліджень багатьох учених. Окремі її аспекти розкрито у працях педагогів і психологів Ш. Амонашвілі, А. Анісова, А. Бандури, І. Беха, Л. Виготського, І. Данченко, О. Дорогіної, А. Захарова, Е. Змановської, І. Козубовської, Г. Кумаріної, А. Макаренка, Н. Онищенко, В. Оржеховської, Е. Пономарева, Є. Петухова, М. Рожкова, Г. Товканець, О. Шарапової та ін.

Враховуючи значущість і необхідність осмислення цього поняття, педагогічну занедбаність дітей молодшого шкільного віку розглядаємо як стійкі відхилення від норми в моральній свідомості, поведінці та навчальній діяльності, що є наслідком невихованості дитини і зумовлені байдужим або негативним ставленням до неї, порушенням системи планомірних, цілеспрямованих і ефективних виховних впливів у сім'ї та школі.

Педагогічний словник тлумачить «важковиховуваність» як «свідомий або несвідомий спротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного і соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів та соціальних ролей» [1; с. 498].

Незважаючи на те, що детермінанти відхилень у розвитку особистості та її поведінці багатоаспектні, причини виникнення такого явища коріняться вже у періоді молодшого шкільного віку. Так, видатний український педагог В. Сухомлинський наголошував: «Важкою дитина стає саме в цьому віці – від року до семи-восьми років» [3; с. 515].

«Перевиховання, - як наголошує дослідник М.М. Фіцула, - це спеціальний вид педагогічної діяльності педагогів і учнів, спрямований на подолання недоліків їх особистості, розвиток наявних у неї позитивних якостей і формування на цій основі нових, суспільно значимих корисних рис і властивостей» [4; с.18]. Вихователю доводиться мати справу зі школярами, в яких проявляються лише окремі риси, що суперечать нормам моралі. У таких випадках йдеться не про перевиховання, а про виправлення.

Перевиховання - процес досить складний, тривалий, багатогранний, який має реалізувати певні функції - відновну, компенсаційну, виправну, стимулювальну. Перевиховання ґрунтується на загальних принципах виховання. Однак, у роботі з педагогічно занедбаними дітьми варто акцентувати увагу на принципах, які впливають із соціально-психологічних особливостей цих дітей. Це:

- зв'язок перевиховання з цікавою продуктивною працею;
- організація дитячого колективу;

- опора на досвід важковиховуваних дітей;
- органічне поєднання поваги до вихованців зі сприйнятою системою вимог;
- єдність і систематичність педагогічних впливів на вихованців;
- індивідуальний підхід до вихованця;

• гуманне ставлення до важковиховуваних у процесі перевиховання виходячи з педагогічного постулату: з одного боку, ці діти «важкі», оскільки їм важко подолати ті чи ті соціальні труднощі, а з другого - значні відхилення важковиховуваних від моральних норм поведінки - це своєрідне моральне захворювання, тому ставлення до таких дітей має бути адекватне;

- об'єктивне ставлення до важковиховуваних;
- педагогічний вплив на важковиховуваних дітей необхідно здійснювати в неефективному стані педагога;
- випереджаюче виховання позитивних якостей у важковиховуваних дітей [2; с. 363-364].

У системі виховання підростаючого покоління важливе місце мають займати попереджувальні заходи, які запобігали б масовій появі важковиховуваних дітей. Варто акцентувати увагу на соціальних передумовах попередження появи «важких» дітей, які мають глобальний характер. До них належать:

- організація здорового суспільства в соціальному і психічному плані;
- забезпечення достатньої психолого-педагогічної культури батьків. Ці основи закладаються ще в шкільному віці виходячи з соціальної об'єктивності, що кожна молода людина має бути насамперед відповідальним батьком чи матір'ю, а потім фахівцем певної галузі;
- створення соціально-педагогічних умов для реалізації та задоволення кожною особистістю своїх інтересів і потреб;
- подолання в суспільстві рецидивів насильства, жорстокості, обмеження поширення масової культури низької якості;
- забезпечення високого соціального статусу вчителя в суспільстві.

У роботі з педагогічно занедбаними дітьми нерідко доводиться зустрічатися із досить складними випадками своєрідного «морального захворювання». У таких випадках доводиться вдаватися до педагогічного консилиуму, який передбачає всебічний аналіз причин, що призвели до труднощів у життєдіяльності вихованців, а також особливостей поведінки, визначити шляхи і засоби перевиховання.

Процес перевиховання неоднаково впливає на всіх важковиховуваних учнів: найбільш піддаються йому вихованці, які дуже податливі, а виховний вплив сильний. Слабка дія виховного впливу спостерігається в тому разі, якщо вихованці протидіють йому або ще не здатні позитивно сприймати його. Наслідки впливу виховного середовища залежать також від уміння педагога спиратися на наявний позитивний фонд особистості, уміння залучати її до активної співпраці у своєму виправленні. Крім того, успіх виховного впливу на важковиховуваних учнів залежить від залучення їх до корисної діяльності, забезпечення високого темпу їх життя. Зміст виховної роботи з важковиховуваними учнями має відповідати їх індивідуальним і віковим особливостям, мати високу емоційну насиченість.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. - К. : Либідь, 1997.
2. Кузьмінський А. Педагогіка : підручник / А.Кузьмінський, В.Омеляненко. - К. : Знання, 2007.
3. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори. В 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т.3. – 670 с.
4. Фіцула М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів / М.Фіцула. – Тернопіль, 1993. – 142 с.

*Попович Надія Ференцівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін
та соціальних комунікацій,
Сідлак Яна В'ячеславівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ЗНАЧЕННЯ КАЗКИ В РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казка – це усний народний твір розповідного характеру з вигаданим змістом. Загальновідомо, що народна казка з давніх часів використовувалася як засіб виховання дітей. Адже художні образи казок, психологія характерів, ситуації, художні деталі казкового епосу в своїй основі є глибоко самобутніми й історично конкретними. Казки у специфічній художній формі зображують життя, погляди, смаки та сподівання народу у певний час його історії.

За своєю природою казка є досить характерним жанром фольклору. Вона тісно пов'язана з іншими різновидами народної оповідальної творчості, насамперед із легендами, переказами, оповідями. Вплив казок на розвиток дітей досліджувався у відомих працях науковців [1; 2].

У казках часто спостерігається ланцюжок пригод, незвичайних ситуацій, що виникають у житті персонажів, а також їхніх дій щодо розв'язання певних завдань. Уболіваючи за долю улюблених героїв, діти переймаються їхніми почуттями, у них виникає бажання допомогти персонажам знайти вихід із певної ситуації.

Без яскравої казки, яка захоплює свідомість і почуття дитини, неможливо уявити дитячого мислення. Казкові проблеми та способи їх вирішення сприяють вихованню певних рис дитини, її підготовці до сприймання навколишнього світу. Діти дошкільного віку зазвичай добре розуміють мораль казок.

Зміст казки часто спонукає дітей до активної діяльності, як-от: вирізати, наклеїти, намалювати, прикрасити, відтворити епізод казки за допомогою міміки і жестів. Така активна діяльність дітей розвиває їх творчі здібності.

Ефективність використання казки в роботі з дітьми дошкільного віку в значній мірі залежить від обізнаності вихователя з казковими сюжетами та його вміння їх аналізувати. Тому, плануючи використання казки, педагогу необхідно визначити її мораль, які почуття вона виховує, продумати завдання, які сприятимуть розвитку мовлення, мислення і уяви математичних здібностей, екологічному вихованню тощо.

За допомогою казки вихователь дошкільного навчального закладу забезпечує змістовне, цікаве, радісне виховання та навчання дітей. Казка є засобом всебічного розвитку особистості. Її використання сприяє вирішенню завдань морального, розумового, екологічного виховання, розвиває мовленнєві та математичні здібності дітей.

Казки склалися, шліфувалися протягом століть. Вони акумулювали досвід людства у боротьбі зі злом. Сьогодні вони допомагають дітям відчувати впевненість у собі, у тому, що вони зможуть подолати труднощі, які готує їм життя. Враження від навколишньої дійсності, виховний вплив дорослих, предметне оточення є необхідними умовами для стимулювання активності, руху дитячої фантазії, виникнення бажання творення, вміння власноруч конструювати образ гри, будувати іграшковий простір, заповнювати його різними матеріалами.

Читання казки не можна розглядати тільки як цікаве проведення часу, як приємне, доступне дитині заняття. Адже казка є дуже важливим елементом розвитку у дитини тонкого розуміння внутрішнього світу людей, спосіб зняття неспокою та виховання упевненості у своєму майбутньому.

За допомогою казок можна виховати дитину, допомогти подолати негативні сторони. Вибираючи казку для малюків, необхідно обов'язково враховувати те, в якому віці вона буде корисна для дитини.

Казки характеризуються простотою й дохідливістю розповіді, динамічним розгортанням сюжету, емоційністю, яскравими образами та барвистою мовою. Маючи значну силу впливу на дітей, казки сприяють формуванню їх характерів, високих моральних якостей, розширенню їх кругозору. Казками малюки захоплюються і в дитячих садках, і вдома.

Видатні педагоги відзначали велике пізнавальне й виховне значення казок. Для дітей дошкільного віку цікавими й доступними є казки про тварин, чарівні та соціально-побутові казки.

У процесі виховання дітей дошкільного віку особливе значення має емоційний комфорт дитини. Адже саме він є однією з головних умов гармонійного розвитку творчої особистості в сучасних умовах. Казки є засобом різнобічного розвитку та виховання дошкільника. Процес засвоєння моральних принципів має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя дітей. І саме казки подають дітям загальнолюдські цінності й високу мораль у такій словесно-емоційній формі, яка спонукає дітей до самостійного висновку: чому треба бути чемним, чому лише позитивні вчинки приводять до справжньої радості тощо. Казки вчать дітей, що в природі немає нічого зайвого, що все живе змінюється за законами того світу, в якому існує. Для того, щоб дитина прагнула до творчості, потрібно викликати у неї захоплення, інтерес, зокрема, до казки.

Отже, казка є важливим засобом розвитку дітей дошкільного віку. Казки спонукають малюків до різних думок, почуттів. Вихователів важливо викликати у дітей інтерес до читання, розповідання. Казки формують у дітей дошкільного віку соціально-моральний, пізнавальний, художньо-естетичний, мовленнєвий, креативний розвиток, допомагають розвивати увагу, уяву, мислення, пам'ять, мовлення.

Список використаних джерел:

1. Богущ А. М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах / А. М. Богущ. – К. : Вища школа, 1993. – 327 с.
2. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богущ, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова; за ред. А. М. Богущ. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 264 с.

УДК 372.461

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Бердар Н.М.,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

Мовленнєвий розвиток дитини – один з основних чинників становлення особистості у ранньому дитинстві. Рідна мова є загальною основою навчання і виховання дітей, засобом пізнання і способом специфічного людського спілкування.

Актуальність теми полягає в тому, що розвиток мовлення та виховання мовленнєвої культури є однією з найважливіших проблем сучасної дошкільної освіти. Вона зумовлена

пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законами України „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, Базовим компонентом дошкільної освіти, програмами розвитку дитини дошкільного віку „Українське дошкілля”, „Дитина в дошкільні роки” та іншими нормативними документами.

Найважливішим досягненням раннього дитинства є оволодіння мовленням, що передбачає опанування рідною мовою, вироблення вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу і себе, засвоєння набутого людством досвіду, саморегуляції, спілкування і взаємодії людей.

Раннє дитинство є сензитивним періодом для засвоєння мовлення. У цей час воно відбувається особливо легко і вносить принципові зміни у поведінку дитини, психічні процеси (сприймання, мислення та ін.). Якщо з якихось причин дитина до 3-х років не почала говорити, засвоєння мовлення відбуватиметься зі значними труднощами. Відхилення у психічному розвитку, які виникають через відсутність мовлення, вимагають спеціальної компенсації (надолуження). До такого висновку можна дійти, спостерігаючи за глухоніми дітьми, яких починають навчати мовленню після 3-х років. Здебільшого вони відстають у багатьох видах діяльності, розвитку психічних процесів і якостей: серед них не виникає сюжетно-рольової гри, відсутнє предметне малювання, уповільнений розвиток сприймання і мислення. Для подолання цього потрібні значні педагогічні зусилля, спрямовані не лише на навчання мовленню, а й на інші сторони розвитку.

Динамічний розвиток мовлення у ранньому віці пов'язаний з предметною діяльністю дитини. На 2-му році життя у неї зростає інтерес до всього, що її оточує: вона хоче все побачити, пізнати, взяти в руки. Це бажання перевищує можливості дитини, і вона вимушена звертатися за допомогою до дорослого. Однак засобів спілкування, якими вона володіє (жести, міміка, окремі слова), вже недостатньо, щоб бути зрозумілою, задовольнити свою потребу в спілкуванні. Ця суперечність розв'язується завдяки виникненню нової форми спілкування - активного самостійного мовлення, яка знаменує важливий етап у психічному розвитку дитини, перехід від немовлячого до раннього віку.

На необхідність розвитку мовлення, особливо раннього віку, вказували такі дослідники: психофізіологи (В. Бельтюков, Н. Бехтерева, І. Горелов, Н. Данилова, Н. Жинкін, В. Каменська, М. Красногорський, М. Кольцова, У. Пенфільд, Т. Хризман, І. Павлов, К. Сєдов та ін.); психологи (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Леонтєв), лінгвісти (О. Гвоздев, Н. Рибніков, Т. Ушакова, С. Цейтлін, Н. Швачкін, О. Шахнарович, Н. Юр'єва та ін.).

У педагогічних дослідженнях визначено закономірності, принципи та методи навчання дітей раннього віку рідного мовлення (А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлова, Г. Розенгарт-Пупко, Л. Федоренко, Т. Юртайкіна та ін.) [1; 2; 3].

Перші роки життя дитини мають вирішальне значення для подальшого розвитку її мовлення. Розвиток мовлення у цей період, за Г. Розенгарт-Пупко, проходить два етапи: перший – від 1 року до 1 року 5-6 місяців, другий – від 1 року 5-6 місяців до 3 років.

Мовлення дітей раннього віку розвивається в таких напрямках:

- а) розвиток розуміння мовлення дорослих;
- б) формування функції узагальнення; в) збагачення та активізація словникового запасу;
- г) розвиток здібності наслідування і вдосконалення звуковимови;
- д) формування граматичної будови мови [2, с. 26].

На першому етапі продовжується розвиток розуміння мови, на другому – збагачується словниковий запас, розвивається активне мовлення.

Перший рік життя належить до підготовчого періоду, всередині якого виділяються три етапи.

Перший етап – 1 міс. – 5-6 міс. – з провідною діяльністю – емоційне спілкування дитини з дорослим. Він характеризується появою перших перед мовленнєвих реакцій.

Починаючи з крику, перших мимовільних звуків, до 5-6 міс. з'являється белькіт, який є найбільшим складним голосовим утвором цього періоду. На думку Р. Тонкової-Ямпольської, саме з белькоту започатковується власне активне мовлення дитини [3, с. 251]. Він готує мовленнєвий апарат до вимови звуків, складів і слів, сприяє розвитку фонематичного слуху.

На другому етапі підготовчого періоду (6-12 міс.) з'являється новий тип спілкування дорослих і дитини – спілкування на основі розуміння мовлення дорослих. Слово набуває для дитини значення умовного подразника. Отже, дитина навчається розуміти, що кожен предмет, дія, властивість мають свою назву. З психологічного боку, розвиток розуміння мовлення у дітей допомагає встановлювати зв'язки між словами, які вони промовляють, і предметами чи діями.

Третій етап підготовчого періоду (10-12 місяців – другий рік життя) характеризується розвитком самостійного мовлення, появою перших слів [3, с. 254].

Таким чином, на кінець першого року життя дитина добре розуміє не тільки окремі фрази, а й цілі речення у мовленні дорослих, відтворює відповідно до словесних подразників дії і рухи. Слово дорослого починає регулювати поведінку дитини. У словнику однорічної дитини налічується в середньому 10-15 слів.

Другий рік життя – це період інтенсивного і швидкого розвитку мовлення дітей. На початку другого року життя дитина починає швидко встановлювати зв'язок між словом і предметом, відбувається подальше розуміння мовлення дорослих. Поступово розуміння мовлення виходить за межі конкретної побутової ситуації.

У другому півріччі дитина починає розуміти слова, що означають стать і вік людини, назви предметів, живі і неживі об'єкти, назви кімнат житла, де перебуває дитина. Розуміння мовлення розвивають потішки, віршики, забавлянки.

Саме на другому році життя відбувається формування однієї з основних особливостей другої сигнальної системи – узагальнення. На кінець другого року життя з'являється узагальнення на основі загальних ознак, незалежно від величини, кольору, форми предмета.

У цьому віці формується, хоча і нерівномірно, активний словник дитини. Якщо на початку другого року життя у дитини з'явилося близько 20 слів і вона користується емоційно-жестовим мовленням, то на кінець року активний словник дитини складає близько 300 слів, і назва предмета набуває важливого змісту. Активний словник стає основним засобом спілкування малюка.

На третьому році життя мовлення дітей розвивається дуже швидко і за такими напрямками:

- розуміння мовлення дорослих;
- оволодіння словником;
- удосконалення звуковимови;
- засвоєння граматичної будови мовлення;
- розвиток діалогічного мовлення [2, с. 75].

Розуміння мовлення дорослого дитиною зростає за обсягом і якісно змінюється. Дитина полюбить слухати мову дорослого, віршики, казки. У другому півріччі дітям доступне розуміння художніх творів без використання наочності. На основі розуміння мовлення дитина починає робити перші самостійні висновки та узагальнення.

Саме у цьому віці найбільш виражені індивідуальні відмінності в темпах зростання словника. Завдання дорослого – збагачувати активний словник дитини іменниками (назвами овочів, фруктів, свійських тварин, предметів одягу, меблів рослин тощо); дієсловами, що позначають різні дії; прикметниками та прислівниками.

Третій рік життя дитини характеризується активізацією мовлення дитини. Зростає її мовленнєва активність у спілкуванні з дорослими та однолітками, дидактичних та сюжетних іграх, самостійній діяльності. Вона виявляється у бажанні римувати слова, складати казки. Систематичне спілкування зі старшими є додатковим фактором розвитку активного мовлення.

Отже, можна зробити висновок, що найважливішим досягненням раннього дитинства є оволодіння мовленням, що передбачає опанування рідною мовою, вироблення вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу і себе, засвоєння набутого людством досвіду, саморегуляції, спілкування і взаємодії людей. Ранній вік є сензитивним періодом для засвоєння дитиною мовлення і запорукою її подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія / А.М. Богуш. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. – 376 с.
2. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, О.В. Саприкіна. – К., „Слово”, – 2009, – 407 с.
3. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: [підручник] / за ред. А. М. Богуш. Друге видання, доповнене. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2011. – 704 с.

УДК 37.064

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Любежаніна Богдана Анатоліївна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОРΟΣЛИХ У ТВОРАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ – ПРАКТИКІВ

Соціально-культурні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві й активно впливають на стиль людських взаємин, моделі міжособистісної взаємодії, проникають навіть у сферу стосунків дітей дошкільного віку та дорослих (батьків, педагогів та інших близьких дорослих). Батьки, створюючи сімейний мікроклімат, формують у дітей ціннісні орієнтації та моральні норми, виховують у них суспільно значущі особистісні якості і поступово залучають до суспільного життя. Відтак, сім'я потребує педагогічного супроводу з боку найпершої освітньої інституції – дошкільного навчального закладу, зокрема від дошкільного педагога. Нормативним підґрунтям для вирішення окресленого завдання є положення Законів України “Про освіту” (1996), “Про дошкільну освіту” (2001), Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2012), Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року (2011) та інших документів. Для суспільства питання виховання підростаючого покоління на гуманістичних засадах були важливими на всіх етапах суспільного розвитку. Прогресивна світова й вітчизняна педагогічна думка завжди визначалися добродійними тенденціями (Г. Ващенко, Б. Грінченко, Я. Коменський, Н. Лубенець, М. Монтень, Й. Песталоцці, Ф. Рабле, С. Русова, Ж.–Ж. Руссо, Г. Сковорода, К. Ушинський та інші). Виховання високих моральних цінностей особистості неможливе без плекання шанобливого ставлення до дорослих, найрідніших і найдорожчих людей. Вивчаючи проблеми морального виховання, учені виокремлюють поняття “шани”, яке визначають однією з найважливіших якостей особистості (А. Архангельський, О. Дробницький, І. Кон та інші).

Проблема формування шанобливого ставлення дітей до дорослих у філософському, психологічному, педагогічному аспектах розглядалася вченими минулого і сьогодення (Г. Ващенко, Я. Коменський, Д. Локк, А. Макаренко, Й. Песталоцці, Ж.–Ж. Руссо, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші). Зокрема, науковцями проаналізовано роль спілкування в особистісному становленні дошкільника (Д. Ельконін, О. Кононко, В. Кузьменко, М. Лісіна, А. Рuzська, Є. Суботський та інші); особливості становлення у

дошкільному віці ціннісного ставлення до однолітків (В. Павленчик, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Т. Репіна та інші); вплив соціальних емоцій на взаємодію дітей дошкільного віку (О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кошелева, Я. Неверович, Л. Стрелкова та інші); специфіка прояву гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності (Л. Артемова, А. Гончаренко, В. Котирло, О. Смирнова та інші); питання цілісного виховання дітей у сім'ї (Т. Алексеєнко, Л. Гураш, М. Машовець та інші); підготовка майбутніх вихователів до формування шанобливого ставлення у дітей дошкільного віку до дорослих (О. Бутенко, О. Козлюк, А. Курчатова та інші).

Аспекти морального виховання розглядалися і вітчизняними педагогами-практиками. Питання формування шанобливого ставлення до дорослих розглядалося в працях К. Ушинського в контексті виховання моральної особистості дитини. Висвітлюючи дане питання, К. Ушинський наголошував на особливій ролі особистого прикладу дорослих у формуванні моральних якостей дошкільників, підкреслюючи, що тільки особистість може виховати особистість, виходячи з вікових особливостей дитячої психіки, зокрема, зі здатності дошкільника до копіювання, наслідування дій та манер дорослого. Співзвучними до сучасних гуманістичних підходів у вихованні дітей є думки, висловлені в працях К. Ушинського, щодо різкого засудження «сліпої», суворої дисципліни. Натомість, для встановлення гуманних взаємовідносин між поколіннями, формування шани до дорослих педагог акцентував увагу на необхідності використання прийомів заохочення, попередження та догани дитини, а також вправляння дитини у виявленні моральних почуттів до рідних та інших людей.

Цінними є методичні поради видатного педагога С. Русової, яка відстоювала думку про необхідність створення системи національного виховання дітей, спираючись на національні традиції, рідну мову. С. Русова вбачала в родині важливу частину процесу всебічного виховання дитини, її ідеалом просвітниці вважала свідому рівноправну спілку, в якій «батько, й мати, й діти несуть кожний свій обов'язок, свою працю, й мають свою волю, але всі об'єднані одним спільним шуканням добра й правди» [1, с. 214]. Важливу виховну роль С. Русова відводила народним традиціям, зокрема, проведенню народних свят, наголошуючи, що «в кожному святі треба єднати народне, національне, фольклорне з загальнокультурним і давати щось естетичне, красиве й радісно веселе» [2, с. 43, 50].

Важливими для дослідження проблеми формування шанобливого ставлення до дорослих є педагогічна спадщина і переконання В. Ващенка – педагога, психолога, літератора, справжнього патріота України. Для нас є найціннішим його погляди на виховання особистості як соціально-національний феномен, який ми розглядаємо як важливу концептуальну засаду нашого дослідження. У своїх творах («Виховання любові до Батьківщини», «Виховний ідеал» та ін.) педагог відстоює думку про те, що виховання «взагалі» не існує, так як воно має національний характер і конкретно – історичну зумовленість, має за мету формувати світогляд і ціннісні орієнтації у абсолютній єдності відповідно психічних властивостей особистості.

Серед багатьох питань сімейного виховання, що досліджувалися в працях А. Макаренка, ним розглядалася і проблема формування поваги та шани у дітей до дорослих. Основою формування шанобливого ставлення педагог вважав встановлення батьківського авторитету і наголошував, що батькам, які користуються авторитетом у дітей, легше виконувати свої виховні обов'язки, пояснюючи це характерною особливістю психіки дитини – здатністю до наслідування, намаганням мати перед собою зразок поведінки. А. Макаренко підкреслював, що авторитет не що інше як талант від природи, і його сутність виявляється у повсякденній поведінці батьків, в процесі життя, а це і їх діяльність, взаємовідносини, думки, звички, почуття та прагнення. Виходячи із тверджень педагога, цілком зрозуміло, що авторитет батьків тісно пов'язаний з їх конкретними вчинками та ставленням до дитини і базується на силі виховного впливу кожного моменту життя батьків. Отже, аналіз праць А. Макаренка дає можливість зробити висновки, що педагог, акцентуючи увагу на значенні батьківського авторитету, вважав батьківську вимогу до себе, пошану до своєї сім'ї, контроль

над кожним власним кроком, головними умовами формування шанобливого ставлення до дорослих з боку дітей.

Ідентичні погляди на формування шани та поваги до дорослих та батьків висловлював М. Стельмахович, глибоко досліджуючи проблеми української родинної етнопедагогіки, він як і А. Макаренко, надавав великого значення батьківському авторитету, що створюється за умови «взаємовимоги між батьком і матір'ю, їх пристойної особистої поведінки, статечного морального обличчя ... чуйного ставлення до дітей, знання їх потреб та інтересів....» [3, с. 67], як основи формування шани до дорослих.

Вагомий внесок у теорію та практику гуманістичного виховання дітей у сім'ї зробив В. Сухомлинський, який розглядав сім'ю як головний осередок, де з покоління в покоління передаються моральні цінності людства. Першоосновою морального виховання В. Сухомлинський вважав взаємовідносини між батьками, повагу та увагу до старших у сім'ї. Цим проблемам присвячено цілий ряд науково-педагогічних праць: «Батьківська педагогіка», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителеві», «Серце віддаю дітям», «Моральні цінності сім'ї» та інші. Аналіз праць В. Сухомлинського дозволив резюмувати, що вчений постійно актуалізував проблему формування у дітей поваги та любові до своїх батьків. Найбільшою помилкою батьків вважав невміння любити власних дітей: «Люблячи своїх дітей, вчіть їх любити вас; не навчите – будете плакати на старість» [4, с. 98]. Істинність даного твердження ґрунтується на засадах гуманістичного підходу у вихованні, зокрема на пріоритетах суб'єкт- суб'єктних відносин, коли істинне почуття любові до дітей з боку батьків трансформується у відповідне ставлення дітей до своїх батьків. Педагог наголошував на тому, що повага, шанобливе ставлення до дорослих та батьків – це перш за все копітка праця сім'ї та суспільства, процес цілеспрямованого виховання з цілим комплексом методів, умов та засобів формування позитивних моральних якостей по відношенню до батьків.

Правила поведінки дітей у сім'ї, запропоновані в свій час В. Сухомлинським, співзвучні з результатами досліджень сучасного науковця І. Беха, який наголошує на необхідності формування у дітей дошкільного віку правил поведінки [5, с. 186]. Аналіз сучасних наукових психолого-педагогічних досліджень (І. Бех, А. Богущ, Т. Поніманська, Ю. Приходько, І. Рогальська) даної проблеми показує, що необхідно знайти виважений підхід у моральному вихованні дітей дошкільного віку та зокрема, формування шанобливого ставлення до дорослих. У процесі реалізації цих завдань добирати й використовувати новітні технології у взаємодії дитини й дорослого (батьків) в сучасному мікро- та макро- соціумах; прогнозувати розвиток подій і результати виховного впливу сім'ї та суспільства на дитину; дотримуватися різноманітності впливу на почуття, свідомість та поведінку дитини, на основі чого формуються моральні погляди, переконання, накопичується досвід моральних вчинків стосовно батьків та дорослих.

У дослідженнях Т. Алексеєнко, зазначається, що первинна соціалізація дитини відбувається в сім'ї, де дитина повинна отримати правильні орієнтири життя, які дослідник вбачає в повазі та турботі про власних батьків: «Якщо ж діти не отримують правильних орієнтирів, не привчаються до того, щоб турбуватися про інших, передусім про своїх батьків то виникне ще одна педагогічна проблема сім'ї – байдужість дітей до своїх батьків» [3, с. 6, 7].

Основи формування гуманних взаємин батьків і дітей, на думку Т. Алексеєнко, полягають у взаєморозумінні між членами сім'ї, визнанні і повазі особистості кожного. Таким чином, враховуючи все вищезазначене, можна ствердно зазначити, що провідною ідеєю досліджень Т. Алексеєнко є визнання провідної ролі сім'ї та особистого прикладу батьків у формуванні гуманних взаємин між дорослими та дітьми.

Сенситивність дошкільного періоду для формування шанобливого ставлення до батьків відзначали науковці К. Щербакова та Г. Григоренко, акцентуючи увагу на тому, що дитину якомога раніше необхідно навчати любити та поважати батьків [6, с.11-17]. Провідну роль у формуванні шанобливого ставлення до дорослих науковці надають особистому

позитивному прикладу батьків, їх взаєминам між собою та дітьми, іншими людьми, їхнім поглядам, оцінкам соціальних явищ, що є орієнтиром для дітей; коли батьки показують дітям зразки доброго, турботливого ставлення до бабусі, дідуса, вчать їх проявляти увагу та любов до них.

Аналізуючи умови формування у дітей шани та поваги до дорослих в сімейному вихованні, К. Щербакова та Г. Григоренко приходять до висновку, що батьки мають дати певні моральні норми і правила поведінки з рідними (як треба вітатися з ними, дякувати, відгукуватися на пропозиції, допомагати дорослим у хатній роботі, у підготовці до сімейних свят) та обґрунтували умови, за яких процес формування шани та поваги до батьків та дорослих буде більш успішним: особистий приклад батьків, посильна участь дитини у праці, читання художньої дитячої літератури, спільні родинні свята, усвідомлення дітьми ролі батьків в родині та в суспільстві.

Вчені великого значення надають бесідам про професії батьків, екскурсіям на їх місце роботи, що сприяють не лише збагаченню знань дитини, а й вихованню гордості, шани та поваги до дорослих. Тому вчені радять використовувати різноманітні методи і форми роботи з власними дітьми: по можливості показати дитині місце своєї роботи, проводити бесіди про особливості своєї професії. К. Щербакова та Г. Григоренко важливим методом формування шани та поваги до дорослих вважають використання художньої літератури (розучування віршів, читання казок та оповідань про шанобливе ставлення до батьків) при цьому, відмічають значну роль багатої національної духовної скарбниці українського народу, що містить найкращий та найцінніший народно-педагогічний досвід.

Аналіз теоретичних джерел дозволив констатувати, що питання формування шанобливого ставлення до дорослих є загальнолюдською проблемою, досить складним та суперечливим питанням, в той же час досить вагомим що і впродовж багатьох століть привертало увагу вчених різних епох. Дослідження педагогічних теорій виховання, в яких висвітлені питання формування шанобливого ставлення до дорослих у сім'ї та суспільному вихованні (Г. Беленька, О. Богінч, М. Машовець та ін.), дає можливість визначити основні умови формування цієї якості, на які акцентували увагу видатні педагоги, науковці в різні періоди розвитку суспільства: авторитет батьків, виховання власним позитивним прикладом, розумна любов до дітей в поєднанні з розумною вимогливістю та повагою до дитини, організація повсякденного життя сім'ї на основі взаєморозуміння та взаємодопомоги, позитивне позиціонування поведінки та стосунків батьків у процесі життєдіяльності сім'ї.

Таким чином, дослідження філософського та історичного аспекту проблеми виховання шанобливого ставлення до дорослих дозволяє констатувати, що у теорії та практиці філософії та педагогіки ця проблема була і є надзвичайно актуальною, і саме цим зумовлюється тенденція до поглиблення наукового пошуку її розв'язання у сучасному соціумі. За останні роки з'явився ряд робіт (І. Бех, Т. Поніманська, О. Козлюк, О. Бутенко), у яких формування шанобливого ставлення у дітей до дорослих розглядається як складова частина проблеми морального виховання.

Список використаних джерел:

1. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
2. Русова С. Ф. В оборону казки / С. Ф. Русова // Сільська школа. – 2001. – № 6. – С. 11.
3. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с.
4. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1973. – 272 с.
5. Алексеєнко Т. Щире батьківське слово // Т. Алексеєнко / Сім'я. – 1997. – № 5. – С. 6–7.
6. Щербакова К. Й. У сім'ї росте дитина / К. Й. Щербакова, Г.І. Григоренко. – К. : Неопалима купина, 2006. – 240 с.

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Мондик Тетяна Михайлівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Дошкільний вік - найважливіший етап в розвитку особи. Це період початкової соціалізації особи, залучення її до світу культури, загальнолюдських цінностей, час встановлення початкових відносин з провідними сферами буття... Неповторні особливості фізичного, психічного, соціального розвитку виявляються в своєрідності способів і форм пізнання і діяльності дошкільника".

Тому сучасна дошкільна освітня установа повинна стати місцем, де дитина дістане можливість широкого соціально-практичного самостійного контакту з найбільш значущими і близькими для її розвитку сферами життя. Накопичення дитиною під керівництвом дорослого цінного соціального досвіду – ось шлях, який сприяє, по-перше, розкриттю вікового потенціалу дошкільника і, по-друге, успішному вступу до дорослого життя. З чого виходить, що віковий потенціал не може бути реалізований за відсутності соціальної зрілості (компетентності) людини на певному ступені її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що життєва компетентність - поняття не нове. Певний інтерес становить розгляд проблем ключової компетентності з позицій культурно-історичної теорії вищих психічних функцій Л.С.Виготського. За цією теорією, інтелектуальний розвиток індивіда відбувається завдяки оволодінню ним значеннями слів і візуальною символікою, а також процесуально-діяльнісним підходом (С.Л.Рубінштейн, А.В.Брушлинський, Л.А.Венгер), в якому ключовим поняттям є „мислення-здатність", тобто сутністю інтелектуального виховання має бути формування в індивіда здатності розуміти й генерувати нові думки. Досить новим є поняття рефлексивної компетентності, яке визначається в дослідженнях О.А.Поліщук [1, с.136].

Компетентність передбачає відповідний віком можливостям та індивідуальній історії життя дитини рівень розвитку особистісних механізмів, зокрема таких, як наслідування, ідентифікація, імітація, емпатії, рефлексія, образ „Я", совість [1, с.127].

На нашу думку, вагомим чинником формування життєвої компетентності є діяльність учіння. За умови конструювання цієї діяльності інтенсивно формується теоретичне мислення, що відтворює зміст різноманітних форм суспільної свідомості, вихованості дитини. Психологічні та виховні аспекти усвідомлення учнями суспільного і особистісного змісту навчання, значимості оволодіння загальноосвітніми знаннями, становлення ієрархії інтересів і потреб школярів досліджені М.І.Алексєєвою, Л.І.Божович, М.Ф.Добриніним, О.Є.Лебедевим, О.М.Леонтьєвим.

Коли дошкільники під керівництвом і за допомогою вихователя аналізують навчальний матеріал, виділяють у ньому загальне відношення, а потім його конкретні прояви, в них формується поняття як принцип орієнтації у розмаїтті цього матеріалу. Це шлях теоретичного ставлення до дійсності та необхідних для цього здібностей. До останніх, передусім, належать рефлексія - усвідомлення дитиною способів власних навчальних дій, та внутрішні дії [2, с.148]. Найголовніше в рефлексії в навчальній діяльності – це рефлексія на самого себе, відстеження нових досягнень і змін, що пройшли.

В.Г.Алексєєва відзначає, що ціннісна орієнтація впливає на всі сфери людської психіки: від пізнавальної діяльності до мотивації кожного вчинку індивіду.

Відомо, що життєва компетентність - це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту. Життєва компетентність передбачає свідоме і несвідоме ставлення до виконання особистістю її життєвих і соціальних ролей, вона пов'язана з самовдосконаленням людини. Саме з'ясуванням цих орієнтацій ми і зайнялися в процесі наступного етапу нашого дослідження. Загалом коротко проаналізовані компоненти життєвої компетентності в своїй сукупності віддзеркалюють сутність самого поняття.

Дошкільна ланка освіти є пріоритетною в єдиній національній системі неперервної освіти, оскільки досвід розвитку людства, наукові дослідження свідчать, що в дітей дошкільного віку під впливом зовнішніх обставин підсвідомо формується будова розуму й духовності. І.Льїнський з цього приводу, згадуючи думки ідеологів Ордену єзуїтів, зазначає: "...дайте мені виховати дитину від народження до восьми років, а потім робіть з нею все, що забажаєте..." [1, с. 4]. "Наступність, – зазначає А. Богуш, – це вищий щабель розвитку, коріння якого міцно проросло в попередньому ґрунті" [2, с. 11].

Таким чином, беззаперечним фактором впливу на гармонійний розвиток життєздатної людини є дошкільна освіта, завданням якої "... є своєчасне становлення і повноцінний розвиток життєво компетентної творчої особистості з раннього дитинства" [3].

Розробники Концепції виховання життєздатного покоління (І. Льїнський) [5] акцентують увагу на тому, що завдання життєздатної людини – не тільки стати особистістю, сформувати свої життєві смисли, самоствердитися, реалізувати свої задатки і творчі можливості, а, перетворюючи при цьому в своїх інтересах середовище проживання, не знешкодити ні себе, ні своє оточення.

Навчання з безпеки життєдіяльності покликане формувати в кожній дитини активну життєву позицію щодо власного життя і власної безпеки, накопичення нею знань, умінь і навичок безпечної поведінки вдома, на вулиці, на воді тощо.

Формування безпечного способу життя має бути організоване як систематична робота з дітьми й охоплювати всі провідні форми діяльності дитини (гру, спілкування, трудову (предметно-практичну) діяльність). Тому, окрім спрямованих на вивчення безпеки життєдіяльності заходів, питання безпечної поведінки дитини необхідно планувати і в ході проведення всієї навчально-виховної роботи дошкільного закладу, залучати до неї батьків за допомогою спільних заходів (походів, екскурсій, спортивних змагань тощо).

Основою для створення навчально-виховних програм для дітей дошкільного віку в Україні є Базовий компонент дошкільної освіти. Його зміст побудований відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу та спрямовує навчально-виховний процес на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навченості та вихованості дитини). Це зумовлює необхідність чіткого визначення засвоєння дитиною змісту освітніх ліній (знає, обізнана, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює), орієнтує освітян на цілісний і загальний розвиток дитини, розкриває важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття в подальшому спеціальних знань та умінь [6].

Питання безпеки життєдіяльності входять до всіх освітніх ліній, а як виокремлена складова змісту освіти – до освітньої лінії "Особистість дитини". Результатом освітньої роботи щодо вивчення змісту безпеки життєдіяльності є здатність дитини диференціювати поняття "безпечне" і "небезпечне", усвідомлювати важливість безпеки життєдіяльності (власної та інших людей). Дитина повинна знати правила безпечного перебування вдома, у дошкільному закладі, на вулиці, на воді, на льоду, на ігровому, спортивному майданчиках, орієнтуватися у правилах поводження з незнайомими предметами та речовинами; пожежної та електробезпеки; користування транспортом; розуміти значення основних знаків дорожнього руху тощо; знати та вміти скористатися номером телефону служб допомоги (пожежна, медична, міліція); усвідомлювати, до кого можна звернутись у критичній ситуації,

володіти навичками безпечної поведінки в умовах агресивного поводження однолітків або дорослих [6].

Формування в дитини дошкільного віку свідомої безпечної поведінки в дошкільній базуються на позитивних прикладах поведінки дорослих. Розбіжності вимог до дитини батьків удома та вихователів у дошкільному закладі можуть викликати в дитини почуття образи, збентеження та навіть агресії. Тому вихователі у професійній діяльності повинні намагатися зробити батьків своїми однодумцями – постійно залучати їх до навчально-виховного процесу, надавати батькам інформацію про створення максимально безпечних умов перебування дитини вдома, на подвір'ї, на відпочинку (правила особистої безпеки та безпеки оточуючих, дії в екстремальних ситуаціях тощо). Доречним буде також створення відповідного інформаційного куточка (стенду), за допомогою якого вихованці отримуватимуть нові і повторюватимуть вже знайомі правила з безпеки життєдіяльності.

Важливим фактором формування безпечного способу життєдіяльності є середовище перебування дитини – дошкільний навчальний заклад. Відповідно до ст. 11 Закону України "Про дошкільну освіту" дошкільний навчальний заклад [7] повинен створити безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечити їх дотримання; сформувати у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяти збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному й фізичному розвитку дітей.

З метою вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок вихователів із формування у дітей ціннісного ставлення до життя, покращення якості навчально-виховної роботи з питань особистої безпеки та захисту життя в дошкільних навчальних закладах щорічно проводиться "Тиждень безпеки дитини" [8] як форма систематизації знань дітей про безпечне довкілля. Цей захід повинен проводитись творчо на основі діяльнісного підходу з метою збагачення досвіду дітей щодо безпечної поведінки.

"Тиждень безпеки дитини" повинен бути наповнений конкретним змістом навчально-виховної роботи (тематичні заняття; дидактичні і сюжетні ігри з елементами безпеки життєдіяльності; конкурси; читання творів художньої дитячої літератури відповідної тематики; моделювання правильної поведінки, аналіз небезпечних ситуацій).

Не менш важливим фактором формування безпечної поведінки дитини є моніторинг навчально-виховної роботи дошкільного закладу. Щоб оцінити проведену вихователями навчально-виховну роботу з дітьми щодо засвоєння ними основ безпеки життєдіяльності, наприкінці "Тижня безпеки" варто провести бесіди чи вікторини у групах з тим, щоб дізнатися, що дошкільникам сподобалося, що запам'яталося, і, враховуючи ці результати, внести певні корективи до плану проведення навчально-виховних заходів у майбутньому.

Таким чином, безпека життєдіяльності є багатогранною категорією і охоплює найважливіші сфери людського буття, такі, як охорона здоров'я, екологія, безпека у надзвичайних ситуаціях тощо. Як складова життєвої компетентності це не просто сукупність засвоєних знань, а стиль життя, адекватна поведінка в різноманітних ситуаціях, зокрема – і надзвичайних та екстремальних.

Ураховуючи важливість формування в дитини вмінь безпечної поведінки, доходимо висновку, що існує потреба в конкретних методичних розробках і науково обґрунтованих сучасних рекомендаціях щодо способів формування у дітей дошкільного віку такого рівня соціального досвіду, що дозволить дошкільнику стати життєво компетентним у соціальному середовищі, вести безпечну життєдіяльність.

Список використаних джерел:

1. Життєва компетентність особистості / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Сохань, Г.М. Несен. – К. : - Богдана, 2003. – 520 с.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / П.А.М'ясоїд. – К. : Вища шк., 2000. – 479 с.
1. Ильинский, И.М. Ради себя и "других", ради будущего / И.М.Ильинский. – М. : Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2011. – 66 с.

2. Богуш, А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти / А.М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. – № 11. – С. 11-12.

3. Інструктивно-методичні рекомендації "Про організацію роботи в дошкільних навчальних закладах у 2012/13 навчальному році" [Текст] / Лист МОНмолодьспорт від 21.05.12 № 1/9-388.

4. Щелованов, Н.М. Воспитание детей раннего возраста в детских учреждениях / Н.М.Щелованов. – М. : Медгиз, 1960. – 345 с.

5. Основы концепции воспитания жизнеспособных поколений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ilinskiy.ru/index.php/publications/sod/>.

6. Про схвалення нової редакції Базового компонента дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Рішення колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.05.2012 № 5/2-2. – Режим доступа : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_5-2736-12.

7. Про дошкільну освіту / Закон України від 11 липня 2001. - № 628-III. [Електронний ресурс] Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-4>.

8. Щодо організації та проведення "Тижня безпеки дитини" в дошкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] / Лист МОНмолодьспорт від 19 серпня 2011 № 1/9-635. – Режим доступа : <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/22120/>.

УДК 373.2.015.31:159.947.23

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Секереш Еріка Василівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Визначимо поняття «умова» і уточнимо суть, зміст понять «психологічна умова», «педагогічна умова».

У довідковій літературі «умова» розуміється як:

- 1) обставина, від якої що-небудь залежить;
- 2) правила, встановлені в якій-небудь області життя, діяльності;
- 3) обстановка, в якій будь-що проходить [4, с. 588].

«Психологічна умова» - сукупність явищ зовнішнього і внутрішнього середовища, які впливають на формування конкретного психічного явища [1, с. 596].

«Педагогічна умова» - сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань.

«Психолого-педагогічні умови» - умови, які покликані забезпечити певні педагогічні методи впливу на формування особистості суб'єктів або об'єктів педагогічного процесу (педагогів або вихованців), які тягнуть за собою в свою чергу підвищення ефективності освітнього процесу.

На основі аналізу даних понять, аналізу поняття відповідальність і її компонентів, ми визначаємо ряд взаємопов'язаних психолого-педагогічних умов:

- активізація проектної і контрольно-оцінної діяльності дітей на всіх етапах виконання завдань (на основі включення дітей в планування діяльності та розробку критеріїв результату в конкретній діяльності і критеріїв (правил) відповідального ставлення до справи і людей);

- реалізація в освітній роботі з дітьми комплексу завдань, які передбачають співпрацю дітей і забезпечують формування всіх компонентів відповідальності як особистісної якості;
- створення ситуацій взаємоперевірки і взаємооцінки дій дітей у спільній діяльності за типом співпраці;
- показ дітям зразка-орієнтира прояву відповідальності до справи і людей в процесі виконання спільної діяльності.

Охарактеризуємо їх докладніше.

1. Активізація проектної і контрольно-оцінної діяльності дітей на всіх етапах виконання завдань (на основі включення дітей в планування діяльності та розробку критеріїв результату в конкретній діяльності і критеріїв (правил) відповідального ставлення до справи і людей).

Ми визначаємо такі складові:

- визначення критеріїв результату діяльності на етапі передбачення, причому бажане включення пошукової активності дітей в визначення цих критеріїв спільно з педагогом;
- використання методів (прийомів), які забезпечують прийняття і усвідомлення дітьми критеріїв результату діяльності;
- використання критеріїв результату при виконанні контрольно-оцінної діяльності дітей на всіх етапах виконання завдання;
- визначення і усвідомлення дітьми правил відповідального ставлення до людей; використання відповідального ставлення до людей при виконанні контрольно-оцінної діяльності на всіх етапах взаємодії з ними.

Дана умова передбачає, що дітям перед початком роботи пропонується відповісти на запитання: «Що я буду робити і яким повинен бути результат?», «Що мені потрібно взяти для роботи?», «Які дії мені потрібно виконати?».

Потім дитині необхідно підготувати робоче місце і умови для виконання справи. Далі здійснити виконання запланованих дій в створених умовах, а також проміжний контроль і оцінку діяльності партнера. В кінці роботи здійснюється підсумковий контроль і оцінка загального результату.

2. Реалізація в освітній роботі з дітьми комплексу завдань, які передбачають співпрацю дітей і забезпечують формування всіх компонентів відповідальності як особистісної якості.

Ми визначили комплекс завдань, які передбачають співпрацю дітей і забезпечують формування всіх компонентів відповідальності як особистісної якості. Як компоненти відповідальності ми виділили:

- уявлення дітей про те, що таке «відповідальність», про правила поведінки відповідальної людини (до справи, до людей).
- прагнення бути відповідальним (внутрішній мотив).
- характер дій, спрямованих на успішне виконання завдання (вчасно приступає і закінчує справу, намагається долати труднощі, доводить справу до кінця, здійснює самоконтроль).
- емоційне переживання досягнення результату (турбується за успіх, відчуває задоволення від успішного виконання, переживає за оцінку своїх результатів іншими людьми).
- самооцінка відповідальності (обґрунтованість).
- спрямованість відповідальності за свої вчинки і дії (на себе, на інших людей і обставини)

Комплекс завдань, які передбачають співпрацю дітей і забезпечення формування всіх компонентів відповідальності як особистісної якості складався з наступних завдань:

1) пошукова бесіда для визначення порушеного правила і замальовка правила за допомогою символів (ситуації «Не можеш виконати - не обіцяй», «Не можеш виконати вчасно - заздалегідь попередь або попроси про допомогу», «Не виконав обіцянку - визнавай, що був не правий і вибачся», «Взявся за справу - не залишай її на півдорозі», «Взявся за

справу - старайся і виконуй її добре »,« Взьвся за справу - не перекладай її на інших »,« Виконуй справу до кінця, навіть якщо сталася сварка »,« Не роби дві справи одночасно »,« Приступаючи до справи, оціни, чи зможеш ти її виконати »)

2) продуктивна діяльність (конструювання, ліплення, аплікація, малювання) за типом спільно-індивідуальної співпраці.

3. Створення ситуацій взаємоперевірки і взаємооцінки дій дітей у спільній діяльності за типом співпраці.

Виділяючи цю умову, ми виходили з вікових можливостей дітей 5-6 років здійснювати роботу спільно, вміти домовлятися (вести діалог) про спільні дії і погоджувати їх на етапі планування і здійснення діяльності.

При визначенні змістовних характеристик даної умови ми враховували специфіку поняття «співпраця» як типу взаємодії.

Співпраця - це спільна діяльність, в результаті якої всі сторони отримують ту чи іншу вигоду. Оскільки співробітництво здійснюється в діяльності (ділове співробітництво), важливий характер діяльності. У зв'язку з тим, що у дітей 5-6 років переважає наочно-образне мислення, важливо, щоб діти мали можливість сприйняття результатів діяльності (проміжних і підсумкових), щоб була наочна основа для аналізу параметрів (критеріїв) результату. У зв'язку з цим діяльність повинна мати продукт, тобто бути продуктивною. У нашому дослідженні ми припускаємо використовувати ліплення, аплікацію, конструювання тощо.

Специфіка співробітництва проявляється в його компонентах. Компонентами співробітництва є: загальний мотив, загальна мета, спільні дії, загальний результат. Співпраця характеризується співпереживанням, спільним мисленням і сприянням. Моделі співпраці: спільно-індивідуальна, спільно-послідовна, спільно-взаємодіюча.

Спільно-індивідуальна модель співпраці передбачає, що після прийняття спільної мети в парі або підгрупі, кожна дитина-учасник діяльності буде виконувати свою частину загальної роботи індивідуально. Ця частина на завершальному етапі стане частиною загального підсумкового результату. Узгодження дій учасників має здійснюватися на початку - на етапі прийняття мети, при плануванні і в кінці, коли потрібно підсумувати результати [3].

Спільно-послідовна модель співпраці передбачає прийняття не тільки спільної мети, але і послідовне виконання дій дітьми, коли результат дії, виконаної однією дитиною, стає предметом діяльності іншої, що вимагає взаємної регуляції між ними [3].

Спільно-взаємодіюча модель співпраці передбачає, з одного боку, наявність у дітей певного досвіду спільної роботи, з іншого - відкриває нові можливості в засвоєнні умінь планування, координації та оцінки як проміжного, так і підсумкового результатів.

На занятті спочатку діти працюють в парах або підгрупах, а потім здійснюється взаємодія між ними для досягнення загального результату [3]. У своїх дослідженнях про становлення самооцінки старших дошкільників Т.А. Рєпіна відзначає важливу роль взаємооцінки. При обміні оціночними впливами виникає певне ставлення до інших дітей і одночасно розвивається здатність бачити себе їх очима. У спілкуванні з однолітками складається здатність оцінювати іншу людину, яка стимулює виникнення самооцінки. У старших дошкільнят переважають позитивні оцінки однолітків. Дуже високого рівня досягає вміння порівнювати себе з товаришами у дітей 5-7 років. До ровесника дитина більш вимоглива і оцінює його більш об'єктивно. Важливе місце в оцінці однолітків в будь-якому віці займають їх ділові якості, навички та вміння, щоб забезпечити успішність спільної діяльності, а також моральні якості. У групі дитячого садка існує система цінностей, яка визначає взаємооцінку дітей. Поступово розширюється діапазон моральних рис, що асоціюється у дитини з поняттям «хороший» щодо однолітка і себе. У 5-6 років він стає більший, хоча як і раніше названі якості стосуються тільки відносин в дитячому саду і сім'ї (захищати дітей, не кричати, не балуватися, бути акуратним, не шкодувати, коли щось даєш, допомагати мамі, ділитися іграшками) [5, с. 48].

Охарактеризуємо особливості організації ситуацій взаємоперевірки і взаємооцінки дій партнерів по спільній діяльності. На етапі планування діяльності педагог стимулює усвідомлення дітьми значущості дій взаємоперевірки і взаємооцінки в процесі діяльності на етапі передачі проміжних підсумків (продукту) роботи від одного партнера до іншого. Перед початком діяльності діти спільно з педагогом повинні скласти і замалювати символами алгоритм діяльності, в якому присутні дії по взаємоконтролю і взаємооцінці (проміжної і підсумкової). Педагог, здійснюючи керівництво контрольно-оцінною діяльністю дітей, повинен враховувати спеціальну логіку: спочатку цю діяльність він здійснює сам, потім спільно з дітьми (проводить колективне обговорення справ, можливо, з драматизацією ситуації і послідуною реалізацією цих дій дітьми в парі), потім самостійна діяльність дітей в парах з подальшим обговоренням та аналізом, потім самостійно з наступною рефлексією.

4. Пред'явлення дітям зразка-орієнтира прояву відповідальності до справи і людей в процесі виконання спільної діяльності. Для визначення вимог до зразка-орієнтиру найбільший інтерес для нас представляють дослідження О.В. Дибіна і В.В. Щетиніної [6]. Виділяючи цю умову, ми виходили з того, що орієнтація на дорослого (особливо близького, емоційно привабливого) сприяє оволодінню дітьми будь-яким змістом, будь-якою діяльністю, в тому числі, і діяльністю по самоконтролю та саморегуляції своїх дій. Дитина засвоює зразок через дорослого. Вона потребує опори і емоційної підтримки реально діючих живих конкретних дорослих. В силу вікових психологічних особливостей (копіювання, емоційність, безпосередність і т.д.) дитина «відкрита» для дій дорослого, відчуває довіру до нього, чутлива до його зауважень і оцінок. Доросла людина як орієнтир постає перед дитиною зразком в знаннях і ціннісному відношенні до навколишнього світу (зміст, оцінка знань), в умінні організувати власну діяльність (зміст і способи дій), у ставленні до даної діяльності. У зв'язку з цим, спираючись на підходи О.В. Дибіна [2] і В.В. Щетиніної [6], ми виділили як найбільш значущі наступні характеристики зразка-орієнтира:

1) дієвість зразка-орієнтира, яка стимулює у дітей бажання бути відповідальним і негативне ставлення до прояву безвідповідальності;

2) адекватність змісту зразка-орієнтира віковим і індивідуальним можливостям дітей, в тому числі, суб'єктному досвіду конкретної дитини;

3) представлення цілісного образу особистості, що припускає обов'язкове поєднання проявів відповідальності і інших її особистісних якостей, привабливих для дитини (допитливість, доброта, дбайливість, життєрадісність);

4) встановлення насичених змістовних соціальних контактів з людиною (персонажем), котра виявляє відповідальність;

5) особистісно-важливий сенс і спонукальна сила зразка-орієнтира для конкретної дитини, що стає можливим тільки в життєвій практиці, конкретній діяльності і спілкуванні. Логіка показу зразка-орієнтира полягає в наступному. Спочатку виділяються характеристики критеріїв, потім можливість зв'язати свою поведінку з зразком-орієнтиром, поява бажання наслідувати зразку-орієнтиру, бути таким же. Таким чином, нами були визначені і детально розглянуті психолого-педагогічні умови формування відповідальності дітей 5-6 років, описані механізми реалізації даних умов, необхідність показу зразка-орієнтира відповідальної поведінки по відношенню до оточуючих, показана важлива роль дорослого для формування відповідальності.

Резюмуючи вище викладене, ми приходимо до наступних висновків. Проблема формування відповідальності у старших дошкільників є актуальною в освітній практиці і обумовлена потребою в вихованні морального покоління, здатного самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури підтверджує інтерес дослідників до даної проблеми в різні роки. На підставі поданого аналізу різних напрямків у вивченні відповідальності можна зробити висновки, що ідеї відповідальності вихованої й освіченої людини, здатної пристосовуватися до будь-яких ситуацій в світі, орієнтованої на загальнолюдські цінності і відповідальний вибір у складних життєвих ситуаціях, знайшли відображення в роботах зарубіжних і вітчизняних фахівців в

області психології і педагогіки. Експериментальні дослідження свідчать про те, що відповідальне ставлення до обов'язків та їх виконання формуються у дітей в дошкільному віці через тренування волі і характеру дитини при здійсненні спільної діяльності з іншими дітьми і дорослими. Автори відзначають, що для формування відповідальності необхідно, щоб дитина емоційно переживала доручене їй завдання, усвідомлювала важливість, необхідність своєї діяльності не тільки для неї самої, але і для інших людей, підкреслюється значимість планування дитиною своєї роботи. При створенні певних психолого-педагогічних умов можливе виховання відповідального ставлення дитини до оточуючих подій, справ, людей. В ході реалізації даних умов дитині необхідно пред'явити зразок-орієнтир відповідальної поведінки, який має низку характеристик, зрозумілих 5-6 річному дошкільнику. Аналіз досліджень в дошкільній педагогіці дозволяє зробити висновок про те, що процес формування такої особистісної якості, як відповідальність розглядається вченими як синтез вольових устремлень, самостійності, довільності, активності, організованої поведінки та інших якостей. Всі ці індивідуальні прояви особистості дослідники пропонують розвивати в різних видах діяльності як в процесі спеціально організованого навчання, так і в діяльності поза заняттями, в повсякденному спілкуванні, в самостійній дитячій діяльності.

Список використаних джерел:

1. Большой психологический словарь. / Под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – М. : Прайм – ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
2. Дыбина О.В. Предметный мир как средство формирования творчества у детей. Монография [Текст] / О.В. Дыбина. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 160 с.
3. Казарина, Л.И. Развитие межличностных взаимоотношений старших дошкольников в подвижных играх. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://maam.ru/> (Дата обращения: 21.03.2016).
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок. 53000 слов / С.И. Ожегов; под общ. ред проф. Л.И. Скворцова. – 24-е изд., испр. – М. : ООО «Издательство Оникс»: ООО «Издательство Мир и образование», 2007. – 640 с.
5. Репіна Т. А. Відносини між однолітками в групі дитячого садка [Текст] / Під ред. Т.А. Репіної. - М., 1978. - 198 с.
6. Щетиніна В. В. Формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в процесі пошукової діяльності [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: захищена 12.07.2006: затв. 24.09.2006 / В.В. Щетиніна. - М. : В-во Моск. держ. ін-ту культури, 2000. - 151 с.

УДК 373.24

*Татарінова Н.О.,
студентка 1 курс РВО «магістр»
факультету дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету*

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ

Найголовнішим завданням суспільства завжди було, є і буде виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів. Патріотизм прищеплюється змалечку, тому дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку патріотичних почуттів. багато питань теорії і практики гуманістичного та національного виховання підростаючого покоління знайшли розгляд у працях А. Богуш, В. Гонський, Н. Кисельова, О. Лещенко, Т. Поніманська О. Любар, В. Мацюк, В. Пугач, М. Стельмахович, Д. Федоренко та ін.

Метою статі є обґрунтування педагогічних умов виховання любові до Батьківщини засобами національної символіки у дітей дошкільного віку.

Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності - віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [2, с.104].

У дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності національно-патріотичне виховання дошкільників здійснюється згідно з положеннями Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (затверджена Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року за № 580/2015), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року за № 641), інших документів, що унормовують діяльність закладів освіти.

Вимоги щодо рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини перед вступом до школи визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти і конкретизуються у чинних комплексних і парціальних освітніх програмах по кожному віковому етапу.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання [4, с.109].

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята [1, с.8].

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- красзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу здійснюється через різні складові організації діяльності закладу, окреслюється у його річному плані роботи, перспективних і календарних планах освітньої роботи в різних вікових групах і охоплює всіх учасників освітнього процесу. В освітній діяльності дошкільного навчального закладу з цього напрямку враховуються особливості національного складу вихованців, їхніх родин і співробітників закладу, наявність дітей із родин вимушених переселенців із Донецької, Луганської областей і АР Крим, а також біженців з інших країн, де відбуваються військові конфлікти [3, с.3].

Основними умовами ефективної реалізації завдань з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі є такі:

- організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного);
- належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо);
- інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; систематичне вивчення стану освітньої роботи, її результативності;

- оптимізація методичної роботи з кадрами, в тому числі із застосуванням сучасних засобів інформування з професійних питань, використанням інтерактивних форм підвищення фахової майстерності педагогів закладу;
- зв'язок з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськими, волонтерськими організаціями тощо;
- співпраця з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення до участі в освітньому процесі дошкільного закладу;
- своєчасна і дієва допомога з боку управлінських, методичних служб різних рівнів [3, с.4].

Почуття патріотизму багатогранно за своєю структурою і змістом. У нього входять відповідальність, бажання і вміння працювати на благо Вітчизни, берегти і примножувати багатства Батьківщини, гамма естетичних почуттів та ін. Виховуються ці почуття на різному матеріалі: ми вчимо дітей відповідально ставитися до справи, берегти речі, книги, природу, тобто виховуємо якість особистості - ощадливість, вчимо працювати на благо своєї групи і товаришів, залучаємо до краси навколишньої природи [2, с.122].

Підбираючи методи і прийоми патріотичного виховання потрібно враховувати всі особливості дітей дошкільного віку: емоційне сприйняття навколишнього, образність і конкретність мислення, загостреність почуттів, недостатнє сформована історична свідомість, нерозуміння деяких соціальних явищ. Доцільно добирати і поєднувати різноманітні методи і форми патріотичного виховання, уникати формалізму й одноманітності, насичувати їх патріотичними емоціями та переживаннями, активно використовувати приклади мужності й звитяги захисників України [1, с.8].

Серед методів і форм національно-патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Реалізацію програмових завдань забезпечать застосування таких методів національно-патріотичного виховання:

- організоване спостереження за навколишньою дійсністю, вміло поєднане з читанням художніх творів, слуханням музики, малюванням, розгляданням репродукцій картин;
- систематичне проведення екскурсій до найвидатніших місць рідного краю, відвідування музеїв, виставкових зал;
- співбесіда із застосуванням методичних прийомів (запитання, порівняння, індивідуальні завдання, звернення до досвіду дітей);
- безпосередня участь дітей у благоустрої довкілля та охороні природи;
- залучення дітей до участі в народних традиційних святах;
- широке використання фольклору в усіх його жанрах (казки, загадки, прислів'я, приказки, міфи, легенди), народної пісенної творчості (колискові, народні пісні й танці, хороводні ігри);
- ознайомлення дітей із народним декоративно-ужитковим мистецтвом, побутом, одягом [4, с.108].

Система національно-патріотичного виховання передбачає формування у дітей уявлень з народознавства, складовими якого вважаємо мову, культуру, традиції, мораль, декоративно-прикладне мистецтво, народний фольклор. Засвоюючи матеріальні і духовні цінності, вироблені народом і людством, дитина стає людиною з відповідними рисами характеру і вдачі. Національні цінності сприяють формуванню у дітей національних якостей, у тому числі громадянських і патріотичних.

Для національно-патріотичного виховання корисно використовувати народні ігри зі співом і рухом. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму і мелодії. В іграх такого плану діти вчать передавати в русі художній образ, але найголовніше – через гру українська народна пісня входить в побут сім'ї, в якій виховується дошкільник. У народних

іграх діти вчаться спілкуватися, долучаються до народних традицій, виявляють взаємовиручку, знайомляться з малими жанрами народної творчості.

Патріотичне виховання дошкільнят і робота з ознайомлення з державною та національною символікою як його частина - це не стільки передача знань, а й формування на їх основі любові до Батьківщини. І ця робота дасть великий ефект, якщо спиратиметься на організацію доступною для дітей віком діяльності [2, с.7].

Таким чином, базою для формування любові до Батьківщини є глибока і ґрунтовна робота з морального виховання дошкільнят. Це завдання залишається актуальною.

Список використаних джерел:

1. Бичкова О. Формування національної та громадянської свідомості особистості / О. Бичкова // Дошкільний навчальний заклад. – 2015. - № 2. – С. 6-12.

2. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. / С.А. Козлова, Т.А. Куликова. - 4-е изд., стер. - М. : Издательский центр «Академия», 2002. - 416 с.

3. Лист МОН від 16.06.2016 №1/9-315 “Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році”

4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : Навч. посіб. / Т. І. Поніманська. - К. : Академвидав, 2004. - 456 с.

УДК 373.2: 316.614

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Сідлак Яна В'ячеславівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Соціалізація особистості як об'єкт міждисциплінарного наукового вивчення перебуває сьогодні в центрі уваги дослідників різних наук. Це складова частина процесу становлення особистості, в результаті чого формуються її соціальні якості, які виявляються в соціально-організованій діяльності.

Так, уважаємо за необхідне проаналізувати розуміння «процесу соціалізації» у філософії, психології, соціології та педагогіці. Це дасть можливість систематизувати його вагомні складові для моделювання процесу ефективного формувального впливу на особистість дитини дошкільного віку.

Процес соціалізації став об'єктом наукових пошуків досить давно й має давнє походження. До сучасних моделей соціалізації належать: психоаналітична або «особистісного контролю» (З. Фрейд), «рольового тренінгу» (Т. Парсонс), «соціального научування» (Г. Долат, Б. Скіннер), «міжособистісного спілкування» (Ч. Кулі, Дж. Мід), «когнітивна модель» (Ж. Піаже, А. Маслоу), «еволюційна теорія» (Е. Еріксон) тощо.

Зарубіжні наукові концепції соціалізації варто класифікувати на основі того, як прибічники певного напрямку трактують цілі та сутність цього процесу. Адаптована концепція соціалізації знайшла своє втілення в працях Дж. Дьюї. Рольова концепція соціалізації розвинена в теоріях Е. Дюркгейма, Дж. Міда. Критична концепція соціалізації, яка розглядала людину як активного суб'єкта діяльності, відображено в працях К. Роджерса та А. Маслоу. Когнітивна концепція соціалізації, що підкреслює важливе значення когнітивних процесів для засвоєння соціального досвіду особистості, розроблена Ж. Піаже. Концепція соціального научіння, яка ґрунтується на процесах ідентифікації, наслідування, навіювання, дотримання норм, комфортності, їх запропоновано в працях А. Бандури та

У. Бронфенбренера. Психоаналітична концепція соціалізації належить З. Фрейду, який у свою чергу, стверджував, що крім сфери свідомої, людина володіє сферою несвідомою. Психодинамічна концепція соціалізації К. Левіна, полягла в структуризації конкретних потреб у соціальному житті людини.

Основи теоретичних підходів до аналізу становлення особистості дитини у вітчизняній психології закладені, крім Л. Виготського також О. Леонтьєвим. Психічний розвиток він трактував як результат привласнення дитиною соціально-історичного досвіду, який відбувається через оволодіння моральними зразками шляхом інтеріоризації соціальних норм.

На думку Г. Костюка, індивід стає суспільною істотою, особистістю залежно від формування свідомості і самосвідомості, системи психічних властивостей, яка внутрішньо визначає його поведінку, дає змогу брати участь у суспільному житті, творенні суспільно необхідних матеріальних і духовних цінностей. При цьому «об'єктивна соціальна сутність особистості завжди реалізується суб'єктивними психічними засобами».

Ключового значення дошкільному дитинству надає І. Бех. Науковець стверджує, що найістотнішим фактором, який зумовлює нові цілі, функції, дидактичні принципи й педагогічні технології, виступає нова соціокультурна ситуація і суспільні вимоги до індивіда, якому доведеться функціонувати в їх системі. Проаналізувавши сучасну соціальну ситуацію в суспільстві вчений слушно зауважує, що молоде покоління поступово зіткнеться з унікальним феноменом – необхідністю оволодіння наукою виживання на основі розвитку соціально-психологічних засобів пристосування до будь-яких, зокрема й екстремальних ситуацій. Тож необхідні розробки нових виховних технологій, які забезпечували б формування й розвиток у дітей дошкільного віку насамперед духовних здібностей як провідних і вирішальних для розвитку ціннісної системи особистості.

Ми погоджуємося з думкою В. Кузя та І. Печенко, які проаналізувавши концептуальні положення вітчизняних психологів щодо соціального становлення особистості, та зазначають, що в процесі соціального становлення особистості відбувається залучення індивіда до соціальних стосунків, унаслідок чого відбувається зміна його психіки. Вони наголошують на тому, що розвиток психіки містить спонтанні процеси, обумовленні дозріванням і соціальним розвитком вищих психічних функцій. Такий розвиток здійснюється через соціалізацію, а також саморозвиток, самовдосконалення особистості.

Сучасні дослідження проблеми соціалізації висвітлені у працях Є. Кузьміна (про входження особистості в соціум на основі наслідування, навіювання, конформізму, впливу засобів масової інформації), Б. Ломова (про набуття особистістю в процесі соціалізації більшої самостійності, відносної автономності й індивідуалізації), Г. Андрєєва (про двобічну природу соціалізації, яка містить процеси засвоєння і відтворення соціального досвіду), Б. Вульфова, М. Лукашевича (про адаптаційну природу соціалізації), В. Москаленка (про розвиток зрілих форм соціалізації, їх модифікацію в ході включення особистості в систему соціальних відносин), А. Мудрика (про тривалість і протяжність процесу соціалізації) та ін..

Особливе місце серед досліджень проблеми соціалізації посідають праці що присвячені соціалізації особистості на ранніх етапах онтогенезу (Л. Артемової, А. Богущ, Ю. Богінської, Л. Варяниці, Н. Гавриш, О. Караман, С. Козлової, В. Кузьменко, С. Курінної, І. Луценко, О. Малахової, Т. Поніманської, Р. Пріми, І. Рогальської (І. Печенко), С. Сайко).

У словникових виданнях процес соціалізації тлумачиться як двосторонній взаємообумовлений процес взаємодії людини й соціального середовища, який передбачає її включення в систему суспільних відносин як шляхом засвоєння соціального досвіду, так і самостійного відтворення їх відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість.

Отже, вище сказане дає можливість стверджувати, що соціалізація як складний, діалектичний цілісний процес розвитку й саморозвитку, є єдністю двох суперечливих сторін. Не адаптувавшись до умов середовища, не утвердивши себе в ньому, не можна активно

впливати на нього. Водночас, засвоєння соціального досвіду неможливе без індивідуальної активності самої дитини в окреслених сферах діяльності.

УДК 373.2.015.31:62/69:745/749-053.4

*Черепаня Наталія Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ТРУДОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людина перетворює світ за допомогою праці - фізичної, інтелектуальної діяльності, спрямованої на задоволення матеріальних і духовних її потреб. Праця виконує практичну (створення матеріальних, духовних цінностей, соціально-побутових умов життя і діяльності людини), розвивальну (розвиток особистості в процесі активного включення людини у трудовий процес) і виховну (формування суспільно і особистісно-цінних якостей людини, її морально-естетичного ставлення до життя і діяльності) функції. Виховна функція праці реалізується в процесі трудового виховання дітей дошкільного віку.

Трудове виховання - цілеспрямований процес формування у дітей стійких переконань, що праця є життєвою необхідністю. Трудове виховання дітей дошкільного віку передбачає привчання їх до самообслуговування, елементарних трудових дій, ручної і господарської праці. Навіть найпростіший результат трудових зусиль дитини сприяє самоусвідомленню дитини, вселяє їй впевненість у собі, прагнення випробувати себе у нових видах діяльності.

Дослідження питань трудового виховання, в останні десятиріччя і на сучасному етапі спрямовані на вивчення закономірностей побудови педагогічного процесу, з метою цілісного впливу на трудовий розвиток дітей, формування в них систематичних знань про працю дорослих, залучення дітей до безпосередньої дитячої діяльності, встановлення взаємозв'язку різних засобів трудового виховання, визначення місця трудової діяльності дітей в умовах нових підходів до організації навчально-виховної роботи з дошкільниками.

За всієї багатоманітності національних культур одним із найважливіших спільних для них чинників є цінність праці як засобу існування людини в світі та засобу виховання підрастаючих поколінь. Споконвічно перші заповіді та настанови дітям стосувалися саме підготовки до майбутньої трудової діяльності. Трудове виховання притаманне всім історичним формаціям, воно є найдавнішою формою виховання. Вже античні мислителі наголошували на необхідності виховання людини самостійної, здатної до життєвого самовизначення. Водночас класовий характер освіти і виховання не передбачав використання фізичної праці у школах.

До проблеми виховання дітей у процесі праці зверталися автори перших утопічних систем оновлення суспільства шляхом виховання. Зокрема, Т. Мор рекомендував маленьких дітей знайомити з працею людей і спонукати їх до посильної участі в трудових процесах.

На думку Ж.-Ж. Руссо, дитину, яка фізично зміцніла і навчилася самостійно орієнтуватися в навколишньому середовищі, слід залучати до фізичної праці, оволодіння трудовими навичками - необхідна умова забезпечення людині власного кусня хліба, а відтак - незалежності і свободи.

Послідовник Руссо Й. Г. Песталоцці не лише теоретично, а й практично доклав багато зусиль до того, щоб поєднавши навчання з фізичною працею, виховувати дітей для чесного життя. Він вперше в історії педагогіки пов'язав мотивацію праці з природою дитини, обґрунтував роль праці як частини педагогічної системи. Песталоцці наголошував, що завдяки поєднанню навчання і фізичної праці діти виходять у життя морально

загартованими, здатними до самостійного визначення.

Значна кількість теорій трудового виховання виникає із розвитком буржуазії. Засновник філантропізму німецький педагог Й. Базедов вважав за необхідне вводити у школах заняття праці, диференціюючи їх відповідно до соціального становища сімей учнів.

Особливу увагу питанням трудового виховання приділяв Георг Кершенштейнер (1854-1932), автор німецької трудової школи, який пов'язував виховання громадянина з оволодінням професією. Він запропонував створювати, крім народних, додаткові школи, які мали забезпечувати професійно-технічне навчання і формувати навички виконання громадянських обов'язків.

Ідея праці як засобу всебічного розвитку людини розроблена в педагогічній теорії К. Ушинського. Їй присвячена спеціальна робота - «Праця у її психологічному та виховному значенні», в якій обґрунтована необхідність «вільної праці» для розвитку почуття людської гідності. Людина, відірвана від праці, на думку Ушинського, втрачає кращі якості особистості, а батьки, оберігаючи своїх дітей від праці, розбещують і роблять їх нещасними.

Дитяча праця, на думку С. Русової, є основою виховання. Зокрема, ручна праця повинна забезпечити творчу активність дітей, задоволення від результату. А старші дошкільники здатні до усвідомлення соціальної значущості праці. Це сприяє вихованню відповідальності, почуття обов'язку.

На важливості трудового виховання як засобу всебічного розвитку дитини наголошувалося на з'їздах з дошкільного виховання. У 1919 р. на першому з'їзді було визначено види дитячої праці і вимоги до її організації. Другий з'їзд (1921) звернув увагу на зв'язок праці і гри. На основі його рішень у центральному дитячому садку Першої дослідної станції з дошкільного виховання, яка була експериментальним майданчиком для досліджень проблем дошкільної освіти, було введено самообслуговуючу, ручну та суспільну працю, необхідну для всіх.

У 20-30-ті роки теоретики і практики дискутували питання про те, що є головним у вихованні дитини: праця чи гра. У процесі дискусії дійшли висновку, що всі види діяльності дитини не повинні протиставлятися один одному: граючи, дитина трудиться, а працюючи, грається. Відтак, у 50-60-ті р.р. питання трудового виховання були відображені і в програмних документах дошкільних навчальних закладів, і в наукових дослідженнях (О. Усова, Л. Порембська, Я. Неверович та ін.).

Сучасні українські дослідники проблеми трудового виховання (З. Борисова, В. Павленчик, Г. Беленька, М. Машовець) вивчають питання виховного значення праці дітей у дитячому садку і сім'ї.

До актуальних проблем трудового виховання в нових соціально-економічних умовах належить виховання у дітей основ економічної грамотності, здатності сприймати і використовувати економічну інформацію, відбір видів праці, які найбільше цікавлять дітей у зв'язку з модернізацією економіки; підвищення педагогічної компетенції батьків у питаннях організації дитячої праці в умовах родинного виховання.

*Черепаня Наталія Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Ільницька Маріанна Володимирівна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Одним із напрямків діяльності усього суспільства є збереження здоров'ядітей дошкільного віку, оскільки лише здорові діти в змозі належним чином засвоювати отримані знання і в майбутньому здатні займатися продуктивно-корисною працею.

Саме в дитячому віці формуються важливі базові, локомоторні навички та вміння, руховий досвід та вся рухова діяльність людини. Розробка наукових питань з фізичного виховання дітей дошкільного віку є необхідністю, а стимулюючим фактором та умовою розвитку всіх сфер є рухова активність дітей. Проблеми збереження здоров'я засобами фізичного виховання дошкільників знайшли відображення в працях Н. Доронової Л.А. Венгер, В.Т.Кудрявцевої, Б.Б.Егорова та ін.

З дитинства необхідно формувати потребу у збереженні власного здоров'я поки організм пластичний і легко піддається впливам навколишнього середовища. Діти виявляють бажання бути здоровими, рости гарними та активними, вміти обслуговувати і поводити себе так, щоб не зашкодити не собі не іншим.

На сучасному етапі розвитку освіти існує кілька концепцій фізичного розвитку дітей дошкільного віку, спрямованих на збереження їх здоров'я. В основі філософії тієї чи іншої програми лежить певний погляд авторів на дитину, на закономірності її розвитку, а, отже, і на створення умов, які сприяють становленню особистості, оберігають її самобутність і розкривають творчий потенціал кожного вихованця. Розвиток рухової активності дітей має протікати в формі їх залучення до фізичної культури як природної складової загальнолюдської культури.

Необхідність розгляду проблеми фізичного виховання і розвитку дітей дошкільного віку викликана низьким рівнем загального функціонального стану їх організму невисокою ефективністю організації їх фізичного виховання. Як першорядна задача визначається розробка концепції перетворення національної системи фізичного виховання дітей, яка сприяла б координації зусиль вузів, установ і провідних фахівців у цій галузі.

Накопичений певний досвід в рамках реалізації даної проблеми висвітлив три питання, які потребують їх першочергового вирішення. це:

- 1) вивчення особливостей фізичного розвитку дітей в дошкільний період їх життя;
- 2) розробка засобів, методів і способів організації виховання для забезпечення оптимальних умов життєдіяльності дітей у федеральних, муніципальних, регіональних дошкільних установах;
- 3) обґрунтування шляхів вирішення проблем фізичної культури дітей дошкільного віку.

Особливості вікового розвитку дітей-дошкільнят обумовлені наступними факторами:

- формуванням у людини "схеми тіла", яке протікає з 2 до 5 років;
- віковим диморфізмом;
- слабкою виразністю статевого диморфізму фізичного розвитку дітей та початком формування психічних відмінностей в поведінці хлопчиків і дівчаток.

Велику увагу на виховання і розвиток дітей дитячого дошкільного закладу звертає Т.Н. Доронова, яка віддавала перевагу вихованню фізичної культури. Життя та здоров'я

дітей залежить від правильно організованої роботи з дітьми з фізичної культури. Дошкільнята мусять любити рух, мати потребу рухатись протягом життя, займатись спортом і вести здоровий спосіб життя. В працях Т.Н. Доронової розкриті засоби і форми фізичного виховання. Це фізичні вправи, фактори гігієни та гігієна нервової системи, а також різна спрямованість в підборі фізичних вправ.

На збереження здоров'я дошкільника впливають різні засоби і методи фізичного виховання. Особливого значення в процесі збереження здоров'я дошкільників мають рухливі завдання ігрового характеру, рухливі спортивні ігри, спортивні розваги, які завжди подобаються і є цікавими для дітей, заряджають енергією мають велику варіативність складових компонентів.

Діти навчаються самостійно придумувати зміст рухів до відповідного сюжету гри та сюжетні лінії, змінювати і розвивати ігрові дії, нові форми рухів. В такий спосіб активується творча діяльність дітей, їх самостійність, успішне засвоєння рухів.

В.Т. Кудрявцева та Б.Б.Егоров - створили програмно-оздоровчий посібник, в якому відображено дві лінії оздоровчо-розвиваючої роботи. Вони розглядають існуючий підхід до фізкультурно-оздоровчої роботи дошкільників, наголошують про необхідність радикального перегляду вже існуючих методів фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах та школах.

В.Т.Кудрявцев і Б.Б.Егоров вказують на ряд суперечностей існуючих на сучасному етапі. Загальною метою цього програмно-оздоровчого посібника є формування рухової сфери та створення психолого-педагогічних умов розвитку здоров'я дітей в процесі їх творчої активності.

Таким чином, можна виділити загальні завдання збереження здоров'я дітей, характерні для всіх проаналізованих програм для дошкільних навчальних закладів:

1. Навчити дітей визначати свій стан і відчуття.
2. Сформувати активну життєву позицію.
3. Сформувати уявлення про своє тіло, організм.
4. Вчити зміцнювати і зберігати своє здоров'я.
5. Розуміти необхідність і роль рухів у фізичному розвитку.
6. Навчати правилам безпеки при виконанні фізичних вправ і різних видів діяльності.
7. Вміти надавати елементарну допомогу при травмах.
8. Формувати уявлення про те, що корисно і що шкідливо для організму.

УДК 378.14.047

*Ярема Надія Василівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Гелебранд Ірина Володимирівна,
старший викладач кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Центральною фігурою у модернізації освітнього процесу є учитель нової формації - вчитель-дослідник, творча особистість, професіонал, для якого характерними ознаками є сучасне науково-педагогічне мислення, висока духовність, інтелегентність, оптимізм, постійна готовність до самоосвіти, саморозвитку.

Основними професійними рисами учителя початкових класів є його ставлення до праці як до головного сенсу життя і діяльності; свідомий вибір професії вчителя, відповідно до педагогічного покликання; моральна відповідальність за всебічний розвиток особистості

учня; ставлення до учня як до особистості, повага і підтримка найцінніших її особистісних якостей; моральна відповідальність за характер моральних відносин у системі «учитель - учень» тощо.

Структура діяльності педагога низку взаємозумовлених компонентів: діагностичний (вивчення індивідуально-психічних особливостей і вихованості учнів, виявленням і визначенням рівня їхньої загальної освіти й духовності, навичок і вмінь, необхідних для ефективної професійної та повсякденної діяльності); прогностичний (визначення конкретних цілей, змісту, методики виховної діяльності, передбачення її результатів); конструктивно-проектувальний (вдосконалення методики проведення різних навчально-виховних заходів); організаційно-діяльнісний (практичне здійснення конкретних педагогічних заходів); аналітично-оцінковий (аналіз власних дій та дій вихованців, виявлення їхніх позитивних сторін і недоліків, порівняння отриманих результатів із запланованими); дослідницько-творчий (визначення індивідуально-психічних особливостей вихованців, їхніх нахилів, життєвих настанов, з'ясування рівня опанування ними знань, навичок і вмінь, духовного, інтелектуального і фізичного розвитку; творче ставлення до всього педагогічного процесу).

Дослідники І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос, О.Г.Мирошник, В.А. Семиченко, Н.М. Тарасевич визначають елементи педагогічної майстерності:

1. Гуманістична спрямованість діяльності. Полягає в спрямованості діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Передбачає гуманістичний вияв його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Той, хто не любить і не поважає дітей, учнів, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати.

2. Професійна компетентність, професіоналізм. Передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок), їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології. Особливостями професійних знань є їх комплексність (потребує вміння синтезувати матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, вибирати засоби взаємодії), натхненність (висловлення власного погляду, розуміння проблеми, своїх міркувань). Педагогічний професіоналізм — вміння вчителя мислити та діяти професійно. Охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам учительської професії; володіння необхідними засобами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на вихованця, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним. Для активного співробітництва з вихованцями вчителю необхідна мобілізація інтелекту, волі, моральних зусиль, організаторського хисту та вміння оперування засобами формування моральних, інтелектуальних та духовних засад у школярів. Він повинен володіти широким арсеналом інтелектуальних, моральних та духовних засобів, що забезпечують педагогічний вплив на учня.

3. Педагогічні здібності. Сукупність психічних особливостей вчителя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. Головною здібністю, що об'єднує всі інші, є толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується. З нею тісно взаємодіють комунікативність (потреба у спілкуванні, здатність легко налагоджувати контакти, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину, її психологічний стан за зовнішніми ознаками); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній); креативність (здатність до творчості, генерування нових ідей, уникнення традиційних схем, оперативного розв'язання проблемних ситуацій); впливовість (здатність вплинути на психічний і

моральний світ дітей в певному напрямі, зближуватися з ними, здобувати довіру, любов і повагу, глибоко проникати у їхній внутрішній світ, конструювати, проектувати його).

4. Педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння). Є сукупністю раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки вчителя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з учнем, учнівським колективом відповідно до мети виховання, об'єктивних та суб'єктивних їх передумов. Вона передбачає наявність специфічних засобів, умінь, особливостей поведінки педагога: високу культуру мовлення; здатність володіти мімікою, пантомімікою, жестами; уміння одягатися, стежити за своїм зовнішнім виглядом; уміння керуватися основами психотехніки (розуміння педагогом власного психічного стану, уміння керувати собою); здатність до «бачення» внутрішнього стану вихованців і адекватного впливу на них.

5. Педагогічна технологія. Є комплексом знань, умінь і навичок, необхідних учителю для вирішення стратегічних, тактичних, а також процедурних завдань під час навчально-виховного процесу. Йдеться про систему взаємодії вчителя з учнями, способи добору та впорядкування навчального матеріалу згідно з вимогами теорії пізнання. Іншими словами, педагогічна технологія є описом системи дій учителя та учнів, які слід виконати для оптимальної реалізації навчального процесу. Складовими педагогічної технології є володіння мистецтвом спілкування з дітьми, вміння керувати своєю увагою та увагою дітей, здатність за зовнішніми ознаками поведінки дитини визначати її душевний стан тощо. Уміння налагоджувати оптимальні взаємостосунки з дітьми, змінювати їх відповідно до розвитку учнів і їхніх вимог до вчителів є важливим компонентом педагогічної майстерності.

Отже, педагогічна майстерність - складне (гуманістична спрямованість діяльності, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка, педагогічна технологія), багаторівневе (елементарний, базовий, досконалий, творчий рівні), системне утворення інтегративного характеру. Для цілісного сприйняття моделі педагогічної майстерності треба виокремити такі модулі: морально-духовні вартості, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічні уміння, педагогічна техніка.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

2. Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності): Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.

3. Сухомлинський В. О. Народний учитель // Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5 т. Т. 5. Статті. – К. : Рад. шк., 1977. – С.239-255.

РОЗДІЛ 3 НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

УДК 373.29.015.3

*Брижак Надія Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Гумен Любов Василівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти, які забезпечує наступність між дошкільням і школою [1, с. 21].

Питання створення необхідних умов для забезпечення наступності в розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку привертала увагу відомих педагогів, зокрема Я. Коменського, К. Ушинського, С. Русової, Е. Тихеевої, В. Сухомлинського. Вони обґрунтовували думку про те, що наявність тісного зв'язку і наступності між окремими ланками освіти дає дітям можливість без особливих перешкод переходити у процесі навчання від нижчого ступеня освіти до вищого, і цей плавний перехід сприяє гармонійному розвитку особистості.

Вирішенню важливих питань підготовки дітей дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі сприяють положення сучасних вітчизняних психолого-педагогічних досліджень, проведених Л. Артемовою, О. Савченко, Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленком, Н. Кудикіною, С. Ладивір, Т. Люріною, О. Проскурою, О. Хорошковською та ін.

Навчання є одним із основних понять дидактики як науки, яка, вивчаючи закономірності функціонування навчально-пізнавальної діяльності школярів, обґрунтовує зміст освіти, принципи, методи й організаційні форми навчання. Навчання, в контексті якого учень здійснює пізнавальну діяльність, є цілеспрямованим процесом взаємодії між учителем та учнями з метою їх розвитку, освіти і виховання [3, с. 85].

Опанувати знання, способи дій учневі допомагає вчитель. Навчання – це процес взаємодії дорослого (вчителя) та дитини (учня). В цьому процесі діяльність учителя в дидактиці початкової школи визначається як викладання, а діяльність дитини – як її учіння, які відбуваються в постійній взаємодії. О.Савченко зазначає, що наявність двох процесів у навчанні – викладання і учіння – не означає, що вони рівнозначні за своєю роллю. Провідна роль у цій взаємодії належить вчителю. Виступаючи організатором навчальної діяльності, він спрямовує діяльність учнів, активізує пізнавальний процес залученням дітей у різні форми взаємодії та іншими суб'єктами учіння [3, с. 86].

На етапі дошкільної підготовки до шкільного навчання необхідно сформулювати потрібний і достатній рівень розвитку уявлень дітей про життя, на яких ґрунтуватиметься навчально-пізнавальна діяльність молодшого школяра і необхідні способи дій, якими вона здійснюватиметься.

Пізнання дитиною світу в дошкільний період готує її інтелект до здійснення цілеспрямованої навчально-пізнавальної діяльності. Розумовий розвиток дошкільника стимулюється його власною різноманітною за формою активною діяльністю, і насамперед

грою, де вона, діючи з предметами, розв'язує динамічну задачу. Якщо дитині не вистачає такої діяльності, її інтелектуальний розвиток затримується. Загальнопізнавальна діяльність дитини стає розвиваючою за умови, що вона є спільною діяльністю дорослого та дошкільника.

Таким чином, загальнопізнавальна діяльність дошкільника відрізняється змістово і організаційно від навчальної діяльності школяра, хоча і має споріднену з нею психологічну структуру, що є об'єктивною умовою формування передумов навчально-пізнавальної діяльності в дошкільний період життя дитини.

Навчально-пізнавальна діяльність, що здійснюється молодшими школярами, має складну психологічну структуру. Ця діяльність визначається природною потребою особистості в пізнанні світу, в якому вона живе. В дошкільний період розвитку особистості потреба в знаннях, в інформації задовольняється природною пізнавальною діяльністю. Актуалізуючись у діяльності, потреба стає мотивом.

Цілеспрямована педагогічна підтримка природної пізнавальної потреби дитини шостого року життя сприяє формуванню необхідних для здійснення навчально-пізнавальної діяльності якостей особистості: довірливої поведінки, удосконаленню розумових процесів, формуванню потреби у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності та мотивів, що цю потребу репрезентують.

Мотив, мета та результат навчально-пізнавальної діяльності нерозривно пов'язані з одним із важливих її компонентів – змістом діяльності. За змістовим компонентом у школі визначаються окремі навчальні предмети, окремі теми, конкретні завдання тощо.

Досягнення результату навчальної діяльності стає можливим лише завдяки опануванню школярами раціональними способами пізнання. Ці способи утворюють процесуально-операційний компонент навчально-пізнавальної діяльності, який базується на інтелектуальних діях, достатній або недостатній рівень розвитку котрих на стартовому рівні навчання зумовлює успішність або неуспішність навчально-пізнавальної діяльності першокласника.

Під час підготовки дітей шостого року життя до систематичної навчально-пізнавальної діяльності в школі, як це доведено багатьма психолого-педагогічними дослідженнями, важливо сформувати в дошкільників позитивну мотивацію навчання, оскільки зацікавленість дитини учінням залежить саме від його мотивації – своєрідної у віковому аспекті та індивідуальної в особистісному вимірі. Забезпечення мотиваційного компоненту пізнавальної діяльності – одне з провідних завдань педагогічної роботи дошкільної ланки.

В.О. Сухомлинський вважав, що бажання вчитися – це те джерело, з якого живиться навчання. Від дитячого бажання добре вчитися не можна відокремити оптимістичне світосприймання дитини. Великі резерви щодо формування в дитини позитивного ставлення до всього її подальшого учіння В.О. Сухомлинський вбачав у підготовчому до навчання періоді. За досвідом Павлицької школи, якою він керував, навчання дитини розпочиналось за рік до її вступу в перший клас, у підготовчій групі [5, с. 451]. Першоджерелом, вихідною педагогічною умовою формування тяжіння до знань, за переконанням В.О. Сухомлинського, є зацікавленість дитини процесом пізнання.

На думку вченого, зацікавити дитину учінням можна шляхом урізноманітнення пізнавальної діяльності, яку не можна зводити лише до формального навчання: «Щоб дитина була зацікавлена в учінні, їй необхідне багате, різноманітне, привабливе інтелектуальне життя. Ми маємо постійно турбуватися про те, щоб зі вступом до школи думка дитини не була скута рамками класної дошки та сторінками букваря..., щоб дитина охоче вчилася, її інтелектуальне життя ні в якому разі не має бути обмежене лише шкільними, учнівськими методами, що вимагають запам'ятовування, заучування та відтворення знань для їх перевірки вчителем» [5, с. 451].

Зацікавлення дитини процесом пізнання, захоплення ним, що перевірено шкільною практикою, успішно формується на спеціальних заняттях (в досвіді В.О.Сухомлинського

вони отримали назву уроків мислення) серед природи. Ці уроки формують у дитини інтерес пізнання. Система уроків мислення – «школа думки» є «фундаментом творчих розумових сил, необхідних для оволодіння новими й новими знаннями» [5, с. 453]. Хоча, як стверджує В.О. Сухомлинський, «уроки мислення не є чимось універсальним; це не єдиний спосіб виховання розумових здібностей і бажання дітей учитися». [5, с. 453]. Це свідчить про можливість розробки наукою та педагогічною практикою різних підходів щодо формування у дошкільників під час підготовки до навчально-пізнавальної діяльності у школі інтересу до систематичного навчання. Такий інтерес має формуватися через створення позитивної мотивації учіння. Також важливим є і те, що підготовчий до шкільного навчання період є сензитивним стосовно виховання у дітей установки на активну подальшу навчально-пізнавальну діяльність.

Аналізуючи думки, висловлені В.О. Сухомлинським щодо зацікавлення дитини навчанням у підготовчому до школи періоді, можна стверджувати, що це надзвичайно актуальне педагогічне завдання можна реалізувати шляхом створення таких педагогічних умов:

- урахування багатокомпонентної структури навчально-пізнавальної діяльності;
- індивідуалізації та диференціації підготовки дітей з урахуванням їх пізнавальних інтересів;
- розробки та впровадження різнорівневих програм;
- забезпечення розвитку інтересу старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності;
- опора на ігрову діяльність;
- особистісно орієнтований підхід до дітей у процесі підготовчої роботи.

О.Я. Савченко говорить про те, що інтерес дитини до пізнавальної діяльності викликає в неї радість життя: «Якщо справдилася надія малюка на радість від шкільного життя, тоді зміцнюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння» [4, с. 132].

Суттєвою особливістю мотивації пізнавальної діяльності дітей у підготовчий до навчання період є її залежність від вікової зміни потреб: «В дошкільному віці провідними є ігрові мотиви. У шкільному віці вони відступають на другий план, поступаючись місцем навчальним мотивам...» [2, с. 217].

Отже, методична забезпеченість підготовки дітей шостого року життя до навчально-пізнавальної діяльності у школі має бути двовершинною. З одного боку, вона має спиратися на гру, з іншого – на регламентоване навчання. Гра як добре відома дитині діяльність створює оптимістичне сприйняття нею учіння. Емоційне забарвлення оптимістичного світосприйняття виявляється в радості дитини.

Отже, провідна мета формування творчої особистості дитини – навчити її самостійно, творчо працюючи, здобувати знання. Це зумовлює необхідність урахування можливостей кожної дитини через гнучке ставлення до розумового навантаження майбутнього школяра в процесі пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в : Богущ А. М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н. В. та ін. — К.: Видавництво, 2012. - 26 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Савченко О.Я., Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко – К. : Абрис, 1997. - 415 с.
4. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах : Посібник для вчителя.- К. : «Магістр-S», 1997.- 255 с .
5. Сухомлинський В.А. Избранные произведения: В 5-ти т. / Редкол. А.Г.Дзевежин и др. – К. : Радянська школа, 1979. - Т.1. – 686 с. - Т.2 – 712 с.

*Брижак Надія Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики початкової освіти,
Симканич Мар'яна Василівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

НАСТУПНІСТЬ У ВИКОРИСТАННІ ІГРОВИХ ФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Психолого-педагогічні проблеми становлення дошкільної та шкільної освіти сьогодення зумовлені стрімким розвитком суспільства, оновленням навчально-виховного процесу, прийняттям нового державного стандарту загальної середньої освіти, змінами у світосприйнятті підростаючого покоління, вступом дітей шестирічного віку до школи. Головною умовою вирішення цих проблем є забезпечення принципу наступності у всіх сферах навчання і виховання підростаючого покоління.

У дошкільному віці кожної дитини найважливіша роль відводиться грі як провідному виду діяльності. Саме гра, як провідна діяльність дошкільників, повинна підвести дитину до порогу знань: дати дитині необхідні знання, уміння, навички та виховати в дітей бажання старанно й сумлінно навчатися.

Проблема використання гри у навчальній діяльності дітей здавна цікавила педагогів і філософів: Я. Коменського, Г. Гегеля, Д. Локка, Ж. Руссо, М. Монтессорі, С. Русової, Г. Ващенко. У їхніх поглядах простежується спільна думка стосовно поєднання навчальної та ігрової діяльності, завдяки якому навчання для дітей буде посильним та цікавим.

У працях вітчизняних педагогів та психологів: Б. Баєва, Ф. Блехер, Л. Венгера, В. Давидова, Д. Ельконіна, І. Петрової, В. Сухомлинського та ін. розкривається значення ігрової діяльності як провідної у процесі підготовки дітей до школи.

Для визначення категорії «ігрова форма» навчальної діяльності необхідно з'ясувати зміст поняття «гра». У концепції дошкільного виховання в Україні вказано, що гра – найлегший ступінь для усвідомленого оволодіння надбаннями культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо [3, с. 12].

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти дитячу гру розглядають як одну з основних ліній, що передбачає: «розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому» [1, с. 21].

Н. Волкова визначає гру як один із видів діяльності дитини, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними. Види ігор автор визначає на основі різнопланової діяльності дітей: ігри-дозвілля та ігри педагогічні (організовані з метою вирішення навчально-виховних завдань) [2, с. 150].

Т. Поніманська у дошкільній педагогіці приводить класифікацію ігор, яка використовується у сучасній педагогіці: творчі та ігри з правилами (рухливі, дидактичні). Окрему групу становлять народні ігри [6, с. 312].

Отже, ігрова форма навчальної діяльності – це спосіб організації навчальної діяльності з переважанням ігрових методів та прийомів. З віком зміст і характер ігрової діяльності дітей змінюються. Це стосується й ігрових форм навчання. Для вирішення досліджуваної нами проблеми проаналізуємо особливості реалізації ігрових форм у навчанні старших дошкільників та молодших школярів.

Однією з основних форм навчальної діяльності як старших дошкільників, так і першокласників є дидактична гра. Дидактичними називають ігри, спеціально створені для завдань навчання. Дидактична гра має ознаку – чітку навчальну мету і відповідний пізнавальний результат. У ній умовний ігровий план діяльності учнів поєднується з

навчальною спрямованістю, а пізнавальна мета досягається шляхом виконання ігрових завдань. Ігрові прийоми і ситуації дають можливість суттєво активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів. Їх реалізація відбувається за такими основними напрямками: дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання; навчальна діяльність відбувається за ігровими правилами; навчальний матеріал використовується як засіб гри; у навчальну діяльність вводиться елемент змагання, що перетворює навчальне завдання в ігрове; успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом [4, с. 172].

Внесок у розробку теорії гри здійснила Т. Поніманська, яка, торкаючись питання про значення і особливості дидактичної гри, звернула увагу на те, що вони спеціально створюються і розробляються дорослими з різною педагогічною метою. Коли перед вихователем постає завдання організувати досвід дітей, закріпити набуті знання про природні явища, працю і побут людини, дидактичні ігри використовуються для повторення, уточнення і закріплення отриманих дітьми уявлень і знань. В інших випадках доцільно проводити дидактичні ігри після спостережень, екскурсій, бесід та інших занять. Однак ігри з дидактичними матеріалами можуть використовуватись і як основний, провідний засіб навчання і виховання, оскільки за їх допомогою вихователь готує дитину правильно сприймати навколишнє. Дослідниця розглядає дидактичну гру як ігровий метод навчання у двох випадках: дидактична гра у власному розумінні слова та гра-заняття (гра-вправа). Перший вид ґрунтується на автодидактизмі та самоорганізації дітей. У другому випадку провідна роль належить вихователю, який організовує ігри-заняття, використовуючи різноманітні ігрові прийоми. У дидактичній грі як формі навчання діють одночасно дві сторони: навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава). Відповідно до цього вихователь в один і той же час навчає дітей і грається разом з ними, а діти, граючись, навчаються [6, с. 355-356].

Означена проблема знайшла своє відображення у працях В.О. Сухомлинського, який підкреслював, що немає нічого страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись. Гра – поняття широке і багатогранне. Діти граються не тільки тоді, коли бігають, змагаються в швидкості і рухливості. Гра може полягати і у великій напрузі творчих здібностей, уявлення. Без гри розумових сил, без творчого уявлення неможливо уявити повноцінного навчання, особливо в дошкільні роки [8, с. 91-92].

Схожі ідеї про значення дидактичної гри в навчальній діяльності молодших школярів підтримували Т. Бабаєва, Б. Волков, Н. Волкова, В. Воронцова, І. Петрова та ін. У положеннях вказаних авторів спільною ідеєю є те, що дидактична гра допомагає здійснити поступовий перехід від звичної для школяра ігрової діяльності до діяльності навчальної, так як містить два елементи – пізнавальний та ігровий.

Н.І. Підгірна, Н.М. Бібик доводять, що у процесі розвитку пізнавальних можливостей учнів гра поступово відходить на задній план, звільняючи місце академічним прийомам навчання. Включаючи гру в заняття, вчитель повинен турбуватися про те, щоб основне дидактичне завдання відповідало навчальній меті уроку, щоб гра була для дітей посилююю, сприяла максимальній активізації їхньої розумової діяльності [5, с. 4-5].

У висновках О.Я. Савченко щодо проблеми наступності ДНЗ і початкової школи присутні положення, які стосуються проблеми взаємозв'язку провідних видів діяльності дошкільників і першокласників. А саме: необхідності створення в початковій школі таких умов, щоб ті якості, уміння, здобутки дошкільця, формування яких ще не завершилося на рівні дошкільного віку, могли б повноцінно розвиватися у початковій школі й водночас сприяти формуванню пріоритетної, провідної діяльності, новоутворення цього віку – навчальної діяльності [7, с. 4-5].

Отже, наступність ігрових форм навчальної діяльності – це взаємозв'язок та узгодженість способів взаємопереходу ігрової і навчальної діяльності, при яких знання, уміння й навички формуються у визначеному порядку: коли кожен наступний елемент навчального матеріалу, опираючись на попередній, взаємопов'язується з ним і готує до засвоєння нового. Формами взаємозв'язку та взаємопереходу ігрової і навчальної діяльності

старших дошкільників та першокласників є дидактична гра, розваги, ігрові ситуації тощо.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти : Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в : Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В. та ін. — К.: Видавництво, 2012. - 26 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. – 576 с.
3. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). – К. : Освіта, 1993. – 16 с.
4. Педагогіка : Навчальний посібник / В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – 2 -е вид., випр. і доп. – Вінниця: “Книга-Вега”, 2003. – 416 с.
5. Подгорная Н.И. Дидактические игры и познавательные задания в первом классе четырёхлетней начальной школы: Пособие для учителей / Н.И. Подгорная, Н.М. Бирик, Н.Ф. Скрипченко. – К. : Рад. школа, 1988. – 63 с.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : “Академ-видав”, 2004. – 456 с.
7. Савченко О.Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – № 11. – С. 4–5.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К. : Рад. школа. – 1969. – 247 с.

УДК 373.3:004

***Карташова Любов Андріївна,**
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Варга Маріанна Миколаївна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

За рахунок введення ІТ розширюється спектр засобів навчання в класі, які використовують як вчителі так і учні. Це дає можливість сформуванню навчальних засад, які започатковуються із знань та досвіду кожного учня як особистості, і, таким чином, є найбільш значущим для нього.

У вивченні предметів у початковій школі ІТ лише тоді матимуть педагогічну значимість, якщо вони спрямовані на поступовий, прогресивний розвиток творчості кожної дитини, всебічний розвиток її особистих здібностей. Ігрова форма через використання ІТ у початковому процесі якнайкраще сприяє руйнуванню психологічного бар'єру між учнем та ПК. Учні молодшого шкільного віку, граючись, розширюють свій світогляд, вчать логічно мислити, відчують радість, спостерігаючи за результатами своїх дій, що вселяє впевненість у собі. Гра для дітей виступає провідною у пізнавальній діяльності.

Вихідним пунктом використання ІТ у початковій школі повинно стати руйнування психологічного «бар'єру» між ПК і учнями, подолання факторів ризику у процесі тривалої роботи на ПК та найповніше врахування психолого-педагогічних особливостей побудови діалогічних систем «учень-комп'ютер», «учитель-комп'ютер», «учитель-ПК-учень».

Дослідження впливу ІТ на формування особистості учня початкових класів спонукало до розроблення «Методичних аспектів щодо ефективного використання ІТ в початковій школі» у процесі навчання предметів у початковій школі, які ґрунтуються на виокремленні наступних основних дидактичних положень впливу інформаційних технологій на формування особистості учня початкових класів:

1. Раціональне використання ІТ у початковій школі є важливим засобом підвищення зацікавленості молодших школярів навчанням, розвитку їхніх творчих здібностей і пізнавальної самостійності, розвитку логічного мислення, формування інформаційної культури.

2. ІТ мають бути не стільки об'єктом вивчення, скільки засобом для більш стійкого засвоєння знань з усіх шкільних предметів, а також для реалізації самостійної діяльності учнів.

3. У навчанні різних предметів найбільш ефективним є використання комп'ютерних ігор, музичних та графічних редакторів, комп'ютерної графіки, мультимедійних пакетів.

4. Учні початкової школи, засвоюючи основні поняття та навички роботи з розвивальними, ігровими програмами, текстовими та графічними редакторами, водночас оволодівають основами елементами комп'ютерної грамотності.

5. Питома вага комп'ютерних ігор у процесі вивчення різних предметів варіюється досить широко – від окремих фрагментів до повної побудови навчальної програми на їх базі.

6. Головний валеологічний принцип при запровадженні ІТ під час вивчення різних предметів у початковій школі – «Не нашкодь!» [1].

Використання ІТ в початковій школі узгоджується з принципами навчання, які є основою навчальної програми початкової школи. Окрім того, впровадження ІТ у навчальному процесі потребує дотримання наступних положень:

- інтеграція ІТ повинна бути спрямована на підвищення рівня якості навчання; формування навичок використання ІТ повинно враховуватися у навчальних цілях початкової школи;

- планування використання ІТ має здійснюватися на рівні школи та має вирішувати ключові питання, включаючи використання ІТ для учнів з особливими потребами, рівність доступу ІТ для всіх учнів, охорону здоров'я та безпека при використанні ІТ;

- роль вчителя у плануванні, підтримці та оцінюванні навчання учнів з використанням ІТ є центральним елементом ефективної інтеграції ІТ у навчально-виховний процес початкової школи;

- співпраця між сім'єю та школою має сприяти розвитку загального розуміння використання ІТ як інструменту для навчання протягом усього життя;

- учитель оцінює навчальне навчання дитини, як формально, так і неформально, з метою планування майбутніх навчальних потреб та необхідних змін у навчанні;

- ІТ можуть слугувати засобом підтримки вчителя у побудові комплексної картини короткострокових та довгострокових навчальних потреб кожної особистості.

Список використаних джерел:

1. Богомолова Н. І. Сьогодення та перспективи розвитку інформаційних технологій у Києво-Печерському ліцеї № 171 «Лідер» / Н. І. Богомолова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 2. – С. 9–10.

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Герасимова Катерина Володимирівна,
студентка 3 курсу, КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ДО ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

*Починати навчання дітей зі школи
означає зводити будівлю на піску
і без фундаменту...*

Н. Лубенець

Сьогодні доводиться констатувати, що взаємозв'язок між дошкільною і шкільною ланками освіти залишається декларативним, хоча саме цей віковий період найважливіший для загального розвитку, формування особистісних якостей, необхідних протягом усього наступного життя і є фундаментом для надбання спеціальних знань, умінь і навичок.

Сучасна школа потребує від дітей, які приходять до першого класу, не стільки певного обсягу знань та умінь, скільки здатності до дій у розумовому плані, до аналізу та узагальнення взагалі.

Реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняному просторі, зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань. Одним з найвідповідальніших життєвих циклів людини є дошкільний період, тому інноваційні шляхи творчого розвитку дошкільників сприяють опануванню ними не тільки премудростей шкільної науки, а й науки життя, набувають у сучасних умовах особливого значення.

У наш час набуває цінності особистісне формування дитини. Навчально-виховний комплекс забезпечує творчий розвиток і особистісно орієнтовану підготовку, гуманістичну систему взаємин дитини у дошкільному закладі й школі, неперервність дошкільної та початкової освітніх ланок, створює єдиний соціально-педагогічний простір для успішного творчого розвитку дошкільника та школяра і здійснення завдань навчання та виховання.

Дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади нашого регіону працюють над проблемою наступності організації та змісту дошкільної та початкової освіти, організовуючи щороку відкриті заходи для вихователів, учителів та батьків дітей віком 5–6 років. Взаємодію сім'ї, дошкільного навчального закладу та початкової школи визначаємо як особистісно-соціальне явище, зумовлене сукупністю умов, методів, засобів і форм сучасного навчання й виховання, а також адміністративних і загальноосвітніх заходів, що перетворюються в систему, спрямовану на формування творчої особистості. Це дає змогу розглядати навчально-виховний комплекс з його наступністю, різноплановою структурою функціонування як соціально-педагогічну систему — центр творчого розвитку дитини. Процес передбачає достатньо організовану взаємодію сім'ї, дошкільного навчального закладу і початкової школи як цілісного соціально-педагогічного середовища; включення різних форм підготовки до школи; виникнення якісних змін особистості.

У спільній роботі з реалізації наступності дошкільного навчального закладу і школи вихователі та вчителі мають діяти узгоджено. На початку навчального року методист дошкільної освіти міста та методист, що відповідає за початкову ланку освіти, складають спільний план роботи. Запрошуємо вихователів ДНЗ та вчителів початкових класів на науково-практичні семінари. Улаштовуємо спільні виставки дидактичних посібників, нових програм, організуємо виставки робіт наших вихованців. Заздалегідь плануємо екскурсії старших дошкільнят до школи, ознайомлюємо з приміщенням школи, класом, бібліотекою, спортивною залом, їдальнею. Такі екскурсії викликають у дітей інтерес, позитивне ставлення до школи. Вихователі відвідують відкриті уроки вчителів початкових класів, а вчителі початкових класів — спеціальні заняття, на яких діти демонструють свої знання та

вміння. Усе це забезпечує психологічні передумови безпроблемного входження дитини в колектив класу, сформованість готовності до свідомого, активного навчання, виконання шкільних обов'язків.

Якщо в дитини вчасно сформувалися адекватні уявлення про школу, розуміння вимог до нової ролі, вона не відчуватиме труднощів у прийнятті нової позиції, легко засвоюватиме норми і правила навчальної діяльності та поведінки у школі, взаємин з учителем та однокласниками.

Щороку у квітні вихователі ДНЗ та вчителі ЗОШ проводять семінар-практикум щодо наступності дошкільної освіти та початкової школи «Взаємозв'язок вихователів дошкільного закладу, учителів початкової школи та батьків у підготовці дітей до школи». На семінарі присутні методисти відділу освіти дошкільного та початкового навчання, вихователі дошкільних навчальних закладів та вчителі початкових класів. Мета заходу — визначення психологічної готовності дитини до школи в найзагальнішому вигляді:

- мотиваційна готовність;
- вольова готовність;
- інтелектуальна готовність;
- соціальна готовність.

Батьків цікавить питання розвитку інтелектуальних здібностей дітей, тобто готовності до навчання грамоти. Із програмою виховання і навчання малюків від 2 до 7 років «Дитина» щодо мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з підготовки до школи ознайомлюють батьків вихователі старшої групи. На думку вчителів початкових класів, щоденні заняття з дитиною з підготовки до навчання грамоти слід починати з 5 років. Один раз або двічі на тиждень слід займатися спеціальною підготовкою руки до письма, що передбачає розвиток:

- зап'ястя руки й дрібних м'язів пальців;
- координації рухів руки, пальців, очей, передпліччя;
- окоміру;
- просторових уявлень;
- плавності, точності й ритму рухів;
- уміння проводити безвідривні лінії на папері, зошиті.

Дитина повинна ще до школи набути певного чуттєвого досвіду, просторової орієнтації, навчитися керувати своїми рухами та коригувати їх.

Батькам майбутніх першокласників пропонують практичні вправи, спрямовані на розвиток пізнавальної, емоційно-вольової сфери з урахуванням психологічної особливості дошкільнят. Ці вправи мають подаватися дитині не як навчання, тренування, а як цікаві захопливі ігри і починатися пропозицією погратися. Наприклад, це можуть бути вправи («Запам'ятай послідовність», «Знайди предмет одного кольору», «Логічні кінцівки» та інші). Крім того, батькам запропонували цікаві ігри для визначення кількості слів у реченні, кількості складів у слові, визначення наголошеного та ненаголошеного складу, голосних та приголосних звуків. Логопед пропонує нетрадиційні логопедичні технології для розвитку мовлення дитини дошкільного віку, що є важливою умовою навчання в школі. Ці технології ґрунтуються на принципі активізації загальної, дрібної моторики, артикуляційного апарату.

Насіннева терапія — це своєрідний масаж кисті рук насінням рослин різноманітної форми. Зерно впливає на біоактивні точки, наповнюючи організм людини цілющою позитивною енергією, активізуючи моторику рук, та розвиток артикуляційного апарату.

Манкотерапія — робить традиційні методи цікавішими, захопливішими, освіжає сприйняття, розвиває тактильно-кінестичну чутливість і дрібну моторику рук, дає можливість логопедові розширювати в дітей словниковий запас, зв'язне мовлення, формувати фонематичний слух.

Сольова терапія — у морській солі містяться корисні для організму людини макро- та мікроелементи: бром, магній — позбавляють головного болю, напруження; йод — підтримує роботу щитовидної залози; селен — життєво необхідний для роботи клітин; калій, кальцій —

для зміцнення кісток та роботи серця. Сольова терапія поєднує вправи на стабілізацію емоційного стану, на підвищення концентрації уваги, розвиток логіки та мовлення, даючи змогу промовляти свої відчуття на основі тактильних відчуттів, дрібної моторики рук. Її використовують у поєднанні з музикотерапією, стимулюючи різні функції мозкової діяльності.

Артотерапія є важливим чинником ефективного і зовсім непомітного впливу на розумову діяльність людини, активізуючи водночас роботу мозку, поліпшуючи настрій, збільшуючи рівень концентрації уваги.

Отже, поєднання запахів, звуків, дотиків допомагають дитині почати спілкуватися. Сформований фонематичний слух передбачає розвиток багатьох умінь, зокрема: уміння чути окремі звуки у слові, виокремлювати звуки у словах і складати зі звуків слова; уміння розрізнити на слух всі звуки мовлення, які належать до різних фонем не змішуючи їх один із одним; уміння співвідносити почутий звук із певною фонемою мови.

Дослідники дитячого мовлення дійшли висновку, що недостатній розвиток фонематичних процесів негативно впливає на якість мовлення дитини, гальмує опанування грамоти, призводить, зокрема, до труднощів у засвоєнні звукобуквенного аналізу та синтезу слів.

Щоб виробити гарну дикцію в дитини, забезпечити чітку й благозвучну вимову, учителі пропонують батькам розроблені ігри для розвитку фонематичного слуху. Граючись з дитиною, необхідно чітко й правильно вимовляти звуки в слові, звертати увагу малюка на правильну вимову. («Жирафа й мишеня» — формування мовленнєвого подиху й правильного звуковимови; «Звуки по колу» — розпізнавання звуків у контексті слова й визначення його місця в назві предмета; «Веселий папужка» — розвиток звукофонематичного аналізу, формування почуття ритму; «Початок, середина, кінець» — визначення місця звука в назві предмета; відгадування загадок з приголосними, що чергуються; чистомовки для розвитку фонематичного слуху; ігри для розвитку складового аналізу слів).

Про психологічну готовність дітей дошкільного віку до навчання в школі розповідає практичний психолог. Вона готує буклети для батьків: «Психологічна готовність до школи»; про інтелектуальну, емоційну, соціальну зрілість дитини до школи, а також індивідуальні особливості кожної дитини. Дуже цікавими для батьків є тести («Чи готова дитина до школи?», «Простий тест для майбутнього школяра»). Психолог може дати відповіді на запитання батьків про психологічну готовність дитини до навчання в школі. Наголошує, що батьки повинні навчати дітей висловлювати свою думку, доводити її, розвивати в дитині вміння будувати розповідь за картиною, за планом, за темою. Дітям молодшого шкільного віку слід допомагати розвивати мислення: операції узагальнення, порівняння, абстрагування, класифікації, установлення причинно-наслідкових зв'язків.

Висновки. Мета початкової освіти: продовжити всебічний загальний розвиток дитини з урахуванням специфіки дошкільного виховання. Навчально-виховний процес має бути спрямований на становлення особистості дитини. Усі форми роботи з наступності створюють загальний сприятливий фон для розвитку дітей як у дошкільному закладі, так і в початковій школі. Наступність забезпечує органічне, природне продовження розвитку, навчання та виховання.

Не бійтесь експериментувати та дізнаватися нове. Запроваджувати сучасні методи роботи з педагогами та вихователями необхідно! Це допоможе розвинути сучасну, креативну, упевнену у своїх силах та здібностях, соціально адаптовану та гармонійно розвинену особистість.

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – С. 6–7.
3. Деркач В. Актуальні питання наступності // Початкова школа. – 2005. – №10. – С. 7.

4. Савченко О. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С. 4–5.
5. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка: – К. : Радянська школа, 1978. – 264 с.

УДК 373.29

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Солдат Катерина Сергіївна,
студентка 3 курсу, КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

Готовність до навчання в школі – інтегративна характеристика психічного розвитку дитини, яка складається на завершення дошкільного дитинства і включає компоненти, що зумовлюють успішну адаптацію дитини до умов і вимог школи. Шкільна зрілість – рівень морфологічного і функціонального розвитку, який забезпечує виконання дитиною вимог систематичного шкільного навчання. Соціально-психологічна адаптація до школи – процес активного пристосування дитини до класу, вчителя, свого місця у школі. Наступність утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дитячого садка і школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, що сприяє зближенню умов виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Завдяки цьому перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами. При цьому забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності виховання і навчання учнів з перших днів перебування в школі.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні є спрямованість педагогічного процесу дитячого садка і школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дитячому садку і початковій школі. Однак структура навчально-виховного процесу має свою специфіку в дитячому садку і школі.

Тому спроби штучно перенести урок у дошкільний заклад або ігрові методи проведення занять у школу є непродуктивними. Водночас елементи навчальної діяльності, що формуються в процесі навчання на заняттях у дошкільних закладах, забезпечують успішність навчання в школі. А шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у дитячому садку знань, умінь і навичок.

З проблемою наступності навчання і виховання пов'язана проблема їх перспективності. Якщо наступність означає врахування рівня розвитку дітей, з яким вони прийшли до школи, опору на нього, то перспективність навчання і виховання полягає у визначенні пріоритетних напрямів підготовки дітей до школи. Наступність є передумовою спадкоємності навчання і виховання – врахування школою рівня знань, умінь і навичок дітей, їх подальший розвиток; перехід від навчально-ігрової до навчальної діяльності. Життєва компетентність - це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту.

Принцип наступності діє у трьох напрямках:

I. Узгодити мету на дошкільному і початковому шкільному рівнях.

II. Збагатити освітній зміст у початковій школі.

III. Удосконалити форми організації і методи навчання як у дошкільних закладах, так і

в початковій школі.

Для забезпечення наступності між двома ланками освіти важливо встановити зв'язки між цілями та завданнями виховання, розвитку і навчання, оскільки «...школа не повинна вносити різкий перелом у життя дітей. Хай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється у її житті поступово й не приголомшує лавиною вражень» [4].

Проблема наступності між ступенями освіти стала особливо актуальною на сучасному етапі у зв'язку з переходом на новий зміст, структуру та 11-річний термін навчання. Адже зміст кожної освітньої галузі впроваджується поетапно - початкова, основна, старша школа.

Для кожного етапу розроблено базовий навчальний план, Державний стандарт і програми. Однак без вирішення проблем наступності при відборі змісту, організаційних форм і методів навчання може бути порушена цілісність шкільної освіти.

Багато фахівців - психологів і педагогів в Україні та інших країнах - вважають, що саме від способу розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить доля всієї середньої освіти.

В урядових документах, які стосуються питань навчання та виховання підростаючого покоління, у рішеннях колегії МОН України, у різних наукових і методичних джерелах наступність розглядається як основна передумова безперервної освіти.

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. передбачається, що «державна політика з безперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти впродовж життя, соціально-економічних, технологічних і соціокультурних змін».

Безперервність освіти реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на подальші ступені.

При переході від одного ступеня до іншого вдосконалюються функціональні механізми психіки, типологічні властивості особистості набувають яскраво вираженої індивідуальності, формується індивідуальний стиль діяльності. Тобто наступність у становленні особистості виявляється в динаміці особистості, а саме: змін властивостей, якостей учнів у процесі навчально-пізнавальної діяльності..

Метою є виявити, як причини дезадаптації учнів до навчання на кожному етапі та намітити шляхи подолання проблем перехідного періоду можуть бути викликані двома групами причин - недоліками в навчанні учнів дошкільної й початкової ланки та порушеннями у сфері спілкування. Ці причини тісно взаємопов'язані. На підставі результатів діагностики, яку практикуємо в дошкільних закладах і школах, з'ясувалося, що готовність дитини дошкільного віку до школи та молодшого школяра до переходу в середню ланку навчання визначають три взаємопов'язаних компоненти: фізична готовність, інтелектуальна готовність, розумовий розвиток і розвиток мовлення. Не менш значущою є психологічна готовність учня та вчителя до тих труднощів, які неминуче виникають у період адаптації [3].

Обговорення цих проблем призвело до висновку про необхідність кардинальних змін у системі початкової освіти. Треба відразу підняти дитину на новий ступінь у пізнанні світу порівняно з дошкільним життям. Необхідно організувати навчальну діяльність дитини так, щоб у процесі цієї діяльності в дитини виникав ряд навчальних дій, які поступово перетворюються в цілісну пошукову діяльність. Навчання як процес здобуття знань і навчальна діяльність - різні речі. Навчальна діяльність - це діяльність самозмінювання. Якщо нам вдасться сформулювати її в дитини, то та звільняється від нашої допомоги і крокує сама. Вона навчилася учитися.

За таким навчальним процесом стоїть принципово нова педагогічна технологія, діалогічна форма спілкування вчителя з дітьми та дітей між собою. В умовах колективної пошукової діяльності діти вчать не тільки мислити, а й спілкуватись. Вони оволодівають способами співдружності у процесі розв'язання навчальних завдань.

Вихователям дошкільних навчальних закладів для збереження наступності необхідно:

- проблему наступності та підготовки дитини до школи розглядати з позицій теоретичних і методичних аспектів сучасних компонентів дошкільної та початкової шкільних ланок;

- сприяти збереженню та зміцненню фізичного та психічного здоров'я дошкільнят.

Учителям початкових класів:

- дотримуватись беззаперечного виконання вимог навчальних програм до знань, умінь і навичок учнів початкових класів на кінець навчального року;

- досконало вивчити базовий компонент дошкільної освіти, програми базових дисциплін з метою подолання розбіжностей у вимогах до рівня навчальних досягнень учнів;

- вивчити індивідуальні особливості, навчальні та пізнавальні можливості майбутніх першокласників, їх творчий потенціал з метою його подальшого розвитку;

- застосовувати як основний ігровий метод навчання, збільшити обсяг різних видів самостійних робіт як обов'язкового етапу уроку.

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». – К. : Світич, 2008. – 430 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – С. 6–7.

3. Деркач В. Актуальні питання наступності // Початкова школа. – 2005. – №10. – С. 7.

4. Савченко О. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С. 4–5.

УДК 373.29

*Любченко Інна Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
викладач КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»,
Шемчук Раїса Вікторівна,
студентка 3 курсу КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

ТЕНДЕНЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасному освітньому просторі, зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним з яких є забезпечення наступності між суміжними ланками освіти. У відповідності з чинним законодавством та нормативно-правовими документами саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

Реалізація принципу безперервності освіти має починатися з забезпечення наступності між першими її сходинками – дошкільною і початковою ланками. Забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою освітою утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Саме тому сучасні тенденції розвитку дошкільної і початкової ланок освіти мають багато спільного, зокрема передбачають орієнтацію на особливості дитини, створення сприятливих умов для формування у неї належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів тощо.

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової загальної освіти визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім. З одного боку, вона передбачає спрямованість навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі на вимоги, які будуть пред'явлені дітям в школі, а з іншого - на опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку; на здобуті в дошкільному навчальному закладі та сім'ї знання, навички і досвід дітей; на активне використання їх у навчально-виховному процесі.

Наступність утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, що сприяє зближенню умов виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів.

Завдяки цьому перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами. При цьому забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності виховання і навчання учнів з перших днів перебування в школі.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні є спрямованість педагогічного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дошкільному навчальному закладі та початковій школі. Елементи навчальної діяльності, що формуються в процесі навчання на заняттях у дошкільних закладах, забезпечують успішність навчання в школі. А шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у дитячому садку знань, умінь і навичок

Саме ці основні умови забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти неодноразово вивчалися на районних заходах.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні й навчанні є спрямованість педагогічного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дошкільному навчальному закладі та початковій школі. Елементи навчальної діяльності, що форму-ються в процесі навчання на заняттях у дошкільних закладах, забезпечують успішність навчання в школі. а шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у дитячому садку знань, умінь і навичок.

Наявність внутрішнього зв'язку в змісті навчально-виховної роботи, методах педагогічного керівництва, формах організації діяльності в дошкільному навчальному закладі і початкових класах НВК забезпечує цілісність процесу розвитку, навчання й виховання дитини .

Сучасне бачення вирішення проблеми наступності полягає у створенні умов для реалізації в освітньому процесі дошкільної і початкової ланок НВК єдиної, динамічної, перспективної системи особистісного творчого зростання дитини.

Орієнтовна схема взаємодії між дошкільною та початковою ланками освіти передбачає:

- 1) складання плану спільних заходів відповідно завдань, що необхідно вирішити на тому чи іншому етапі роботи;
- 2) проведення круглих столів за участю адміністрації і методичної служби закладу, батьків дітей майбутніх першо-класників;

3) затвердження спільного плану заходів на методичних об'єднаннях вчителів початкової школи і вихователів дошкільного підрозділу.

Основними напрямками методичної роботи і забезпечення взаємодії є:

1) взаємовідвідування відкритих занять у дошкільному закладі й уроків у початковій школі;

2) анкетування педагогів дошкільного та початкового підрозділів з питань всебічного розвитку особистості дитини;

3) проведення Днів відкритих дверей для батьків дітей старшого дошкільного віку, вихователів та вчителів початкової школи;

4) участь у спільних педагогічних радах, семінарах-практикумах, круглих столах, конференціях, консультаціях, тематичних виставках тощо;

5) спільні методичні об'єднання творчих груп вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи;

6) залучення педагогів дошкільного навчального закладу і початкової школи до участі в спільних педагогічних проєктах, розробки методичних рекомендацій і порад;

7) взаємобмін накопиченим педагогічним досвідом між вихователями дітей старшого дошкільного віку та вчителями початкової школи з актуальних проблемних питань реалізації наступності;

8) самоосвіта педагогів дошкільного і початкового підрозділу, підвищення фахової майстерності;

9) взаємодія педагогів дошкільного закладу і вчителів початкових класів щодо здійснення наступності за трьома напрямками: інформаційно-просвітницьким, методичним і практичним.

Інформаційно-просвітницький аспект, або аспект педагогічної освіти, передбачає ознайомлення педагогів дошкільної та початкової ланок загальної середньої освіти з явищем наступності, його специфікою як педагогічного феномену, завданнями здійснення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, шляхами її реалізації.

Практичний аспект співробітництва між дошкільним закладом та початковою школою виражається, з одного боку, у попередньому знайомстві вчителів зі своїми майбутніми учнями, а з іншого, у кураторстві вихователем своїх колишніх вихованців – першокласників.

Методичний аспект передбачає ознайомлення освітян зі змістом, методами та формами навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі та початковій школі.

10) розроблення індивідуальних, колективних та нетрадиційних форм методичної роботи з підвищення рівня компетентності педагогів у вирішенні проблеми наступності щодо переходу з ігрової діяльності дошкільників до навчання з елементами гри в початкових класах.

Робота з дітьми старшого дошкільного віку та учнями початкових класів включає:

- проведення екскурсій до школи;
- організацію спільних виставок дитячих робіт, вернісажів, конкурсів тощо в дошкільній та початковій ланках НВК;

- відвідування театралізованих вистав, музеїв у дошкільному і загальноосвітньому навчальних закладах;

- відвідування дітьми старшого дошкільного віку святкової лінійки 1 вересня, присвяченої Дню знань, свята «Прощання з Букварем» та інших заходів у загальноосвітньому навчальному закладі;

- спільну участь школярів і дошкільників у проєктній діяльності тощо.

Робота з батьками передбачає:

- зустріч учителів початкової школи з батьками вихованців старших дошкільних груп на батьківських зборах:
- проведення Інтернет-зборів для батьків майбутніх першокласників;
- анкетування батьків майбутніх першокласників з питань підготовки дітей до школи;
- організацію роботи «педагогічної вітальні» для батьків вихованців старшого дошкільного віку з питань підготовки дітей до школи;
- організацію Днів відкритих дверей для батьків у загальноосвітньому навчальному закладі;
- організацію роботи Батьківських клубів та інших форм взаємодії.

Важливою в забезпеченні наступності є робота психологічної служби, що передбачає:

- здійснення єдиного медико-психолого-педагогічного контролю за динамікою розвитку дітей;
- дослідження рівня готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі, аналіз процесу адаптації вже у ролі учнів 1-го класу;
- застосування корекційно-розвивальних методів у роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку за наявності певних проблем.

Зміст конкретних заходів (теми педрад, круглих столів, семінарів-практикумів, спільних методичних об'єднань тощо) має бути зазначено в річних планах роботи та планах спільної роботи дошкільного і початкового підрозділу НВК.

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – С. 6–7.
3. Деркач В. Актуальні питання наступності // Початкова школа. – 2005. – №10. – С. 7.
4. Савченко О. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С. 4–5.
5. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка: – К. : Радянська школа, 1978. – 264 с.

УДК 37. 041

*Мочан Тетяна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівський державний університет*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ САМООСВІТИ

Питання самоосвіти та самовдосконалення педагога є одним із актуальних вимог сучасного суспільства до професії вчителя.

У педагогічній науці та практиці проблема професійної самоосвіти знайшла своє відображення у наукових працях В.І. Андрєєва, Н. Бухлова, М. Гагаріна, С. Єлканова, М. Заборщикова, Б. Зікринової, Б. Зязініна, Є. Ізюрової, Д. Казиханової, І. Наумченка, І. Марченка, Н. Сидорчук.

У своїх дослідженнях науковці Н. Косенко, Ю. Кричевський, В. Кубинський, В. Новичков, Т. Симонова, П. Худоминський важливе значення надають питанню оптимізації взаємозв'язку післядипломного навчання та самоосвіти вчителів у системі підвищення кваліфікації.

Як відзначає І. Марченко, самоосвіта, самовдосконалення і самореалізація для вчителя початкових класів є невід'ємною складовою системи розвитку професійної компетентності.

Автор зауважує, що важливою рисою самоосвіти вчителя є те, що результатом його роботи виступає не лише власне самовдосконалення в особистісному й професійному плані, а й розвиток учнів. Тільки при умові досягнення успіху учителем, його зможуть досягти й учні. При цьому самоосвітню діяльність вчителя можна розглядати як сукупність декількох «само-»:

- самооцінка – вміння оцінювати свої можливості;
- самооблік – вміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- самовизначення – вміння вибрати своє місце в житті, суспільстві, усвідомлювати свої інтереси;
- самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організовувати робоче місце та діяльність;
- самореалізація – реалізація особистістю своїх можливостей;
- самокритичність – вміння критично оцінювати перевагу та недоліки власної роботи;
- самоконтроль – здатність контролювати свою діяльність;
- саморозвиток – результат самоосвіти (І. Марченко).

В енциклопедії освіти, за редакцією В. Кременя, «самоосвіта – це самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо».

В процесі дослідження питань самоосвіти та самовиховання особистості В. Байлука, самоосвіту трактує як свідому, самокеровану репродуктивно-пізнавальну діяльність людини, спрямовану на відтворення (засвоєння) знаннєвого досвіду суспільства з метою задоволення потреб, що є особистісно та професійно значущими.

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка зазначено, що самоосвіта – це «...самостійна освіта, отримання системних знань у певній галузі науки, техніки, культури, політичного життя та ін., яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу».

Одним з найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності вчителя М. Гагарін вбачає у самоосвітній діяльності, удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. Самовдосконалення передбачає самостійну роботу педагога над розширенням власного світогляду, підвищенням рівня культури, освіченості, тобто синтезує в собі поняття «самостійна робота» і «самоосвіта».

Про необхідність організації самоосвіти йдеться у доповіді Європейської комісії «Ключові компетентності – планування навчальних програм» щодо програми «Освіта і практика 2010» серед компетентностей учителів зазначено такі:

- вміння самостійно навчатися;
- вміння аналізувати свою роботу;
- вміння вести дослідницьку роботу, що є частиною професійного розвитку;
- набуття культури навчання протягом життя;
- вміння критично оцінювати свої методи; - вміння злагоджено працювати у колективі.

М. Гагарін, на основі аналізу наукового доробку педагогів, виокремлює такі підходи до трактування поняття самоосвіти. Для самоосвіти характерним є цілеспрямована, планована самостійна робота вчителя з метою підвищення своєї професійної майстерності. Тобто, самоосвіта розглядається як суто професійна функція, а мета її здійснення пов'язується з підвищенням продуктивності педагогічної діяльності. Наступний підхід, дозволяє тлумачити поняття самоосвіти як індивідуально-особистісного процесу цілеспрямованого та систематичного поліпшення, вдосконалення, розвитку себе та своєї

діяльності. При цьому саме особистісний характер самоосвіти як саморозвитку передбачає наявність процесу самопізнання. Керуючись третім підходом, можна розглядати самоосвіту як вид, форму, засіб пізнавальної діяльності. Самоосвіта розглядається як форма пізнавальної діяльності, що характеризується активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на розвиток сил та здібностей, формування культури розумової праці.

Можна визначити основні риси самоосвіти:

- здобуття знань як додаткова до основного заняття пізнавальна діяльність, хоча дуже часто пов'язана і навіть зумовлена ним;
- оволодіння знаннями за своєю ініціативою стосовно змісту, обсягу, джерела, тривалості та часу проведення занять, незалежно від навчального закладу, хоча з можливим використанням певних програм, консультацій тощо;
- вирішальне місце в оволодінні знаннями посідає індивідуальна самостійна пізнавальна діяльність, хоча можливі й колективні форми роботи (гуртки, факультативи, семінари тощо).

Самоосвітня діяльність педагога передбачає: науково-дослідницьку роботу над реалізацією індивідуальної науково-методичної проблемної теми; вивчення наукової, методичної та навчальної літератури; участь у групових і колективних формах методичної роботи; вивчення досвіду своїх колег; теоретичну роботу і практичну апробацію особистих матеріалів.

Сьогодні слід розуміти, що професійно зростаючий педагог упроваджує сучасні освітні технології, поповнює банк сучасних форм, методів, засобів організації навчальної діяльності учнів. Саме тому кожний педагог, якщо він прагне бути затребуваним освітньою системою, повинен постійно самоудосконалювати свій професіоналізм.

УДК 373.21:373.31:504

*Пинзеник Олена Мафтейвна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Йовбак Наталія Вільгельмівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ

Екологічні зміни на планеті спонукають людей глибше вникати в сутність природних і соціальних явищ, виробляють екологічно правильне ставлення до природи, усвідомлювати цінність життя та здоров'я, їхню залежність від стану навколишнього середовища.

Сьогодення характеризується різким порушенням рівноваги природного середовища, що зумовлюється некерованою науково-технічною діяльністю, хижацьким природокористуванням, забрудненням середовища, неконтрольованим землекористуванням, розширенням рамок урбанізації, порушенням норм експлуатації природних ресурсів, переважанням матеріальних потреб над духовними, відсутністю контролю з боку відповідних державних органів за дотриманням норм природокористування тощо. Причинами такого стану довкілля є відсутність сформованого екологічного світогляду людини, недосконалість природоохоронних компетенцій усіх верств населення, недостатність і затеоретизованість екологічного виховання на всіх рівнях освіти і, як результат, складна екологічна криза. В умовах сьогодення реальними є ознаки екологічної катастрофи, які стосуються не лише окремо взятої країни, а всього людства [1, с.4].

Науковість, логічність і послідовність у розв'язанні питань екологічного виховання передбачає закладання його підвалин з раннього віку з компетентним залученням сім'ї,

дошкільних закладів і школи. Нові концепції освіти виділяють принципові вимоги щодо зміни характеру екологічної освіти і виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, коли їхній розвиток відбувається як становлення різноманітних видів людської діяльності, і, перш за все, провідної діяльності, породжується специфічна для даного віку внутрішня позиція дитини, з'являються новоутворення та стереотипи поведінки особистості.

Діти дошкільного та молодшого шкільного віку знаходяться у тому віковому періоді, коли питання взаємодії з природою є для них важливими, необхідними, цікавими і значущими. Саме в ході цієї взаємодії і відбувається процес гармонійного становлення особистості – її успішного розвитку, навчання, виховання й соціалізації. У сучасній педагогічній науці зазначені проблеми сформуливали окремий напрямок – екологічне виховання. Визначення екологічного виховання [2, с. 42] як явища, що відображає стан стосунків суспільства з довкіллям, процес і результат екологізації особистості, акцентує на необхідності екологічного виховання в усіх суспільних і державних інстанціях, на екологічно вихованій особистості, яка усвідомлює важливість природи і здатна мислити в пошуках її збереження в інтересах людини і суспільства. Цінність результатів екологічного виховання досягається тоді, коли у дитини виробляються оптимальні природоохоронні способи взаємодії в соціальному і природному середовищі, які відповідають ідеям екологізації особистості [3, с. 17].

Досліджуючи особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як суб'єктів екологічної освіти та виховання опираємося на позицію Т.Мантули щодо наступності у формуванні цілісного сприйняття природи між дошкільною та початковою ланками освіти [4]. Дослідниця запропонувала методику здійснення наступності у формуванні в учнів першого класу цілісного сприйняття природи, якою передбачено ознайомлення з конкретними об'єктами, явищами природи, що мають індивідуальну значущість для дітей, на уроках «Я і Україна», навчання грамоти, музики, образотворчого мистецтва, математики, художньої праці, трудового навчання. На думку Т. Мантули, ознайомлення зі зв'язками в природі слід проводити відповідно до ієрархічного принципу її будови на основі розкриття їх видів на рівнях: організму (зв'язки між органами рослини (тварини, людини), що забезпечують функціонування організму як цілісної живої системи; між рослиною (твариною, людиною) як відкритою динамічною системою та природним середовищем); популяції (зв'язки між дорослими тваринами та їх потомством; між тваринами одного виду, об'єднаними у групи; між дитиною та членами родини; між дитиною та іншими людьми); угруповання (зв'язки між рослинами і тваринами; між тваринами різних видів; між живою та неживою природою).

Ефективність екологічної освіти та виховання дітей зазначених вікових періодів залежить від низки педагогічних умов: орієнтація на особистість дитини, її соціалізацію та творчу співпрацю з педагогами (вихователями, вчителями), однолітками; формування світоглядних уявлень з позицій екоцентризму; врахування вікових та індивідуальних особливостей.

Процес екологічної освіти та виховання, на думку А.Войтович [1], повинен проходити поступово, крок за кроком, передбачаючи можливість вибору змісту, засобів і форм дії з метою формування таких основних категорій, як свідомість, культура, відповідальність, поведінка. Розвиток особистості залежить від послідовності формування цих категорій в різних видах діяльності (навчання, грі, праці), становлення яких може забезпечити перетворення цих компонентів у внутрішні якості особистості дитини-дошкільника та молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Войтович А.Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи (друга половина ХХ століття): дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / А.Ю.Войтович; Дрогобицький державний педагогічний ун-т ім.І.Франка. – Дрогобич, 2015. – 272 с.

2. Іванова О. Формування екологічної культури / О. Іванова // Початкова школа. – 1998. – № 8. – С. 40 – 42.
3. Ковальчук Г. Виховання екологічної свідомості / Г. Ковальчук // Початкова школа. – 1999. – № 10. – С. 17 – 19.
4. Мантула Т.І. Наступність у формуванні цілісного сприйняття природи між дошкільною та початковою ланками освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Т.І. Мантула; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 20 с.

УДК 37.011.33

*Тягур Василь Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
заступник директора з навчальної роботи
гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету,
Пеца Вікторія Михайлівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРУДОВОЇ КУЛЬТУРИ

Орієнтації в галузі освіти докорінно змінилися у зв'язку з останніми соціальними перетвореннями в українському суспільстві. У сучасних умовах розвитку національної школи нова освітня філософія передбачає спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття і розвиток потенційних можливостей до самостійного здобуття знань учнями. Одним з актуальних завдань початкової освіти є підвищення якості та ефективності навчання шляхом всебічної активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, розвитку їх мислення, творчих здібностей. Особливої ваги у підвищенні якості викладання і розвитку учнів у сучасній початковій школі набуло проблемне навчання.

Основними завданнями проблемного навчання є: розвиток мислення, здібностей учнів, їх творчих умінь; виховання активної творчої особистості, яка вміє бачити, ставити і вирішувати нестандартні проблеми; засвоєння учнями знань, умінь, які самостійно здобуті в ході активної пізнавальної діяльності. Проблемне навчання (як і будь-яке інше навчання) може сприяти реалізації двох цілей: сформувати в учнів необхідну систему знань, умінь і навичок; досягти високого рівня розвитку школярів, розвитку здатності до самонавчання, самоосвіти, розвитку рівня культури праці [1].

Значення проблемного навчання виявляється у тому, що внутрішні процеси пізнавальної діяльності поєднуються з несподіваністю, здивуванням, здогадкою, розумовим напруженням, очікуванням, пошуком аргументів та доказів, воно збуджує і формує інтерес до навчання, розвиває ініціативу й самостійність учнів, сприяє розумінню внутрішньої сутності процесів і явищ, формує вміння бачити проблему і знаходити шляхи її рішення, стимулюючи пізнавальну діяльність учнів.

«Проблемне навчання, – пише М. І. Махмутов, – є навмисна цілеспрямована діяльність вчителя і учнів по постановці учбових проблем, їх формулюванню, висуненню гіпотез, їх обґрунтуванню і перевірці на практиці» [2].

Учитель має бути готовим до того, що на протязі своєї педагогічної діяльності йому доведеться не раз переглядати задачі трудового навчання, працювати за новими вдосконаленими програмами. Тому недостатньо тільки знати задачі та зміст трудового навчання, характерні для даного періоду розвитку школи. Потрібно розуміти, чим вони

викликані, які за ними стоять методологічні й педагогічні установки [3, с.7].

Дуже важливим є питання про типи проблемних ситуацій. Це питання слід вирішити з урахуванням умов, в яких проводиться трудове навчання учнів. Можна виділити наступні типи проблемних ситуацій.

I-тип. Проблеми, що виникають при поясненні нової операції, робочих прийомів. При рішенні подібних проблем виявляється недостатність раніше засвоєних знань і виникає потреба в нових знаннях, уміннях і навиках.

II-тип. Проблеми, що виникають при виконанні практичних завдань. Проблеми такого типу мають особливо важливу роль. Вони сприяють творчому застосуванню системи наявних знань при виконанні конкретного завдання, розвивають здатність творчо вирішувати трудові задачі [4].

На уроках трудового навчання в початковій школі можуть бути наступні два види проблемного викладу:

1. Висунення окремих проблем, постановка проблемних питань, основна мета яких полягає в організації активної діяльності учнів при засвоєнні нових знань. Вчитель ставить перед учнями такі проблеми і питання, які зацікавлюють їх, викликаючи активну розумову діяльність.

2. Висловлюючи зміст теми, вчитель демонструє перед учнями самий шлях наукового мислення, примушує учнів стежити за діалектичним рухом думки до істини, робить їх як би співучасниками наукового пошуку [5].

При проблемному викладі навчального матеріалу перед учнями початкових класів висувуються вузлові проблеми і питання. До цих питань відносять ті, на які учнів не можуть відповісти відразу: у них для цього не вистачає досвіду, якихось відомостей, вони не володіють певною інформацією.

Постановка проблеми, створення проблемної ситуації – лише початок творчої розумової діяльності учнів. Результат навчання в основному буде залежати від правильності вибору ходу розв'язання проблеми. Тому завдання вчителя в цьому напрямі – це розкриття учнями закономірностей, процесу розв'язання проблем, створення керівництва їх діяльності, вдосконалення процесу культури праці, які приведуть їх діяльність до очікуваного результату. Формуючи в учнів початкових класів вміння розв'язувати проблеми, слід спиратися на існуючий у них деякий досвід у розв'язанні життєвих проблем, враховуючи при цьому їхні вікові особливості.

Розуміння поставленої проблеми учнями здебільшого залежить від учителя, тому що він, знаючи індивідуальні особливості учня може відповідно розгорнути проблему, більше або менше активізувати потрібні знання, тобто може «добитися» розуміння проблеми. Складання плану проблеми – це цілком самостійна робота учнів, і на формування цих вмінь учителю слід звернути особливу увагу. Планування вже само по собі є засвоєнням нових знань, оскільки ґрунтується на аналізі проблемної ситуації. Скласти план розв'язання проблеми – це означає вибрати варіант розв'язання, що ґрунтується на тому чи іншому припущенні. Процес розв'язання навчальної проблеми закінчується формулюванням висновків, та перевіркою їх правильності на практиці. Важливим на цьому етапі є і аналіз помилок, бо він навчає правильних прийомів розв'язання проблем.

При вирішенні проблем, що мають декілька розв'язків, вчитель повинен передбачити можливі варіанти відповідей і в ході розв'язання направити мислення молодших школярів у бік раціональних.

Оскільки прийоми будь-яких дій можна засвоїти тільки в процесі самих дій, то найбільш ефективним методом розв'язання проблем є систематичне їх розв'язання, у ході розв'язання яких важлива керівна і спрямовуюча роль вчителя. Він спрямовує хід думок учнів на аналіз фактів, порівняння, узагальнення і висновки, веде аналіз роботи від неправильних висновків до обґрунтування припущень і їх підтвердження конкретними фактами. Допомога вчителя завжди ефективніша не на початку розв'язання проблеми, а після спроб розв'язати її.

Проблемне навчання приводить до появи нової структури діяльності вчителя з повідомленням навчального матеріалу учням, яка полягає в тому, що він пояснює найскладніші поняття, систематично створює проблемні ситуації, організовує навчально-пізнавальну діяльність учнів. Вчитель повідомляє фактичний матеріал, описує його і пояснює на фоні створених ним проблемних ситуацій, пробуджуючи учнів до часткової або повної самостійної пізнавальної діяльності. Але слід знати, що проблемне викладання матеріалу базується на раціональному поєднанні проблемних та інформаційних питань, задач і завдань, слова і наочності. Співвідношення пояснень вчителя і самостійної пізнавальної діяльності учнів пояснюючий момент викладання не зникає повністю; вчитель направляє пізнавальну діяльність учнів з розв'язанням задач порадами, консультаціями, вказівками тощо. Вчитель повинен поставити роботу так, щоб у спільній діяльності з учнями підвищувався рівень їх розумового розвитку і збільшувались їх творчі можливості.

Проблемне навчання ставить значні вимоги до мови вчителя. Важлива умова правильної постановки проблеми – точне словесне формулювання думки. Оскільки технічна термінологія специфічна, то вчитель із самого початку навчання повинен розкривати зміст нових технічних термінів, навіть вдаючись до з'ясування історії їх виникнення. Правильне розуміння учнями поставленої проблеми великою мірою полегшує її розв'язання, тому що учні швидше виділяють головне і зосереджують на ньому увагу, що сприяє формуванню культури праці.

Проблемне навчання можна організувати під час усіх видів занять, і в усіх випадках спільним є підвищення розумової активності учнів. Звичайно, найбільші можливості проблемного навчання в трудовому навчанні розкриваються головним чином на етапі засвоєння нових знань, формуванні наукових понять і під час розв'язання практичних задач, що ставить значні вимоги до ерудиції вчителя, а особливо у знаннях основ наук.

Отже, можна зробити висновок, що досконало володіючи матеріалом трудового навчання в процесі навчання, знаючи умови виникнення і способи створення проблемних ситуацій, учитель завжди може використати проблемність як засіб розумової діяльності учнів. Використання елементів проблемного навчання робить навчальний матеріал більш доказовим, навчає логічно мислити; спонукає розвиток інтелектуальної активності, підтримує ініціативу, формує критичне мислення; викликає зростання інтересу до навчання і пізнавального ставлення до дійсності. Проблемне навчання є одним із найефективніших засобів активізації навчальних процесів у проектно-технологічній діяльності учнів на уроках трудового навчання та формуванні трудової культури.

Список використаних джерел:

1. Артемчук Г.І. Методика організації науково-дослідницької роботи: навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Г.І. Артемчук. – К. : Просвіта, 2000. – 150 с.
2. Махмутов М.И. Принципы проблемности в обучении / М.И. Махмутов // Вопросы психологии.- 1984.- №5.- С.30-36.
3. Хоменко В.О. Створення проблемних ситуацій на уроках технічної праці / В.О. Хоменко // Трудове навчання в школі. – 2012.- № 5 (41). С. 7-11.
4. Батышев С.Я. Трудовая подготовка школьников. Вопросы теории и методики / С.Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1981.–192с.
5. Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загально технічних дисциплін / Д.О. Тхоржевський. – К. : Вища школа, 1992. – 332с.

Тягур Василь Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
заступник директора з навчальної роботи
гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету,
Синетар Ірина Василівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ХУДОЖНИМИ РЕМЕСЛАМИ ТА ПРОМИСЛАМИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ, ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ТРАДИЦІЯМ

Художні ремесла та промисли – це засноване на ручній праці товарне виготовлення речей, що задовольняють виробничі, побутові, культові та обрядові потреби суспільства. Ремесла, які зародилися ще за умов натурального господарства як допоміжні домашні заняття передували промислам.

До художніх промислів, розповсюджених на Україні, можна віднести: вишивку, виробництво художніх тканин, килимарство, художню обробку дерева, гончарство, гутне скло, художнє ковальство, обробку металів і ювелірних виробів, розпис тканин, в'язання, мереживо, гончарство, гутне скло, художнє ковальство, обробку металів і ювелірних виробів, розпис тканин, в'язання, мереживо, художню обробку шкіри, каменю, кістки та рогу, художнє плетіння, вироби з бісеру.

Народні ремесла та художні промисли посідали чільне місце у виробничій діяльності та духовному житті українського народу, зрозуміло, з врахуванням його соціальної диференціації, локальних особливостей, їх розвиток та побутування завжди зумовлені багатьма факторами, зокрема, природно-географічними умовами певної території, де вони відроджуються і живуть.

Життєдайними для народних художніх промислів стали сучасні процеси, пов'язані з національним відродженням народу, зростанням духовності та піднесенням його самосвідомості.

Живучість багатьох художніх ремесел та промислів зумовлена передусім національними традиціями, де вони виступають стійкою системою творення образів, естетичних уявлень, історично сформованих в певному середовищі. Це і матеріал, техніка його обробки і характер виготовлення предметів, а також принципи, прийоми втілення образу, в яких вирішальну роль відіграють художні особливості сюжетних зображень, форми виробів, орнаменту, виражених живописними, пластичними або ж графічними засобами.

Традиції розвиваються разом зі суспільним життям, а привнесені у них новації проходять певний етап кристалізації, очищення аж до остаточної апробації даним середовищем.

Художні ремесла та промисли, як традиції, продовжують жити у народному декоративно-прикладному мистецтві, яке містить багато видів і жанрів (типологічних груп) залежно від матеріалу, техніки виготовлення та функціонального призначення виробів. Воно існує у двох формах : перша – творчість народних майстрів для себе і близьких; друга – народні художні промисли – ручне виготовлення художніх виробів окремими майстрами й організованими підприємствами для збуту.

Унікальна своєрідність українського народного декоративно-прикладного мистецтва виформувалась під впливом природних, етнопсихологічних, соціально-історичних, економічних та інших умов [1, 7]. Вона складається із сумарних художніх відмін і внесків багатьох історико-етнокультурних регіонів та територій етнографічних груп.

Локальні відміни етнографічних груп; це «минуле в сучасному», які яскраво характеризують національні особливості нації виражені в традиціях народного мистецтва. З минулим народні художні твори єднає традиція та колективний спосіб її регулювання. Лише завдяки незліченим повторенням схем, мотивів, образів, форм утверджується художня традиція і передається з покоління у покоління, удосконалюючись і набуваючи чарівної довершеності.

Народні промисли і ремесла є стійкою системою створення образів, естетичних уявлень, історично сформованих у певному середовищі. Основне у виховних традиціях народних промислів і ремесел – матеріал, техніка його обробки, характер виготовлення предметів, а також принципи і прийоми втілення образу. Вирішальну роль відіграють художні особливості сюжетних зображень, форми виробів, орнамент, виражені живописними, пластичними або графічними засобами. Залежно від характеру взаємозв'язків ці фактори формують специфічні риси окремих видів мистецтва [2]. В історичному аспекті відбувається постійний процес відновлення і розвитку традицій, але принципи, особливості художньої форми у мистецтві народу зберігаються віками, традиції відбивають ту якість, яку називають класикою мистецтва.

Сьогодні народні промисли і ремесла розглядаються як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну [3]. Народні промисли і ремесла збагачуються новими аспектами традиційного значення, їх змістовна краса потрібна людині, в наш час зростає його художньо-культурна цінність.

На уроках з використанням народних промислів і ремесел учні ознайомлюються з кращими зразками українського народного декоративно-прикладного мистецтва, вивчають побудову узорів, самі складають узори і підбирають кольори для оздоблення різних предметів. В творах декоративного мистецтва видно любов до Батьківщини, життєстверджуючу силу, спостережливість. Такі уроки особливо розвивають учнів, якщо проводяться з підбиранням наочних посібників із справжніх зразків творчості. Показування на уроках вишивок, мережива, кераміки з розписом, предметів, оздоблених різьбою по дереву, по кістці, та інших збуджує цікавість учнів. Бесіди з учнями, демонстрування посібників, навчальних таблиць і фотографій треба проводити так, щоб показати всю різноманітність видів народної творчості [4].

Пояснювати основи композиції доцільно на зразках традиційних народних промислів і ремесел. Під час бесіди необхідно звертати увагу учнів на те, що в оздобленні предметів ясно видно взаємозв'язок малюнка з формою і розміром предмета. Малюнок завжди розробляють, враховуючи те, з якого матеріалу зроблений предмет: дерево, метал, кістка та ін. Розуміння законів композиції, ритму в традиційних народних узорах гармонійно поєднується з гідним подиву почуттям кольору.

Використання народних промислів і ремесел на уроках починається ознайомленням учнів з декоративним мистецтвом, що супроводжується цікавою розповіддю чи бесідою. У бесідах треба зробити огляд світового прикладного мистецтва. Звичайно, велику увагу слід приділити ознайомленню учнів з українським народним декоративно-прикладним мистецтвом, насамперед з мистецтвом свого краю. Бесіди завжди мають супроводжуватися показом ілюстрацій, а ще краще – матеріальних зразків, зібраних під час проведення пошукової роботи.

Велике значення традиційних народних промислів і ремесел полягає в естетичному та художньому вихованні дітей у сучасній початковій школі. Чимало педагогів, учених, методистів, художників і мистецтвознавців вивчали й аналізували народні промисли і ремесла. Їхні рекомендації зводяться, як правило, до двох варіантів. Один з них – найбільший вплив у навчанні національним традиціям молодших школярів має вільна імпровізація, виконання виробів на основі традиційних народних промислів і ремесел.

На думку В.О. Сухомлинського формування особистості включає в себе пізнання, розуміння людиною своєї батьківщини, становлення в душі патріотичної серцевини, духовного багату, самовіддану діяльність патріотичного характеру.

Головним у виконанні творів на основі традиційних народних промислів і ремесел, як і в будь-якому іншому виді творчої роботи, є цілеспрямоване багаторазове повторення вправ, які стануть основою творчості. Простота виконання, виразність, яскравість кольорових барв, значні можливості імпровізації роблять твори на основі народних промислів і ремесел доступними в початкових, а в майбутньому і в середніх, і в старших класах національної української школи.

Застосовувані у процесі навчання молодших школярів методи роботи ґрунтуються на імпровізаційному стилі роботи народних майстрів, який узгоджується з імпровізаційною природою і емоційним характером дитячої творчості. Такий метод сприяє збереженню безпосередності образної діяльності; добре розвиває моторику руки, культуру зображення; розвиває чуття характеру силуетної форми, цілісне, емоційне бачення; допомагає подолати властиву дитячому малюнку статичну форму зображення, переважну увагу до деталей, виховує культуру сприйняття, здатність до художнього узагальнення.

Структурно-змістовий аналіз навичок трудової діяльності молодших школярів показує, що, виходячи із проблеми володіння технікою та прийомами трудової діяльності, знати основні правила організації робочого місця, користування традиційними матеріалами та інструментами.

Також навички трудової діяльності при вивченні традиційних промислів і ремесел включають уявлення про різні види робіт.

Вказані навички сприяють також розвитку навичок вільної (розкутої) швидкої роботи в різних видах трудової діяльності (одразу в матеріалі та без попереднього нанесення контуру олівцем); в роботі з папером: складання, прорізування та вирізування простих силуетних форм та ін..

Доведено, що навчання молодших школярів національним традиціям обумовлене об'єктивними і суб'єктивними факторами. До об'єктивних відносяться середовище й умови, в яких проходить формування традиційних уявлень особистості, до суб'єктивних – практичний рівень розвитку учнів, їх нахили та інтереси. Практичні вміння формуються разом із становленням особистості. До завершення навчання в початковій школі учні отримують певні практичні навички, які можна використати і у традиційних видах робіт.

Одним із найважливіших джерел виховання і розвитку молодших школярів національним традиціям є народне мистецтво. Воно будить творчі сили учнів, робить доступним процес художньої творчості. Мистецтво, подібно до мови, є засобом спілкування людей, подібно до науки – засобом пізнання дійсності, подібно до педагогіки й моралі-засобом виховання, прищеплення знань і норм поведінки в суспільстві.

Проблема впливу традиційних народних промислів та ремесел як важливого засобу виховання і розвитку молодших школярів вимагає глибокого дослідження з урахуванням регіональних особливостей, оскільки формування у молоді правильного розуміння законів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва ефективніше вдається тоді, коли процес навчання опирається на міцний ґрунт народних національних традицій.

Список використаних джерел:

1. Гургула І.Я. Народне мистецтво західних областей України / І.Я. Гургула. – К., 1966. – 214 с.
2. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник /За ред. Запаска Я.П. – Львів : Афіша, 2000. – Т.1,2.
3. Бучинський С.Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва / С.Л. Бучинський. – К. : Мистецтво, 1981. – 178 с.
4. Ворона М.О. Особливості вияву естетичних почуттів у дітей / М.О. Ворона // Початкова школа. – 1990. – №4. – С.64-66.

Фенцик Оксана Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Мукачівський державний університет.*

НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі розбудови нової української школи однією з актуальних є проблема забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти.

Безперечно, наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка має забезпечити єдність, взаємозв'язок і узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання та виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

Проблема наступності в навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку досліджувалась такими педагогами та психологами: Л.Артемова, О.Богданова, Л.Божович, З.Борисова, В.Кузь, А.Леушина, Г.Люблінська, О.Проскура, С.Рубінштейн, О.Савченко, В.Сухомлинський, Є.Тіхєєва, О.Усова та ін. На думку психологів (Г. Ляміна, Г. Петроченко, Т. Тарунтаєва), «наступність» на дошкільному етапі розвитку означає забезпечення передумови до шкільного навчання, тобто загальну готовність дитини до школи без будь-яких негативних наслідків для психіки.

Концептуальний аналіз свідчить, що наступність у педагогіці трактується неоднозначно, оскільки тлумачиться як загальнодидактичний принцип (А.Бушля, Ш.Ганелін, В.Загвязинський, Н.Посталюк та ін.); як умова забезпечення ефективності навчально-виховного процесу (В.Онушкін та ін.); як загальнопедагогічна закономірність (Ю.Кустов та ін.)» як принцип неперервної освіти (С.Годник, В.Тамарін та ін.).

Для розуміння поняття "наступність" порівняємо тлумачення цього поняття сучасними вченими.

За українським педагогічним словником, наступність – це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість щаблів і етапів навчально-виховного процесу. Досягнення наступності в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотримання послідовності руху від простого до складнішого в навчанні та організації самостійної роботи учнів і взагалі всією системою методичних засобів [3].

У педагогічній теорії наступність трактується як універсальна педагогічна категорія, яка забезпечує взаємоузгодженість і взаємозв'язок суміжних щаблів, етапів педагогічної діяльності, що визначає неперервність системи освіти.

С. Годник розглядає наступність як закон функціонування всіх спеціально організованих, керованих процесів і вважає, що без наступності неможливий поступальний прогресивний розвиток. Наступність, за визначенням С. М. Годник, – процес послідовної зміни педагогічних явищ у динаміці навчання й виховання. Розвиток нової педагогічної системи враховує особливості попередньої, акумулює в собі її прогресивні елементи, знімає консерватизм минулого в нових умовах і тим самим конструктивно заперечує його [2].

О. Я. Савченко зазначає, що наступність є одним із принципів освіти, який передбачає зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним (дошкільна - початкова - основна школа) [4].

За визначенням А. Богуш, «наступність – це вищий щабель розвитку, коріння якого міцно проросло в попередньому ґрунті» [1, с.11]. Автор стверджує, що саме наступність запобігає кризовим явищам у психічному розвитку особистості

У своєму дослідженні Г.І.Назаренко виділяє такі напрями реалізації наступності в навчанні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: забезпечення готовності

дошкільників до навчання в школі; створення умов для найшвидшої адаптації першокласників до шкільних умов; розвиток учнів початкової школи на основі надбань дошкільного дитинства та із застосуванням дошкільних технологій [5].

Таким чином, концептуальний аналіз розглянутої проблеми дозволяє зробити висновок, що наступність дошкільної та початкової освіти полягає у взаємозв'язку, узгодженості всіх компонентів методичної системи: цілей, завдань, змісту, методів, засобів та форм організації освітнього процесу. Усвідомлення та забезпечення педагогами наступності взаємодії між дошкільною та початковою освітою сприятиме досягненню загальної інтелектуальної основи в розвитку дитини, а також створить освітній простір єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Тому на сучасному етапі педагогам дошкільного навчального закладу необхідно налагоджувати тісний контакт із вчителями початкових класів, вивчати специфіку вимог, які висувається до майбутніх першокласників, спільно розробляти навчально-методичний комплекс, що сприятиме узгодженості всіх компонентів методичної системи на різних щаблях освіти.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти / А.М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. - №11. – С.11-12.
2. Годник С.М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С.М. Годник. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 208 с
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О.Я.Савченко– К.: Грамота, 2012. – 504 с.
5. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Г.І. Назаренко ; Криворіз. держ. пед. ун-т. — Кривий Ріг, 2002. — 18 с.

УДК 372.4

***Швардак Маріанна Василівна,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної
та початкової освіти,
Біла М.М.,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

НЕТРАДИЦІЙНИЙ УРОК ЯК ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах надзвичайно актуальним є питання ефективної організації навчально-виховного процесу в школі, адже швидкий розвиток науки, зростання обсягів нової інформації потребують від неї підготовки активних, самостійних людей з розвиненими творчими здібностями.

Процес реформування школи відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту загальної початкової освіти забезпечує системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання.

Завдання сучасної початкової школи – навчити дітей не формально заучувати поняття, закони, а глибоко осмислювати внутрішню сутність знань і вмій з метою творчого застосування їх на практиці задля розв'язування проблем, які перед людиною перманентно ставить життя [7, с. 21].

З'ясовано, що для підвищення ефективності навчально-виховного процесу в школі науковці та педагоги-практики (О.Антипова, Н.Мойсеюк, В.Паламарчук, І.Підласий, Д.Рум'янцева, О.Савченко, В.Шеньов) рекомендують розробляти нові методи навчання, застосовувати нетрадиційні форми проведення уроків. Дидакти наголошують на необхідності виходу вчителя за межі шаблону загальновідомої методичної структури заняття та творчому підході до проведення нетрадиційних уроків.

Нетрадиційний урок розглядаємо як навчальне заняття з нестандартною динамічною структурою, яка відповідає меті, змісту уроку, віку і рівню розвитку школярів [2, с. 5].

На думку О. Антипової, В. Паламарчук, Д. Рум'янцевої, суть нетрадиційного уроку полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало інтерес в учнів і сприяло їх оптимальному розвитку та вихованню.

Як зазначає Н. Мойсеюк, нетрадиційні уроки більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття. У них незвичайні задум, організація та методика проведення. Тому багато педагогів бачать у них прогрес педагогічної думки, правильний крок у напрямку демократизації школи [3, с. 323].

Наразі можна нарахувати близько 50 нестандартних форм проведення уроків, що використовують учителі в своїй роботі. Серед форм уроків, які часто застосовуються у сучасній школі можемо виділити такі, як: бінарні, віршовані, інтегровані уроки, уроки-дискусії, уроки-дослідження, уроки-звіти, уроки-змагання, уроки-мандрівки, уроки-сюжетні замальовки і т.д. Різноманітність форм нетрадиційних уроків дає вчителю широкий простір для розв'язання навчальних завдань.

Для більшості нетрадиційних уроків характерні: колективні способи роботи, цікавість до навчального матеріалу, значна творча складова, активізація пізнавальної діяльності, партнерський стиль взаємовідносин, зміна ролі вчителя, нестандартні підходи до оцінювання та ін.

Активна робота кожного учня з урахуванням рівня знань, кругозору, сформованості навчальних умінь – головний напрям учительського пошуку. Сучасний урок – це організація пошуку істини, спроб і помилок учнів [5, с. 26].

Завдання вчителя полягає в тому, щоб заохочувати учнів до активної пізнавальної діяльності, створювати умови для виявлення зацікавленості, стимулювати до висловлювань без страху помилитись, формувати прагнення учнів знаходити свій спосіб роботи, учитись аналізувати та проявляти учнівську ініціативу, самостійність у її вираженні. Тож, успішність навчально-виховного процесу, висока якість уроку досягаються саме завдяки використанню нестандартних технологій [1, с. 8]. Використання на уроках різних інноваційних технологій забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань з предмета, дає відчуття потреби в самоосвіті, формує стійкий інтерес до виучуваного матеріалу, сприяє розвитку творчої особистості [4, с. 4].

Основними напрямками вдосконалення сучасного уроку є: посилення цілеспрямованості діяльності вчителя та учнів на уроці; здійснення організації чіткості кожного уроку від першої до останньої хвилини; підвищення пізнавальної самостійності та творчої активності учнів; оптимізація та інтенсифікація навчально-виховного процесу; установлення міжпредметних зв'язків; удосконалення типології та структури уроку [6, с. 24-25].

Отже, концепція сучасного уроку ґрунтується на особистісно-орієнтованих цінностях освіти, коли учень є центральною фігурою навчального процесу. При цьому педагог у більшій мірі виступає в ролі організатора самостійної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника.

Список використаних джерел:

1. Байдак І. Як зробити урок цікавим? / І. Байдак // Відкритий урок. – 2014. - № 1. – С. 1–10.
2. Бишова Т. Нестандартні уроки навчання грамоти / Тетяна Бишова, Ірина Стратілат. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128 с.

3. Мойсеюк Н. Педагогіка: навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк. – 5-е вид. перероб. і доп. – К., 2007. – 656 с.
4. Пищик О. В. Сучасний урок: методика, підготовка і проведення / О. В. Пищик // Педагогічна майстерня. – 2017. - № 9. – С. 2 – 9.
5. Сойма Л. М. Сучасний урок як спільна творчість учнів і педагога / Л. М. Сойма // Педагогічна майстерня. – 2013. - № 2. – С. 26 – 30.
6. Чернишов О. Сучасний урок: синтез традицій та інновацій / О. Чернишов // Відкритий урок. – 2011. - № 12. – С. 24 – 28.
7. Шило Л. В. Нестандартний урок – ефективна форма організації занять / Л.В. Шило // Педагогічна майстерня. – 2014. - № 9. – С. 21 – 25.

УДК 373.3:371.3

Швардак Маріанна Василівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти,
Карпович Т.,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний етап розвитку національної системи освіти та виховання характеризується поширенням інноваційних процесів, істотною особливістю яких є реальна варіативність, технологічність. Сучасна школа потребує технологій, які б сприяли створенню умов для саморозвитку та самореалізації особистості, забезпеченню щастя і радості дитинства, формуванню особистісної конкурентноздатності.

Найуспішніше сприяють розв'язанню цих завдань особистісно зорієнтовані педагогічні технології. Кожна педагогічна технологія має свою специфіку, переваги та певні труднощі використання. Тому лише їх системне використання, оптимальне поєднання суттєво підвищить якість і результативність навчально-виховного процесу. Вважаємо, що досить ефективною у роботі з молодшими школярами є проектна технологія.

В основі даної технології лежить поняття «проект».

Проект (від лат. – «кинутий вперед») – це індивідуальна, частіше групова або колективна діяльність школярів, яка спрямована на створення певного унікального кінцевого продукту; це задум, план досягнення поставленої мети.

Основне завдання проектної діяльності – це озброєння дитини інструментарієм для вирішення проблем, пошуку та досліджень у життєвих ситуаціях. Беручи участь у проектній діяльності, вихованці не тільки здобувають і застосовують знання, а й розвивають комунікативні навички, навички самоконтролю, самооцінки, творчі здібності.

Проектна діяльність учнів у навчально-виховному процесі – це спільний пошук розв'язання певної проблеми, це діяльність, спрямована на збагачення знань, умінь та навичок, на формування компетентної особистості. Це системне, послідовне моделювання тренувального вирішення проблемних ситуацій, що вимагає пошукових зусиль, які спрямовані на дослідження та розробку шляхів їх вирішення.

Слід зазначити, що проектна діяльність молодших школярів – одна із форм пізнавальної активності, бо учні вчаться активно здобувати знання та застосовувати їх в практичній діяльності. Її зміст полягає в мотивованому досягненні поставленої мети для створення творчих проектів та у забезпеченні єдності й наступності різноманітних аспектів процесу навчання.

Діти бачать результат своєї роботи, встановлюється зв'язок із життєвим досвідом, розвивається вміння ставити мету й здійснювати саморегуляцію діяльності, створюються умови, за яких учні самостійно отримують необхідні знання з різних джерел, вчать користуватися здобутими знаннями для розв'язання пізнавальних і практичних завдань, дістають комунікативні вміння. Всі ці знання та вміння необхідні учням для швидкої та безболісної адаптації до середньої та старшої школи.

У результаті впровадження проектної технології в початковій школі створюється інноваційно-розвивальне середовище, що передбачає такі процеси: мотивацію навчальної діяльності; проблемно-креативну спрямованість, інтерактивну організацію освітньої діяльності; набуття знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування; формування нового досвіду психологічних якостей; орієнтацію на особистий і колективний успіх.

Педагогічна теорія довела ефективність навчання і виховання вищі, якщо учень сам стає суб'єктом навчально-виховного процесу (Дж.Дьюї). При такому інноваційному вирішенні проблеми докорінно змінюються відносини в системі вчитель - учень, а саме: учень визначає мету діяльності - учитель допомагає йому в цьому; учень відкриває нові знання - учитель рекомендує джерело знань; учень експериментує - учитель розкриває можливі форми і методи експерименту; учень обирає - учитель сприяє прогнозуванню результату вибору; учень активний - учитель створює умови для прояву активності; учень несе відповідальність за результати своєї діяльності - учитель допомагає оцінити отримані результати і виявити способи удосконалення діяльності. Проектна технологія принципово відповідає за встановлення міцного зворотного зв'язку між теорією і практикою. Це практичний шлях здобуття навчального та соціального досвіду, активного включення та реалізації життєвих планів особистості.

Проектна діяльність передбачає роботу в колективі, сприяє становленню, формує соціалізовану особистість, працюючи у команді діти вчать взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності.

На основі аналізу досвіду використання проектів можна виділити такі види проектів для роботи з учнями початкових класів:

1. Ранні проекти.

Ранні проекти – це зазвичай колекціонування різноманітних ілюстрацій та слів до них, які можуть використовуватися на уроках як словник, як матеріал для розвитку мовлення і збагачення кругозору учнів. Ці проекти доступні для першокласників у більш простому вигляді та з деякими ускладненнями в інших класах початкової школи.

Кольорові сторінки. В альбомі для малювання наклеюють аркуші або картон червоного, зеленого, жовтого, синього, білого, чорного та ін. кольору. Учні повинні знаходити різні картинки або їх малювати, підписувати внизу, наприклад, „зелене дерево”, „синя куля”, і приклеювати малюнок в альбом на сторінку з відповідним кольором.

Буквозошит. Зробити декілька зошитів з буквами. Учні малюють або вирізають малюнки предметів, що починаються на цю букву, підписують внизу ілюстрації і приклеюють у зошит з відповідною буквою. В подальшому, коли діти навчаться гарно писати, у ці зошити можна записувати приказки, загадки, короткі вірші, казки, фізкультхвилинки на всі букви алфавіту.

Цифроплакат. Учня оформлюється плакат про цифри по мірі їх вивчення. Малюються картинки, записуються лічилки, казки, речення про цифри.

Картки предметів з крилами. Учні знаходять малюнки предметів або істот, у яких є крила: літак, птахи, комахи тощо. Роблять надписи і приклеюють на аркуші одного формату. Розпочату роботу в 1 класі за цими темами можна продовжувати в інших класах і поповнювати сторінки додатковим матеріалом. Можна вказувати дату, прізвище, клас, авторів робіт.

2. Проект – спостереження.

Щоденник спостережень. Проекти про пори року. „Зимонька – зима”: чому так кажуть, погода, тварини, птахи, комахи, рослини; як готуються люди до зими; український фольклор про зиму; зимові ігри; зимові свята; зимова їжа; зимові відчуття; зимові асоціації.

Проекти про домашніх тварин. „Мій Барсик”: зовнішній вигляд тварини, її звички; як показує свій настрій, свої бажання; меню тварини; історичні дані про появу цього виду тварин; український фольклор, письменники та поети про цю тварину

3. Проект – розповідь.

Результат дитячої творчості і фантазії.

Результат вивчення ряду тем шкільних предметів.

Фантастична розповідь на задану (вигадану) тему.

Патріотичні, історичні, географічні, природознавчі оповідання.

Музичне оповідання.

Розповідь – картина.

Проект – розповідь за сюжетом фільму.

4. Конструктивний (матеріальний, предметний) проект.

Виготовлення матеріальних предметів.

Виготовлення листівок, закладок, іграшок, сувенірів, настольних ігор.

5. Екскурсійний проект.

Екскурсії, походи, експедиції, поїздки, подорожі, в тому числі й заочні.

Незважаючи на різну тематику проектів, виділяють такі основні *етапи проектної роботи*:

1. Пошуковий: визначення теми проекту, пошук та аналіз проблеми, висунення гіпотези, постановка мети, обговорення методів дослідження.

2. Аналітичний: аналіз вхідної інформації, пошук оптимального способу досягнення мети проекту, побудова алгоритму діяльності, покрокове планування роботи.

3. Практичний: виконання запланованих кроків.

4. Презентаційний: оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації, "захист" проекту.

5. Контрольний: аналіз результатів, коригування, оцінка якості проекту.

Виявлено, що найбільш характерними формами для реалізації проектної діяльності є: групове обговорення, "мозкова атака", "круглий стіл"; самостійна робота учнів; - консультації з керівником проекту; консультації з експертами; екскурсії; лабораторна робота; творчий звіт, «захист» проекту.

З'ясовано, що великою перевагою проектної діяльності є вміння, які набувають учні, а саме: планувати свою роботу, попередньо прораховуючи можливі результати; використовувати багато джерел інформації; самостійно збирати і накопичувати матеріал; аналізувати, співставляти факти, аргументувати свою думку; приймати рішення; установлювати соціальні контакти (розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним); створювати "кінцевий продукт" - матеріальний носій проектної діяльності (доповідь, реферат, фільм, календар, журнал, проспект, сценарій); підготувати цикл занять з тем, які зацікавили б учнів інших класів; представляти створене перед аудиторією; оцінювати себе та інших.

*Швардак Маріанна Василівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти,
Ярошук О.І.,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Розвиток творчого потенціалу особистості є одним із актуальних завдань сучасного суспільства, успішно реалізувати яке можна через наступність між дошкільною та початковою ланками освіти.

Відомо, що молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей, адже саме в цьому віці дитина вперше усвідомлює зв'язок між нею і навколишніми, починає орієнтуватися в громадських мотивах поведінки, моральних оцінках, значущості конфліктних ситуацій. Відповідно, можемо говорити про те, що в цьому віці формування особистості набуває уже свідомої форми. Якщо в дошкільному віці провідною діяльністю була гра, то в молодшому шкільному – навчання – еквівалент трудової діяльності.

У молодшому шкільному віці вперше відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримує дитина в процесі самої діяльності та діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значущого і соціально оцінюваного результату. Це розмежування гри і праці, в тому числі і навчальної праці, є важливою особливістю шкільного віку.

Рівень творчості дітей молодшого шкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина дошкільного віку набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які спостерігає вчитель першого класу, вже досить значні. Кожний погляд на творчість дітей дошкільного віку, порівняно з шкільним, дає всі підстави стверджувати про значне згасання творчих можливостей школярів по відношенню до дошкільників. Дійсно, потрапивши до школи, дитина значною мірою втрачає ту свободу, яка дозволена, це по-перше; а по-друге, у школі дещо втрачається можливість для ігрової діяльності дітей, фантазування, особистого пізнання світу тощо. Шкільне навчання обмежує її час. Більшу частину його дитина мусить витратити на навчання. Отже, для більшості дітей творчість і творче мислення змінюються шаблонним вивченням навчальних предметів. Однак, указані обмеження не позбавляють дитину творчості, вони лише дещо її стримують. Творчість дітей у шкільному віці може набувати таких своїх проявів, які не завжди є зрозумілими для вчителя: учні, які мають високий творчий потенціал, протистоять суворій дисципліні, конформізму, вони схильні до незалежності, мають підвищене почуття гумору і гостріше реагують на несправедливість. Такі діти не сприймають суворо регламентованих занять, які повторюються і навіюють нудьгу. Але водночас, вони напрочуд допитливі та інтелектуально активні.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою поринути в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвиненою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці.

Вік від 6 до 7 років вважається у віковій психології надзвичайно важливим у плані появи психологічних новоутворень, що дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати молодшим школярем, оволодіти новим видом провідної діяльності - навчанням. Пізнавальна діяльність мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з

розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавального мотиву засобами предметів. Принцип систематичної роботи над розвитком усіх учнів стає особливо значущий при роботі з 6-річними дітьми.

Відмітна ознака творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку - суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою вчителя, за його задумом, з його допомогою, а тому не бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумалася вона до нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогадці, інтуїції, самостійному мисленні учня. Тут важливий сам психологічний механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі. Успішне формування в молодших школярів творчого мислення можливе лише на основі врахування педагогом основних особливостей дитячої творчості та рішення центральних завдань у розвитку творчого мислення.

Головним чинником, що визначає творче мислення дитини, є її досвід: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності минулого досвіду людини. Звідси випливає і перше найважливіше завдання у формуванні творчого мислення молодших школярів. Для того, щоб сформувати в учнів вміння творчо вирішувати поставлені перед ними завдання, необхідно перш за все подбати про розвиток у них широкого кругозору, про створення реальної почуттєвої основи для уяви. Розвиток творчих здібностей невіддільний від формування виконавських умінь і навичок. Чим різнобічні і досконаліші вміння і навички учнів, тим багатша їхня фантазія, реальніші їхні задуми, тим більш складні завдання виконують діти.

Психологами встановлено, що розвиток мислення людини невіддільний від розвитку її мови. Тому найважливіше завдання в розвитку творчого мислення учнів - навчання їх вмінню словесно описувати способи вирішення завдань, розповідати про прийоми роботи, називати основні елементи задачі, зображувати й читати її графічні зображення. Засвоєння учнями необхідного словникового запасу дуже важливо для формування і розвитку в них внутрішнього плану дії. При будь-якому творчому процесі завдання вирішується спочатку в розумі, а потім переноситься в зовнішній план.

Значення уяви в молодшому шкільному віці є вищою і необхідною здатністю людини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. А розвивається уява особливо інтенсивно у віці від 5 до 15 років. І якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції. Разом зі зменшенням здатності людини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і т.д.

Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності здійснюють через уяви. Їх ігри - плід буйної роботи фантазії, вони із захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою останньої також є творча уява. Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при нестачі життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходять уяви. Таким чином, роль уяви в психічному розвитку велика.

Однак, фантазія, як і будь-яка форма психічного відображення, повинна мати позитивний напрямок розвитку. Вона повинна сприяти кращому саморозкриттю і самовдосконаленню особистості, а не переростати в пасивну мрійливість, заміну реального життя мріями. Для виконання цього завдання необхідно допомагати дитині використовувати свої можливості уяви в напрямі прогресивного саморозвитку, для активізації пізнавальної діяльності школярів, зокрема розвитку теоретичного, абстрактного мислення, уваги, мови і в цілому творчості.

Діти молодшого шкільного віку дуже люблять займатися художньою творчістю. Вона дозволяє дитині в найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість. Вся художня діяльність будується на уяві, творчому мисленні. Ці функції забезпечують дитині новий,

незвичний погляд на світ. Вони сприяють розвитку мислення, пам'яті, збагачують її індивідуальний життєвий досвід.

Для розвитку дитини дуже важливо формування багатьох інтересів. Слід зазначити, що для школяра взагалі характерно пізнавальне ставлення до світу. Така цікава спрямованість має об'єктивну доцільність. Інтерес до всього розширює життєвий досвід дитини, знайомить її з різними видами діяльності, активізує її здібності. Діти, на відміну від дорослих, здатні виявляти себе в художній діяльності. Вони із задоволенням виступають на сцені, беруть участь у концертах, конкурсах, виставках і вікторинах. Розвинена здатність уяви, типова для дітей молодшого шкільного віку, поступово втрачає свою діяльність у міру збільшення віку.

Дитина молодшого шкільного віку в умовах виховання і навчання починає займати нове місце в системі доступних їй суспільних відносин. Це пов'язано, насамперед, з початком навчання в школі, яка накладає на дитину певні суспільні обов'язки, що вимагають від неї свідомого і відповідального ставлення. Життя в організованому школою і вчителем колективі призводить до розвитку у неї складних соціальних почуттів і до практичного оволодіння найважливішими формами і правилами суспільної поведінки. Перехід до систематичного засвоєння знань у школі є фундаментальним фактом, що формує особистість молодшого школяра і поступово розбудовує його пізнавальні процеси. Діапазон творчих завдань, що вирішуються на початковому етапі навчання, надзвичайно широкий за складністю – від рішення головоломки, до винаходу нової машини або наукового відкриття, але суть їх одна: при їх вирішенні формується досвід творчості, знаходиться новий шлях або створюється щось нове. Ось тут-то і потрібні особливі якості розуму, такі, як спостережливість, вміння порівнювати і аналізувати, комбінувати, знаходити зв'язки і взаємозалежності, закономірності і т.д. все те, що в сукупності і складає творчі здібності. Творча діяльність є складною за своєю сутністю, доступна тільки людині. Відома "формула", яка підіймає завісу над таємницею народження творчого розуму: "Спочатку відкрити істину, відому багатьом, потім відкрити істину, відому деяким, і нарешті відкрити істину, нікому ще невідому". Мабуть, це і є шлях становлення творчої сторони інтелекту, шлях розвитку винахідницького таланта. Обов'язок вчителя початкових класів – допомогти дитині стати на цей шлях.

РОЗДІЛ 4
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ЗМІНИ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ: ДОСЯГНЕННЯ,
ПРОТИРІЧЧЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 377.8-057:37.091.313

*Богдан Антоній Антонійович, викладач-методист,
Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОЛЕДЖІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У наш час, актуальним є створення нових інноваційних технологій, які мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, творчості.

Сучасним є розуміння навчального процесу як діалогу особистостей - викладача та студента, які є суб'єктами процесу педагогічної дії.

Соціологічні дослідження різних форм і методів викладання свідчать, що засвоєння матеріалу лекції складає 20%, лекції з використанням наукових джерел підвищує даний показник до 30%, лекція з використанням аудіовізуальних засобів дає 50% засвоєної інформації, дискусія - 70%, гра - 90% [1].

У навчальному процесі нашого навчального закладу активно використовуються діяльнісні методики, а також технології, спрямовані на візуалізацію інформації, методика укрупнення дидактичних одиниць, ігрові методики.

Найбільш емоційно привабливими і професійно необхідними в інноваційному навчанні є імітаційні активні методи, які поділяються на неігрові (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, індивідуальний тренаж) та ігрові (ділові ігри, розігрування ролей, ігрове проектування). Саме вони є найбільш суттєвими у професійній направленості навчального процесу коледжу, бо є важливим засобом орієнтування студента на такі цінності, як краще засвоєння майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, створення нових, більш цінних, алгоритмів діяльності.

Розробка та впровадження сучасних інноваційних технологій потребує нових підходів до управління, залучення до традиційної системи навчання і виховання принципово нових елементів, оскільки цей процес не зводиться лише до збільшення суми знань та розвитку професійної спрямованості майбутніх фахівців, а передбачає досягнення нової якості організації навчально-виховного процесу, урахування сучасних підходів до організації суб'єктів діяльності в процесі професійної підготовки.

Впровадження сучасних інтерактивних методів навчання вимагає глибокого залучення студентів до навчального процесу.

Світовий досвід підготовки фахівців у вищій школі доводить, що найголовнішою навичкою, яку здобуває студент під час навчання, є вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

Тобто, з погляду на основи своєї навчальної підготовки, спеціаліст оцінює, яким саме чином сформувався його професійне мислення, розвинулись аналітичні здібності, здатність до формалізації уявлень, понять, до наукової абстракції.

Сучасна освіта повинна вирішувати подвійне завдання:

- по перше, забезпечити загальний розвиток, який спрямований на формування

інтелектуальних, естетичних, духовно-творчих, моральних, психофізичних якостей людини;
- по друге, сприяти професійному розвитку, який передбачає наявність загальних здібностей для вирішення спеціальних завдань.

Для успішної побудови методики навчання слід спиратися на такі компоненти як: індивідуальні здібності студентів; здатність викладачів до ефективного впровадження сучасних освітніх технологій; дидактична орієнтація на вироблення позитивно мотивованого ставлення студентів до нового; тести оцінки результатів діяльності; аналіз схеми управління впровадженням сучасних освітніх технологій.

Професійне становлення студентів залежить від рівня розвитку їх пізнавальних властивостей, зокрема таких як: наполегливість, емоційна стійкість. Величезний вплив на професійне становлення студентів здійснює їх професійна спрямованість, значимість навчальної задачі і власна активність.

У сучасних освітніх технологіях інноваційні процеси носять дискретний, циклічний характер, тісно пов'язаний з життєвим циклом нововведення, та залежать від дії низки чинників, серед яких головними є:

- готовність студентів до сприйняття сучасних освітніх технологій та позитивна мотивація навчальної діяльності в цій ситуації;
- готовність викладачів і студентів до творчої діяльності;
- оптимальний психологічний клімат освітнього процесу та майстерність педагогів;
- врахування аспектів управління вищим навчальним закладом.

Таким чином, переорієнтація функціонального змісту навчально-виховного процесу сприяє концентрації функцій освітньої діяльності на досягнення ідеальної мети.

Список використаних джерел:

1. Нетрадиционные методы преподавания социологии: Учебно-методическое пособие для преподавателей социологических дисциплин / Под, ред. И. Д. Ковалевой. - Харьков, ХГУ. 1997.- 243 с.

2. Ковжого С.О., Полежаєв А.М., Тузіков С.А. Сучасні освітні технології та методи їх використання в навчальному процесі. Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого.

УДК 373.2.091.113:004:001.895

Добош Олена Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДИТЯЧОГО САДКА

XXI століття висуває нові вимоги до економіки, політики, особистості, істотно підвищує роль освіти в суспільному житті. Якісна освіта є основою інтелектуального потенціалу нації, життєвої та професійної компетентності людини. На сьогоднішній день постає необхідність формування інноваційної моделі особистості керівника навчального закладу, який потребує особливих знань, особливої манери поведінки та різнобічного бачення при розв'язуванні проблем, моделі перспективного керівника, який зможе витримати конкуренцією на ринку освітніх послуг.

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» наголошується, що інтеграція країни в світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення її якості, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту

освіти й організації її відповідно до світових тенденцій і вимог ринку праці.

Питаннями формування управлінської компетентності різних фахівців займалися такі вчені: С. Дубова, І. Єлісеєва, І. Коробейнікова, О. Кузнєцова, В. Маслов, В. Мельник, В. Топоровський. Зокрема, проблемою підвищення управлінської кваліфікації керівника загальноосвітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти займалася В. Мельник, питання підготовки студентів до педагогічного самоменеджменту в професійній діяльності висвітлені у працях В. Мусієнко-Репської, теоретичні і методичні передумови розробки проблеми підготовки педагогів дошкільної освіти до забезпечення організації і проведення інноваційної діяльності в дошкільних навчальних закладах закладено у наукових дослідженнях: А. Богуш, І. Дичківської, Т. Люріної, Л. Машкіної, Т. Піроженко, Т. Поніманської та ін.

Дослідження проблеми становлення та розвитку сучасного керівника закладу освіти присвячені наукові праці В. Бондаря, В. Гуменюк, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Маслова, В. Олійника, А. Петренка та ін. У своїх дослідженнях науковці розкривають концептуальні засади, зміст підготовки, модернізацію його управлінських функцій, а також формування інформаційної культури, моніторинг управлінської діяльності й атестацію керівника навчального закладу.

На сучасному етапі модернізації дошкільної освіти в Україні підвищується рівень вимог до професійної підготовки педагогів, зокрема до інноваційної діяльності.

Нові проблеми в системі дошкільної освіти вимагають змін мислення педагогічних колективів щодо забезпечення нових підходів до організації педагогічної діяльності дошкільного навчального закладу. Увага акцентується на ефективності процесів соціалізації, індивідуалізації розвитку особистості дошкільників. У зв'язку з цим гостріше постає проблема підготовки студентів дошкільного профілю – майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів до організації і проведення експериментально-дослідної роботи, впровадження інноваційних технологій в освітню діяльність, адже застарілі методи та форми методичної роботи вже неефективні.

Надзвичайно важливим є формування компетентності майбутнього педагога, його особистісно-професіональних якостей та особистого стилю роботи в режимі інноваційної діяльності.

Підготовку майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів до застосування інноваційних технологій у навчально-виховному процесі дитячого садка потрібно розглядати як цілеспрямований, системний і структурований процес удосконалення теоретичних знань та формування практичних умінь і навичок добирати, створювати й реалізовувати інноваційні моделі навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку; управління інноваційним процесом у закладі. Її результат – готовність до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності.

У зв'язку з модернізацією дошкільної освіти актуальною вбачається проблема підготовки сучасного керівника дошкільного навчального закладу до організації і проведення експериментальної роботи, управління інноваційним процесом у закладі, що дасть змогу впорядкувати процес інноваційного пошуку педагогів, виявити найефективніші технології, в результаті чого підвищуватиметься якість освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. На виконання цих завдань спрямовані окремі теми курсу «Організаційно-управлінська діяльність в дошкільній освіті» для студентів освітнього ступеня магістр спеціальності «Дошкільна освіта».

Визначаючи нові підходи до підготовки педагогічних працівників дошкільних закладів - майбутніх керівників щодо впровадження інноваційних технологій, ми виходили з положень про те, що найефективніший результат удосконалення професійної підготовки можна отримати лише за умови створення навчального середовища, яке забезпечувало б професійно-творчий розвиток педагогів-дошкільників, залучення їх в поле дії конкретних професійних, соціальних, психологічних і педагогічних ситуацій.

Для цього ми поєднуємо колективний спосіб навчання із роботою в малих групах.

Деякі заняття проводяться у формі ділових ігор «Збудуємо дитячий садок майбутнього», тренінгів «Лідерські уміння», застосовується метод АКС (аналіз конкретних ситуацій: ситуації-ілюстрації, ситуації-проблеми, ситуації-аналіз, ситуації-інцидент)), метод кейсів, метод «мозкового штурму», дискусії, обговорення конкретних випадків, критичний аналіз. Кожний метод передбачає роботу з використанням технічних засобів навчання: аудіо та відео матеріали з досвіду роботи ДНЗ тощо. Дані методи дають змогу створити умови для активної пізнавальної діяльності студентів, спрямовані на формування у них умінь використовувати теоретичні знання на практиці, а також комунікативних умінь, необхідних майбутнім організаторам дошкільної освіти. В результаті практичних занять, а також самостійної роботи у студентів виробляються певні професійні уміння і навички, впевненість у своїх діях, зацікавленість майбутньою діяльністю організатора дошкільної освіти.

Студентам надається можливість впливати на перебіг навчального процесу, а саме: ставити цілі, обирати форми і методи опрацювання змісту, рефлексувати, оцінювати свою роботу та роботу колег. У процесі занять студенти мають можливість ознайомитися з державними документами, з Базовим компонентом - Державним стандартом дошкільної освіти України (нова редакція), Всеукраїнськими програмами (комплексними, парціальними, локальними) розвитку дітей дошкільного віку, із сучасними педагогічними системами та технологіями в галузі дошкільної освіти; поглибити та розширити свої знання педагогічного досвіду з психології, педагогіки, методик, технологій, моніторингу, теорії інноваційного менеджменту, методики управління ДНЗ та інформаційними освітніми технологіями.

Студенти під час проходження педагогічної практики приймають участь в постійно-діючому науково-практичному семінарі для керівників ДНЗ «Інноваційні підходи управління сучасним дошкільним навчальним закладом», в ході якого мають можливість ознайомитися з новітніми технологіями управління дошкільним навчальним закладом: «Ефективні шляхи управління методичною роботою ДНЗ засобами інформаційно-комунікативних технологій», «Пошук оптимальних моделей соціального партнерства в організації роботи ДНЗ та бібліотеки в умовах освітнього округу», «Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі», «Використання програмного засобу електронного табличного процесора MicrosoftExcel в адміністративно-господарській діяльності керівника ДНЗ щодо організації харчування».

Самостійна робота студентів та діяльність у творчих групах дає змогу активізувати пізнавальну активність майбутніх керівників з певної педагогічної проблеми, допомагає їм ґрунтовно оволодіти теоретичними знаннями, набути дослідницьких навичок, розвиває вміння проводити бібліографічний пошук, самостійно аналізувати, обробляти та узагальнювати матеріали, чітко й аргументовано висловлювати свої думки. Результатом самостійної роботи студентів-магістрів є написання та захист індивідуально-творчих проєктів, підготовка презентацій.

Одержані знання та уміння допоможуть майбутнім керівникам дошкільних установ забезпечити організацію і проведення експериментальної та інноваційної освітньої діяльності в дошкільному навчальному закладі; ефективно управляти інноваційними процесами в дошкільній освіті.

Таким чином, новітні підходи, багатство організаційних форм та методів підготовки та підвищення педагогічної й управлінської майстерності студентів-майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів, їх готовність до інноваційної діяльності є головною умовою осучаснення та досягнення позитивних результатів роботи дошкільних навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Балаєва К. С. Моделювання підготовки фахівців дошкільного профілю до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності / К. С. Балаєва // Педагогічний процес: теорія і практика. – К.: Едельвейс, 2014. – Вип. 3. – С. 78 – 83.

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Ілона Миколаївна Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 351 с.

3. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: Монографія/[Сльнікова Г.В., Зайченко О.І., Маслов В.І., та ін.]; за ред. Г.В. Сльнікової. – Київ-Чернівці : Книги-XXI, 2010. – 460 с.]

УДК 378:373.2.011.3-051"312"

*Добош Олена Михайлівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Ковач Людмила Ярославівна, магістр
спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ

Зміни в державній політиці у сфері освіти призвели до оновлення системи професійної підготовки фахівців, у тому числі й дошкільного виховання. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. Держава визнає пріоритетну роль дошкільної освіти та створює належні умови для її здобуття. Таким чином, одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку і вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема для роботи з дітьми раннього віку. Процес підготовки вихователів в системі вищої професійної освіти має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних освітніх установ. Умови глобальної конкуренції на ринку праці вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності.

Підготовці дошкільних педагогів на сучасному етапі розвитку освіти присвячені роботи Л. Артемової, Е. Белкіної, А. Богущ, Т. Поніманської, Н. Гавриш, Г.Беленької, Л. Коваль, О. Кононко, К.Крутій, Н.Кічук, В. Кьона, Н. Лисенко, Н. Манжелій, Т. Науменко, В. Пабат, Л. Покроєвої, О. Поліщук, Т. Танько, Х. Шапаренко, Р. Кондратенко та інших науковців.

Низка публікацій вітчизняних дослідників яскраво ілюструє, що підготовка педагога дошкільного фаху, в першу чергу, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

За визначенням О. Абдулліної, професійна підготовка майбутнього педагога – це процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу.

Майбутньому фахівцю-дошкільнику необхідно такою мірою оволодіти професійними вміннями, щоб з самого початку самостійної роботи педагогічно грамотно виконувати функції, що забезпечують освітній і виховний процес.

Таким чином, одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку і вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема для роботи з дітьми раннього віку. Процес підготовки вихователів в системі вищої професійної освіти має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних освітніх установ. Умови глобальної конкуренції на ринку праці вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності.

Професія педагога дошкільної освіти має характерні особливості, обумовлені психофізіологічними характеристиками особистості дитини раннього віку. На ці особливості вказують у своїх дослідженнях учені, які розглядали питання організації роботи вихователя з дітьми раннього віку: Н.М.Аксаріна, В.В.Гербова, М.І.Лисіна, С.М.Теплюк, М.М.Щелованов.

Період раннього віку характеризується рядом особливостей. Основна з них швидкий темп розвитку дитини. Відсутність, недостатність або однобічність виховних дій - все це негативно позначаються на розвитку малюків. Саме тому емоційно забарвлена педагогічна взаємодія, яка необхідна для розвитку дитини, як правило і забезпечує швидкий та позитивний ефект. Внаслідок цього особливу значущість набуває цілеспрямована підготовка вихователів до роботи з дітьми раннього віку.

Одним із підходів до вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців є моделювання педагогічної діяльності в навчальному процесі. Забезпечення системного підходу до вдосконалення підготовки фахівців досягається шляхом моделювання діяльності фахівців і відповідно моделювання їх підготовки.

Модель - це представлена або матеріально реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи існуючий або проєктований об'єкт дослідження, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт.

Модель підготовки фахівця для роботи з дітьми раннього віку знаходить своє вираження в навчальних планах, що передбачають перелік, об'єм в годинах і послідовність вивчення навчальних дисциплін, що визначають зміст знань і вмінь майбутнього вихователя.

Тому випускникові - дошкільнику необхідно такою мірою оволодіти професійними вміннями, щоб з самого початку самостійної роботи педагогічно грамотно виконувати функції, що забезпечують освітній і виховний процес.

Модель професійної підготовки студентів до роботи з дітьми раннього віку припускає компетентнісний підхід і передбачає наступні цілі:

- залучення студентів до майбутньої роботи з дітьми, прояв до неї стійкого інтересу;
- систематизацію, закріплення, поглиблення і розширення теоретичних знань і практичних умінь студентів;
- усвідомлення самоцінності періоду раннього віку як фундаменту формування особистості;
- формування основних педагогічних умінь, що включають вміння здійснювати кваліфікований нагляд і догляд за дітьми;
- здатність визначати конкретні навчально-виховні завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей раннього віку;
- розвиток вміння методично грамотно будувати навчально-виховну роботу (використовуючи різноманітні форми, методи і засоби відповідно до поставлених конкретних завдань);
- формування вміння ставити освітні цілі, обробляти та узагальнювати результати, отримані в ході роботи з дітьми раннього віку;
- розвиток вміння аналізувати і представляти теоретичні і практичні матеріали у формі повідомлень доповідей, рефератів тощо.

Підготовка фахівців для роботи з дітьми раннього віку має декілька етапів.

Перший етап - орієнтування в суб'єктах, в засобах, в способах і в умовах цієї діяльності, прогнозування її втілення в життя. Позаяк стійкі професійні мотиви у студентів поки відсутні і проявляються лише у формі інтересу, то повідомлення студентам нових цікавих знань з педагогіки дітей раннього віку сприятиме формуванню стійкої мотивації до оволодіння педагогічною професією, створюється перспектива проєктування професійної спрямованості особистості вихователя. На цьому етапі у багатьох студентів з'являється професійний мотив, прагнення до оволодіння професійними вміннями, тобто готовність до роботи з маленькими дітьми.

Другий етап - це надбання психолого-педагогічних знань як основи виконання самої діяльності у формі навчання студентів, який передбачає визначення підходів до організації і забезпечення навчального процесу.

Третій етап - це саморозвиток, самовдосконалення фахівця, який передбачає у студентів формування професійних знань і вмінь, глибше занурення в професійну діяльність в період педагогічної практики: вміння визначати конкретні навчально-виховні завдання з

урахуванням вікових і індивідуальних особливостей дітей раннього віку; вміння самостійно, будувати навчально-виховну роботу (використовуючи різноманітні форми, методи і засоби відповідно до поставлених конкретних завдань); вміння самостійно ставити освітні цілі, обробляти й узагальнювати результати, отримані в ході роботи з дітьми раннього віку, аналізувати, систематизувати, узагальнювати і представляти матеріали у формі повідомлень, доповіді, реферату, під час участі у педагогічних конференціях молодих вчених тощо.

Модель сприяє розвитку у студентів стійкого інтересу до професійної діяльності в роботі з дітьми раннього віку, розумінню зв'язку науки і практики, впевненості в можливості організації власного педагогічного досвіду з виховання і навчання дітей раннього віку не лише в ДНЗ, але і в інших освітніх установах.

Так, виховна діяльність передбачає: організацію суб'єктно-суб'єктної взаємодії вихователя з дітьми раннього віку; виховання дітей раннього віку на основі особистісно-орієнтованого підходу; психологічна підтримка батьків в освітньому процесі; здійснення здоров'язберігаючої функції діяльності вихователя.

Навчальна діяльність спрямована на: здійснення цілісного педагогічного процесу відповідно до освітніх програм дошкільних установ; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу; організацію і проведення ігор-занять на основі грамотної взаємодії з дітьми раннього віку; створення предметно-розвиваючого педагогічного середовища як умови успішного розвитку дитини; організацію змістовного життя дітей і керівництво різними видами дитячої діяльності (спілкування, предметна, ігрова, та ін.); сприяння фахівцям в сфері корекційної діяльності з дітьми, що мають відхилення.

Навчально-методична діяльність полягає: у плануванні навчально-виховної роботи на основі вивчення освітніх програм, навчально-методичної літератури; перетворення інформації про навколишній світ в доступні відомості для дошкільнят; проектування освітньої роботи на основі аналізу досягнутих результатів; виконанні науково-методичної роботи, участь в роботі методичних об'єднань; аналіз власної діяльності з метою її вдосконалення і підвищення своєї кваліфікації.

Соціально-педагогічна діяльність передбачає створення сприятливих умов для позитивної соціалізації дітей, ознайомлення їх зі світом оточуючих людей, організація їх спілкування, різноманітність приводів ініціативних звернень; консультативна допомога батькам, ознайомлення їх із практично значущими положеннями дошкільної, сімейної і пренатальної педагогіки, психології; ознайомлення батьків з прийомами виховання і навчання дітей раннього віку; захист інтересів дітей.

Організаційно-управлінська діяльність полягає у: раціональній організації і проведенні виховного процесу з метою зміцнення і збереження здоров'я дітей раннього віку; взаємодію із співробітниками педагогічного колективу з метою забезпечення реалізації освітніх програм; організацію і проведення контролю розвитку і виховання дітей раннього віку; ведення педагогічної документації освітньої установи.

Отже, майбутній вихователь повинен уміти, передусім, вирішувати спеціальні професійні завдання, спрямовані на формування знань і умінь, що сприяють ефективній взаємодії з дітьми раннього віку. В процесі навчання роботі з маленькими дітьми педагогічні вміння у студентів формуються цілеспрямовано і послідовно. Модель професійної підготовки студентів є поетапним формуванням готовності студентів до активної мотивованої, професійної діяльності роботи з дітьми раннього віку. Професійна підготовка майбутніх вихователів є цілісний процес реалізації взаємозв'язків теорії та практики, процесуальних, змістовних, організаційних, мотиваційно-особових компонентів. Такий підхід до навчання орієнтований на підготовку компетентного фахівця, готового здійснювати педагогічну діяльність, здатного до роботи з дітьми раннього віку.

Список використаних джерел:

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. — М. : Просвещение, 1990. — 141 с.

2. Баранова М.Л. Довідник керівника дошкільного навчального закладу. Організація психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку /М.Л.Баранова. - Ростов на-Д : Фенікс, 2005. – 148 с.

3. Виховання дітей раннього віку. – М. : Просвещение, 1996. - 321с.

4. Сімонов В.П. Діагностика особистості та професійної майстерності викладача. - М., 2003. - С. 125.

УДК 378.011.3-057.875:316.614

*Кобаль Василь Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Білак Слава Василівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі діяльність університетів має велике значення для розвитку суспільства в цілому, будучи середовищем відтворення й розвитку науки, освіти, національної культури та соціалізації особистості. Студент, перебуваючи в даному середовищі, вчиться бути не тільки самостійним, але й одержує можливість розкрити свої творчі здібності, поліпшити комунікативні навички. Проблема виховання молоді є однією з найбільш актуальних соціальних проблем в сучасних вищих навчальних закладах (ВНЗ). Відсутність належної уваги до неї створює ситуацію, що позбавляє перспектив розвитку цивілізацію й культуру держави в цілому.

Сьогодні ВНЗ, як освітня система, зіштовхнулися з «викликами» часу, що характеризує зміну державної політики в галузі освіти, яка обумовлена впровадженням нових стандартів, що незмінно зачіпають ринок праці та зайнятості. У період навчання у вищому навчальному закладі здійснюється процес активного становлення особистості, коли студент знайомиться із майбутньою професією, здобуваючи професійні навички взаємодії та комунікації як частини процесу соціалізації. На процес «входження» у соціум впливають різні фактори: навчальний заклад; культурні аспекти студентського середовища; особистісні особливості студентів та ін. [1].

Таким чином, навчальні заклади є одним з основних факторів, які впливають на процес соціалізації особистості сучасного студента. Успішність даного процесу у вищій школі залежить від ступеню виразності мотивації, заснованої на інтересі до професії, усвідомленості та цілеспрямованості вибору спеціальності навчання та наступного працевлаштування.

Соціалізація у вищій школі, на думку М. Шульги, є найбільш значимою ланкою в системі освіти: «потенційно здатна забезпечити формування нового типу особистості, оптимально відповідному сучасному етапу суспільного розвитку». «Соціалізація студентської молоді в період навчання у вищому навчальному закладі – це процес пізнання, освоєння та засвоєння студентом специфічних соціально-професійних ролей, норм і цінностей, вироблених і прийнятих у суспільстві, у конкретному вищому навчальному закладі, необхідних для виконання майбутніх соціальних і професійних функцій фахівця й формування на цій основі певного соціального типу особистості як системи її соціально та професійно-важливих якостей» [2, с. 114].

Сучасні інформаційні технології, що стали невід'ємною частиною життя студентів, привели до трансформації системи соціалізаційних процесів. Формується новий вид соціалізації під впливом інформаційних технологій – Інтернет-соціалізація (кіберсоціалізація,

віртуальна комп'ютерна соціалізація), що робить вплив на поведінку індивіда як в офлайновому, так і в онлайн-просторі. Для розуміння інтернет-соціалізації важливе визначення соціалізації користувачів у мережному просторі як безперервного процесу присвоєння соціальної суб'єктності за допомогою знаково-символічного механізму соціальної взаємодії в рамках віртуальної реальності. Безумовно, якість комп'ютерно-опосередкованих інтеракцій залежить і від попереднього комунікативного досвіду користувача. У зв'язку із цим можна констатувати, що в інтернет-мережах відбуваються як процеси соціалізації так і ресоціалізації. Потрапляючи в нове комунікативне середовище, студенти засвоюють нові норми й цінності, тому що колишні застарівають. У такий спосіб специфікою інтернет-соціалізації студентської молоді є паралельний розвиток процесів соціалізації і ресоціалізації, тобто засвоєння нових навичок, норм, цінностей, що пов'язане з переходом у нове комунікативне середовище.

Результатом процесу соціалізації студента в сучасному ВНЗ є: вироблення і трансформація власної системи поглядів на життя та ціннісні орієнтації; формування життєвого ідеалу; засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формування індивідуального стилю навчально-професійної діяльності й власної моделі моральної поведінки; оволодіння формами ділового спілкування. А грамотне використання в даному процесі ресурсів кіберпростору дозволяє підвищити значимість і престиж власних досягнень, виступаючи найважливішим мегафактором соціалізації сучасного студента.

В умовах переходу до новітнього інформаційного суспільства, у якому базою соціального й гуманітарного розвитку є інформація, система освіти повинна вирішити принципово нову глобальну проблему підготовки людини до життя та діяльності в умовах інформаційного світу. Вирішальне значення для рішення цієї проблеми має питання соціалізації молоді, зокрема студентів, за допомогою Інтернету. Інтернет інтенсифікує такі особистісні зміни студентів як прагнення зрозуміти самого себе, знайти своє місце в суспільстві, розвиває почуття відповідальності, критичне відношення до себе й інших людей. Фактично проблема соціалізації студентів за допомогою Інтернету набула сьогодні міждисциплінарний характер, її окремі аспекти розробляються в рамках філософії, політології, соціології, психології, педагогіки та інше.

Список використаних джерел:

1. Хизбулина Р. Р. Обучение в вузе как процесс социализации: методологический аспект / Р. Р. Хизбулина // Молодой ученый. – 2014. – №5. – С. 445–447.
2. Шульга М. М. Особенности процесса социализации в высшей школе / М.М. Шульга // Вестник Томского государственного университета. №287. – 2005. – С. 114–120.

УДК 37.013:004

***Кобаль Василь Іванович,**
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Гонак Наталія Віталіївна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Визначення державою орієнтиру на входження до єдиного європейського та світового простору передбачає розвиток педагогічних технологій, спрямованих на особистісно-орієнтоване навчання, що позначається на підвищенні ролі педагогічної діагностики, задачею якої є констатування рівня навчальних досягнень, сприяння ефективному

визначенню змісту та вибору методів навчання для конкретного учня.

Застосування комп'ютерної техніки у навчальному процесі створює умови для збагачення інформативності діагностичних даних. З іншого боку, якісна та оперативна педагогічна діагностика стає вкрай потрібною для ефективного впровадження інформаційних технологій у навчання з врахуванням особистісно-орієнтованого підходу, тому що діагностичні дані дозволяють розробити автоматизовані навчаючі системи якісно нового рівня.

Дидактичним проблемам педагогічної діагностики присвячено праці видатних вітчизняних і закордонних педагогів. Ю. Бабанський розглядав педагогічні дослідження як основу оптимізації навчального процесу. К. Ингенкамп запропонував термін педагогічна діагностика, виділив основні її функції і методи діагностичної діяльності [1].

Дидактичні основи і практика педагогічної діагностики розвинені у працях І. Підласого [2], В. Максимова [3], О. Кочетова, Я. Коломинського, И. Прокопьева [4], Б. Бітінаса, Л. Катаєвої [5] та ін. Педагогічна діагностика передбачає докладне вивчення того, хто навчається, тому в усіх дослідженнях значна увага приділяється етичним питанням діагностичної діяльності. Слід зазначити, погляди на етичні норми суттєво залежать від рівня розвитку суспільства і не дивно, що різні дослідники часто висловлюють діаметрально протилежні думки від «таємниці сповіді» [5] до обговорення самохарактеристики підлітка на «раді загону» [4, с.40].

Аналіз педагогічної літератури показує, що усі дослідники одноставно виділяють об'єктивність як вимогу до педагогічної діагностики і педагогічного контролю.

Переважає більшість педагогів підкреслюють необхідність поєднання діагностичної діяльності з навчанням і розвитком учня (студента) і системний підхід до педагогічної діагностики.

Разом з тим доведено, що застосування інформаційних технологій значно посилює інформативність педагогічної діагностики і, таким чином, сприяє оптимізації індивідуального навчання.

Також виділено дидактичні вимоги до педагогічної діагностики і особливості їх реалізації в умовах активного застосування ІКТ у навчальному процесі вищої школи:

- об'єктивність вимірювання (в тому числі валідність і надійність), об'єктивність інтерпретації;
- поєднання діагностичної діяльності з навчанням і розвитком студента, професійна спрямованість, виховання інтересу до навчальної діяльності і формування позитивних мотивів навчальної діяльності;
- позитивне ставлення студентів до діагностичних заходів, наочність (гласність), етичність, підготовка студентів до здійснення діагностики і самодіагностики, активна участь студента у діагностичній діяльності, поєднання педагогічної діагностики з самоконтролем;
- системний підхід, комплексне застосування методів дослідження, поєднання вивчення колективу і особистості, вивчення явища у розвитку, систематичність, економічність.

Застосування інформаційних технологій пов'язано з новими аспектами етики автоматизованої педагогічної діагностики, що викликаються потужністю та високою інформативністю засобів діагностики, збереженням діагностичних даних у системі поза свідомістю людини, якій ці дані було доручено студентом, потужністю і високою інформативністю засобів обробки діагностичних даних.

Список використаних джерел:

1. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / Ингенкамп К. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
2. Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок: Кн. для вчителя / І.П.Підласий. – К. : Рад. шк., 1989. –204 с.
3. Максимов В.Г. Педагогическая диагностика в школе / В.Г. Максимов. – М. : Академия, 2002. – 270 с.

4. Педагогическая диагностика в школе / [А.И.Кочетов, Я.Л.Коломинский, И.И.Прокопьев и др.]; под ред. А.И.Кочетова. – Минск : Народная асвета, 1987. – 223 с.
5. Битинас Б.П. Педагогическая диагностика: Сущность, функции, перспективы / Битинас Б.П., Катаева Л.И. // Педагогика. – 1993. – №2. – С.10-15.

УДК 378:373.2

*Кондря Марія Романівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Сучасна чотирирічна початкова школа покликана забезпечити становлення особистості молодшого школяра шляхом виявлення і цілеспрямованого розвитку здібностей, формування умінь і бажання вчитися. Практична реалізація цих завдань корегує освітню мету: виховання особистості дитини на основі формування навчальної діяльності. З огляду на це урахування вікових можливостей та індивідуальних особливостей учнів стає головним компонентом практичної реалізації кожної навчальної дисципліни. Проблемі індивідуалізації та організації диференційованих форм роботи з учнями присвячено багато досліджень у педагогіці. Так, в одних працях диференційований підхід розглядається як засіб активізації пізнавальної активності учнів (Л.П.Арістова, Т.І. Шамова), в інших – визначають диференціацію як засіб попередження відставання в учінні (М.І.Махмутов). Використання індивідуального підходу та диференційованих форм навчальної роботи зумовлюється і впливом гуманістичної тенденції у вихованні школярів. Диференціація навчання на уроці - проблема досить складна для вчителя-практика не стільки з точки зору диференціації змісту навчання, діагностики індивідуальних особливостей учнів, скільки з точки зору організації навчання учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, тобто з точки зору технології диференційованого навчання.

Оскільки найуживанішим типом уроку є комбінований, який відтворює цілісний навчальний процес в усіх його ланцюгах, розглянемо особливості організації і керування навчальним процесом в умовах індивідуалізації навчання на його прикладі:

I. Етап перевірки домашнього завдання. Розпочати цей етап доцільно з фронтальної перевірки наявності домашнього завдання в усіх учнів з метою вилучення тих, що його не виконали, і утворення з них четвертої тимчасової групи за ситуативно-обумовленим чинником «ставлення до навчання». Як правило, ті учні, що не виконали письмове домашнє завдання, не вивчили і його теоретичну частину. Якщо не організувати виконання цими учнями хоч частини домашнього завдання найнижчого рівня і повторення навчального матеріалу підручника за опосередкованою або безпосередньою допомогою вчителя, поки йде опитування або перевірка якості виконання домашнього завдання учнями інших типологічних груп, вони залишатимуться пасивними спостерігачами до кінця уроку. Перевірка якості виконання домашнього завдання проводиться не завжди, але якщо завдання досить складне, то доцільно організувати диференційовану перевірку якості виконання завдання кожною або окремою типологічною групою.

II. Підготовка до засвоєння нових знань. Підвівши підсумки попереднього етапу роботи для учнів 1-ї, 2-ї, 3-ї-груп, вчитель відключає від роботи учнів 4-ї групи, проводить мотивацію навчальної діяльності всього класу і починає усне опитування за темою попереднього уроку. Починається опитування з учнів 3-ї групи (найвищий рівень). Це дає можливість учням 2-ї, 1-ї та 4-ї груп прослухати відповіді сильних учнів, що сприяє міцнішому запам'ятовуванню навчального матеріалу учнями з нижчим і низьким темпом навчання. Оскільки учням 3-ї групи немає сенсу слухати відповіді учнів 1-ї, 2-ї, 4-ї груп,

вчитель «відключає» їх від фронтальної роботи і залучає до самостійної роботи. Потім відповідають учні 2-ї групи і теж отримують завдання для самостійної роботи. Опитування учнів 1-ї і 4-ї груп проводиться за уваги учнів тільки цих двох груп або навіть індивідуально на фоні самостійно працюючого класу. Завершується цей етап уроку фронтальним підведенням підсумків і постановкою завдань наступного етапу.

III. Етап засвоєння нових знань. На цьому етапі уроку ми вважаємо найприйнятнішим спосіб вирівнювання умов сприйняття нового матеріалу, який полягає в більшій кількості повторювань пояснення нового матеріалу для учнів 2-ї та 1-ї груп. Кількість повторень залежить від ступеня складності матеріалу і відмінностей у навчальних можливостях учнів. Повторювані пояснення вчителя мають варіативний характер і проводяться на тлі груп учнів, які самостійно працюють з книжкою (спочатку 3-ї, а потім і 2-ї групи). Наприклад, при першому поясненні вчитель може назвати додаткові джерела інформації, які можуть зацікавити учнів 3-ї групи; при другому поясненні для учнів 2-ї та 1-ї групи вчителю необхідно виділити вузлові питання, які нададуть можливість учням побачити не тільки окремі явища, а й зв'язок між ними; при третьому поясненні для учнів 1-ї групи (найнижчий рівень) треба застосувати серію навідних запитань, які б допомогли їм здійснити такі розумові операції, як аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування на відповідному рівні. Якщо тема невелика за обсягом і не дуже складна, можна обмежитись простим повторенням пояснення для учнів з низьким темпом навчання і дати матеріал для самоопрацювання учням з високим темпом навчання.

IV. Первинна перевірка розуміння нового матеріалу. Цей етап уроку проводиться фронтально. Диференційований підхід до учнів різних типологічних груп полягає в «адресності» запитань різного типу в умовах фронтальної роботи. Так, учням 1-ї групи призначаються загальні питання, що потребують відповіді «так» і «ні»; спеціальні питання, що починаються зі слів: «де», «коли», «хто», «що» тощо, відповіді на які містяться безпосередньо в тексті підручника і не потребують складних розумових операцій на найвищому рівні. Учні 2-ї групи необхідно адресувати запитання альтернативного характеру, які потребують більш розгорнутої і аргументованої відповіді. Учні 3-ї групи дають відповіді на проблемні запитання, які потребують ще поширеніших і аргументованих відповідей з елементами власних суджень і вимагають таких розумових операцій, як аналіз, синтез, доведення, порівняння, узагальнення, висновки тощо на найвищому рівні.

V. Закріплення, узагальнення та систематизація знань. Основний метод роботи на цьому етапі уроку - метод керованої самостійної роботи. Етап первинного закріплення знань починається з фронтальної роботи: вчитель дає зразок виконання завдання за темою уроку, викликає до дошки учнів (спочатку 3-ї групи), які під керівництвом вчителя виконують завдання за зразком. Потім учні 3-ї групи самостійно виконують відтворюючі завдання за зразком. Вчитель продовжує фронтально працювати з учнями 1-ї та 2-ї груп, потім учні 2-ї групи починають працювати самостійно, а з учнями 1-ї групи вчитель ще деякий час працює і тільки після цього дає їм завдання для самостійної роботи. Результати роботи кожної групи контролюються окремо на тлі самостійно працюючих двох інших груп.

VI. Підведення підсумків уроку. Домашнє завдання. Домашнє завдання обов'язково диференціюється відповідно до індивідуально-типологічних особливостей учнів. Вчитель повинен забезпечити розуміння мети домашнього завдання, змісту та способів його виконання, тобто повинен створити умови для його успішного виконання всіма учнями відповідно до їхньої зони найближчого розвитку.

Запропонована технологія диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку має позитивний вплив на якість знань, навичок та умінь учнів, сприяє активізації їхньої пізнавальної активності, формуванню позитивних мотивів навчання, оптимізує навчальний процес, дає можливість для розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел:

1. Володько В.М. Індивідуалізація і диференціація навчання і виховання / В.М.Володько // Гуманітарні науки. – 2002. – №4. – С. 54–65.

2. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання / О.Корсакова // Рідна школа – 2001. – №9. – С. 44–48.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я.Савченко. – К. : Академія, 1999. – 360 с.
4. Терещук Г. Теоретичні засади побудови моделі методичної системи індивідуалізованого навчання / Г.Терещук // Наук. записки ТДПУ. Сер. : Педагогіка, - 1999. – №1. – С. 111–116.

УДК 373.211.24”312”

*Микуліна Антоніна Костянтинівна,
ст. викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Вурста Андріанна Юріївна,
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Педагогічна професія – одна з найстаріших і найпочесніших в історії людства. Професія вихователя дошкільного навчального закладу виникла в XVII-XVIII ст. з появою перших дитячих садків.

Одне із важливих проблем сьогодення – питання виховання і навчання дітей у сучасних умовах, які постійно змінюються. Важко не погодитися з думкою багатьох науковців та практиків, що сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-новатори, здатні вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, нестандартне, генерувати нове.

Завдання сучасного педагога – допомогти дітям орієнтуватись у соціокультурній ситуації сучасного суспільства, яке суттєво змінюється, вчити їх жити за законами і нормами світової цивілізації і культури [2].

Зміст сучасної дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, урахування її вікових можливостей. Головне завдання дошкільної освіти на сучасному рівні розвитку цивілізації полягає не в засвоєнні дитиною системи галузевих знань, а розкритті перед нею науки життя в доступній формі: формуванні практичних і життєво необхідних умінь, навичок орієнтуватися в нових умовах життя, знаходити своє місце серед інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати добротність тощо [1]. Тому сучасний дошкільний заклад покликаний виконувати соціальну, оздоровчу, освітню, культурно-розважальну, просвітницьку функції.

Основною фігурою у виховній системі дошкільного навчального закладу є вихователь. Вихователь — посадова особа, яка займається вихованням дітей в навчально-виховному закладі [1].

Сучасні діти дошкільного віку живуть у динамічному середовищі, яке постійно розвивається. Їхніми характерними рисами стають – висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер оточуючої дійсності; невідношеність нервової системи; незадовільний стан здоров'я, відмінності у ціннісних орієнтаціях. Тому сьогодні вкрай необхідно привести у відповідність до нових стандартів розвитку дитини професійну діяльність вихователів ДНЗ, сформувати їхню готовність до реалізації завдань креативного, творчого розвитку сучасного дошкільника. Зважаючи на те, що дошкільна освіта сьогодні значно відрізняється від тієї, яка була в нашій країні 10 – 15 років тому, сучасний вихователь повинен вміти працювати в умовах соціуму, котрий стрімко змінюється, розуміти, що тільки високий професіоналізм і творчість, ініціатива допоможе

знайти місце і сомореалізуватися в педагогічній професії.

Крім того, за свідченням сучасних психологів (І. Бех, О. Л. Кононко, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін.) відбулися суттєві зміни у особистості нинішньої дитини-дошкільника. Сучасні діти не схожі на дітей середини ХХ століття: розширився діапазон відмінностей дітей у мисленні, мовленні, процесах запам'ятовування і переробки інформації. Все це вимагає від сучасних вихователів ДНЗ вміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання розвитку дошкільників, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, тобто бути професійно компетентними [1].

Ефективність діяльності дошкільного навчального закладу залежить не лише від програм навчання і виховання, а й від особистості педагога. Вихователь — це, перш за все, педагог. Тому вихователь має бути доброзичливим, відкритим у ставленні до вихованців і батьків, уміти налагодити співробітництво з усіма учасниками навчально-виховного процесу в повсякденному житті, оскільки побут дає найбільше можливостей для розвитку малят. Перехід на особистісно-орієнтовану модель дошкільної освіти потребує зміни ставлення вихователя до занять. Заняття — це зайнятість дітей протягом усього дня за інтересами у групі [2]. Завдання вихователя подавати дітям необхідний матеріал, підтримувати інтереси дітей, допомагати втілювати в життя задумане.

Вихователь сучасного дошкільного закладу має реалізувати у своїй професійній діяльності такі напрями:

- ✓ психологічний,
- ✓ педагогічний,
- ✓ організаційний,
- ✓ методичний,
- ✓ дидактичний,
- ✓ управління та контроль [1].
- ✓ підвищення кваліфікації.

Професія вихователя належить до творчих видів діяльності, оскільки професійна діяльність будь-якого педагога спрямовується на виховання унікальної, неповторної особистості.

Професія вихователя дошкільного навчального закладу не проста і виснажлива, адже вихователю потрібно затратити багато часу і зусиль для того, щоб організувати новий творчий, захопливий освітній процес із дошкільниками. Педагог повсякдень застосовує свою творчу уяву і фантазію, даруючи цікаві нові ідеї вихованцям. Вихователь центральна фігура в дошкільному закладі. Недаремно кажуть: який вихователь, такі в нього й діти. Від того, наскільки педагог критично підходить до аналізу своєї роботи, використовує новинки психолого-педагогічної науки та практики, передовий досвід, шукає нові методи та прийоми навчально-виховної роботи з дітьми, дбає про свій інтелект і культурний розвиток, залежить рівень розвитку та вихованості його вихованців.

Хто такий сучасний вихователь ДНЗ?

Сучасний вихователь — це кваліфікований фахівець, який працює в системі дошкільної освіти, володіє педагогічними технологіями, що відповідають новим суспільним цілям та рівню розвитку науки про дитину [1].

Насамперед, вихователь — це людина, яка:

- ✓ любить, розуміє і поважає особистість дитини;
- ✓ сприймає її такою, якою вона є;
- ✓ має професійну освіту;
- ✓ володіє педагогічною майстерністю;
- ✓ має педагогічний такт;
- ✓ прагне до самовдосконалення;
- ✓ це добра і чуйна людина, яка багато знає, вміє, цікаво навчає [2].

Сучасний вихователь також повинен бути хорошим психологом.

Надзвичайно важливим вмінням вихователя є вміння спілкуватися з дітьми.

Вихователь сучасного ДНЗ повинен володіти мистецтвом спілкування з колегами, батьками і дітьми.

В.Сухомлинський відзначав: «Виховання — це людські стосунки. Хороший педагог — це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикраси, знає душу дитини, ніколи не забуває, що він сам був дитиною» [2].

Вихователь у групі — найголовніша людина для маленької дитини. Вона повністю довіряє вихователю, наділяє його авторитетом і всілякими достоїнствами: розумом, красою, добротою. І це не дивно, оскільки все життя малюка в дошкільному закладі залежить від Головного Дорослого. Саме він вирішує, коли можна грати, коли піти на прогулянку, помалювати, побігати, а коли можна з усіма дітьми спокійно посидіти і послухати казку, розповідь, оповідання. Він влаштовує цікаві ігри, конкурси, вистави, читає книжки. Саме він є суддею у розв'язанні дитячих конфліктів, вводить правила; він усе знає і може допомогти, підтримати, похвалити, а може не помітити, насварити чи відштовхнути [2].

Усім дітям з перших днів перебування в дошкільному закладі потрібна радісна атмосфера. Творцем і водночас берегинею такої комфортної атмосфери в групі і в усьому дошкільному закладі є вихователька. Повноцінне дитинство — це своя особиста територія, місце, обладнане з любов'ю, розумінням віку, душі й прагнень кожного малюка. У подібних умовах під керівництвом дорослих, насамперед вихователів, дитина стає дизайнером цього простору. Відчуття власної щасливої території допомагає дітям рости самостійними, веселими, самодостатніми. Тільки спокійна, продумана повсякчасна робота вихователя з дитиною розвине всі найкращі паростки, закладені природою, і зробить її щасливою. Важливо організувати процес виховання так, щоб потім він перетворився на процес саморозвитку і самовиховання, який супроводжуватиме все життя дитини, стане невід'ємною частиною постійного самовдосконалення.

Сучасний вихователів покликаний виконувати дві основні ролі: навчати, допомагаючи дошкільникам набути нові знання, і виховувати, але одночасно захоплювати, зацікавлювати, «заряджати» творчою мотивацією.

Отже, основними педагогічними цінностями сучасного вихователя дошкільного навчального закладу є:

- ✓ людські: дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до її розвитку, співпраці з нею, соціального захисту її особи, допомоги і підтримки її індивідуальності, творчого потенціалу;
- ✓ духовні: сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення, спрямований на формування особистості дитини;
- ✓ практичні: способи практичної педагогічної діяльності, перевірені практикою освітньо-виховної системи, педагогічні технології;
- ✓ особистісні педагогічні здібності, індивідуальні особливості особи педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власної життєтворчості, які сприяють створенню особистісно-гуманної взаємодії [2].

Отже, для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь повинен володіти знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно володіти відомостями, які розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності.

Тож сьогодні потрібен вихователь, який розуміє, любить і поважає особистість дитини. Сприймає її такою, якою вона є, з позитивними та негативними сторонами, розуміє та враховує природні потреби та можливості, ніколи не дозволить образити чи принизити, не допустить фальші у стосунках.

Список використаних джерел:

1. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навчальний посібник / Л.П.Загородня, С.А. Тітаренко – Суми : Університетська книга, 2012. - 319 с.
2. Педагогічна майстерність. Хрестоматія : Рекомендовано МОНУ як навч. посібник для студентів ВПНЗ / За ред. академіка Зязюна І.А. – К. : Вища школа, 2006. – 606 с.

УДК 378.147:504

*Пинзеник Олена Мафтейвна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної та початкової освіти,
Мукачівський державний університет*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Збагачення матеріального і духовного потенціалу нації детермінує наявність педагога, здатного не тільки передавати необхідні знання, що відповідають світовому рівню розвитку науки і техніки, але й виховувати компетентних людей, які можуть орієнтуватися у складних сучасних ситуаціях.

Це актуалізує проблему вдосконалення механізмів виявлення і розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Незважаючи на певні розбіжності щодо розуміння поняття «педагогічна майстерність», переважна більшість вітчизняних і зарубіжних учених схильні до думки, що в основі зазначеного процесу має бути компетентнісний підхід, а його кінцевий результат передбачає наявність у випускника системи необхідних знань і вмінь, професійної спрямованості і комплексу вмінь, що дозволяють здійснювати на високому рівні професійні функції.

В основі організації і здійснення навчального процесу підготовки магістра дошкільної освіти покладено репродуктивно-ілюстрований характер, що передбачає засвоєння готових знань через опанування лекційного курсу, розв'язування типових завдань, лабораторних і практичних робіт. Приведення ж діяльності вищих педагогічних навчальних закладів до рівня світових освітніх стандартів вимагає ефективного управління з урахуванням елементів синергетики. При цьому характерною якістю сучасного педагога є здатність до творчості, що в контексті вроджених особистісних здібностей до певних видів діяльності складає її творчий та інтелектуальний потенціал.

У практиці професійної підготовки майбутнього педагога надається перевага теоретичному абстрактному підходу, що забезпечує масовість підготовки висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти. Водночас необхідно підкреслити, що сучасні вимоги, які висуваються суспільством перед вищою школою, потребують оптимального поєднання згаданих підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів.

Крім цього, вища школа повинна врахувати прогресивні тенденції свого розвитку, які окреслені в роботах низки учених (С.У. Гончаренко, Н.З. Лісова, В.Ф. Орлов, А.Г. Гордієнко та ін.):

– забезпечення професійної адаптації в соціальне та професійне життя нашого суспільства, спрямованості на широкий спектр соціальних стосунків, що передбачають розвиток активної громадянської позиції, гармонійної структури інтересів, розвиток інтелектуальних і моральних якостей, почуття обов'язку і відповідальності;

– орієнтація процесу підготовки кадрів не стільки на поточну діяльність, скільки на віддалену перспективу самостійного професійного вдосконалення, сформованості потреби стати високоякісним фахівцем.

Кожен етап професійного зростання має свої специфічні особливості, хоч такий поділ є умовним, а вміння використовуються не на одному, а на всіх етапах. Водночас, для нас є важливими, перш за все, етапи інтерналу й майстерності. Здатність до свідомого, самостійного виконання своїх професійних обов'язків забезпечується наявністю у викладача відповідних якостей, розуміння своєї соціальної ролі в процесі формування особистості студента як майбутнього фахівця, так і громадянина. Виконуючи соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих педагогічних кадрів, викладач вищої школи є єдиною ланкою між соціальним досвідом і досвідом студента, координатором засвоєння ним професійно необхідних знань, умінь і навичок. Науково обґрунтована кваліфікаційна характеристика випускника ВНЗ набуває статусу нормативної моделі, еталону оцінки готовності молодого фахівця до самостійної професійної діяльності. Разом з тим, указаний документ не віддзеркалює сповна весь комплекс професійних параметрів майбутнього педагога, зумовленого вимогами особистісно-компетентнісного підходу до підготовки фахівця, що відповідає світовим стандартам.

Підготовка вихователя дітей дошкільного віку не зводиться лише до набуття системи знань і навичок, а й природно має включати в себе формування властивостей і якостей, що мають професійне значення і є необхідними для майбутньої педагогічної діяльності. У сучасному баченні цей процес являє собою комплекс виховних впливів, спрямованих на цілісну характеристику фахівця (позитивне ставлення до професії, знання теоретичних концепцій і практичних навичок щодо їх використання, сформованість світоглядних поглядів і переконань, володіння ключовими компетентностями тощо).

Список використаних джерел:

1. Підласий І. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя / І. Підласий, С. Трипольська // Рідна школа. – 1998. – №1. – С. 3-8.
2. Пинзеник О.М. Методологічне підґрунтя розвитку професійної майстерності викладача // Наука і освіта. Педагогіка. - №6/СІІ, вересень, Одеса. - 2011. – С.188-191.

УДК 378:373.2.011.3-051:510.6-053.4

*Русин Надія Михайлівна,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти,
Ковач Мирослава Михайлівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні технології навчання являють собою системний підхід проектування, реалізації, оцінки, корекції і подальшого відтворення процесу навчання. Системний підхід визначає технологію навчання як педагогічну категорію, орієнтовану на вдосконалення практики, яка є вирішальним аргументом на користь її ефективності.

У розробку визначення терміна «педагогічна технологія» великий внесок внесли вчені С.І. Архангельський, Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, І. А. Зимня, Г. К. Селевко, Л.Г. Семушина, В. А. Сластьонін, Д. В. Чернілевський та ін. [1-3].

Педагогічна технологія - це комплексна інтегративна система, що включає впорядкування множини операцій і дій, які забезпечують педагогічне визначення, змістовні,

інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, набуття професійних умінь і формування особистісних якостей, заданих метою навчання [3].

Теоретичний аналіз проблеми використання педагогічних технологій у вузівському навчанні дозволив визначити стратегію професійної підготовки студентів кафедри теорії та методики дошкільної освіти. Найважливішу роль в даному процесі відіграє вивчення курсу «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

Стратегічною метою даного курсу є формування готовності студентів до математичного розвитку дітей, як складної інтегративної освіти в єдності її компонентів (змістового, дійового і мотиваційного). Реалізація цієї мети була досягнута через набуття студентами знань з проблем математичного розвитку дітей дошкільного віку; ознайомлення з сучасними підходами до аналізу проблем і розробці методичних основ математичного розвитку дошкільників; засвоєння необхідного обсягу психолого-педагогічних і спеціальних знань; формування професійно-педагогічних умінь і навичок.

В якості головних орієнтирів визначення змісту курсу і технології його реалізації нами було покладено такі ідеї формування готовності студентів до роботи з математичного розвитку дошкільників: розуміння самоцінності і унікальності дитини, врахування її індивідуальних особливостей з орієнтацією на «зону найближчого розвитку»; усвідомлення значущості математичного розвитку для повноцінного становлення особистості дитини; визнання ролі спеціального навчання математики; усвідомлення необхідності і важливості вивчення наукових уявлень про механізми і особливості математичного розвитку, про принципи і методику розвитку математичних уявлень у дошкільників і оволодіння професійними вміннями в процесі здійснення даного процесу.

Засвоєння змісту знань здійснювалося за допомогою ознайомлення студентів зі своєрідністю, особливостями математичного розвитку дітей дошкільного віку; розкриття ролі математичного розвитку в становленні особистості дитини, залучення до сучасного світу, його цінностей; визначення мети і завдань математичного розвитку, їх конкретизації і послідовного вирішення на різних вікових етапах; виявлення педагогічних умов математичного розвитку дошкільників в дитячому садку; розкриття альтернативних підходів до методики математичного розвитку дітей.

У ході дослідницько-експериментальної роботи нами була встановлена наступна послідовність форм організації навчального процесу вищої школи: лекції, семінари, лабораторні, практичні заняття, педагогічна практика, науково-практичні конференції, науково-дослідницька робота студентів (написання і захист курсових, випускних кваліфікаційних робіт). На основі державного стандарту, навчального плану нами була розроблена робоча програма курсу «Теорія та методика формування математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Лекції, семінари та лабораторні заняття стали інформаційно-методичною базою для виконання дослідницької роботи і проходження педагогічної практики.

Розроблена і апробована методика проведення лекцій сприяла:

розгляду становлення, сучасного стану і перспектив розвитку методики;

уточненню сенсу математичних понять, які використовуються на заняттях з дошкільниками з даного розділу і про які у дітей формуються відповідні уявлення; розкриттю психологічних особливостей засвоєння дітьми цих понять, можливих труднощів, які можуть виникнути у дітей при формуванні даних понять;

викладу методики роботи з дітьми з розділів «Кількість і рахунок», «Величина», «Геометричні фігури», «Орієнтування в просторі», «Орієнтування в часі».

Розвитку професійних умінь студентів сприяє використання поряд з традиційними лекціями лекцій проблемного характеру, лекцій із запланованою помилкою, лекцій з поточним контролем, лекцій прес-конференцій.

Семінарські заняття розглядалися нами як форма поглибленого вивчення дисципліни, оволодіння професійними вміннями в області керівництва математичним розвитком дітей. Головна мета семінарських занять полягала в забезпеченні студентів можливістю оволодіти навичками і вміннями здійснення математичного розвитку дошкільників. Найбільш важливу роль у формуванні навичок професійної діяльності мали семінари, що проводяться у формі дискусій. Ця форма передбачала діалогічне спілкування учасників, в процесі якого, через спільну участь, обговорювалися і вирішувалися теоретичні та практичні проблеми курсу. Кожен з учасників дискусії прагнув точно виражати свої думки, активно відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати хибну позицію.

В якості складової частини семінару-дискусії нами використовувалися елементи «мозкового штурму», «ділової гри». У першому випадку учасники семінару намагалися висунути якомога більше ідей, не піддаючи їх критиці, а потім з них виділялися головні, ті, які найбільше заслуговують на увагу, які обговорювалися і розвивалися. У другому випадку семінар отримував рольове «інструментування»: студентам на вибір пропонувалися ролі, в залежності від того, який матеріал обговорювався.

З метою активізації інтересу студентів до майбутньої професійної діяльності нами використовувалися семінари, проведені спільно з працівниками дошкільних навчальних закладів. На один з семінарів був запрошений фахівець, який виступив з розповіддю про різноманітні варіанти організації занять з математики з дітьми дошкільного віку. Розповідь ілюструвався показом науково-методичної літератури, конспектами і розробками методичних заходів.

Наступне заняття було проведено в дитячому саду, де студенти змогли безпосередньо поспостерігати практичну діяльність того ж педагога. До уваги студентів були запропоновані фрагменти занять з математичного розвитку дітей, записані на відеокамеру. Перегляд відеоматеріалу супроводжувався коментарями фахівця. Після перегляду матеріалу студенти відвідали заняття з математики у старшій групі дитячого садка. На їхню думку, така форма роботи виявилася для них надзвичайно корисною.

Нами були визначені теми лабораторних занять, на яких формувалися вміння і навички, що становлять готовність майбутніх вихователів до математичного розвитку дошкільників, що визначило зміст діяльності студентів, яка полягала в наступному:

складання конспектів занять, ігор, розваг і т.д. для дітей конкретної вікової групи і їх подальший аналіз;

визначення рівня математичного розвитку окремих дошкільнят по досліджуваному розділу, використовуючи заздалегідь підібраний діагностичний матеріал, і складання рекомендацій щодо подальшої роботи з дітьми конкретної вікової групи;

вирішення педагогічних ситуацій з метою набуття досвіду здійснення математичного розвитку дітей дошкільного віку;

оволодіння вмінням педагогічної взаємодії з дітьми, способами організації пізнавальної математичної діяльності в процесі використання різноманітних форм ділових і рольових ігор, проблемних ситуацій;

виконання різних тестових завдань, призначених для виявлення ступеня засвоєння студентами теоретичних знань.

Щоб домогтися усвідомлення конкретних прийомів математичного розвитку і оволодіння студентами вмінням визначати раціональний шлях педагогічного впливу, частина лабораторних робіт була організована на базі дошкільних установ. На цих заняттях студенти визначали рівні математичного розвитку дітей і узагальнювали дані своїх спостережень, спираючись на сформовані в процесі лекційних та семінарських занять уявлення про особливості математичного розвитку дітей. Підготовлені методичні матеріали обговорювалися на заключному занятті цього циклу в формі ділової гри «Засідання Ради науково-дослідної лабораторії математичного розвитку дітей».

У ході експериментальної роботи зі студентами широко використовувалися навчально-педагогічні завдання (НПЗ), що забезпечують формування готовності студентів до математичного розвитку дітей.

У процесі вирішення НПЗ відбувається вдосконалення професійної підготовки студентів в області математичного розвитку дітей дошкільного віку, забезпечується, по-перше, формування у студентів правильного і повного уявлення про цілісну професійну діяльність (від визначення мети до самоаналізу процесу і результатів діяльності), по-друге, оволодіння способами (діями, операціями) професійної діяльності, що забезпечує безболісний перехід до реального виконання своїх трудових обов'язків (професійних функцій).

Найцікавішою для студентів виявилася колективна форма обговорення педагогічних ситуацій. З цією метою група студентів ділилася на підгрупи, всередині якої проводився аналіз педагогічної ситуації. Студенти висували своє рішення, а потім йшов колективний аналіз ситуації - дискусія між підгрупами, на основі якої студенти приходили до більш раціонального вирішення, формулювали педагогічні висновки.

Подолати розрив між абстрактним характером знань і реальним предметом професійної діяльності дозволяли ділові ігри. Нами були розроблені такі ділові ігри як «Прес-конференція з вченими», «Аукціон ідей в процесі проведення заняття з математичного розвитку дошкільників», «Семінар-практикум з вихователями дитячого садка з питань математичного розвитку дошкільників», які за своїм змістом були імітацією реальної практичної діяльності з математичного розвитку дітей дошкільного віку. Розігруючи ролі, студенти повинні були відстояти точку зору вчених на проблеми математичного розвитку дітей, показати методичні прийоми навчання дітей.

Лабораторні заняття з теорії та методики математичного розвитку дошкільників дозволили продовжити розвиток знань і вмінь студентів в сфері математичного розвитку дітей, урізноманітнити, в порівнянні з лекційним курсом, методи формування готовності майбутніх вихователів до математичного розвитку дошкільників.

Важливу роль в системі підготовки студентів до математичного розвитку дітей зіграла педагогічна практика студентів в дитячому саду. При організації педагогічної практики вирішувалися наступні завдання:

сприяти формуванню у студентів цілісного уявлення про систему математичного розвитку дітей в умовах дошкільного навчального закладу;

сприяти набуттю певних практичних навичок роботи з дітьми та закріпленню знань і умінь, отриманих студентами в ході вивчення курсу «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку»;

розвивати інтерес і потребу у студентів до роботи з дітьми дошкільного віку з питань математичного розвитку.

У процесі проходження педагогічної практики студенти виконували наступні завдання: вивчення умов, створених в дитячому садку для математичного розвитку дітей; виконання практичних завдань по встановленню дружніх взаємин з дітьми групи в процесі спілкування і спільної діяльності; добір дидактичного матеріалу, необхідного для занять з математики; проведення діагностичного обстеження дітей дошкільного віку з різних розділів математичного розвитку; розробка конспектів занять і проведення їх; вибір найбільш ефективних методів впливу на окрему дитину або на підгрупу дітей; проведення різних форм навчально-пізнавальної діяльності.

Заняття з дітьми проходили на високому організаційному та змістовному рівні, так як перед виходом на практику студенти отримали цілеспрямовану підготовку щодо математичного розвитку дітей в процесі лекційних, семінарських і лабораторних занять, де відпрацьовувалися навички поетапного планування і реалізації діяльності з математичного розвитку дошкільників.

Педагогічна практика є важливою ланкою експериментального навчання, актуалізує знання та вміння студентів в галузі математичного розвитку дітей дошкільного віку. Процес

взаємодії з дітьми дозволив майбутнім вихователям осмислити значимість і необхідність роботи з дітьми, озброїв новими знаннями і вміннями, дав поштовх до подальшого самовдосконалення.

Складовим компонентом є науково-дослідна робота студентів (виконання творчих робіт; написання та обговорення доповідей, рефератів; виконання дослідницьких завдань на педагогічній практиці; написання і захист курсових, випускних кваліфікованих робіт) в області математичного розвитку дошкільників, яка є невід'ємною частиною їх навчально-пізнавальної діяльності. Наукова робота сприяла розвитку у студентів теоретичного мислення, творчих здібностей, умінь застосовувати математичні та методичні знання в реальній практиці. [4]

Виконання курсових робіт і ВТР має важливе значення для формування наукового світогляду, професійно-педагогічної спрямованості, для набуття навичок самоосвіти і дослідницьких умінь: вмінь спостерігати і аналізувати педагогічні явища, вивчати і збагачувати педагогічний досвід, висувати актуальну проблему дослідження, формулювати гіпотезу, проводити експеримент, узагальнювати і робити висновки з проблеми дослідження. Таким чином, технологія, апробована в ході вивчення дисципліни «Теорія та методика елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку» сприяє ефективній підготовці студентів до математичного розвитку дітей і має ряд переваг: по-перше, вивчення методики формування математичних уявлень стає усвідомленим, так як ті або інші методичні положення впливають з розуміння логіки формування математичних понять, особливостей сприйняття їх дітьми; по-друге, студенти вчаться будувати свою діяльність, співвідносячи її не тільки з вимогами методики, але і з реальною ситуацією розвитку дитини на основі діагностики; у них формуються професійні вміння та навички організації різних форм навчання дітей; по-третє, технологія навчання з інформаційної перетворюється в форму діалогічної взаємодії викладача зі студентами, що є необхідною передумовою підготовки студентів до здійснення математичного розвитку дітей.

Список використаних джерел:

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя.– М.: МОДЭК,2010. – 448 с.
2. Слостенин В.А. Педагогика / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н.Шиянов.– М. : Академия, 2013. – 496 с.
- 3.Чернилевский, Д.В. Дидактические технологии в высшей школе.– М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
- 4.Щербакова К.,Брежнева О. Подготовка майбутніх вихователів до формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку/ К.Щербакова, О.Брежнева – Донецьк : Ландон-XXI, 2012.- 198с.

УДК 37.013.001.63

*Семен Едіта Олександрівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Враховуючи сучасні процеси модернізації освітньої галузі та нові тенденції у проектуванні освітнього середовища у процесі підготовки майбутніх учителів початкової освіти, науковці виділяють методологічні підходи дослідження відповідно до рівнів наукової методології: загальнонаукові підходи та конкретно-наукові.

Загальнонаукова основа дослідження проектування освітнього середовища підготовки майбутніх учителів в контексті сьогоденної парадигмальної невизначеності може бути представлена системним та синергетичним підходами, з позиції яких найбільш повно можна

розглянути проблемність та концептуальне наповнення проектування досліджуваного феномену.

Системний підхід є одним із фундаментальних класичних підходів сучасного наукового пізнання, який передбачає дослідження явищ не ізольовано, як автономну одиницю, а перш за все як взаємодію і зв'язки різних компонентів цілого, знаходження в системі цих відносин провідних тенденцій і основних закономірностей [1, с. 104].

Застосування системного підходу в процесі проектування освітнього середовища професійної підготовки дозволяє оптимізувати цей процес, визначити системотвірні зв'язки, що забезпечують упорядкованість структури освітнього середовища. Інтеграція елементів системи виключає витрати на виконання різними елементами дублюючих функцій, в результаті чого ефективність системи в цілому значно вище сумарної ефективності складових її компонентів.

Отже, системний підхід дозволяє забезпечити цілісну єдність між науковими уявленнями про зміст освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і теоретичними, нормативними положеннями його проектування.

Загальнонауковою основою дослідження проектування освітнього середовища також є синергетичний підхід (С. Амірова, В. Андрєєв, А. Аршинова, В. Аршинов, Н. Белоусов, В. Буданов, В. Віненко, В. Журавльов, Л. Зоріна, Е. Князєв, С. Курдюмов, В. Кульневич, І. Пригожин, Г. Рузавин, М. Таланчук та ін.). Науковці зазначають, що синергетичний підхід є орієнтиром у пізнавальній і практичній діяльності у застосуванні сукупності ідей, понять і методів у дослідженні й управлінні відкритими нелінійними самоорганізованими системами; досліджує діяльність відкритих нерівнозначних і нелінійних систем із метою вивчення процесів самоорганізації та саморозвитку соціальних і природних явищ.

Дотримання принципів самоорганізації й саморозвитку в педагогічній діяльності спрямовує суб'єктів творення освітньо-виховної системи на вивчення процесів саморегуляції відносин в освітньому закладі, виявлення тенденцій, внутрішніх механізмів і резервів створюваного освітнього середовища, а не копіювання (зразка, орієнтиру) уже відомого [2, с. 358].

Освітні та виховні процеси, що відбуваються у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, являють собою синергетичний феномен, у центрі якого особистість студента – майбутнього фахівця. Ці процеси мають нелінійну структуру та самоорганізуючий, творчий характер. При цьому синергетичний підхід спрямовує дослідника не на подолання хаосу в навчально-виховному процесі, а на необхідність зробити його творчим на основі ідеї самоорганізації [2, с. 358].

На основі результатів аналізу загальнонаукових основ дослідження проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи науковці визначають такі базові положення, на яких повинно ґрунтуватися дослідження:

– освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є цілісною динамічною системою;

– зв'язок і взаємодія між структурними компонентами освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової забезпечує функціонування цілого і перехід всієї системи в оптимальний, більш високоорганізований стан;

– проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи також є системою діалектично пов'язаних між собою частин, нерозривність та взаємодоповнюваність яких у процесі реалізації, забезпечує цілісність процесу проектування освітнього середовища для створення його інноваційного проекту;

– у проектуванні освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи необхідно враховувати, що кожен компонент має свій внутрішній потенціал і для отримання інтегрованого цілого важливо спонукати їх до самоорганізації, самореалізації та самоактуалізації.

Список використаних джерел:

1. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках практикоориентированных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.
2. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г. С. Сазоненко. – К. : Гнозис, 2004. – 684 с. 375

УДК 378:37.011.3-051

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Біровчак Олеся Олександрівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Питання активізації навчальної діяльності студентів відносяться до числа найбільш актуальних проблем сучасної дидактики. Активізувати, згідно з тлумачним словником С.І. Ожегова, - спонукати до активності, посилюючи діяльність, оживити.

Активність виступає як важлива умова формування у студентів потреби в знаннях, оволодінні вміннями інтелектуальної діяльності, самостійності, забезпечення глибини і міцності знань.

У педагогіці активність розглядається як якість особистості, що виявляється в діяльності. У «Педагогічній енциклопедії» активність розуміється як найважливіша риса, яка проявляється в здатності «змінювати навколишню дійсність» відповідно до власних потреб, поглядів, цілей. Як особливість особистості людини активність проявляється в енергійній, інтенсивній діяльності, у праці, навчанні, різних видах творчості, в спорті, іграх і т.д.

У психології активність розглядається в двох аспектах: в особистісному плані, як стан і якість особистості, що характеризується здатністю і готовністю до активних зовнішніх і внутрішніх дій, і як певний вид діяльності.

Активність особистості - здатність людини виробляти суспільно значущі перетворення в світі на основі присвоєння багатств матеріальної та духовної культури, що виявляється в творчості, вольових актах, спілкуванні.

Основною формою прояву активності людини, її соціального призначення, способом пізнання навколишньої дійсності є діяльність. Тому в психології активність розглядається у взаємозв'язку з діяльністю, як динамічна умова її становлення.

Р.С. Немов вважає, що діяльність можна визначити як специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, включаючи самого себе й умови свого існування.

Загальна теорія діяльності, що розробляється філософією, психологією, соціологією та іншими науками, для сучасної теорії і практики навчання є методологічною, теоретичною та реально-практичною основою, здатною забезпечити вирішення завдань, поставлених сучасним інформаційним суспільством перед загальноосвітньою та вищою школою.

Особливе значення в зв'язку з цим набуває навчальна діяльність. Навчальна діяльність є одним із специфічних видів людської діяльності. Вперше поняття навчальної діяльності як певне поняття було введено в роботах Л.С. Виготського, С. Рубінштейна, А.Н. Леонтьєва.

У психолого-педагогічній літературі розуміння навчальної діяльності досить широке та неоднозначне. Цій проблемі присвячені роботи Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, Н.Ф. Талізїна, А.Н. Леонтєва, І.І. Ільєсова, В.Я. Ляудїс, Г.Н. Александрова та ін.

Навчально-пізнавальна діяльність - це основний вид діяльності студентів. При цьому вона, на відміну від навчально-пізнавальної діяльності дошкільнят і школярів, у студентів вона є значно самоскерованою. У зв'язку з цим проблеми ефективної організації та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів вищих навчальних закладів вимагають до себе підвищеної уваги з боку дослідників.

Навчально-пізнавальній діяльності студентів вищих навчальних закладів і питань, безпосередньо пов'язаних з нею, присвятили дослідження багато вчених, серед них С.І. Архангельський, Ю.К. Бабанський, М.М. Анцибор, В.Я. Ляудїс, А.А. Вербицький, Н.Ф. Талізїна, П.І. Підкасистий та ін.

Ю.К. Бабанський визначає навчально-пізнавальну діяльність як «систему пізнавальних дій студента, спрямованих на рішення навчально-виховних завдань, ... в ході навчання відбуваються узагальнення, аналізуються зв'язки і встановлюються відкриті в науці закони та закономірності».

На відміну від Ю.К. Бабанського, більшість вчених трактують поняття навчально-пізнавальної діяльності дещо ширше. Це пояснюється тим, що воно розглядається ними також з точки зору виховання і формування активної і творчої особистості, здатної до саморозвитку, самовиховання в процесі навчання.

На думку П.І. Підкасистого в процесі навчально-пізнавальної діяльності «студенти не тільки засвоюють предметні знання і вміння, а й опановують способами дій щодо вивченого предметного змісту». Тієї ж думки дотримується і В.В. Давидов.

Згідно Д.Б. Ельконіна, «навчальна діяльність - це діяльність, що має за своїм змістом оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять. Така діяльність повинна спонукати адекватними мотивами».

Деякі вчені пов'язують навчально-пізнавальну діяльність з постановкою і рішенням навчально-пізнавальних завдань (Г.А. Балл, М. Глушков, А.І. Загвязинский, І.Я. Лернер, Л. Рубінштейн та ін.). В такому випадку, на наш погляд, ефективність навчальної праці студентів буде залежати від самоорганізації.

Ряд учених Б.Г. Ананьїв, С.І. Архангельський, В.П. Беспалько, Н.В. Кузьміна, Є.І. Машбиц, Т.І. Шамова та ін. є прихильниками підходу до навчання як до процесу управління. Вони визначають вчення з принципу активності та свідомості в навчанні. Це означає, що однією з основних цілей навчання і виховання є перехід людини з позиції об'єкта педагогічного впливу в позицію суб'єкта виховання, навчання, самовиховання, самонавчання.

Отже, якщо студента перевести в позицію суб'єкта управління то він стає носієм усіх основних функцій управління, включаючи функції організації і контролю, які в разі віднесеності їх до самого суб'єкту навчання приймають форму самоорганізації і самоконтролю. З позиції теорії управління процес навчання являє собою складну динамічну систему. Діяльність студента в цій системі протікає за схемою: отримання інформації, її переробка, отримання інформації про хід пізнавальної діяльності, внесення в діяльність певних коректив на основі наявного запасу знань або додаткової інформації, знову отримання інформації про хід діяльності і т. д., поки не буде досягнута пізнавальна мета.

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Поляк Вікторія Михайлівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

КАТЕГОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

У контексті предмета нашого дослідження важливим є уточнення такого поняття, як «педагогічної майстерності». Сутність останньої розглядається різними авторами як сукупність знань та умінь, що визначають результативність праці; обсяг навичок для виконання завдання; комплекс особистісних якостей і властивостей; система знань і особистих якостей, що мають педагогічне значення; єдність теоретичної й практичної готовності до конкретної діяльності; нормативна модель педагогічної підготовки людини тощо.

Перехід до компетентісно-орієнтованої освіти детермінує необхідність переосмислення нових завдань у системі підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, на основі врахування сучасних життєвих стратегій, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки. Це потребує розроблення концептуальних, змістових і технологічних засад модернізації діяльності навчальних закладів і, насамперед, - вищої педагогічної школи. Так поняття професіоналізму і майстерності тісно пов'язані. Більше того, майстерність є синонімом понять «поінформованість», «обізнаність» і вживаються для характеристики придатності людини до успішної діяльності в певній сфері. Як бачимо, майстерність переплітається з професіоналізмом, тобто вищою точкою в розвитку особистості (Е.В. Бондаревська [37]).

Ознайомлення з науковими джерелами засвідчує, що «педагогічна компетентність» визначається і розглядається авторами по-різному. Розмаїтість і різноплановість тлумачень цього поняття зумовлені розходженням наукових підходів (особистісно-діяльнісного, системно-структурного, знанневого, культурологічного тощо).

Розглядаючи сутність компетентності як банк знань і накопичених умінь, С.Я. Батишев стверджує, що організована база знань є основою всіх видів компетентності [26]. Отже, залежно від базових знань певної сфери об'єктивної дійсності визначається педагогічна компетентність спеціаліста, що забезпечує розв'язання навчально-виховних проблем.

Педагогічна компетентність, за А.К. Марковою, є «поінформованість педагога про знання й уміння та їхні нормативні ознаки, які необхідні для здійснення цієї роботи; володіння психологічними якостями, бажаними для його виконання, реальна педагогічна діяльність відповідно до еталонів і норм [52, с.256]». Структура компетентності, на її думку, поєднує знання, вміння, досвід і теоретико-прикладну підготовленість до використання знань у процесі педагогічної діяльності. Ключові компетенції, які є необхідними для будь-якої соціально-продуктивної діяльності, включають базові – компетенції в конкретній педагогічній галузі й спеціальні – для використання конкретної педагогічної дії, розв'язання певної проблеми чи педагогічного завдання.

Багатовекторність педагогічної роботи детермінує різновиди педагогічної майстерності, про яку можна говорити як у широкому сенсі, так і залежно від предмета й конкретного виду діяльності викладача. Тому важливим є розуміння специфіки, характерної і для високого рівня діяльності педагога в конкретній сфері його застосування, і того

спільного, що притаманне будь-якій майстерності педагогічної праці. Однак спеціальних розробок, присвячених цьому питанню, на жаль - обмаль, що є гальмом при оволодінні майстерністю широким колом викладачів, особливо молодих.

Водночас пошук ефективних шляхів оптимізації формування педагогічної майстерності вимагає розуміння його основ та сутності. Так, у педагогічній енциклопедії цьому феномену дається таке визначення: «Майстерність педагогічна – високе мистецтво виховання і навчання, що потребує постійного вдосконалення, доступне кожному педагогу, який працює за покликанням і любить дітей [77, с. 739]». Суть поняття відображено в словах «високе мистецтво виховання і навчання, що потребує постійного вдосконалення». Більше того, «Педагогічна майстерність» представлена як «... високе мистецтво виховання і навчання, яке постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, який працює за покликом і любить дітей. Педагог – майстер своєї справи – це спеціаліст високої культури, який глибоко знає свій предмет, добре знайомий із відповідними галузями науки або мистецтва, розуміється на питаннях загальної й особливо дитячої психології, досконало володіє методикою навчання й виховання». [77, с. 739] Зокрема, в українському педагогічному словнику за редакцією С.У. Гончаренка педагогічна майстерність характеризується високим рівнем педагогічної діяльності, критеріями якої є науковість, гуманність, доцільність, оптимальність, результативність, демократичність, творчість [24, с. 252].

Групою вчених сутність цього феномена визначається через «соціально-психологічне утворення», яке притаманне особистості педагога [5; 18; 35; 54; 92; 28; 23]. Останнє можна характеризувати як суб'єктивні прояви фахівця, що задовольняють еталонні вимоги педагогічної діяльності. Наявність суб'єктивних проявів дозволяє зробити висновок про те, що педагогічна майстерність має базуватися на високому духовному рівні, загальній культурі, педагогічному досвіді та притаманним педагогові особистісних якостей, що мають педагогічне значення.

В аналогічному ключі аналізується педагогічна майстерність і в роботах Є.С. Барбіної, в яких означена якість розглядається як поєднання особистісних характеристик спеціаліста з діяльнісною сутністю певної професії, «інтегрований показник ступеня готовності конкретної особи до виконання педагогічних обов'язків», технічне й технологічне забезпечення реалізації його гуманістичної спрямованості [23, с. 37].

Про співвідношення педагогічної компетентності і педагогічної майстерності вичерпну відповідь дав А.С. Макаренко. Відкидаючи твердження про повну залежність педагогічної майстерності від уроджених особливостей і задатків, він доводив її зумовленість рівнем педагогічної компетентності. А.С. Макаренко вважав, що педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання й виховання, яке постійно вдосконалюється, доступно кожному педагогові, в основі його лежать педагогічні знання, вміння й здібності [31]. Педагогічна майстерність, заснована на вміннях, кваліфікації, на його думку, – це знання педагогічного процесу, вміння його побудувати, надати руху [31, с. 234]. Розвивається вона на основі практичного досвіду. Але не будь-який досвід стає джерелом педагогічної майстерності. Таким джерелом є тільки праця, осмислена з погляду сутності, цілей і технології діяльності, це сплав індивідуально-ділових якостей і педагогічної компетентності педагога.

В інших дослідженнях педагогічна майстерність тлумачиться як високий рівень педагогічної діяльності. Її категоріями є такі показники, як науковість, творчість, демократичність, гуманність, результативність, оптимальний характер тощо.

Наведені приклади визначення сутності педагогічної майстерності дозволяють зробити висновок, що з цього питання у науковців ще немає однозначної думки. Одні автори вважають, що це якісні характеристики особистості, другі – що це система знань, умінь і навичок, треті об'єднують і те, й інше разом тощо.

Таким чином, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду дає можливість визначити педагогічну майстерність як своєрідний сплав особистісної культури, знань і

світогляду викладача, його всебічної теоретичної підготовки з досконалим володінням прийомами навчання й виховання, педагогічною технологією та передовим досвідом. Його діяльність ґрунтується на свідомому бажанні стати майстром педагогічної справи, переконанні в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення, утвердження себе як фахівця високого гатунку. Основними критеріями оцінювання педагогічної майстерності педагога є комплекс якостей, пов'язаних із педагогічною підготовленістю, педагогічною діяльністю, її результативністю, пошуковою науково-дослідницькою активністю, гностичними, комунікативними та організаційними функціями педагогічної роботи.

УДК 37.013.3

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Самчук Міла Олександрівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Актуальність проблематики компетентісно орієнтованої освіти детермінована часом і вимогами суспільства; її розробляють відомі міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів. Історичний аналіз становлення понять “компетентність” та “компетенція” дозволяють розкрити методологічну сутність компетентісного підходу. Деякі дослідники вважають, що “засновником компетентісного підходу був ще Аристотель, який вивчав можливості стану людини, визначеного грецьким терміном “*atere*” – “сила, яка розвивалась і вдосконалювалась до такої міри, що ставала характерною якістю особистості. Інші стверджують, що поняття “компетентність” і “компетенція” почали використовувати з 1958 року.

Широкий інтерес до проблеми дослідження компетенцій був пов'язаний з запуском штучного супутника Землі СРСР у жовтні 1957 року і появою, слідом за цим, критики системи освіти в США. Саме в цей період з'явилися публікації, що порівнювали зміст освіти в США та СРСР: А. Trace “*What Ivan knows that Johny doesn't*”. Розвиток прийнятих вітчизняною педагогікою понять “компетенція” і “компетентність” можна віднести до цього ж періоду. На думку ряду дослідників інтерес до проблеми дослідження компетенцій співпадає з кризовими ситуаціями в економіці, освіті і культурі.

Педагогічна наука почала займатися питаннями компетентності пізніше інших наук, базуючись на результатах досліджень соціології, психології, філософії, математики, кібернетики тощо. З одного боку розширення термінологічного апарату, впровадження нових категорій стало невід'ємною частиною розвитку педагогічної науки, яка прагнула не лише відповідати потребам сучасного суспільства, але й рухатись з випередженням. З іншого боку нові терміни викликали неточність та багатозначність інтерпретацій. Тривалий час у педагогічній науці не існувало єдиного і однозначного визначення понять “компетентність” і “компетенція”. Тому і в поглядах на визначення поняття “професійна” компетентність існують різні підходи. Зокрема, в період 1970 – 1990 років розроблялися різні класифікації компетенцій, визнані педагогічною спільнотою. О. Бондаревська, А. Деркач, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Мясищев, А. Палферова, Л. Петровська та інші автори використовували поняття “*компетентність*” і “*компетенція*” як для опису кінцевого

результату навчання, так і для опису різноманітних якостей особистості (притаманних їй чи набутих в процесі освіти).

У педагогічній та психологічній науці можемо виділити два магістральних напрями в дослідженні змісту поняття “компетенції”. Для представників першого напрямку характерно розуміння компетенції крізь призму особистісних якостей індивіда — такою є позиція А. Андрєєва, В. Байденко, В. Болотова, А. Вербицького, І. Зимньої, Е. Ісламгалієва, В. Шадрікова та ін. Близькими до них є роботи Ю. Татура, Ю. Фролова, А. Махотіна, А. Омарова, Л. Папулова, А. Слободського, Я. Клементовичуса, О. Смірної, та інших, які трактують зміст компетенції як складову професійної чи іншої діяльності суб’єкта. В межах другого напрямку досліджень компетенція ідентифікується з набором конкретних знань, умінь та навичок: Е. Зеєр, Н. Бібік, В. Кузь, Г. Павлова, Н. Садовнікова, А. Омаров, С. Сисоєва, С. Шаронова та інші. Оволодіння компетенціями, на їхню думку, в залежності від їх змісту веде до компетентності суб’єкта в тій чи іншій сфері діяльності.

У сучасній системі дошкільної освіти відбуваються значні зміни, що пов’язані з пошуками оновлення її змісту, перебудовою взаємодії у системі “педагог – дитина”, появою різних типів і видів дошкільних установ тощо. Безсумнівно, що інноваційні освітні напрямки в системі суспільного дошкільного виховання й освіти висувають значні вимоги до компетентності вихователя, а отже й до змісту та технологій його підготовки.

Дослідженню проблеми підготовки спеціалістів у вищих педагогічних закладах освіти були присвячені роботи таких авторів, як Г. Алова, А. Алексюк, О. Абдулліна, Л. Артемова, Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Богданова, В. Бондар, В. Вергасов, Л. Вовк, Н. Гузій, І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Лисенко, Л. Мітіна, О. Мороз, Н. Ничкало, Г. Підкурманна, С. Сисоєва, Н. Чепелева, О. Шаров, М. Ярмаченко та інші. Ці дослідження, розкриваючи зміст, методи, форми, нові технології навчання студентів, процес формування фахових умінь та окремих рис характеру майбутніх педагогів, забезпечили можливість на сучасному етапі розвитку освіти розглянути зміст і методику формування професійної компетентності фахівця в умовах ступеневої підготовки.

Компетентнісний підхід у системі освіти став предметом наукового дослідження В. Баркасі, І. Бабіна, П. Бачинського, І. Бега, Н. Бібік, І. Бондаренко, С. Вітвицької, Г. Гавришак, Н. Дворнікової, О. Дубасенюк, М. Євтуха, В. Кременя, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєвої, Т. Смагіної, Ю. Татура, Г. Терещук, С. Трубачевої, Л. Хоружої та інших. Педагогічна освіта України вступила в етап реформування, зберігаючи набутий національний досвід і поступово входячи у світовий освітній простір. На цьому етапі виникли нові питання, які необхідно вирішувати. Серед них проблема формування професійної компетентності вихователів дітей дошкільного віку.

Компетентність – слово іншомовного походження, яке походить від латинського “competentio”, що, в свою чергу, бере початок від слова “compeo” – що дослівно означає: досягаю, відповідаю, підходжу. Словник іншомовних слів визначає це поняття як поінформованість, обізнаність, авторитетність. У тлумачному словнику української мови слово “компетентний” трактується як – обізнаний у певній галузі, знаючий; той, що за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь.

Словник російської мови у 4 томах подає своє бачення цього поняття: “обладающий компетенцией, полномочный”. Таким чином відсилаючи нас ще до одного терміна – компетенція. Компетенція – (від лат. competens – відповідаючий), означає коло повноважень будь-якої установи або особи. В інших джерелах компетенція пояснюється як: а) коло (сфера) питань в яких хто-небудь є добре обізнаним; б) коло повноважень, галузь підпорядкованих кому-небудь питань, явищ. Друге визначення є, безсумнівно, більш повним. Та найбільш ґрунтовне визначення даного поняття дає “Юридичний енциклопедичний словник”: Компетенція – це сукупність повноважень, прав і обов’язків державного органу, посадової особи, органу суспільної організації або суспільної самодіяльності громадян. Визначається на основі Конституції.

Процеси глобалізації економіки, формування інформаційного суспільства та інтеграція української системи вищої професійної освіти у світовий освітянський простір поставили перед нашою педагогічною наукою задачу приведення традиційного українського наукового апарата у відповідність із загальноприйнятою в Європі системою педагогічних понять. Згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів навчання, досягнення та освіти (IBSTPI), поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності. Для того щоб полегшити процес оцінювання компетентностей, Департамент пропонує виділити з цього поняття такі індикатори, як набуті знання, вміння, навички та навчальні досягнення.

У Європейській рамці кваліфікацій навчання впродовж життя використовується наступне визначення дефініції компетенція: *“компетенція* означає доведену здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні та/або методологічні уміння в робочих чи навчальних ситуаціях задля професійного та особистісного розвитку. В контексті Європейської рамки кваліфікацій компетенція описується в термінах відповідальності та автономності”.

Національний освітній глосарій: вища освіта (2011), дефініцію “компетентність” представляє наступним трактуванням, що узгоджується з європейськими підходами: “Компетентність / компетентності (Competence, competency / competences, competencies) за проектом Тьюнінг Європейської Комісії: це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою /навчальною програмою. Компетентності покладені у основу кваліфікації випускника. Компетентність (компетентості) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями”.

В той же час у Проекті Національної рамки кваліфікацій (2010) компетентність визначається як здатність особи, зокрема її знання, навички та вміння належним чином виконувати роботу, а компетенція як а) продемонстрована здатність особи виконувати завдання та обов'язки за професійним стандартом; б) здатність і готовність використовувати знання, уміння та особистісні, соціальні, методологічні аспекти в умовах навчання або роботи, а також для професійного та особистісного розвитку; в) надбані навички та уміння працювати. Тобто два важливих вітчизняних джерела вступають у протиріччя між собою у трактуванні поняття “компетенція”.

Отже, Аналізуючи наведені вище підходи та визначення понять “компетентність” і “компетенція” можемо констатувати, що на сьогоднішній день існує часткова *невідповідність* вітчизняних підходів європейським у їх визначенні. Якщо у визначенні поняття “компетентність” науковці дійшли згоди і розуміють її як інтегровану особистісну складову в структурі діяльності, що складається з ряду взаємопов'язаних між собою елементів, то у визначенні поняття “компетенція” такої єдності не спостерігається. Вітчизняна педагогічна наука залишається на позиції яка традиційно розглядає компетенцію як *коло повноважень*, або *опис (професіограму)* діяльності. Європейський підхід, окреслений у проекті “Tuning Educational Structures in Europe”, “Розбудова освітніх структур у Європі” представляє компетенцію як *здатність* особистості до виконання певної діяльності. Інколи при переході від однини до множини у зарубіжних джерелах термін “компетентність” замінюється терміном “компетенції” замість логічного “компетентності”.

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Січка Тетяна Степанівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

На рубежі тисячоліть в Україні створюється нова система вищої освіти, зорієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. За словами В. Кременя, «на сьогодні недостатньо, щоб освіта відповідала вимогам сучасності, – вона має випереджати розвиток суспільства». Тому, як слушно зазначає вчений, «модернізуючи освіту, маємо по-новому відповісти на низку запитань: чого навчати, як учити, на чому вчити, скільки вчити...».

Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватись у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій та ідей. Адже сьогодні бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння комп'ютерними технологіями. Комп'ютерні технології навчання є потужним засобом, який приваблює своєю наочністю, зручністю в опрацюванні інформації, та безліччю можливостей для самостійної роботи, дистанційного навчання, вхід у найкращі бібліотеки світу, опрацювання літератури з найрізноманітнішої тематики. Таким чином, у сучасних умовах великого потоку інформації необхідна адаптація викладачів до всебічного, безперервного застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Психолого-педагогічні засади використання комп'ютерно-орієнтованих завдань, зокрема, у вищій школі викладено в роботах В. Беспалько, Е. Белкіна, М. Бікбулатова, І. Бобко, Ю. Горвіца, К. Коліна В. Лаптева, М. Лапчина, В. Меськова, Е. Машбіца, В. Монахова, Е. Полат, В. Полонського, Е. Ськибіцкого, Б. Старіченко та інших учених.

Формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в контексті використання сучасних комп'ютерно-орієнтованих завдань досліджувалась у наукових працях Р. Гуріна, Л. Зоремба, А. Ліненко. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі розглядали Ю.А.Єршов, Г. Звенигородский, Ю. Первин, М.Жалдак, Ю. Машбиць та інші.

На сьогодні проведено чимало наукових досліджень з вивчення впливу сучасних комп'ютерно-орієнтованих завдань на навчальний процес та пізнавальну активність вихованців (Т. Клименко, Л. Панченко, О. Християнінов, О. Ващук та інші). Результати цих досліджень засвідчують переваги поєднання традиційних методик навчання з новими інформаційними технологіями. Багатоаспектність сучасних технологій навчання відображається в тематиці фундаментальних наукових досліджень. Тенденції, динаміка розвитку навчальних технологій, чітко зорієнтовані на їх інтеграцію із комп'ютерними технологіями. Актуальні шляхи розвитку інформаційних технологій у напрямку їх комп'ютеризації, розкривають В. Грищенко і Б. Панышин у фундаментальному науковому дослідженні, спрямованому на вивчення перспектив освітніх систем. За визначенням В. Шолоховича, інформатизацією освіти (ІО) є «процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки й використання сучасних нових інформаційних технологій (НІТ), що зорієнтовані на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання та виховання». В. Монахов, розробляючи концепцію створення навчальних інформаційних

технологій ототожнює їх із «технологічним процесом навчання за допомогою комп'ютера».

Як підкреслює Н. Вовковінська, в сучасних умовах інноваційного розвитку суспільства головним в організації освітньої діяльності є соціальна орієнтація на індивідуалізацію навчання, а також потреби студентів у творчій самореалізації за допомогою комп'ютерно-орієнтованих завдань. На думку Д. Швець, щоб ефективно використовувати комп'ютер у професійній діяльності «необхідне дотримання певних умов, а саме: професійна готовність педагога до використання комп'ютерно-орієнтованих завдань, наявність якісного і технічного програмного забезпечення, розуміння цієї проблеми і підтримка ВНЗ».

Крім того, потрібно визначити головну мету і стратегічні напрями розв'язання цієї проблеми. Комп'ютер учений розглядає як потужний дидактичний засіб, який стимулює вихованців до активної праці, підвищує їхній інтерес до навчання, сприяє кращому засвоєнню матеріалу і підвищує ефективність навчання. Поряд із цим існують певні проблеми: потрібно створити навчальну дидактичну базу, розробити навчальні комп'ютерні програми, створити програмне забезпечення, яке враховувало б закономірності та рівні розвитку».

За М. Жалдаком, використання нової інформаційної технології дає можливість значно підвищити ефективність інформації, що циркулює у навчально-виховному процесі за рахунок її своєчасності, корисності, доцільного дозування, доступності (зрозумілості), мінімізації шуму, оперативного зв'язку джерела навчальної інформації і студента, адаптації темпу подання навчальної інформації до швидкості її засвоєння, врахування індивідуальних особливостей студентів, ефективного зв'язку індивідуальної і колективної діяльності, методів і засобів навчання, організації навчального процесу.

Впровадження засобів інформатизації в навчальний процес дає можливість підвищити ефективність навчання шляхом інтенсифікації та диференціації навчання. На думку вчених (В. Лозова, Г. Троцько) існують два основні напрями інформатизації: вивчення комп'ютера як електронної обчислювальної машини (ЕОМ), щоб забезпечити комп'ютерну грамотність вихованців; оволодіння засобами застосування комп'ютера у навчальній діяльності, тобто технологією комп'ютерного навчання, що включає розробки навчальних програм (НП). Інтенсивне входження комп'ютерно-орієнтованих завдань у навчальний процес призвело до виокремлення їх в окрему педагогічну структуру – нові інформаційні технології навчання (НІТН).

А. Піскунов, досліджуючи їх структуру в системі професійної підготовки педагогів, називає засоби і методи НІТН, які розподіляються на: апаратні, програмно-методичні та навчально-методичні.

Важливість застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань у навчанні полягає також у тому, що вони вносять у заняття новизну, яка за своїм змістом і формою викладу дає можливість опрацювати за короткий час великий за обсягом матеріал, а також по-новому його з'ясувати, викликати інтерес, поглибити здобуті знання. Педагогічні методики із використанням комп'ютерно-орієнтованих завдань позбавляють студентів від необхідності виконання однотипних завдань і дають можливість займатися питаннями, які потребують творчого підходу, що підвищує ефективність навчального процесу.

Незважаючи на можливості комп'ютерно-орієнтованих завдань, на нашу думку, необхідно розглядати їх не як заміну традиційних методів навчання, а як доповнення до них. Так, О. Пехота виділяє основні педагогічні завдання НІТ навчання: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, що забезпечує кожній дитині і дорослому власну траєкторію самоосвіти; системна інтеграція предметних галузей знань; розвиток творчого потенціалу вихованця; розвиток умінь експериментально-дослідницької діяльності та культури навчальної діяльності; формування інформаційної культури; реалізація соціального замовлення, зумовленого інформатизацією сучасного суспільства (підготовка фахівців у галузі інформатики та обчислювальної техніки).

Отже, ми вважаємо, що використання комп'ютерно-орієнтованих завдань у ВНЗ може

бути виправдано лише в тому випадку, якщо весь їх величезний потенціал може бути максимально ефективно використаний у практиці навчання. Нові інформаційні технології (НІТ) пропонують розширення (не заміну) розумових, інтелектуальних можливостей людини на основі оволодіння інформацією і перетворення її в знання. При цьому змінюється стиль мислення, способи спілкування, оцінки довколишніх і самооцінки.

УДК 378:37.011.3-051:004

*Чекан Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Фізер Анастасія Андріївна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підготовці педагогічних кадрів, якості професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах у різні періоди розвитку суспільства завжди приділялася неабияка увага. У Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що підготовка педагогічних працівників є необхідною умовою модернізації освіти.

Закон України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” визначає, що одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Основним завданням вищих педагогічних навчальних закладів, є підготовка високоякісних спеціалістів, фаховий рівень яких відповідав би вимогам інформаційного суспільства. Професія вихователя вимагає високої спеціальної майстерності, що базується на міцних знаннях, творчому підході до виконання своїх обов'язків. В умовах розбудови національної системи освіти, актуальним є виховання високоосвіченої, активної особистості, здатної висувати нові ідеї, мобільно реагувати на швидкі зміни соціальної ситуації. Від активної діяльності людини значною мірою залежить розвиток нашого суспільства. Важливою рисою сучасної освіти є спрямування її на підготовку спеціалістів, здатних адаптуватися в різних умовах, сприймати та засвоювати ті зміни, що відбуваються в інформаційному суспільстві.

У „Концепції інформатизації освіти” визначено основні напрями інформатизації, серед яких: поширення комп'ютерної грамотності; використання НІТ у професійній освіті; вплив НІТ на перебудову змісту освіти; вплив НІТ на розвиток методів навчання; використання ЕОМ як засобу праці; використання НІТ у навчанні осіб із спеціальними потребами; застосування ЕОМ для покращення дозвілля вихованців; використання ЕОМ в управлінні освітою.

Отже, реформування освітньої системи України, в першу чергу, потребує її інформатизації. За визначенням В. Шолоховича „Інформатизація – це комплекс заходів, пов'язаних з насиченням освітньої системи інформаційними технологіями й інформаційною продукцією; методологія і стратегія досконалого відбору змісту, методів і організаційних форм навчання, орієнтованих на розвиток особистості тих, кого навчають, їхнього

інтелектуального потенціалу, ефективну підготовку їх до життя у професійній діяльності, в інформаційному суспільстві”.

Дослідник інформаційних технологій навчання В. Шолохович, наголошує, що інформатизація освіти – це процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки й використання сучасних нових інформаційних технологій, що орієнтовані на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання та виховання. Це покладає неабияку відповідальність на педагогів, які повинні свідомо застосувати інноваційні технології навчання.

Інформатизація сучасної науки є тим важливим глобальним процесом, який може не тільки змінити виробництво, але й у багатьох випадках – вигляд інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство – це суспільство, яке працює над збереженням, поширенням і переробкою інформації. Розвиток такого суспільства приведе до утворення „суспільства знань”, що докорінно змінить педагогічний підхід до формування навчальних середовищ. Одночасне використання мультимедійних засобів, комп’ютерів і телекомунікацій дозволяє зробити навчальний процес більш інтенсивним та інтерактивним.

Отже, сьогочасна науково-технічна революція – це, перш за все, перетворення в способах і засобах збору, передачі, зберігання й обробки інформації на основі широкого використання нових інформаційно-комунікаційних технологій. Виробництво і застосування комп’ютерів може слугувати особливим показником рівня розвитку суспільства.

Електронне наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

26 жовтня 2017 року

Збірник тез доповідей
Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції

Мукачівський державний університет
вул. Ужгородська, 26,
м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600,
тел./факс: (03131) 2-11-09. Е-mail оргкомітету конференції: konf_27-28@ukr.net